

ספר אור השחר

בירור זמני היום בהלכה - למעשה

ונלווה אליו:

קונטרס דבי שמשׁי להגאון בעל הפר"ח זצוק"ל

אני יבקע בשחר אולך וארכתה מהבה תצמח והלך לפניך צדקך פבור ה' יאספך: (ישעיה נח)

ספר

אור השחר

בירור זמני היום בהלכה - למעשה

בו יתבארו כל זמני היום בהלכה לפי המתבאר
מהתלמוד בבלי וירושלמי וכן מגדולי רבותינו
ראשונים ואחרונים וממנהגי עם ישראל בארץ
ובתפוצות מקדמת דנא.

ובסופו מצורף **קונטרס בי שמי** להגאון
הפר"ח זצוק"ל בדפוס חדש עם הגהות והערות



ערכתי וחברתי בס"ד

צבי בלא"א רבי אברהם ז"ל **עידאן**

שנת תשע"ח לפ"ק

פעיה"ק ירושלים תובב"א



כל הזכויות שמורות

כתובת המחבר:

צבי עידאן

רחוב שמעון הצדיק 27

ירושלים תובב"א

טלפון: 052-7672658

נדפס בארץ ישראל

תוכן הענינים

הכללים לעריכת לוח זמנים	בראש
מבוא בקצרה	א
סימן א. דעת הפסקי תוס' בשיטת ר"ת דס"ל כר' יהודה	ד
סימן ב. בשיטת ר"ת	ה
סימן ג. שעה של הבית דוד ופלג המנחה	ח
סימן ד. לישוב המנהג שהובא בתה"ד בתפילת ערבית קודם הלילה	ט
סימן ה. עוד בענין המנהג דתה"ד	י
סימן ו. אופן חישוב זמני היום מעה"ש לצה"כ	יא
סימן ז. ראייה שכונת ר"ת תחילת השקיעה לפלג המנחה	יב
סימן ח. פלג המנחה מונים מצה"כ	יג
סימן ט. עוד בענין המנהג דתה"ד בהקדמת תפילת ערבית	יג
סימן י. ביאור דתחילת שקיעה דר"ת היינו מפלג המנחה	טו
סימן יא. בענין שיטת ר"ת ואימתי צאת ג' כוכבים בינונים	יט
סימן יב. ספירת העומר מפלג המנחה	כ
סימן יג. בדברי הרמב"ם שתמיד וקרבן פסח זמנן כל היום	כא

כב	סימן יד. בין השמשות וצאת הכוכבים
כד	סימן טו. זמן צה"כ בינונים הלכה למעשה
כו	סימן טז. תינוק שנולד בשישי או שבת בזמן השקיעה
כח	סימן יז. זמן מילת תינוק שנולד בער"ש אם בשישי שבת או ראשון
כט	סימן יח. זמן מילת תינוק הנולד בבין השמשות ער"ש או מוצ"ש
לא	סימן יט. הפסק טהרה אחר השקיעה וס"ס נגד מרן
לב	סימן כ. מתי בין השמשות
לג	סימן כא. זמן בין השמשות
לד	סימן כב. שיעור מהלך מיל
לה	סימן כג. דעת הרמב"ם בשיעור המיל
לו	סימן כד. אם שיעור מיל ח"י רגעים הוי איתמר הלכתא
לז	סימן כה. לישוב הסתירה ברמב"ם בפ"י המשניות בענין שיעור מיל
לח	סימן כו. דעת הרמב"ם והשו"ע בשיעור המיל
לט	סימן כז. שעות היום הם זמניות
מ	סימן כח. עוד בשיעור המיל
מ	סימן כט. מיל וצאת הכוכבים
מא	סימן ל. שיעור מיל לדעת הרמב"ם
מא	סימן לא. לתרץ שיעור מיל לרמב"ם

מב	סימן לב. ראייה גמורה שהמיל הוא 24 דקות
מב	סימן לג. בדברי הגר"א בשיעור המיל ודברי הלקט יושר
מג	סימן לד. דעות הסוברים שהמיל הוא כ"ד דקות
מד	סימן לה. שיעור מיל מאור לציון ח"ב
מה	סימן לו. זמן חצות
מז	סימן לז. זמן חצות האמיתי והנפק"מ
מח	סימן לח. מצוות התלויות בזמן חצות
מט	סימן לט. דעות הסוברים שזמן עה"ש הוא באילת השחר
נ	סימן מ. זמן אילת השחר והמסתעף
נז	סימן מא. זמן עה"ש באילת השחר המבואר בירושלמי
נח	סימן מב. מאימתי מתחיל עמוד השחר
סא	סימן מג. זמן תפלת שחרית בשעת הדחק
סב	סימן מד. זמן אילת השחר לדעת הבני ציון
סג	סימן מה. ביאור דברי הרמב"ם בהל' ביאת מקדש
סד	סימן מו. הוכחה מתרגום יונתן בענין עה"ש ובדעת ר"ח
סה	סימן מז. זמן נץ ושקיעת החמה אם לפי המישור
סה	סימן מח. מדברי שמן ששון שהמנהג להחשיב שעה קודם הנץ שהוא הנץ
סז	סימן מט. עוד מדברי שמן ששון שהמנהג להחשיב שעה קודם הנץ הוא הנץ

סימן נ.	דחיות המנח"כ את תי' הגר"א לקושית ר"ת	סט
סימן נא.	הפסיקה כהפר"ח מתוך ויחי יוסף ויביע אומר	סט
סימן נב.	ממהר"י פראג'י מועתק מספר סוגיא דבין השמשות	ע
סימן נג.	זמן משיכיר את חברו, וראיה מדברי החינוך לזמן עה"ש	עא
סימן נד.	ישוב שיטת הרמב"ם בסך השעות בערב פסח	עא
סימן נה.	בענין ברכת התורה בליל שבועות בזמן אילת השחר ובדעת שעה"כ	עב
סימן נו.	דרך רחוקה לפי הרמב"ם מאימת מתחילין	עג
סימן נז.	לדעת הרמב"ם מנה"ח עד השקיעה ד' או ה' מילין	עג
סימן נח.	זמן האיר המזרח ושעה קודם הנץ וזמן ק"ש לכתחילה	עד
סימן נט.	זמן הנץ החמה האמיתי	עה
סימן ס.	בדעת הביה"ל ושו"ת איש מצליח בענין נץ החמה	פ
סימן סא.	הדעות דס"ל למנות שעות היום מעה"ש לצה"כ	פא
סימן סב.	הדעות שסוברים למנות מנץ החמה עד השקיעה	פב
סימן סג.	בדברי המנחת כהן מאימת מונים זמני היום	פג
סימן סד.	כמה מהלך אדם מעה"ש עד צה"כ	פה
סימן סה.	מאימתי מונין, כמה כוכבים, וישוב דברי הפר"ח ומוצל מאש	פה
סימן סו.	לשער מעמוד השחר עד צה"כ בכל מקרה בין דרבנן בין דאורייתא	פו
סימן סז.	שיטת המעלות ואם יש לפסוק כן	פט

הערות על חיבורים ומחברים	צא
הערות על לוחות שנה שונים	צד
מכתבי הלכה	ק
מחברי הזמנים	קה
קונטרס דבי שמש"י להגאון בעל הפר"ח זצוק"ל	בסוף
לוח זמנים לפי המתבאר בספר	בסוף



הכללים לעריכת לוח זמנים

קונטרס הכללים

לעריכת לוח שנה

דברים אחדים: קונטרס זה הינו תמצית ומסקנת ההלכה העולה מתוך ספרי "אור השחר" ובו ימצא המעיין את הדרך הנכונה לחישוב זמני היום. ובהיות שזוהי תכלית החיבור ראיתי לנכון לקבועו כאן בתחילה, והשי"ת יצילנו משגיאות אכ"ר.

א. מהלך אדם ביום ארבעים מיל כמבואר בגמרא פסחים (צד ע"א). והיינו מעמוד השחר עד צאת הכוכבים. דלא כהגר"א בביאורו על או"ח סי' תנ"ט עי' בפנים הספר דף פה אות סד ודף מב אות לג, ועי' בקונטרס בי שמשו לפר"ח והובא בדף פז ד"ה ועי' שלדעת הרמב"ם הכל מיושב, והביא ללבוש דס"ל ששעות הנזכרות בחז"ל נמנים מהזריחה עד השקיעה וכתב ע"ז שרי ליה מאריה שנשתבש ושיבש אחרים עמו. (ובשו"ת ישיב משה (סתרוג. סימן לו) הביא מר' ישועה בסיס זצ"ל שבדבר שלא נתבאר בדברי מרן יש לילך אחר דעת פר"ח ז"ל אשר כל דבריו סולת נקיה חוץ מן המעט שבמעט שחלקו עליו כל האחרונים עי"ש ועי' בדף סט אות נא. וכתב הפר"ח שלר"מ שס"ל המיל 24 דקות והרי מהלך אדם ביום מ' מיל נכפיל 40 ב- 24 יוצא 960 דקות שהם 16 שעות ובערב פסח תשע"ח צאת הכוכבים 7:28 שהסוגיא בפסחים מיירי בערב פסח א"כ ניקח לאחר 16 שעות יוצא עמוד השחר 3:28 ומאז לנץ החמה זהו שעה וחומש ושעה היא 80 דקות ועוד חומש שהם 16

הכללים לעריכת לוח שנה

דקות יחד 96 דקות, וא"כ הנץ 5:04 וזהו נץ של הבית דוד, עיין לקמן אות ב ואות ט).

ב. כשם שהשעות בכל יום משתנות וע"כ נקראות שעות "זמניות", כך גם המיל משתנה בכל יום ונמדד לפי אורך היום וקיצורו. ואין להוכיח מהשו"ע (סי' תנט ס"ב) שדעתו שהמיל ח"י דקות שכבר כתב הפר"ח (יו"ד סי' סט ס"ו אות כו) דהמחבר נמשך אחר תרוה"ד דלא שמיע ליה דאיכא מאן דפליג עליה אבל הרמב"ם ורש"י והרע"ב ס"ל דשיעור מיל הוו שני חומשי שעה בדקדוק עי"ש עי' לעיל בקונטרס אות א. וע"ע מש"כ לקמן אות ה. ולפי דברי פר"ח דלפי מה שכתבתי באות ה מיושב תרומת הדשן המובא באו"ח סימן תנט ס"ב עיין בהגר"א שם שהקשה קושיות עצומות ולדברינו מיושב הכל, ועי' בספר מדף לו עד דף מד.

ג. מדידת אורך היום הוא מעמוד השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים. ומה שאמרו בפסחים (ל"ד ע"א) שמעמוד השחר עד הנץ יש ד' מילין היינו מאילת השחר עד האיר המזרח ומה שאמרו שמהשקיעה עד צה"כ ד' מילין היינו מפלג המנחה עד צאת ג' כוכבים בינונים וכפי שיבואר להלן באות טז. עי' בספר דף עד ובדף ו, יב, יד.

ד. מעמוד השחר עד הנץ החמה יש ח' מילין כמבואר בירושלמי (ברכות ד ע"ב). וכ"כ הנמוק"י ברכות (ח ע"ב) וערוגת הבושם לאחד מהראשונים וכן מוכח מהגמרא ביומא כט ע"א. ויש נפק"מ גדולה לידע אימתי עמוד השחר

דהכללים לעריכת לוח שנה

גם לגבי חשש כרת שבעזה"י מהרה יבנה המקדש ויש דין שהאוכל נותר אחר עמוד השחר חייב כרת ולדבריהם של המאחרין את עמוד השחר א"כ אם יאכלו בזמן זה חייב כרת. ועי' רבנו חננאל ביומא כט,א שהעתיק לדברי הירושלמי הנ"ל ומוכח דס"ל שאין בזה מח' בין הבבלי לירושלמי וכן מוכח מדברי הנמוק"י שכתב אילת השחר זהו עמוד השחר שדברו חכמים בכל מקום, ועי' בספר מדף נ עד דף נח.

ה. מעמוד השחר עד האיר המזרח יש ד' מילין כמבואר בירושלמי שם. ומש"כ הרמב"ם בפירוש המשניות (זרכות משנה א) שעמוד השחר שעה וחומש קודם הנץ היינו זמניות. (ובזה מיושבים דברי הרמב"ם דהנה לעיל באות ב' הבאנו דעת הרמב"ם שהמיל הוא ב' חומשי שעה והיינו 24 דקות, וכאן מתבאר שד' מילין הם שעה וחומש א"כ כל מיל הוא 18 דקות, אע"כ צ"ל דהכל מיירי בשעות זמניות וא"כ הרמב"ם דלעיל איירי בערב פסח ואז כל שעה היא 80 דקות ושעה וחומש הוא 96 דקות וא"כ כל מיל הוא 24 דקות, ובזה יש לישיב נמי דעת השו"ע שמובא באות ב, ומש"כ ביחוד דעת ח"ב סימן ח דף לח בד"ה והנה שדעת השו"ע באו"ח תנט ס"ב שהמיל ח"י דקות, לדברינו יש לישיב דברים אלו כדעת הר"מ ועוד ראשונים שהמיל כ"ד דקות והיותר נכון שלגבי שעות היום המיל הוא זמני וכמו שהובא בבית"ל רסא ד"ה שהוא בשם מנחת כהן ודלא כפרי מגדים). עי' דברינו בספר מדף לג עד דף מד.

ו. מהאיר המזרח עד הנץ החמה יש ד' מילין כמבואר גם זה בירושלמי שם. והנץ האמיתי לדעת הרמב"ם שעה קודם

הכללים לעריכת לוח שנה

הנץ וכסברת הבית דוד שמובא בבן איש חי (פרשת ויקהל) וכן פשט המנהג בירושלים הקדומה, עיין לקמן אות ט. ועיין רש"ש מגילה כ ע"ב, ויש לי ספק אם כוונת הרמב"ם שעה קבועה קודם הנץ או שעה זמנית ולדינא יש לפסוק שמהאיר המזרח מתחיל הנץ. ואף שכתב ישיב משה בסימן לד שאם נתפשט המנהג לא כפר"ח אזלינן אחר המנהג י"ל שכאן היה המנהג כבית דוד כעדות בן איש חי ושמן ששון, עי' אות ט. ועי' רש"י מנחות סח שקורא להאיר המזרח נץ החמה וזה מסתדר עם הירושלמי שמובא באות ד ועיין רש"ש מגילה כ,א. ועי' דברינו בספר מדף עה עד דף פב ועי"ש דף עד סוף אות נח שלכתחילה יש לקרוא עישור שעה קודם האיר המזרח ולגמור בתחילת האיר המזרח שזהו הנץ ההלכתי.

ז. המנהג בכל תפוצות ישראל למדוד את כל זמני היום ושעותיו מעמוד השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים, כמבואר בחיד"א בספרו חיים שאל (ה"ב סימן לח אות ע). אלא ששם כתב שמתחילין מעמוד השחר ולא כתב עד צה"כ, אולם בפר"ח בקונטרס בי שמשי פשיט"ל שמונים עד צה"כ. ומה שכתבו שפר"ח ס"ל כר"ת לא הבינו כוונתו דהמעיין בקונטרס בי שמשי יראה שגם לפר"ח העיקר צאת ג' כוכבים, עי' דברינו בספר דף פא עד דף פו.

ח. סו"ז ק"ש של שחרית בסוף שלש שעות (זמניות) מעמוד השחר. וכתב הרב חיד"א (חיים שאל סימן לח אות ט) וז"ל: כמו צער בנפשי על רבים בערים האל שקוראים ק"ש

הכללים לעריכת לוח שנה

בברכותיה אחר שעה ד' וכו' עי"ש. גם היום מפרסמים בכל הלוחות סוף זמן ק"ש שקר מוחלט ויש להקפיד לקרוא ק"ש מהאיר המזרח שאז לרוב הפוסקים הוא זמנה ולכתחילה שזה לא כמרן שכתב מצוה מן המובחר עי' ברכ"י נח, ועי' בספר מדף נ עד דף סז.

ט. נץ החמה ההלכתי הוא שעה קודם הזריחה הנראית כמבואר ברמב"ם. ופסקו הרמ"א בסימן נח וכן ס"ל לבית דוד וכן המנהג שהיה ברוב בתי כנסיות בירושלים כמש"כ הרב מני זצ"ל וכן העיד השמן ששון שמימות ראשונים כמלאכים נהגו כן, (אמר ע"צ: ונראה מדברי הברכ"י בשיורי ברכה סימן נח סק"ב שכתב לעיין בבית דוד ובמגן אברהם מוכח דס"ל כדברינו). שער הכוונות ענין כוונת ק"ש דרוש ג' בד"ה ובקהילתנו עי"ש היטב שנוהגים מימות הראשונים וראשונים כמלאכים, ואולם ברמב"ן מלחמות ברכות ב ע"ב שזמן משיכיר אחר האיר המזרח ועיין מור"ם סי' יח סעיף ג' שנוהגין לברך על הטלית מעמוד השחר ועי' ב"י סימן פט ד"ה זמן שהביא סברת האומרים שמשיכיר את חברו ועמוד השחר זמן אחד הוא, וכנראה כך ס"ל למנהג שהובא בשמן ששון, ועי' אות הבאה. ועי' לעיל אות א בסופה שיטת הפר"ח ובסוף אות ו לעיל, ועי' בספר דף סה עד דף עא.

י. על טלית ותפילין נהגו לברך כבר מעמוד השחר כ"כ בשמן ששון. ומדברי פר"ח באו"ח סימן פט מוכח שמברכים על טלית ותפילין עוד לפני האיר המזרח, ועי' בספר דף סה ודף סו.

הכללים לעריכת לוח שנה

יא. סוף זמן תפילה בסוף שעה רביעית (זמנית), עי' שו"ע או"ח סימן פט ס"א.

יב. גם לגבי חצות היום רואים אורך היום מעמוד השחר לצאת ג' כוכבים בינונים וחצי מזה זהו חצות לכל המצוות. וזהו שלא כמנהג שנוהגים היום לחצות הזמן מהזריחה לשקיעה, ולענ"ד אחר חצות המבואר אסור להתפלל שחרית והוי ברכות לבטלה. ורק לגבי תיקון חצות בלילה מודדים מהנץ החמה עד שקיעתה וחצי מזה זהו זמן תיקון חצות. ועי' רב פעלים ח"ב (או"ח שאלה 3 בד"ס 'אשר') מה שכתב בזה. (עיין בזה בברכ"י או"ח סימן א אות ה ושיורי ברכה אות א. ובדברי יוסף שוורץ (מוצא צאניקלופדיה תלמודית חט"ז ערך 'חלות' הערה 11) הביא דהגאון ר' נתן אדלר הקדים זמן חצות בשעה, וכן בשו"ת מהר"י פראג"י (סימן מז) כתב בשם גינת ורדים, ושם (סימן מז) כ' שלעת הגאונים כיון שמחשבים שש שעות זמניות מעה"ש אין החמה אז באמצע הרקיע וכ"כ מאמ"ר (סימן רלג אות 3) ובמקו"א הארכתני בזה. ועי' אות טו שמוכח דלגבי כל הזמנים דין אחד להם, ועי' שו"ת פאר הדור להרמב"ם סוף סימן מד ז"ל: אך חמה בראש כל אדם וכו' לא יהיה אלא ביום אחד בשנה וכו'. ומה שכתוב באור לציון שלבא"ח חצות מונים מהנץ עד השקיעה, ראה בא"ח פרשת ויקהל ה"ג שגם לגבי מנחה מונים מעה"ש עד צה"כ וחצות לגבי תיקון חצות שאני), ועי' בספר דף מה עד דף מט.

יג. מנחה גדולה זמנה (להומרא) חצי שעה זמנית אחר חצות, דהיינו רואים כמה השעה באותו יום וחצי מזה זהו זמן חצות עי' אות יב וכן טו, ועי' שעה"צ סימן רלג אות ה שצידד שזהו חצי שעה זמנית.

הכללים לעריכת לוח שנה

יד. חצי שעה (רגילה) לפני זמן מנחה גדולה מיקרי סמוך למנחה. וכן בעמוד השחר חצי שעה "רגילה" סמוך לעמוד השחר מיקרי סמוך (וע"ע מ"ב ס' רל"ב סק"ז וסימן פט סק"ז).

טו. זמן מנחה קטנה אחר תשע שעות (זמניות) ומחצה מעמוד השחר. ועיין ברכות (כו ע"ב): ואיזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואיזו היא מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה. ומוכח מכאן דלא כאור לציון (ח"ב) שר"ל דלגבי מנחה גדולה מודדים מנה"ח עד השקיעה ולגבי מנחה קטנה מודדים מעה"ש עד צאת ג' כוכבים בינונים שהרי הגמ' משוה מנחה גדולה לקטנה, ועי' אות יב וכן יג.

טז. פלג המנחה הוא שעה ורבע (זמנית) קודם צאת ג' כוכבים בינונים. ומש"כ ר"ת שמתחילת השקיעה עד צה"כ ד' מילין כוונתו מזמן פלג המנחה ולזה קרי תחילת שקיעה, ואף שפלג המנחה הוא שעה ורבע קודם צה"כ וד' מילין זהו ע"ב דקות זמניות קודם צה"כ, י"ל שזמן של מהלך כל עיגול השמש זהו 3 דקות, וא"כ מפלג המנחה עד תחילת השקיעה דר"ת יש ג' דקות אלו. ועי' תרומת הדשן (ס' קט) שר"ת פוסק כר' יהודה שמפלג המנחה הוי לילה, וא"כ ברור שכוונת ר"ת תחילת שקיעה לזמן זה היינו מפלג המנחה, ובתרוה"ד שם מיירי לגבי קריאת המגילה והובא להלכה בשו"ע (סוף סימן תרל"ב) עי"ש, ועי' בספר מדף ד עד דף כ.

הכללים לעריכת לוח שנה

יז. צאת הכוכבים הוא ביציאת ג' כוכבים בינונים והיינו שליש שעה (זמנית) אחר השקיעה כמבואר ברמב"ם הלכות תרומות פ"ז ה"ב (מהדורת פרנקל. וע"ע בכס"מ בשם הסמ"ג). מש"כ דשליש שעה היינו "זמנית", כ"כ המנחת כהן ובי שמשו שיש הבדל בין חורף לקיץ שבקיץ יש זמן ארוך מהשקיעה לצה"כ ובחורף קצר יותר, ונראה ששקיעה דמיירי הרמב"ם היינו לפי האופק, ונראה דה"ה נץ החמה עי' להלן באות הבאה. ולגבי צאת השבת עי' ברכ"י או"ח סימן רסא שגינת ורדים כתב שהעולם נהגו בכל גלילות ישראל שבמוצאי שבת בכדי שהות שנים ושלשה מילין מדליקין ע"כ, ונראה שביום קצר הוא ב' מילין ויום ארוך ג' מילין, ועי' בספר דף כב.

יה. בין השמשות זמנו הוא שלשת רבעי מיל (זמני) לפני צאת הכוכבים. ולפני זמן זה יום גמור הוא אף לאחר השקיעה הנראית ואין לשקיעה משמעות הלכתית והיא רק סימן ומורה דרך למדוד ממנה שליש שעה לידע זמן צה"כ וכן למדוד את אורך היום, וכן הזריחה הנראית אינה אלא לידע למדוד ממנה עד השקיעה את אורך היום (שהרי הנץ הוא שעה קודם וכמבואר), כי חז"ל נתנו לנו דבר ברור כמו זריחה ושקיעה שנראות לעיניים שדרכם ניתן יהיה לדעת אורך היום וכמשנ"ת שח' מילין קודם הנץ הוא עה"ש ושליש שעה אחר השקיעה הוא צה"כ. ונראה שמנהג ירושלים להדליק נרות בערבי שבת ארבעים דקות קודם השקיעה הנראית ולא לפי האופק ולפ"ז כתבתי בזמני היום זמן הדלקת נרות.

הכללים לעריכת לוח שנה

יט. תחילת זמן ק"ש של ערבית מצאת ג' כוכבים קטנים.
וכתב בס' בין השמשות (טיקול'נסקי, דף קח צללים למצלחות אות יד) וז"ל:
וזמן הכוכבים הבינונים מוקדם מזמן הקטנים עפ"י רוב רק
בעשר דקות ובזמן הנשף הארוך כ- 12 דקות, ע"כ. וצ"ל
דהא דבעי' לחכות לכוכבים קטנים הוא כמש"כ רבנו יונה
הביאו הב"י דאין בקיאין, אמנם היום שיש שעונים שפיר
דמי וא"צ לחכות רק לחומרא, ועכ"פ יש לכוון בק"ש שעל
המטה לצאת יד"ח בכל מקרה.

כ. צריך לידע זמן משמרות של לילה וכמבואר בשו"ע
סימן ב וז"ל: המשכים להתחנן לפני בוראו יכווין לשעות
שמשותות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני
שלישי הלילה ולסוף הלילה שהתפילה שיתפלל באותן
השעות על החורבן ועל הגלות רצויה ע"כ. ובבנין בית
המקדש נשמה כולנו בקרוב אמן.

אור השחר

מבוא בקצרה

בהיות וראיתי מבוכה רבה בלוחות שנה הנדפסים ואף אם יש הסכמות מ"מ המסכימים לא מתמצאים בזמנים אלא ההסכמה על האיש ואחד סומך על השני ודברים אלו של זמנים מדויקים דברים שתלויים בהם גופי תורה סקילה וכריתות וענין של ברכות לבטלה כמו אי נימא שחצות מוקדם א"כ מתפללים שחרית אחר חצות וכן לגבי סוף זמן ק"ש וגם לגבי נולד תינוק בערב שבת אחר שקיעה אימתי מלין בשבת אימתי יום ראשון ואימתי יום שישי ועוד ועוד, וגם הרבה לוחות מביאים הרבה שיטות שיוצר בלבול אצל אנשים וראיתי לוחות שכתובים בהם 7 זמנים של יציאת הכוכבים ולא ידעתי למה לא הוסיפו ע"י בספר באר חיים (ערס. כדף קמא) שהביא ח"י שיטות בזמן יציאת ג' כוכבים ואי נימא יש מחלוקת אימתי שקיעה א"כ יש ל"ו שיטות בזה, ואת האמת לדעתי לא הביא ע"י באות טו בספרי שדעת הרמב"ם שליש שעה אחר השקיעה הוי צה"כ, ויש נפק"מ גדולה לגבי תינוק שנולד ביום שישי אחר השקיעה מתי מלין בשבת ע"י אות יז.

עוד ראיתי, שכמעט כל הפוסקים התעלמו מדברי הירושלמי (ברכות ד. ט) שעמוד השחר הוא ח' מילין קודם הנץ החמה וביארתי שלהלכה יש לפסוק כן, וכן שהאיר המזרח הוא ד' מילין אחר אילת השחר וכתב נמוק"י בברכות ד, ב שאילת השחר הוא עמוד השחר

ע"י באות מ וכתבתי שהעיקר כגירסת שעה קודם הנץ זהו הנץ ברמב"ם ושלפי"ז סוף זמן ק"ש ותפילה הוא מוקדם מכפי שכתוב בלוחות והלכה למעשה המנהג למנות מעמוד השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים את שעות היום.

וע"י ברמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין (פ"ח הלכה י) וז"ל האוכל כזית מבשר קדשים שנותר, במזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה שנאמר ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה, ומאימתי יתחייב כרת על אכילת הנותר, אם קדשי קדשים הם חייב עליהן מאחר שיעלה עמוד השחר, ואם קדשים קלים הם חייב עליהן משקיעת החמה של יום שני שהוא תחלת הלילה של יום שלישי וכו' ע"י"ש, וא"כ מהרה יבנה המקדש וצריך לידע אימתי עלה השחר, ולפי שיטתי כל הלוחות שיוצאים היום כותבים את עמוד השחר המאוחר ואם יאכל קרבן אחר עמוד השחר לשיטתי יתחייב כרת, ע"י דברינו לקמן באות לט עד אות מה אימתי עמוד השחר לשיטתי, וע"י דברינו באות כ כתבתי אימתי מקרי תחילת הלילה לדעת הרמב"ם.

וליהוי ידוע, שהרבה מהלוחות היום נמשכו אחר לוח של הרב טיקוצ'נסקי זצ"ל שלא התחשב בח' מילין קודם הנץ החמה וכן הלך אחר צאת כל הכוכבים והיינו כשיטת הגר"א באו"ח רסא, וראיתי בחוברת יגדיל

תורה (חז"ר כולל למח לזק קינן כל כה כדף 28, מוצא בלזר
 הסכמה) שהביא רבי חיים נאה תשובה לרב
 טיקוצ'ינסקי עי"ש באות א וז"ל בשנת תרס"ד
 נשא ונתן עם כל רבני ארץ ובראשם הגר"ש
 סלנט זצ"ל והגאון האדר"ת זצ"ל והרב הגאון
 מהרי"ח זאנענפלד זצ"ל וכולם הסכימו
 להדברים היסודיים וכו' וכתב על זה הרב נאה
 שכולם היו גאונים אשכנזים ונמשכו אחר
 שיטת הגר"א ז"ל שתלמידיו הגאונים היו
 המייסדים הראשונים של הישוב בירושלים
 ואין זאת אומרת הוראה לחסידי חב"ד בדעת
 רבם בעל התניא ז"ל, ולמרן הגר"ח נאה ז"ל
 שיטה אחרת בזה שהרי נוטה אחר מה שכתב
 המטה אפרים סימן תקפח שהנץ החמה הוא
 כמו שיעור שעה אחת לפני עלות גוף השמש
 על הארץ וכהגירסא של הדרכי משה ברמב"ם
 כמפורש במכתבו הנדפס בספר נברשת ולפי
 שיטה זו י"ל שצריך להוסיף עוד ד' או ה' מיל
 שמעמוד השחר עד הנץ החמה כמו שהאריך
 במור וקציעה וכו', והמשיך הרב נאה וכתב:
 ועוד דבר יש לי לשאול הגרימ"ט שליט"א
 (זצ"ל) בספרו בין השמשות כותב בזה הלשון
 צריכים לחשוב מן עמוד השחר עד צאת כל
 הכוכבים וכו' ואלה החושבים מן עמוד השחר
 עד צאת ג' כוכבין אין להם שום יסוד ומקור
 ובדבר זה שגו ת"ח ולומדים רבים וגם אני
 הייתי בטעות זו בשנים קודמות ועל פיו הייתי
 עורך השעות הזמניות בלוח דיני ומנהגי ארץ
 ישראל אבל מאז שהעמידוני על האמת תקנתי
 בעה"י את התיקון של השעות בלוח הנזכר

עכ"ל, וכתב על זה הרב נאה ותמה אני איך היה
 יכול לטעות שנים רבות בחשבון השעות
 ובסוף זמן ק"ש וכו' אחר שמעיד שלפני
 שהוציא הלוח בשנת תרס"ד נשא ונתן עם רבני
 ארץ ישראל הגאונים הנזכרים והסכימו לו
 היתכן שנעלם דבר מכל הרבנים הגאונים
 הנזכרים, ואם סוף סוף כן הוא המציאות לפי
 דבריהם שאחרי הסכמת הגאונים עברו שנים
 על הלוח עם חשבונות שלא כהלכה ובלי יסוד,
 הרי מובן מאיליו, שאין הסכמת הגאונים
 יכולה לשמש תשובה ובטול נגד הערתי
 הצודקת בזמן עמוד השחר שבלוח, עכ"ל.

אמר ע"צ: המעיין שהגר"א יו"ד רסב סק"ט
 יראה שס"ל עמוד השחר כירושלמי
 ברכות ד, ב שהוא ח' מילין קודם הנץ ועי'
 דברינו באריכות בתוך הספר באות מ – מב.
 ועי' ביגדיל תורה הנזכר (דף 40 אות ג) כתב הרב
 טיקוצ'ינסקי שלא מצאנו שום פוסק
 שיחליט להלכה שעמוד השחר ב' שעות קודם
 הנץ עי"ש ולדברינו הפר"ח בבי שמשו ס"ל
 שבערב פסח היום 16 שעות כי מהלך אדם
 ביום 40 מיל כפסחים צד ושם מיירי בערב פסח
 ואם ניקח צה"כ בערב פסח תשע"ז בערך 7:30
 ו- 16 שעות קודם הוי עמוד השחר 3:30 ונץ
 ביום זה 6:17 וא"כ עמוד השחר לפני הנץ
 2:47 ולדברינו כן ס"ל לירושלמי עי' דברינו
 בספר מאות מ עד מד וכן באות ג, ועי' מנחת
 כהן שכל הספרים גרסו ברמב"ם הל' ק"ש פ"א
 הלכה יא בת"ד וז"ל עם הנץ החמה ושיעור זה
 כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש וכן ס"ל

להרמ"א (או"ח סימן נח ס"א) שעל דרך כלל פסקינן כוותיה במקום שמרן לא גילה דעתו, ואף שבכסף משנה והביא ב"י הביא לגירסא של עישור שעה וכתב שהיא גירסא אמיתית הנה כתב המ"א בסימן נח סק"ב שלענין הדין אין חילוק בין הגרסאות ועי' מחצית השקל מה שהסביר שגם לפי גירסת עישור שעה קודם הנץ הוא הנץ ועי' בתוך הספר אות נח – ס ובאות מ, והבאתי מכמה ראשונים דס"ל כן. ועי' ביאור הלכה (או"ח סימן נח ס"א ד"ה 'כמו שיעור') שהביא לדברי מ"א וכתב עוד וז"ל ועיין פמ"ג שסיים בסוף דבריו וכתב דא"כ לפי מה דקי"ל דמעמוד השחר עד עלות השמש הוא שעה וחומש אנו צריכים לומר דמעמוד השחר עד השיעור שיכיר את חברו בריחוק ד' אמות הוא בערך עשור שעה, ומשיכיר עד תחילת הנץ הוא ג"כ עישור שעה ומתחילת הנץ עד עלות גוף השמש על הארץ הוא שעה עכ"ד עי"ש, וכתב ע"ז הביה"ל ודבריו דברי תימה הן דהמ"א בעצמו לקמן בסי' פט סק"ב נשמר מזה וכתב דכונת הרמב"ם במה שכתב קודם עלות השמש ר"ל קודם הנץ החמה פירוש תחילת הזריחה ולא עלות כל גוף השמש וכ"כ המחצית השקל עי"ש.

הנה מכאן מוכח שהביה"ל ס"ל ששעתיים וחומש קודם הנץ הוא עמוד השחר ולפ"ז מוכרחים לומר לא כהרב טיקוצ'נסקי שאין מי שסובר שעמוד השחר שעתיים קודם הנץ הנה הפוסק המפורסם החפץ חיים ס"ל כן וע"ע דברינו בסוף אות מ, ומה שהאריך הביה"ל

אח"כ לגבי נץ החמה עי' בתוך ספרי מאות נח עד ס וכן באות ג מה שהארכתי בזה, ועי"ש עוד מה שכתבתי בסתירת דברי המ"ב וע"ע באות מ, ולכן מסקנתי שעמוד השחר הוא ח' מילין קודם הנץ המישורי והמיל הוא זמני ותלוי באורך היום וקיצורו, ועוד עי' מה שהארכתי בענין המיל מאות כב עד אות לה. ומש"כ השו"ע בסי' תנט ס"ב ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מהשעה ע"כ, ומוכח דהוי ח"י דקות, עי' ב"י הגר"א שם מש"כ על זה שהוא תמוה מאד ושגגה גדולה היא מאד וכו' ועוד יש כמה קושיות עצומות ונלאיתי לכותבן, ועי' מש"כ באות לג להשוות דעת שו"ע כרמב"ם וכדברי הפר"ח בבי שמש.

עוד כתבתי בתוך הספר זמן שנעלם כמעט מכל הפוסקים לגבי צה"כ שברמב"ם פרנקל הל' תרומות פ"ז הלכה ב וז"ל אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריבו שמשן ויצאו שלשה כוכבים בינונים וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה שנאמר ובא השמש וטהר עד שיטהר הרקיע מן האור ואחר יאכל מן הקדשים עכ"ל, הנה כאן חזינן להדיא מהו צאת ג' כוכבים ונראה שהוא שליש שעה זמנית, גם נראה שכונת הרמב"ם לשקיעה של מישור וכמו שכתבתי בתוך ספרי עי' מאות יד עד יט.

גם כתבתי שלענ"ד שיטת ר"ת המפורסמת שמתחילת שקיעה עד צאת הכוכבים ד' מילין כונתו לג' דקות אחר פלג המנחה זהו

תחילת השקיעה והרי ר"ת בתוס' ראשון בש"ס ברכות ד, ב כתב שלהלכה פסקינן הלכה כר' יהודה שס"ל פלג המנחה הוי לילה עי' בספר מאות י עד יג ואנן פסקינן שפלג המנחה הוי שעה ורבע קודם צה"כ עי' באות ח.

עוד הבאתי שהפר"ח כתב בקונטרס בי שמשי בסופו שלהלכה לגבי כל הדברים בין דאורייתא בין דרבנן בין לקולא בין לחומרא שמונים מעמוד השחר עד צה"כ וכתב על הלבוש שס"ל מונים מנן עד השקיעה שנשתבש ושבש אחרים עמו, ועי' ישיב משה שתרוג סימן לד שכתב דעל דרך כלל אזלינן בתר הפר"ח שמשנתו סולת נקיה עי' באות נא, ואף שאזלינן בתר שו"ע נגד פר"ח מ"מ בדעת השו"ע אין בירור וגם פר"ח ביו"ד ס"ט כתב

שהשו"ע לא ידע מדעת הרמב"ם שהמיל 24 דקות ואל תאמר שהיום המנהג לא כן הנה לגבי עמוד השחר אין מנהג וגם המנהג היה להחשיב שעה קודם הנן זהו הנן וכעדות הבן איש חי ושמן ששון ור' אהרון פירירא ועוד, עי' באות מח – מט, וכן המנהג למנות שעות מעמוד השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים כעדות החיד"א בשו"ת חיים שאל, ועי' בדברינו באות סא הרבה פוסקים שס"ל כן.

עוד עי' מה שהארכתי בנושא חצות שגם בזה אזלינן בתר חציו של יום מעמוד השחר עד צה"כ ג' בינונים עי' באות לו – לז, ורק לגבי תיקון חצות מחשבים מהזריחה לשקיעה אסטרונומית וחצי מזה הוא זמן חצות לגבי אמירת תיקון חצות.



דעת הפסקי תוס' בשיטת ר"ת דס"ל כר' יהודה

ז"ל פסקי תוס' במנחות (אות קיח): פר"ת המאחרין בשבת אחר סעודה שלישית או מאחרין עד שחשיכה וקורין ומתפללין ואוכלין, לא יפה עושין ומנהג אבותינו תורה היא ותחילת שעה י"א זמן ערבית וגאולה וק"ש קודם והיו קורין ק"ש מבעוד יום כנגד י"ב שעות ורב צלי של שבת בע"ש וכ"ש בחול דאז קורין ועל דא סמיך והמשנה נקרא הדיוט ומעניות דעת עושין תורה כן כשתי תורות ומחמירין בקל ומקילין בחמור, עכ"ל. עי'

כנה"ג בכללי הפוסקים (אות טז) שעל פסקי תוס' יש לסמוך הלכה למעשה, והבאתי זה בספרי קולן של סופרים (אות טו כד"ה 'ואגב') בשם צפנת פענח וכן הבאתי זה בספרי עשות משפט (דף סה כד"ה 'יש'). וכן בספר ציון במשפט תפדה בעשות משפט דף סה באותו דיבור עי"ש, והזכרתי לפסקי תוס' זה להוכיח שכך היו נוהגים. ומצאתי כדברים אלו בספר מגן אבות למאירי (ענין אחד עשר כד"ה 'ומכל מקום') ז"ל בת"ד: ומנהג אבות תורה היא בכל שהלכה רופפת

וראיות יש לקרוא את שמע ולהתפלל משעת אחת עשרה חסר רביע דהיינו שעה ורביע קודם הלילה דאיקרא ערב לגבי ק"ש ותפילת ערבית דהלכה כר' יהודה ודייקא הלכה כוותיה מדרב צלי של שבת בערב שבת (נרמז כז) ואמוראי ותנאי טובא מכלל דמההיא שעתא משעת צאת הכוכבים רבי אליעזר הא אתי נמי כמאן דאמר עני וכהן חד שיעורא ולית הלכתא כוותיה אלא קי"ל כר' יהודה דקאי כר' מאיר דפרקא קמא (ס"ט"ז) דיהב שיעורא משעת טבילת כהנים ור"י לא פליג עליה אלא דבין השמשות דיליה שלשה חלקי מיל, וטבילה קודם לכן, דהיינו יותר משעה ורביע, אבל אי לא"ה לא הוה פליג וכו' עי"ש.

הנה חזינן מדברי המאירי שאותו ר' יהודה שס"ל מפלג המנחה הוי לילה הוא סובר שבין השמשות שלשת רבעי מיל לפני צה"כ א"כ בהכרח מה שר' יהודה אמר בפסחים צד שמהשקיעה עד צה"כ יש ד' מילין היינו מפלג המנחה. ועיין לקמן סוף אות ב שהבאתי דברי המאירי בברכות שכיון שמי"א שעות פחות רביע ולמעלה חמה מתחלת להשתקע ואינה נראית לרוב בני אדם לכן הוי סרך לילה, ושם הבאתי דר"ת פסק כר' יהודה וכן בברכות (פ"ח) ד"ה (ד"ב) מוכח ששיטת התוס' שהיא שיטת ר"ת הוי שעה ורבע קודם הלילה והיינו מבעוד יום וזה כמנהגנו, וע"ע לקמן בסוף אות ז וסוף אות ב. ועתה אבוא לבאר דעת השו"ע שהעתיק לדברי ר"ת.



בשיטת ר"ת

ולפי האמור יש ליישב מה שכתב מרן השו"ע באו"ח (סימן כס"א ס"ז) וז"ל: יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש, וזמן תוספת זה הוא מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע, רצה לעשותו כולו תוספת, עושה. רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש. ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רביעי מיל שהם מהלך אלף

ות"ק אמות קודם הלילה. הגה: ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך, הרשות בידו.

והנה מכאן מוכח דס"ל למרן שד' מילין אחר שקיעת החמה הוא לילה ואילו מרן בסימן רצג ס"ב כתב דהעיקר תלוי בכוכבים, וז"ל מרן שם: צריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים, ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים, ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו, עכ"ל. הנה מכאן מוכח

דהעיקר תלוי בכוכבים ומה דצריך שיהיה קטנים רצופים עי' ב"י שהביא בשם הר"ן שהוא משום תוספת שבת ואם איתא דמרן ס"ל שתמיד צריך להמתין ד' מילין אחר השקיעה לא הו"ל למינקט סימן דכוכבים ונתן בזה לכאור' מקום לטעות בחילול שבת. עוד קשה, שמרן כתב ביו"ד סימן רסב ס"ו וז"ל אם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים, יש לסמוך עליהם שהוא לילה, אפילו הוא למחר שבת וכו' עי"ש. ומוכח שלדעת מרן אם יש ג' כוכבים בינונים הוי לילה גמור אעפ"י שלא עבר מתחילת השקיעה ד' מילין ודבר זה צ"ב, ועי' ב"י דמקור האי דינא מהגה"מ (פ"א מהלכות מילה) בשם סמ"ג עי"ש.

ולישב כל זה ראיתי בספר בני ציון (שפירא, כסימן טו) שלפי דבריו מיושב הכל, וצריך להקדים דברי התוספות שהביא הב"י בסימן רסא שהקשו דבשבת לד' מבואר שבין השמשות הוא אלף ות"ק אמות קודם הלילה ובפסחים פ' מי שהיה טמא שנינו דר' יהודה עצמו אומר משקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין ואומר ר"ת דהתם (פסחים) קאמר מתחילת השקיעה והכא קאמר מסוף השקיעה ע"כ.

והנה דברי מרן בסימן רסא הם דברי הרמב"ן כמבואר בב"י ומקורו מספרו תורת האדם, כדהביא שם בבני ציון (אות יג) ושם כתב (אות יז) דלפ"ז מתורץ קושית השאג"א (סימן ז' נד"ה מ"מ רואה אני), שהקשה על מש"כ הרמב"ן בפירושו על התורה (פרשת בא י"ג, וז"ל: אבל

מש"כ בשקיעת החמה שהוא שעה ורביע ליתא דהא דלא כמאן דאי למאי דהוי ס"ל לעולא דמשקיעת החמה עד צה"כ הוי כדי מהלך ה' מילין הוי ליה שעה ומחצה ולמאי דמסיק דאינו אלא כדי מהלך ד' מילין ה"ל שעה וחומש משקיעת החמה עד צה"כ אבל שיהא שעה ורביע משקיעת החמה עד צה"כ הא ליכא למ"ד הכי, אלא שהרב ז"ל עירבב שני דברים שאינן שוים והשוה אותם לפום ריהטא ולא דק וכו', וכתב הבני ציון דהרמב"ן מיירי מהתחלת שקיעת קרני השמש שזהו שעה וחומש ועוד שלש דקות של המשך שקיעת קרני השמש עי"ש.

ולפ"ז ודאי שיש לפרש כן דברי מרן שמועתקים מדברי רמב"ן דהיינו דכוונתו לפלג המנחה.

ואף שכתב מרן מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ ומ"ש לא נראית כלל, יש לפרש דאדרבא מדכתב שאינה נראית על הארץ ולא כתב אינה נראית כלל משמע שהיא נראית ורק לא נראית על הארץ וכמו דאמרינן שבחצות חמה נראית בראש כל אדם וכאן הכוונה שלא נראית להדיא על הארץ וכמו שכתב המאירי שאינה נראית לרוב בני האדם. ואולם מהרמ"א חזינן שלמד לא כן מדכתב על דברי מרן בס"ב ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך הרשות בידו עכ"ל, ומוכח דס"ל דהזמן שדיבר מרן הוא שקיעה דידן. (ועוד עיין מה שכתבתי לישב זה באריכות לקמן בסוף אות ז וכן בסוף אות ח ובסוף אות ט כאן).

ויש לישב זה דס"ל להרמ"א שפלג המנחה הוי שעה ורבע קודם השקיעה ודעת הי"א שמוזכר במרן שזהו ה"ה בשם רמב"ן כמובא בב"י, ועי"ש בב"י מה שהביא בשם הר"ן לבאר זה יותר, והנה ענין של תחילת השקיעה וסוף לא נתברר, וכן עי' ביאור הגר"א בסימן רסא מה שהקשה על שיטה זו מהמציאות ועוד, וגם לי יש להוסיף דאם איתא שיש חולקים על שיטה זו לא הו"ל לב"י לסתום, ועיין ביאור הלכה בסימן זה (ר"ה 'מתחילת השקיעה') שכתב בת"ד את שיטת הגר"א וכתבו כמותו במהר"ם אלשקר (סימן טו) והביא שם שכן כתבו בפירוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם והמה רבינו שרירא גאון ורב האי גאון ורבינו נסים גאון, גם הרב ר' אברהם חסיד בנו של הרמב"ם ז"ל כתב שם שכן משמע מהרי"ף והרמב"ם ורש"י עי"ש והביאו הש"ך להלכה (י"ד סימן רסו סק"א) לענין מילת בין השמשות, וע"ע בפי' מהרלב"ח (על פ"ב מהלכות קידוש החדש להרמב"ם ז"ה) כלל העולה) שכתב ג"כ שמהרי"ף והרמב"ם משמע כן (אמר ע"צ: ובבני ציון כתב משמו שגם הרא"ש ס"ל כן) וגם מהר"ל מפראג בחידושיו על שבת פי' כן וכן הראב"ן ס"ל כן עי' הגהות מרדכי פ"ב שבת וגם בספר סדר זמנים הארוך ופסק כן עי"ש.

הנה לך אחר שיש כל הראשונים אלו דס"ל לא כר"ת ומכללם הרי"ף הרמב"ם והרא"ש לרלב"ח איך מרן הב"י יעלים עין מאלו שתמיד דרכו לילך אחריהם ובפרט בענין חילול שבת החמורה.

ולכן הדרך שישכון אור הוא מה שהביא בספר בני ציון (סימן ט) לדברי המאירי בברכות כז ושם בד"ה 'מאחר' כשדיבר על ענין פלג המנחה כתב בת"ד וז"ל: ומ"מ קודם זמן זה (אמר ע"צ: היינו פלג המנחה) אף בערב שבת אין ראוי לעשות כן (אמר ע"צ: היינו קידוש) שמי"א שעות פחות רביע ולמעלה חמה מתחילת להשתקע ואינה נראית לרוב בני אדם אבל קודם לכן אין שם סרך לילה כלל, עכ"ל. הנה בלשון המאירי נמצא מה נקרא תחילת השקיעה ולפ"ז י"ל גם בדברי ר"ת דמש"כ תחילת השקיעה היינו פלג המנחה, ורבי יהודה לשיטתו בברכות כו: דתפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורבע קודם הלילה והדבר מוסבר יותר דר"ת לשיטתו וכמו שהביאו המרדכי והרא"ש ריש ברכות את דברי ר"ת שכתב דקי"ל כר' יהודה דמפלג המנחה הוי לילה גם לגבי ק"ש (עי' מעגלי דקד קוסוצר דף י). ועי' לקמן סוף אות ז שביארתי דברמב"ן שהעתיק הר"ן מוכרחים לומר שדיבר על שקיעה דידן ועכ"פ המנהג מכריע שהתירוץ לקושי ר"ת ממסכת שבת לפסחים דבפסחים מיירי בפלג המנחה עי"ש באריכות, ועוד עיין מה שכתבתי לעיל סוף אות א וב.

ועי' תוס' (ברכות מ"א ד"ה דר"ב) דמוכח דקי"ל כר' יהודה שמפלג המנחה הוי לילה וכתבו שהוא שעה ורבע קודם הלילה ומיירי מבעוד יום ודלא כמו שהבאתי באות ח' בשם הרמב"ן דמיירי כמה דקות קודם השקיעה, ועי"ש מה שהבאתי בשם הב"י בסי' רסג שעוד כמה

ראשונים כתבו כן וזה ראייה שהם ס"ל שפלג המנחה הוא נקרא תחילת השקיעה וזה כמנהג שלנו היום, ובזה מיושב מה שהעיר בספר תורת המנחה על מנחת כהן (מאמר ראשון פ"ד הערה 18) דאיך לדעת הגאונים מתקיים דין תוספת שבת שהרי מעת ששקעה חמה הוי בין השמשות עי"ש, ולאמור י"ל כגון שקיבל שבת לפני כן וכדברי הב"י ורק קושית המנחת כהן דאיך לר"ת מותר לעשות מלאכה אחר שקעה חמה הרי במשנה (שבת י"ז. ב) כתוב שב"ה מתירין עם השמש ר"ל בעוד שהחמה נראית על הארץ ואחר שקעה החמה אינה נראית עוד על הארץ ואסור לעשות מלאכה בע"ש, וע"ש שכתב שצריך נגר ובר נגר לפרוק את קושיותיו על ר"ת שם, ועתה רואה אני ספר בשם יום ולילה של תורה (וי"ס) שהאריך להוכיח שכוונת ר"ת ד' מילין קודם צאת ג' כוכבים בינונים ובדף כז הסביר כן ברמב"ן ור"ן ומש"כ שאי אפשר לומר שהוא בעוד שהשמש זורחת על הארץ היינו בעוד שהשמש נראית בתוקפה ליכנס ברקיע, ועי"ש עוד פירוש, עכ"פ אי

נימא כסברתינו שהכונה לשלש דקות אחר פלג המנחה וכפסק ר"ת הכל מיושב מאות ז עד יד. וראיתי להביא כאן מהמלצות על ספר יום ולילה של תורה שנראה שמסכימים למהלך שכונת ר"ת קודם השקיעה, הרב ישראל גנס שליט"א, וכן הרב משה הלל הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקא, וכן הרב יהושע נויברט זצ"ל כתב בהסכמה שהביא יותר ממאה וארבעים ראיות משכנעות להוכיח שתחילת שקיעה דר"ת קודמת הרבה לשקיעה באופן גם אני סבור הייתי כן משכבר ועכשיו ביותר, וכ"כ משם רבי יוחנן סופר האדמו"ר מערלוי וז"ל: ומה שהעלה שגם הפוסקים כר"ת הלכו לפי מראה הכוכבים הנה גם אני בדעתי העניה מאז היה לי פשוט כן וכו' עי"ש שכ"כ בספרו אפריון חתנים סי' טז וכן הסכים לזה ידי"נ הרב משה מרדכי קארפ שליט"א עי"ש עוד, ואני בספרי הולך בדרך אחרת משלו ומסביר שכונת ר"ת לשלש דקות אחר פלג המנחה והאמת והשלום אהבו.



שעה של הבית דוד ופלג המנחה

דקות כפול 40 מיל זהו 960 דקות = 6 שעות, וכשרואים בלוח י"ד ניסן יש מעה"ש עד צה"כ 15 שעות ומוכרחים להוסיף את שעת בית דוד ואז יוצא 16 שעות וזה מסתדר עם שעה

כתב הבית דוד ששעה קודם הנץ זהו הנץ וצ"ל דמיירי בשעה קבועה וזה למדתי מדברי הפר"ח בקונטרס בי שמשי שכתב שאם מיל 24 דקות ומוכרחים לומר שהיום 16 שעות כי 24

קבועה, וגם צ"ל שעה"ש הוא שעה וחומש קודם שעה זו אולם י"ל דכן דעת פר"ח אבל באות נט כתבתי שהכוונה להאיר המזרח עי"ש באריכות, והגם שהגר"א הבין בתה"ד שמיירי

מנץ עד השקיעה והם 12 שעות והרי בי"ד ניסן יש 13 שעות ומוכרחים לומר שמיירי בשקיעה של פלג המנחה, ועי' לקמן אות כב – כט ומשם בארה.



לישב המנהג שהובא בתה"ד בתפילת ערבית קודם הלילה (ע"ע אות ט)

עי' תרומת הדשן סימן א וז"ל: ברוב הקהילות נוהגין, בימים ארוכים בימי הקיץ, לקרות ק"ש של ערבית, ולהתפלל תפלת ערבית, ג' או ד' שעות לפני צאת הכוכבים. אם יש שום ישוב או טעם למנהג זה; כי גם הרבה ת"ח עם ההמון עם במנהג זה, ע"כ.

ובתשובה כתב דאין בדינו כלל למצוא ישוב וטעם למה שנהגו להקדים כ"כ זמן גדול ג' או ד' שעות ואי נימא דנהגו כר"ת שפסק כר' יהודה מ"מ זמן זה אינו אלא שעה ורבע קודם צה"כ, ואח"כ כתב דאם נחשב לפי זמניות כגון באמצע הקיץ שהיום מאריך ביש ארצות כמו י"ח שעות מעלות השחר עד צה"כ ונמצא כל שעה יתירה שליש מלבר וא"כ משעה ורביע תעשה ב' שעות פחות שמינית השעה בינונית, וע"כ לא יישבנו אפי' ב' שעות קודם הלילה כ"ש שלשה או ארבעה שעות עכ"ד. והנה לקחנו יום של 18 שעות כמו א' תמוז תשע"ז ונץ החמה באותו יום 5:35 וצאת הכוכבים לפי 28 דקות אחר השקיעה יוצא 8:22 יחד יוצא 14 שעות ו-47 דקות, ו-14

כפול 60 יוצא 840 דקות ועוד 47 = 887 דקות ונחלק זה ל- 32 (שק"ש מנה"ס עד לה"ט) יוצא המיל 27.71875 כפול 8 מיל (שק"ש מנה"ס עד הנץ) יוצא 221.75 ועוד 887 דקות – 1108.75 וכשנחלק זה ל- 12 שעות = 92.39 זהו שעה ביום זה, ונחלק זה ל- 4 23.09 ונוסיף זה ל- 92.39 = 115.48 וזהו שעה ורבע של פלג המנחה ולזה כיון תה"ד שכתב ב' שעות פחות שמינית השעה בינונית כי 60 דקות לחלק ל- 8 = 7.5 ולנו נשאר קרוב ל- 5 ועכ"פ לישב מנהגם נראה שהם למדו בר"ת שזה 4 מילין מהשקיעה והמיל באותו יום זמני והוא 27.7 ונכפיל זה ב- 4 זהו 110.8 והיו מחשבים פלג המנחה מהשקיעה וכסברת הלבוש ושעה ורבע קודם זהו 115.4 נוסיף לזה 110.8 יוצא 226.2 דקות נחלק זה ל- 60 דקות יוצא שלש שעות ועוד 46 דקות וזהו בערך 4 שעות והוא כתב ג' או ד' שעות קודם הלילה והיינו קרוב לד' שעות, וכעין זה איתא בדברי חמודות (פ"ד זרכות אות כה) אלא שהוא הצריך עיון על הלבוש ואני בזה ישבתי המנהג שהובא בתרומת הדשן עיין

לקמן באות ט'. ואולם עי' מ"א (ס' רלג סק"ג) שכתב שכונת הלבוש לסוף שקיעה והוא כמו רביעית שעה קודם צה"כ ועב"ח (רל"ג ר"ס 'ומ"ט) שהביא לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות ברכות פ"א מ"ה וכתב דלפ"ז יכול להתפלל ערבית אחר כלות 22 שעות וחצי רביע שעה ומיהו כבר נהגו להתפלל גם קודם לזה"ז ועיין במ"ש תרומת הדשן ס"א.

ועי' מ"א (ס' רל"ה סק"ג) שהביא לתה"ד וכתב ונדחק מאד לישיב המנהג ולא עלתה בידו ומדברי הב"ח בסימן רס"א משמע שנהגו כמ"ד דמשקיעת החמה הוי לילה ופלג המנחה

הוי שעה ורביע קודם השקיעה וכשנחשוב שעה זמנית הוי בקיץ בערך ב' שעות קודם הלילה וכתב מ"א ומיהו אנן לא קי"ל הכי דהא בע"ש עושין מלאכה עד חצי שעה קודם הלילה בקירוב לכן אפי' בדיעבד אם התפלל בזמן הנ"ל צריך לחזור ולהתפלל. ולענ"ד כיון שישבתי מנהג זה א"כ לכל היותר אם נחוש לדברי מ"א יש לחזור ולהתפלל בנדבה, וע"ע באות ה ואות ט מה שחזרתי על דברים אלו, ובצירוף שיטת הרמב"ם שתפילת ערבית רשות ולא מדקדקים בזמנה, עי' להלן ומיושב קושית המג"א ומצוה בחזרת.



עוד בענין המנהג דתה"ד

ז"ל מ"א (רל"ה סק"ג 'מקדימין הרצ"ה) כתוב בת"ה שהיו נוהגין להקדים ג' או ד' שעות לפני הלילה ונדחק מאוד לישיב המנהג ולא עלתה בידו ומדברי הב"ח בסימן רס"א משמע דנהגו כמ"ד דמשקיעת החמה הוי לילה ופלג המנחה הוי שעה ורביע קודם השקיעה וכשנחשוב שעה זמנית הוי בקיץ בערך ב' שעות קודם הלילה ומיהו אנן לא קי"ל הכי דהא בע"ש עושין מלאכה עד חצי שעה קודם הלילה בקירוב ולכן אפילו בדיעבד אם התפלל בזמן הנ"ל צריך לחזור ולהתפלל אבל ק"ש סביר' להו לרוב הפוסקים דבעינן דוקא אחר צ"ה ולכן לא מיחזי כיוהרא אם חוזר וקורא, ע"כ,

ועי' מש"כ בסוף אות ד' שיחזור ויתפלל בנדבה. ועי' מחצית השקל סק"ג שהסביר וכשנחשוב שעות זמניות הוי בקיץ בערך ב' שעות ר"ל זמן פלג המנחה שהוא שעה ורביע, דרך משל אם היום ארוך ח"י שעה א"כ שיעור שעה בצירוף הוא שעה ומחצה, ורביע שעה (זמנית) הוא רביע ומחצה, א"כ שיעור פלג המנחה הוא ב' שעות פחות חצי רביעי שעה דהיינו שמינית שעה, וכשנוסף עליהן שיעור ד' מיל מתחלת שקיעה עד צאת הכוכבים דהוא שעה וחומש לפי דברי מ"א בסימן רל"ג ס"ק ג' (וזהו ודאי הוא שעה משעות ההשוואה ולא שעה זמנית, דזה תליא במהלך השוה, והלוכה

בשוה בגלגלה בין היום ארוך או קצר), א"כ בצירוף הוא יותר מג' שעות קודם צאת הכוכבים עכ"ל. ועי' בתה"ד שמוכח דגם פלג המנחה הוא זמנית שהרי כתב שם בת"ד כגון באמצע הקיץ, שהיום מאריך ביש ארצות, כמו י"ח שעות מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ונמצא כל שעה יתירה שליש מלבר. וא"כ משעה ורביע, תעשה ב' שעות פחות שמינית השעה בינונית. וע"כ לא יישבנו אפילו ב' שעות קודם הלילה, כ"ש שלשה או ארבעה ע"ש.

ונראה שתה"ד הלך לשיטתו שכל מיל הוא ח"י דקות, ולענ"ד יש לישב בדרך זה שאם היום ח"י שעות א"כ כל מיל 24 דקות

לרמב"ם ופר"ח ועוד והרי הב"ח אמר שמקדימין מזה"כ ד' מילין זהו 96 דקות ש-4 כפול 24 = 96. ופלג המנחה קודם השקיעה עוד שעה ורבע וזהו זמנית וכל שעה זהו 90 דקות ו-90 לחלק ל-4 = 22.5 דקות ועוד 90 דקות יחד 112.5 א"כ שעה ורבע זהו 112.5 דקות ועוד 4 מילין מהשקיעה עד צה"כ יחד 208.5 דקות שהוא בערך 3.5 שעות ונוסיף שיטת הרמב"ם שכיון שתפילת ערבית רשות לא מדקדקים בזמנה, ובזה נתיישב המנהג שהובא בתרומת הדשן סימן א שברוב הקהילות נהגו להקדים ד' שעות, ואם שגיתי אתי תלין משוגתי, וע"ע אות ד' ואות ט'.



אופן חישוב זמני היום מעה"ש לצה"כ

עי' בספר מנחת יצחק (וי"ס, ח"ד סימן נג אות יז) שהביא מספר בין השמשות (טיקול'נסקי, פ"א אות ז) שכתב שלמ"א וסייעתו שמונים מעה"ש עד צה"כ צריך צאת כל הכוכבים ולא די בג' כוכבים. ובדבר זה שגו ת"ח ולומדים רבים, וגם אני הייתי בטעות זו, בשנים קודמות וכו', אבל מאז שהעמידוני על האמת תקנתי בעזה"י וכו' עכ"ל, וכתב שם, דלפי"ז צריכים לחשוב מן שעה וחצי (ומיית) קודם הנץ, עד שעה וחצי אחר השקיעה, ואלה החושבים מן עה"ש עד צאת ג' כוכבים, אין להם שום יסוד ומקור עיין

שם. וכתב מנח"י ששעה וחצי זמנית שכתב היינו שמינית היום, אמר ע"צ: עיין בספר בין השמשות פי"א אות ב שכונתו שצריך ד' מילין קודם נץ וד' מילין אחר השקיעה, ולענ"ד אם נפרש ששקיעה הכונה לפלג המנחה וכמו שכתבתי לעיל בסוף אות ב ולקמן אות ז, י' הכל מיושב שמפלג המנחה ועוד שלש דקות עד צה"כ יש ד' מילין, ובמנחת יצחק כתב שהמנחת כהן אזיל בתר ג' כוכבים ורק כתב מנח"י שלפי ההלכה א"א לומר כן, ולאמור אפשר לומר כן וא"כ יש לחשב מעה"ש שהוא

ח' מילין קודם הנץ עד צה"כ שהוא שליש שעה אחר השקיעה וזהו אמיתה של תורה. ועי'

לקמן דף עה אות נט ודף פג אות סג.



ראיה שכונת ר"ת תחילת השקיעה לפלג המנחה

עי' ר"ן שבת לה, א (וצדפיס דין צר"ן דף טו ד"ה 'אמר רצ"ה וכו') ואחר שחילק בין תחילת שקיעה לסוף שקיעה כתב ע"ז הר"ן וכתב הרמב"ן ז"ל שזהו הזמן הנז' בכל התלמוד לתוספת שמוסיפין מחול על הקדש שאי אפשר לומר שיהיה בעוד שהשמש זורחת על הארץ וכו' ע"ש, ומשמע מדכתב שזה הזמן בתירוצו רבנו תם תחילת שקיעה היינו מה שאנן קוראים פלג המנחה. ועכ"פ מנהג דידן מכריע שפלג המנחה הוא שעה ורבע זמנית קודם צה"כ דידן וכמו שיבואר מאות ח עד יב עי"ש, ומה שהקשה הרמב"ן שא"א לומר בעוד השמש זורחת י"ל דלהלכה מותר אבל אפשר לקבל תוספת וכע"ז כתב הפר"ח בסוף בי שמשו בד"ה 'עוד' שלמאן דס"ל שפלג המנחה הוי שעה ורבע קודם צאת הכוכבים אפשר לקבל שבת לפני פלג המנחה, ועי' לעיל אות ד', ה'. ועי' ב"י באו"ח (רסג ד"ה 'מ"ט ואס') וז"ל בתו"ד: כתבו התוספות והרא"ש וה"ר יונה והמרדכי בריש פרק תפילת השחר אהא דרב צלי של שבת בערב שבת מפלג המנחה ולמעלה והיה

מדליק הנר ומקבל עליו שבת מבעוד יום, והא דאמרינן בפרק במה מדליקין גבי הדלקת הנר ובלבד שלא יקדים אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה כי יכול לקבל עליו שבת מבעוד יום ובלבד מפלג המנחה ולמעלה, וכתבו רבינו בסימן רס"ז, עכ"ל הב"י, וזה כדברינו וע"ע ביה"ל (רסא ס"ז ד"ה 'ט' אומריס' נסופו), ורק צ"ל שמהרמב"ן מוכח שלמד לשקיעה דידן תחילת שקיעה ואנן נוהגים שמפלג המנחה זהו תחילת השקיעה וכדברי ר"ת ותרומת הדשן שגם לזה יקרא לילה, ולדינא העיקר כדברי הב"י שיש לקבל שבת רק מפלג המנחה, ועי' מנחת כהן (מאמר ראשון פי"ד צד"ה 'אסג') שהקשה דאיך התירו ב"ה לעשות מלאכה מבעו"י הרי יש דין תוספת, ולאמור באופן שקיבל שבת אסור לעשות מלאכה ומפלג המנחה ואילך הזמן. ועוד עיין מה שכתבתי לעיל בסוף אות ב (צד"ה 'יש ליצג'). ועכ"פ מדברי הב"י מוכח שאי אפשר לקבל שבת לפני פלג המנחה ודלא כהפר"ח הנ"ל.



פֿלג המנחה מונים מצה"כ

ע"י מ"ב (ס' רלג סק"ד) שיש פלוגתא מהיכא מנינן ולדעת המחבר מצה"ש עד צה"כ וממילא פלג המנחה לפני צה"כ וכן נ"ל להביא ראיה שבגמ' (שבת לה, ג) מבואר דאזלינן לחומרא בפלוגתא דר' יוסי ור' יהודה ומסתבר דלפי הגר"א ועוד ס"ל שלר"י מתחילת שקיעה היינו של ר' יהודה ולר' יוסי אם יש פלג מנחה תחילת שקיעה ידיה שזהו בערך צה"כ א"כ לחומרא נקטינן שעה ורבע קודם צה"כ. וע"י דברינו באות סא כל הדעות שס"ל למנות מעמוד השחר עד צה"כ א"כ ה"ה פלג המנחה, וע"י מה שכתבתי בהערה י על קונטרס בי שמשי להפ"ח המצורף לספר.

וע"י גנזי הראשונים ברכות כז. שיטה להר"א אלשבילי (ד"ה 'מדרג לל' וכו') דהסביר פלג המנחה משקיעת החמה וע"ש בהערה. וזה לכא' כהרמב"ן הנזכר לעיל באות ז'. ונלע"ד לרמב"ן שהביא הב"י בסי' רסא ומובא בר"ן מוכרחים לומר שתוספת שבת משקיעה ממש שהרי כתב דלפנ"כ לב"ה מתירין עם השמש ואנן נוהגין כתוס' ברכות כז שמפלג המנחה וצ"ל כמאירי לגבי פלג המנחה. וכמו שהזכרתי לעיל סוף אות ז בשם הבית יוסף, ושם יישבתי מנהגנו וע"י סוף אות ב שהבאתי מפרשים ברמב"ן שהכונה לפני שקיעה דידן.



עוד בענין המנהג דתה"ד בהקדמת תפילת ערבית (ע"ע אות ה)

כתב תה"ד (שאלה ה) וז"ל: ברוב הקהילות נוהגין, בימים ארוכים בימי הקיץ, לקרות ק"ש של ערבית, ולהתפלל תפלת ערבית, ג' או ד' שעות לפני צאת הכוכבים, ע"ש שעשה חשבון וכתב שלא ישבנו אפילו ב' שעות קודם הלילה, וע"י מה שכתבתי בזה בחיבורי על או"ח רל"ה ס"א (ד"ה 'מקדימן הרצה'). וע"ע אות ד', ה'.

וכאן אכתוב בקיצור מה שנלע"ד בזה, הנה י"ל שיטת ר"ת מהשקיעה עד צה"כ זהו ד' מילין ונראה שזהו ד' מילין זמניות. וקהילות אלו שהביא תה"ד ס"ל שמונין שעה ורבע קודם תחילת השקיעה וניקח למשל א' תמוז תשע"ז יום ארוך בשנה והוא יום ראשון, והנה נץ ביום זה 5:30 (צמסור) וכן שקיעה (צמסור) ביום זה 7:48 ולצאת הכוכבים מוסיפים 4 מיל

מהשקיעה שזהו 124 דקות ונעשה חשבון שביום אדם הולך 40 מיל ונוריד מאילת השחר עד הנץ 8 מיל ומהשקיעה עד צה"כ עוד 4 מיל נשאר לנו 28 מיל נחלק את השעות שיש מהנץ עד השקיעה שהם 868 לחלק ל-28 יוצא המיל 31 דקות כפול $4 = 124$ דקות אחר השקיעה זהו צאת הכוכבים והיינו 9:52 ונכפיל 31 ב-8 מאילת השחר עד נץ החמה $= 248$ והיינו 4 שעות ו-8 דקות נוסיף זה לנץ עד אילת השחר יוצא 1:22 זהו אילת השחר ובערך היום 19.5 שעות כפול $60 = 1170$ דקות לחלק ל-12 = 97.5 זהו השעה ביום זה נחלק זה ל-24.3 כפול $5 = 121.8$ והיינו שעתיים לפני השקיעה זהו פלג המנחה, ולסיכום משקיעה עד צאת הכוכבים ד' מיל שכל מיל היום 31 דקות כפול $4 = 124$ דקות שזהו שעתיים ועוד 4 דקות ושעה ורבע קודם השקיעה כל שעה 97.5 דקות ביום זה ורבע שעה זהו בערך 24.3 נוסיף זה ל-97.5 דקות זהו 121.8 והיינו שעתיים ועוד דקה וא"כ עברנו את הארבע שעות, וזהו ישוב נכון ואמיתי למנהג שהביא תה"ד ברוב הקהילות, ואף שמ"א בסימן רל"ה אות ג' כתב שאנן לא קיי"ל הכי שהרי בע"ש עושין וכו' י"ל דכונתו על מה שכתב הב"ח בסימן רס"א (בד"ה זמ"ש וזמנו וכו') עי"ש שהב"ח ישב לדברי תה"ד בדרך אחרת אולם לדברינו י"ל דמנהג זה מיוסד על פי דברי הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילה ה"ז) דכיון שתפילת ערבית רשות לא מדקדקים בזמנה והיינו שקבלו עליהם להתפלל ערבית אבל לא קבלו לדקדק בזמנה ולכן כיון שיש פנים בהלכה

לדרך זו די להתפלל ערבית בזמן זה אבל לא לגבי שאר דינים, ועוד עיין בדברי חמודות (פ"ד אות כה נספח) מה שהצריך עיון על הלבוש דיש שלש שעות מפלג עד צה"כ ולרמב"ם יש קרוב לד' שעות ולדברינו בזה יש לישיב את המנהג שהובא בתה"ד וכאמור עי"ש, ועי' לעיל אות ד' מש"כ בזה. ונראה דתרומת הדשן לא הלך בדרך זו כי ס"ל שכונת ר"ת שפלג המנחה זהו תחילת השקיעה כדכתב בסי' קט וכמו שכתבתי לקמן אות י' ועי"ש בתרומת הדשן שכתב לר"ת מפלג המנחה הוי לילה והובא לקמן באות יא עי"ש. ועי' מ"א (סימן תרל"א ס"ק כג) שאם נמצא המנהג באיזה פוסק אין לבטלו אפילו בשעת הדחק אין לשנות המנהג ואפילו יש במנהג צד איסור אין לבטלו, ואף שכתב שם שאם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים רשאים לשנות המנהג, הנה י"ל שבזמן זה אם ירצו לעשות היום כמנהג רוב הקהילות יראה תמוה ועל זה י"ל שאין להתיר דבר תמוה לרבים וצ"ע, אולם לגבי פלג המנחה הנהוג היום יש לעשות כפלג המנחה המוקדם והיינו לגבי ערבית ולא גרע מהמנהג שהובא בתה"ד סי' א, ועי' בספר מנחת כהן (ספר מצא השמש פ"ז מאמר שני בסוף ד"ה 'הראיה השנית') וז"ל: שבכל תפוצות ישראל נוהגים להדליק את הנר ולקבל שבת בתפילת ערבית זמן רב קודם שקיעת החמה והיינו מפלג המנחה ואילך כדעת רבי יהודה עי"ש, וכן יש להורות שלכתחילה יש לקבל שבת מפלג המנחה בכל הגלילות וכעדות מנחת כהן וכנראה שזהו

מנהג ירושלים שנהוג היום וכן יש לנהוג בכל המקומות. ואולם המעיין יראה שמנהג ירושלים הוא 40 דקות קודם השקיעה ופלג המנחה הוא קודם לזמן זה, ויל"ע שהיום שינו את המנהג ל- 20 דקות קודם וי"ל דמנהג מבטל מנהג, אבל הנכון יותר לעשות מנהג אחד לכולם משום לא תתגודדו ונלע"ד שהמנהג של ארבעים דקות יש להנהיגו לכולם, ומש"כ ביביע אומר (חלק ה' או"ח סימן כא אות ב' בסוף) וז"ל: וכל רבותינו הספרדים גאוני ארץ ישראל וירושלים אשר מפיהם אנו חיים במנהגי ארץ הקדש וירושת"ו לא הזכירו כלל אף ברמז שקיים מנהג בירושלים לקבל השבת 40 דקות לפני השקיעה וכו' עי"ש, הנה נעלם מהיבי"א דברי המנחת כהן שהזכרתי לעיל, וע"ע מקור בהלכה (ברזל, חלק א' סימן יד) שדחה

לדברי היביע אומר הנ"ל ושם (דף סז ר"ה 'אנה) כתב וז"ל: ידעתי בבירור כי הזמן של ארבעים דקות הוא לכל בית ישראל היושבים בעיה"ק ע"כ, ולפי דברי המנחת כהן בכל תפוצות ישראל נהגו כן אף בחו"ל, ועי"ש במקור בהלכה (דף סח זר"ה 'מח') שרב אחד רצה לשנות המנהג והגאון הרב צבי פסח פרנק זצ"ל אמר שאין ביכלתנו לבטל מנהג זה, עוד הביא שם מהרב נתיבי עם (סימן רמז) שהעיד שזמן של 40 דקות קודם השקיעה גם בירושלים וגם בפתח תקוה והוא היה גר בפ"ת, ושם (דף סט זר"ה 'אמר') הביא מהאגודה במסכת ביצה וכן מהשטמ"ק בשם מוהר"י וכן בספר זמנים (אות א') הביא משם מהר"א מלונדריש (נרמז פ"ד מ"א) שתוספת שבת חצי שעה קודם הלילה.



ביאור דתחילת שקיעה דר"ת היינו מפלג המנחה

כתב מרן השו"ע (או"ח סימן כס"ב) וז"ל: י"א שצריך להוסיף מחול על הקודש; וזמן תוספת זה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות; והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע, רצה לעשותו כולו תוספת, עושה. רצה לעשות ממנו מקצת, עושה; ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש. ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רביעי מיל שהם מהלך אלף

ות"ק אמות קודם הלילה. הגה: ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך, הרשות בידו (וע"ל סי' כס"ז), ע"כ. ועי' ב"י שלשון זה מועתק מהרב המגיד (פ"ה הלכות שבת ה"ד) בשם הרמב"ן (תורת האדם ענין אצילות ישנה עמוד רנב) ולפני כן הביא הב"י את התוספות בשבת (לה, א ר"ה 'תרי') שהקשו לדברי רבי יהודה שמהשקיעה עד צה"כ 3/4 מיל ובפסחים צד אמר רבי יהודה מהשקיעה עד צאת הכוכבים ד' מילין

ואומר ר"ת דהתם קאמר מתחילת השקיעה והכא קאמר מסוף השקיעה וכו' עי"ש באריכות.

ונראה דאחר שחזינן שר"ת פסק כר' יהודה שס"ל שמפלג המנחה הוי לילה כמובא בתוס' (ברכות ז' ד"ה 'מא'מתי') וכתב מאירי בשבת לדס"ל לר' יהודה שמפלג המנחה הוי תחילת שקיעה והיינו שהשמש נוטה לצד מערב ויורדת וכמו שכתבתי באות ז עי' בדף יב, א"כ י"ל דר"ת ס"ל שלזה כיון ר' יהודה בפסחים צד שמשם עד צה"כ הוי ד' מילין ודבר זה מוכרח גם מהמאירי (ערוכין מז. ד"ה 'ואף') עי"ש.

ויש לזה הכרח שאיך יתכן שהב"י לא יזכיר שיש חולקים על ר"ת בזה עי' ביה"ל (סימן רסא ס"ז זד"ה 'מתחילת השקיעה') שהביא בתוך דבריו דברי מהר"ם אלשקר בסימן צו דמיד אחר שקיעת גוף השמש הוי בין השמשות גמור, והביא שם שכן כתבו בפירוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם והמה רבנו שרירא גאון ורב האי גאון ורבינו נסים גאון, וגם הרב ר' אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל כתב שם שכן משמע מהרי"ף והרמב"ם ורש"י וכו' עי"ש שהאריך ולמה הב"י העלים את כל זה וגם ח"ו נתן מקום לטעות שמהשקיעה שלנו שלש מילין ורבע עדיין יום, ואיך יתכן כן הלא אז השמים מלא כוכבים, וגם עיין ביה"ל בסימן רסא (ד"ה 'שוא' ג' מילין ורביע) שהביא ממנחת כהן שדעתו להלכה אפילו לדעת ר"ת הד' מילין הם זמניות ובימי הקיץ מאריך יותר וכו', וכן משמע ממ"א בשם מהרי"ל דלענין קבלת

שבת פשיטא דאזלינן בכל יום אחר שעותיו (ר"ל שמתחלק הזמן דמעמוד השחר עד צה"כ שבתוכו נכלל הזמן דד' מילין ג"כ אחר שעותיו) וכן הוא גם דעת הגר"א בביאורו דכל שיעורי הגמרא בין דד' מילין שהוא עד צאת כל הכוכבים לשיטתו ובין דג' רבעי מיל שהוא זמן בין השמשות הכל הוא בזמן ניסן ותשרי משא"כ בזמן אחר משתנה לפי הזמן ובימי הקיץ בין השמשות מאריך הרבה יותר וכו' ומי הוא בזמננו שיוכל לכוין הזמן בצמצום, ע"כ במוצאי שבת יש להיזהר מאוד אפי' לדעת הגאונים והגר"א שלא לעשות מלאכה עד שיראו הג' כוכבים בינונים שזהו הסימן המובהק ללילה הנאמר בגמ' בכמה מקומות (ברכות ז. ופסחים ז. ומגילה כ.) וקודם לכן לא הוי לילה ודאי וסימן זה שייך בכל מקום ובכל זמן אך מפני שאין אנו בקיאים בבינונים צריך קטנים וכו' ולדעת ר"ת צריך להמתין במוצאי שבת מלעשות מלאכה עד זמן ד' מילין שהוא עכ"פ שיעור שעה וחומש שעה מעת התחלת השקיעה שלדעתו אז זמן יציאת ג' כוכבים בינונים, ונכון לכתחילה לצאת דעת ר"ת וכל הני רבוותא המחזיקים בשיטתו שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שיושלם השיעור דד' מילין וכו' עי"ש, והמשיך הביה"ל וז"ל: ולענין שעות זמניות בימים הארוכים נראה דאם רואה שהכסוף העליון ושוה לתחתון דהיינו שנשקע האודם מן כל כיפת הרקיע בצד המערבי ויש ג"כ ג' כוכבים א"צ להמתין על שעות זמניות בימים הארוכים אפילו לדעת

ר"ת עי"ש ועיין בביה"ל (סימן ר"ג ס"ז ד"ה 'עד) ושם הביא לדברי השו"ע שכתב בסעיף ב צריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו ע"כ. והקשה הביה"ל דלפי מה שפסק המחבר לעיל בסימן רסא כשיטת ר"ת דמשקיעת החמה עד ג' כוכבים יש כשיעור הילוך ד' מילין א"כ אם אנו רואים כוכבים ואנו יודעין שעדיין לא נשלם הזמן דד' מילין על כרחך דאותן הכוכבים הם גדולים א"כ אמאי לא התנה הכא המחבר שיהא נשלם השיעור דד' מילין מעת השקיעה, ואין לומר דס"ל דמכיון שאנו רואים ג' כוכבים תלינן דמסתמא נשלם השיעור אבל אם אנו יודעין שלא נשלם אה"נ דצריך להמתין עד שיושלם, שוב מצאתי בספר מנחת כהן (מאמר שני פ"ה ד"ה 'ונ"ל) דאפילו לר"ת מכיון שאנו רואים סימן הכוכבים שוב אין להקפיד עד שלא נשלם השיעור דד' מילין עי"ש טעמו, ונ"ל דאפילו להמנחת כהן עכ"פ נכון שיראה אז אם הכסיף העליון ושוה לתחתון כיון שהוא בתוך ד' מילין דמגמרא מוכח דהכוכבים שראויים לסמוך עליהם שהוא לילה הם נראים דוקא אחר שהכסיף העליון ושוה לתחתון וכמש"כ לקמן בשם הגר"א בליקוטיו עי"ש בביה"ל (ד"ה 'שיראה) ביאר שהכסיף פירושו דלאו דוקא השחיר ממש דזה נמשך זמן רב מאוד אלא כל שנסתלק האדמימות הוא בכלל השחיר והביא מהערוך שהכסיף הוא מלשון לובן עי"ש. עי' דברינו באות טו שלדעת

הרמב"ם כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה הוי צה"כ ומדלא הזכיר ענין של הכסיף משמע שלא הוי לעיכוב וכן מוכח מהשו"ע שלא הזכיר ענין של הכסיף, וכן מצאתי בפר"ח בקונטרס בי שמשו וז"ל: ואין ספק שהכסיף העליון והשוה לתחתון אינו צאת הכוכבים. עי' בקונטרס בי שמשו המצורף לספר בדף ח בד"ה והרמ"ך.

והנה יש להקשות על הביה"ל דאחר שס"ל בסי' רצ"ג שדי בשנים סימנים של ג' כוכבים בינונים והכסיף העליון והשוה לתחתון הוי לילה למה בסי' רס"א כתב דוקא בימים ארוכים והיינו בימי הקיץ היה לומר במשך כל השנה, וצ"ל שהעיקר מש"כ בסי' רצ"ג והדר הוא לכל חסידיו, ואולם לדברינו אין צורך לכל זה אלא כמו שכתבתי בתחילת שכוונת ר"ת תחילת שקיעה היינו פלג המנחה ושלש דקות אחרי פלג המנחה משם לוקחים ד' מילין ואז מיקרי צאת הכוכבים ועי' דיבור הבא מתי צאת ג' כוכבים בינונים, ודלא כמש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ב סימן כ"א אות טו) שדעת מרן כדעת ר"ת בלא שום ספק עי"ש, ולאמור כונת ר"ת לפלג המנחה ולזה יקרא תחילת שקיעה, כי ר"ת פוסק כר' יהודה כמובא בגמרא (ברכות ז. א ד"ה 'מאימתי) וכיון שמנהגנו כן י"ל דזהו דעת השו"ע ואין לומר שלגבי פלג המנחה מונים מהשקיעה עי' במש"כ אות ח שהלכה לא כן, וכן יש לפסוק הלכה למעשה וע"ז אמרו כל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, וביביע אומר שם כתב די

להביט בשעון אם עבר זמן ד' מילין יעשה מלאכה במוצאי שבת ואם לאו ימתין, ולדבריו שכתב שם שהד' מילין הם זמניות א"כ בקיץ שהימים ארוכים וכל מיל יוצא קרוב לחצי שעה א"כ יש להמתין שעתיים והוא תמוה מאד ולכן מסקנתי דיש להביט תמיד כמה השעה ביום זה ושליש שעה מזה יש להמתין אחר השקיעה האופקית וזהו צה"כ שהוא לילה הלכה למעשה ותשקוט הארץ, ומה שרצה היב"א לומר שדעת הרמב"ם כר"ת עי"ש שהביא פירוש המשניות סוף פרק ב בשבת י"ל דהרמב"ם פוסק עיקר להלכה כר' יוסי וכמו שכתב האור לציון עי' דברינו באות כ ומשם בארה.

ועי' בספרי קולן של סופרים (בקונטרס שתיים והגהה ממ' הכנרת בפסח דף קל"ד ז"ה ו'אגז') כתבתי דמי שמחמיר לחוש לר"ת בצאת השבת דהיינו 72 דקות אחר השקיעה ובכניסת השבת חושש לגאונים דהיינו שמיד בשקיעה הוי חשש לילה כ"ש אם מקבל שבת 20 דקות או 40 דקות קודם השקיעה, א"כ מיקרי חומרי דמר וחומרי דמר הכסיל בחושך הולך (עי' פירושין ו), ועי' מ"ב תצג ס"ק יז שבמקום מנהג אין להחמיר בתרתי דסתרי אא"כ יש ספק וכ"ש דהכא הוי חומרא דאתי לידי קולא, ורק י"ל דאם מוציא את השבת יותר מאוחר מטעם תוספת אין להרהר אחר זה דמסתבר שנקרא מוסיף מחול על

הקודש עי"ש, וכ"ש עתה שהוכחנו שכונת ר"ת כהגאונים שאין לעשות תרתי דסתרי, ומה שכתב בהלכה ברורה (להרצ דוד יוסף שליט"א, חלק יד באלוהות יוסף פרק כז ז"ה ו'אגז') שכאן במחלוקת ר"ת והגאונים קשה להכריע לגמרי ולהצדיק אחת הדעות בודאי דשפיר דמי לעשות לחומרא כשתי הדעות עי"ש, ואינו נכון כיון שהמנהג פשוט א"כ המנהג מכריע וכמו שאמרו פוק חזי מאי עמא דבר, ולענ"ד י"ל דמזה הטעם הבן איש חי (פרשה שנייה ויל"א) לא הביא לחומרא של ר"ת כי ס"ל הכסיל בחושך הולך, ועיין לקמן סוף אות יא מה שעוד הסברתי למה בן איש חי לא הביא לחומרת ר"ת, ומצאתי שכתב הגאון רבי שמואל אורבאך זצ"ל (חובת שפיר ליון ח' בלות ד' דף 16 ז"ה ו'אגז') שכתב לישיב למה לא הביא בן איש חי שיטת רבנו תם כי חשש שיבואו להקל כמותו עי"ש, ולאמור מיקרי הכסיל בחושך הולך וכבר ראיתי ספר בשם אור גדול שכתב במעין הקדמה וז"ל שכל העושים מלאכה לפני זמן ר"ת היינו 72 דקות אחר השקיעה עוברים הם באיסור סקילה מוחלט ואין להם על מה שיסמכו ע"כ, אתה הראת שמזה יבואו להקל גם בערב שבת, ואפי' נימא שזה הלכה רופפת אמרינן בזה פוק חזי מאי עמא דבר, ולדברינו שיטת הרמב"ם היא העיקר, עי' אות טו. ועי' אות יא שכונת ר"ת תחילת שקיעה לפלג המנחה והוא ברור.



בענין שיטת ר"ת ואימתי צאת ג' כוכבים בינונים

ע"י בתוס' שבת (לה, א ד"ה 'מרי תילתי מיל) וז"ל: קשה דהכא משמע דמשקיעת החמה עד הלילה ליכא אלא תלתא ריבעי מיל ור' יהודה גופיה בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף לה, א) סבר דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין וצאת הכוכבים לילה הוא כדאמרינן בפסחים (דף ג, א) וכדמוכח קרא (נחמ"ד ד) ואנחנו עושים במלאכה וגו' דמיניה מפיק בפ"ב דמגילה (דף כ:) דמעלות השחר יממא, הוא ואומר ר"ת דהתם מיירי בתחילת שקיעה והכא משתשקע מסוף שקיעה אחר שנכנסה חמה בעובי הרקיע וכו' עי"ש, ועתה עלינו לברר מה שכתב ר"ת דהתם מיירי בתחילת שקיעה וכוונתו מתחילת שקיעה עד צאת הכוכבים ד' מילין, וע"ע בתוס' ברכות (ג, א ד"ה 'מאימתי') שהביאו בתוך דבריהם דברי ר"ת וז"ל: לכן פי' ר"ת דאדרבה קריאת שמע של בית הכנסת עיקר, ואם תאמר היאך אנו קורין כל כך מבעוד יום, ויש לומר דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק תפלת השחר (דף טו) דזמן תפלת מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית וכו' עי"ש, ועיין תרומת הדשן (סימן קט) שכתב בתוך תשובתו וז"ל שם: שאלה, מי שהוא אנוס קצת שלא יכול לילך לבהכ"נ לקריאת מגילה וצריך להמתין עד לאחר שקראו הקהל, ואז ימצא לו אחד שיקרא לו,

וזה קשה עליו לישב כל כך בתענית שרי ליה לשמוע קריאתה מבעוד יום ב"ג בתענית אסתר או לאו, תשובה, יראה דיכול לשמוע קריאתה ויוצא בה מבעוד יום לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך, דהיינו שעה ורביע קודם הלילה. דפסק רבינו תם בריש ברכות דקי"ל דמזמן ההוא ואילך חשיבא לילה לענין ק"ש. ואף על גב דהקפיד התם רחמנא להדיא אזמן שכיבה, ובההוא זימנא לאו זמן שכיבה הוא. מ"מ נפיק מידי ק"ש משום דחשיב לילה כ"ש לענין קריאת מגילה דליכא קפידא במידי אי חשבינן ההוא זימנא ללילה שתהא קריאה בזמנה ב"ד. אף על גב דכמה גדולים פליגי ארבינו תם התם בריש ברכות. הא כתב במרדכי התם בשם ראב"ה המנהג כוותיה דר"ת, והמחמיר כדברי שאר גאונים נקרא הדיוט אם לא הורגל בשאר פרישות וכו' עי"ש עוד. ולפ"ז יש לישב מה שהקשה הפרי חדש במים חיים ברכות ד"ה מאמתי דאיך יוצא מבעו"י הלא צריך להזכיר יציאת מצרים ולאמור י"ל דלגבי זה נחשב לילה, והנה התה"ד כתב להדיא שר"ת ס"ל כר' יהודה שמפלג המנחה הוי לילה ולפ"ז מה שכתב ר"ת דלר' יהודה מתחילין הד' מילין מתחילת השקיעה ודאי כוונתו לזמן של פלג המנחה ואעפ"י שפלג המנחה הוא שעה ורבע קודם הלילה וד' מילין זהו בערך 72 דקות זמניות י"ל

שההפרש הוא 3 דקות וזה הזמן שעיגול השמש עובר ממקום למקום ולגבי פלג המנחה אזלינן בתר תחילת העיגול ולגבי ד' מילין אזלינן בתר שעבר כל העיגול שזה 3 דקות, ובזה מיושב שהשו"ע באו"ח רס"א ס"ב הביא לדברי ר"ת אלו לגבי תוספת שבת ובכ"י לא הביא חולקים על דברי ר"ת כי ודאי דברי ר"ת כהגאונים וכמנהגנו לגבי פלג המנחה, ועי' דברינו לקמן באות טו שכתבנו זמן צאת הכוכבים שהוא שליש שעה אחר השקיעה בשעה זמנית ונראה שר"ת גם מסכים לזה שזהו צאת הכוכבים וכן פסק השו"ע והשתא אתי שפיר שהשו"ע בכל המקומות מזכיר צאת הכוכבים כמו בסי' רצ"ג וביו"ד סי' רס"ב ולא הזכיר לשיטת ר"ת כי ר"ת גם מסכים לצאת הכוכבים שלנו וכדברינו.

ועי' ביאור הגר"א (ו"ד רס"ג סק"ט) שהקשה על הר"ן והרמב"ן שכתבו שמעמוד השחר עד הנץ שוה כמו מהשקיעה עד צה"כ והרי

החוש מכחיש לכל רואה שמעה"ש הוא שיעור גדול הרבה מאד עד צה"כ אחר השקיעה עי"ש מה שכתב. ועי' מה שכתבתי לעיל בסוף אות ז שלדברינו בשיטת ר"ת אין קושיא שמאילת השחר עד האיר המרח שוה לפלג המנחה עד צאת ג' כוכבים והיינו ד' מילין, ועי' בן איש חי (פרשת וילא שנה א) שהזכיר לזמן של מוצאי שבת ולמה לא הביא לשיטת ר"ת הרי בן איש חי משנתו משנת חסידים והביא גם הרבה דברי חסידות, וצ"ל שהבא"ח למד כדברינו ואולם היה לו להזכיר זאת, ועי' ברכ"י (א"ח רס"א אות א) וז"ל בתו"ד: והרב המוסמך מהר"ר יעקב אמר דבתלמוד מוכח ופשוט כסברת ר"ת אין בו ספק אלא דדשו בו רבים היפך ר"ת ויפה שתיקה לחכמים וכו' עי"ש, וי"ל שהבא"ח לא העתיק לר"ת כי קיים יפה שתיקה לחכמים אולם לדברינו מנהגנו נכון שכונת ר"ת תחילת השקיעה לפלג המנחה, ועי' לעיל בסוף אות י עוד טעם למה הבא"ח לא הביא לסברת ר"ת.



ספירת העומר מפלג המנחה

באליה רבה (א"ח תפט ס"ז י) הביא מעו"ש שאם ספר את העומר מפלג המנחה ואילך חוזר ומונה בלא ברכה וכתב א"ר ונראה דוקא אחר שהתפלל מעריב אבל קודם מעריב מונה בברכה. עי' עולת שבת (סימן תפט אות ז) שאם ספר מפלג המנחה ולמעלה חוזר וסופר בלי ברכה.

וכ"כ ר"ז (תפט י"ז) שאם ספר מפלג המנחה ואילך יחזור ויספור בלילה בלי ברכה, וע"ש שכתב שהעיקר כהאומרים שמפלג המנחה הוא לילה אפי' לר' יהודה רק לגבי תפילה בלבד ובהערות יל"ע רס"ז ס"ב ושם כתוב שק"ש צריך לחזור.

ועי' באור לציון ח"ג שעשה ס"ס מסברת ר"ת אליבא דר' יהודה וז"ל שם (פט"ז שאלה ז דף קעז ד"ה 'אולס'): שאף שספירת העומר מדאורייתא אפשר להקל לספור בבין השמשות מס"ס שמא בין השמשות לילה ושמא כר"ת אליבא דר"י שאפשר לקרוא ק"ש מפלג המנחה ולכן מרן כתב בס"ג שהמתפלל עם הציבור מבעו"י מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור הרי שבדיעבד סמך מרן אף על ספירה מבעו"י והיינו כשיטת ר"ת, וכתב שבשיטת מרן כתבו כן חק יעקב א"ר מאמר מרדכי חק יוסף נהר שלום ודלא כט"ז וגר"א שפי' דהכונה לבין השמשות, והביא ראיה גם ממרן (סי' תרל"ז סק"ד) לגבי קריאת מגילה וכן בב"י רס"ז אם התפלל וקרא ק"ש מפלג המנחה כיון שיש מאן דס"ל דהוי זמן ק"ש לא מקרי אוכל קודם ק"ש וא"כ שיטה זו מצרפים לס"ס יראה כדברי מהרל"ח בחידושי הגהות על הטור שם. ואולם בביה"ל (תפ"ט ס"ד ד"ה 'אינו יכול') מבואר דעתו שאם

אמר מפלג המנחה חוזר ומונה בברכה דדעה זו של אחר פלג המנחה נדחית מעיקר הדין וא"צ להחמיר בכגון זה, ע"כ. ולכאורה גם ממרן יש ראיה למה מרן לא כתב שאם שואל מפלג המנחה ולענ"ד יש לישב שמפלג המנחה ודאי אין דעתו לספירה אבל בבין השמשות יש חשש שדעתו לספירה ולעולם י"ל שמפלג המנחה עבדינא ס"ס ולא כביה"ל שדעה זו לא דחויה שהרי מרן חשש לזה בכמה מקומות, וגם הביה"ל (סעיף ג' ד"ה 'מצעור יוס') הביא שמפלג המנחה י"א שיצא ואולם עי' פר"ח (תרל"ז אות ד') שדחה לתרוה"ד מצד רוב הפוסקים שחולקים עליו והפסק האמיתי שזמן ק"ש הוא מצאה"כ וכ"ש במגילה ובפ"ב מגילה אמרינן דקי"ל שעד צה"כ לאו לילה הוא לכן הדבר ברור כשמש שאין לסמוך על הוראה זו וקריאתה מצאה"כ ומי שקרא קודם לא עשה ולא כלום ובירך ברכות לבטלה ולענ"ד יש לעשות מזה ספק ויצטרף לס"ס וכדברי האור לציון הנזכר.



בדברי הרמב"ם שתמיד וקרבן פסח זמנן כל היום

עי' בשאגת אריה (דיני תפלה סימן יז) שהביא לדברי הרמב"ם (פ"א מהלכות תמידין ומוספין ה"ג) וז"ל תמיד של בין הערביים שוחטין אותו משיאריך הצל ויוכר לכל שהאריך והוא משש שעות ומחצה ומעלה עד סוף היום וכו', והקשה השאג"א הרי זה רק לרבנן שס"ל שזמן הקרבת

התמיד עד צה"כ והרי בברכות מסקינן דלא אתמר הלכתא אי כר"י שס"ל עד פלג המנחה אם כרבנן וא"כ בקרבנות דהו"ל דאורייתא א"כ ספק תורה להחמיר וצריך עד פלג המנחה וקושיא זו הקשה בהמשך (בד"ה וס"ט) גם לגבי קרבן פסח עי"ש בפ"א שכתב עד סוף היום.

ועי' ברמב"ם פרנקל במפתחות תמידין ומוספין פ"א ה"ג שצינו להרבה ספרים שדברו מענין זה אולם הביא לספר לחם יהודה עייאש בהל' תפילה פ"ג ה"ד שהביא לדברי הרמב"ם (הל' תפילה פ"ג ה"ז נפ"ד) וז"ל: ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים, ע"כ. ולפ"ז הרמב"ם פסק הלכה כרבנן ורק לגבי תפילה קי"ל כר' יהודה אולם השו"ע שפסק כר' יהודה גם לגבי מגילה הבדלה תוספת שבת נר חנוכה יל"ע איך יפסוק לגבי קרבן פסח ותמיד, וצ"ל שגם השו"ע ס"ל העיקר כרבנן ובשעת הדחק

סמך על ר' יהודה ואה"נ שייתכן לדעתו עדיף לעשות כל המצוות לפני פלג המנחה ויל"ע במילה שנולד אחר פלג המנחה אם יחכה ביום שמיני אחר הפלג, ועי' בספר פלג המנחה אריכות דברים בכל נושא זה. ומנהג העולם לא להקפיד בזה אלא שגם בנוולד אחר הפלג מלין ביום שמיני לפני הפלג ולהיפך יש מעלה של זריזין ובהכרח שבזה נהגו כהרמב"ם שרק לגבי תפילה עבדינן כר' יהודה, ואולם יקשה שאם השו"ע פסק בשעת הדחק כר' יהודה להקל מפלג המנחה א"כ מיקרי לא איתמר הלכתא ומ"ט לגבי מילה לא נחשוש לזה וצ"ע, וצ"ל שמעלת זריזין דוחה לענין החשש כר' יהודה כי העיקר להלכה כרבנן וכפסק הרמב"ם.



בין השמשות וצאת הכוכבים

עי' אור לציון (ח"א דף קלח ד"ה 'אולס') שהמנהג מהשקיעה עד 27 דקות חשיב ספק וכו' ואחר 27 דקות הוי לילה ודאי ובד"ה 'וגם' כתב בת"ד וז"ל: שאנו רואים בחוש שמהשקיעה עד צאת הכוכבים יש בערך 25 – 28 דקות ולא 13 וחצי דקות ושם כתב שצריך להחליט או שהשקיעה שלנו נכונה וצה"כ אינו נכון או להיפך שצה"כ הוא הנכון והשקיעה אינה נכונה ע"כ.

והנה רבו של החיד"א רבנו יונה נבון בספרו גט מקושר בביאורו על הרא"ם בהלכות כיפור (ליוזמו תקמה דף קח. ב) זה לשונו (אחר שכתב שנראה שהמנהג הוא כסברת הגאונים): וסברא זו יראה המעיין שהיא קרובה לדעת יותר ויבא שוה עם שיעור הכוכבים שאמרו ז"ל דאילו לפירוש ר"ת צ"ל שאין אנו בקיאים בשיעור הכוכבים בינונים שהרי כל העולם מלא כוכבים ועדיין לא עבר חצי שעה משקיעת החמה עכ"ל, וכ"כ בספר נברשת (דף

ואין אחר המנהג כלום.

ועי' פר"ח בקונטרס בי שמשי המצורף לספר זה בדף כג בד"ה 'ועתה' שכתב בת"ד וז"ל: והמוחש לא יוכחש שבקיץ שהימים ארוכים יש שהות גדול מזמן השקיעה עד צה"כ יותר ממה שיש בזמן החורף שתיכף ומיד אחר שקיעת החמה נראים הכוכבים, וכן דבר ברור הוא שמשתנים אלו השיעורים לפי רוחק המדינות ולפי קירובן אצל הקו השווה ע"כ עי"ש בהערה י, ולפ"ז י"ל שבחורף 25 דקות אחר השקיעה הוא צה"כ ובקיץ 27-28 דקות יש מהשקיעה עד צה"כ, אף שבפר"ח כתב שבחורף תיכף ומיד אחר שקיעת החמה נראים הכוכבים ע"כ וצ"ע. ועכ"פ הפר"ח ס"ל שהעיקר זה הכוכבים ולא השקיעה ודלא כאור לציון וכן ס"ל למנחת כהן ורק יש פלוגתא בין מנחת כהן לפר"ח שהמנחת כהן ס"ל שתמיד מסתכלים על ג' כוכבים ו- 3/4 מיל לפני כן זהו שקיעה (אמר ע"צ: נ"ל דכוונתו למיל של הרמב"ם שזהו 24 דקות ואז 3/4 מיל זהו 18 דקות או שנאמר שהמיל תלוי בזמן) והפר"ח ס"ל שכונת ר"ת שמסתכלים מתי שקיעה ומתי צה"כ ומחלקים זה ל-16 חלקים וי"ג חלקים משיעור זה ודאי יום וג' חלקים הוא זמן בין השמשות עפ"י שיטת ר"ת, וסיכם הפר"ח נמצא שהד' מילין שהיא שעה א' וג' חומשין היא משעות זמניות שמשתנות לפי אורך הימים וקיצורן וכמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה ברכות פ"א ובסוף כתב אעפ"י שמחזורתא דמילתא כדכתבנא מעיקרא מ"מ המחמיר

ד. ז. הערה ז) וז"ל: אנחנו רואים כבר תוך משך חצי שעה את החלק השמים ממעל לראשנו מלא כוכבים עד אין מספר ופשיטא שיש ג' כוכבים בינונים ואפי' קטנים עי"ש, וע"ע מה שכתב בספר יום ולילה של תורה (וי"ס, דף ש"ו ואלף) ע"כ.

ועתה ראיתי שדברי הגט מקושר שהזכרתי לעיל הובא במחבר"ר (א"ח סימן רס"א אות ז), ובקונטרס אחרון (אות ז) כתב החיד"א: ראיתי למורנו הרב מהרי"ק זלה"ה בשו"ת בתי כהונה (ח"ג סימן ד) שכתב ג"כ דסוגיין דעלמא דלא כר"ת ופשטה הוראה בכל תפוצות ישראל כסברת החולקים אף כי לפי הספרים הנמצאים רוב הראשונים כר"ת סבירא להו הואיל ובמספר הדורות סוגיין דעלמא דלא כוותיה אית לן למימר דמאז ומקדם גמרו רוב הראשונים דלא כר"ת אלא שלא זכינו לדבריהם כמ"ש מהרי"ק (ש"ס כד) וכתב ע"ז החיד"א דחזינן שאף שמרן ידע מרוב הראשונים ובכל זאת פסק כר"ת שמע מינה שבימיו לא פשט המנהג הזה בכל העולם וכו', אמנם קושטא הוי דמנהג העולם כך וכמ"ש הרב המוסמך מהר"ח אבולעפיא הזקן שהיה תלמיד מהרימ"ט וקרוב לזמן מרן כמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף ואולי דגם מרן ידע דמנהג העולם דלא כר"ת ולרוב קדושתו בהיות הדבר נוגע לגופי תורה לא רצה לומר סוגיא דעלמא היכא אזלא ופסק כר"ת ע"כ, והוא תימה שהרי מרן פסק בע"ש כר"ת ואיך הקיל בדאורייתא, ועי' דברינו באות ז, י שהסברנו כונת ר"ת לפלג המנחה והכל מיושב

תע"ב והוא כמנחת כהן. ועי' מה שכתבתי בסוף אות סה ומשם בארה. ועי' דברינו באות

הבאה שלדעת הרמב"ם תמיד שליש שעה זמנית אחר השקיעה הוא צאת הכוכבים.



זמן צה"כ בינונים הלכה למעשה

עי' ברמב"ם (הלכות תרומות פ"ז ה"ב) וז"ל: אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים בינוניים וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה שנאמר ובא השמש וטהר עד שיטהר הרקיע מן האור ואחר יאכל מן הקדשים, ע"כ.

ועי' ב"י בחור"מ (סימן כה צדק הכית סוף ד"ה 'וא"ל הרא"ש ז"ל): ואני אומר שבזמן הזה פשט הדבר בכל גלילותנו לפסוק כהרמב"ם זולת בקצת מקומות שהוקשו להם דבריו ולא ירדו לסוף דעתו ע"כ. מה גם שכאן הכסף משנה הביא מהסמ"ג כן ומוכח שכן דעתו, וראיתי בספר באר חיים (עמ' דף קמ"א) שהביא ח"י שיטות אימתי צאת הכוכבים ואם נוסיף דיש מחלוקת אימתי שקיעה א"כ יהיה 36 שיטות אבל לא הביא את הדעה האמיתית שזהו דעת הרמב"ם ששליש שעה אחר שקיעה הוי צאת ג' כוכבים בינונים.

ונראה שכמו שליש שעה שכתב הרמב"ם הוא שעה זמנית וזה כתבתי עפ"י מה שכתב הפר"ח בקונטרס בי שמי המצורף לספר בדרך כג וז"ל שם בת"ד: שזה דבר נראה לחוש והמוחש לא יוכחש שבקיץ שהימים ארוכים

יש שהות גדול מזמן השקיעה עד צה"כ יותר ממה שיש בזמן החורף שתיכף ומיד אחר שקיעת החמה נראים הכוכבים, וכן דבר ברור הוא שמשנתנים אלו השיעורים לפי רוחק המדינות ולפי קירובן אצל הקו השווה וכו', עי"ש בהערה י, ועוד עי' מה שביאר באופן מחודש את שיטת ר"ת אף שלענ"ד כונת ר"ת לתחילת השקיעה היינו מפלג המנחה וכמו שהארכתי לעיל מאות ז עד אות יא ומשם בארה, אולם כאן דנים בדברי הרמב"ם הנזכרים לעיל שכתב מתחילת השקיעה עד צאת ג' כוכבים בינונים שליש שעה והיינו בכל יום צריך לדעת כמה יש מעמוד השחר שלשיטתי זהו איילת השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים, ודרך משל ניקח תאריך של כ"ח ניסן תשע"ז יום ב' והנה הנץ החמה מגובה העיר בניכוי ההרים שבמזרח הוא 5:56 עד השקיעה במישור 7:14 ואם נחשבן את השעה ביום זה יצא 85 דקות ושליש שעה הוא 28.3 דק' וא"כ נוסיף ל- 7:14 בערך 29 דקות = 7:43 וזהו צאת הכוכבים ועתה צריך לחשבן כמה השעה ביום כ"ח ניסן, ועיין פסחים צ"ג צ"ד דמהלך אדם ביום 40 מיל והיינו מעמוד השחר עד

צאת ג' כוכבים, ועי' ירושלמי פ"ק דברכות (דף ה. ב.) דר' חנינא ס"ל שמעמוד השחר עד הנץ יש ח' מילין ולפ"ז מהנץ עד צה"כ יש 32 מיל, ואם יצא לנו שהנץ ביום זה הוא 5:56 וצאת הכוכבים ביום זה הוא 7:43 נחשבן כמה שעות יש יחד 13 שעות ו- 47 דקות וב 13 שעות יש 780 דקות ועוד 47 דקות = 827 דקות וזה נחלק ל- 32 מיל = 25.8 מיל ועתה צריך לידע מתי מתחיל איילת השחר שזהו עמוד השחר ותחילת היום והוא 8 מיל קודם הנץ החמה ונכפיל 25.8 ב- 8 מיל = 206.4 ונוסיף זה ל 827 דקות שיש מנץ עד צה"כ = 1033.4 דקות יש ביום זה ואם נרצה לידע כמה השעה ביום זה נחלק 1033.4 ל- 12 = 86.116 זהו השעה ונחלק זה לשליש שעה = 28.7 דקות א"כ צריך ליקח מהשקיעה ביום זה שזהו 7:14 ונוסיף לזה $28.7 = 735.84$ בקיצור 7:36 זהו צאת ג' כוכבים בינונים. אגב, חשבון זה מסתדר עם מה שכתוב באור לציון (ח"א י"ד סימן י' זר"ה 'אנס) שמהשקיעה עד צה"כ יש 28 דקות והיינו בימות הקיץ. וע"ע בקונטרס הכללים שבתחילת הספר.

ועתה יש לבאר, שהרי בשבת איתא לדברי ר' יהודה שמשקיעת החמה עד צה"כ יש $3/4$ מיל וכשנבוא לחשבון כמה המיל ביום זה הרי סיכמנו לעיל שביום זה יש 1033.4 דקות נחלק זה ל- 40 מיל = 25.8 ונחלק זה ל- $3/4$ דהיינו 25.8 לחלק ל- 4 = 6.45 כפול 3 = 19.3 והיינו שזהו זמן בין השמשות ולעיל יצא לנו שליש שעה שמהשקיעה עד צה"כ 28.7 דקות

ולכן צ"ל כדברי המנחת כהן שמודדים מצה"כ $3/4$ מיל לפני כן, זהו תחילת בין השמשות דהיינו אם צאת הכוכבים 7:36 כדכתבתי לעיל נוריד מזה בערך 20 דקות שזהו 7:16 תחילת בין השמשות, אולם הפר"ח בקונ' בי שמשי המצורף בדף כג (ר"ה 'אעס) עשה חשבון אחר שאם באותו יום יש מהשקיעה עד צאת הכוכבים בערך 29 דקות זה נחלק ל- 4 יוצא 7.25 וזהו המיל לדעת ר"ת וזה נחלק גם ל- 4 כפול 3 יוצא 5.43 והיינו בערך 6 דקות קודם צאת הכוכבים זהו בין השמשות והיינו צאת הכוכבים 7:36 א"כ בין השמשות 7:30, ועי"ש שחידש דזהו שיטת ר"ת שמחלקים מהשקיעה עד צה"כ ל- 4 וכל זמן הוא מיל ו $3/4$ מיל כזה זהו תחילת בין השמשות, ועי' בספר הזמנים בהלכה (צינש, ח"ב דף תכז בהערה 3) כתב צ"ע על הפר"ח שבקונטרס בי שמשי פסק כר"ת ואילו באור"ח (ס' תרעז סק"א) כהגאונים, ולפי האמור הסברו של הפר"ח בר"ת לא כהסבר של האחרונים, ודלא כהלכה ברורה (ח"ד גאולות יוסף דף קסג) שכתב בשם כמה אחרונים שהפר"ח ס"ל כר"ת ולאמור נדחה קרו לה, וע"ע מה שכתבתי באות יח ועי' קונטרס בי שמשי. אולם לדידן אין צורך להסבר הפר"ח שכבר הסברתי את שיטת ר"ת שכונתו לתחילת השקיעה היינו לפלג המנחה, ומצאתי לשון כזה במאירי שבת לד וברשב"א שם שקורא לפלג המנחה תחילת שקיעה ולזה כיון ר"ת שכתב מתחילת השקיעה עד צה"כ יש ד' מילין ולכן כדי לישוב דברי ר' יהודה שמהשקיעה עד צה"כ יש $3/4$

מיל והיינו מצאת הכוכבים שהרמב"ם דיבר שזהו שליש שעה זמנית משקיעה עד צה"כ ו-3/4 מיל זמני לפני צה"כ זהו תחילת בין השמשות, ונראה שכדאי בימי הקיץ להשתמש בחצי שעה או 31 דקות בזמן תמוז להוסיף גם

הכהרף עין של ר' יוסי שזהו אחר צה"כ של ר' יהודה בערך מהלך 49 אמה כ"כ הרא"ש (פ"ז אות כג בסופו) עי"ש, והיינו בערך חצי דקה (כ"כ שעה"ל בל"ח תקס"ז אות א').



תינוק שנולד בשישי או שבת בזמן השקיעה

ז"ל ברכ"י באו"ח (סימן שלא אות ז על מה שכתב מרן השו"ע ונולד בין השמשות וכו'): כל שנראה שמש אפילו משהו אפילו בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין מאותו יום, וכשאין נראה כלל בשום דבר מונין להבא. הרב בית דוד א"ח סי' קכ"ו. וכן נתפשט המנהג בעיר קדשנו ירושלים תו' ועיר עז לנו חברון תו' מזמן גאוני הדורות שלפני דורנו, עכ"ל. ועי"ש בבית דוד שכתב שהמנהג שנוהגים שלא למנות מאותו יום אינו אלא חומרא בעלמא, וכן העתי' מחב"ר (שלא אות ח) עי"ש.

ונראה דהא שכתב הרמב"ם (פ"ז הל' תרומות ה"ג גירסת רמז"ס פרנקל) ז"ל: אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים בינוניים וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה וכו', ע"כ. מסתבר דכונת הרמב"ם לשקיעה מה שרוב בני העיר רואים וזהו השקיעה המוקדמת שכתובה בלוחות, ואם נאמר דרך משל שבאותו יום שליש שעה זמנית זהו בערך חצי שעה א"כ את

החצי שעה נמדוד לפי השקיעה המוקדמת, דרך משל ה' באב תשע"ז שקיעה המוקדמת 7:38 א"כ צאת הכוכבים 8:08 ואם נולד אחר זה נימול בשבת ואם נלך בתר שקיעה המאוחרת שזה 7:43 נוסיף לזה חצי שעה 8:13 הוי צאת הכוכבים ולפ"ז אם נולד בין 8:08 עד 8:13 נימול ליום ראשון, דהוי בין השמשות, והנה ה' באב תשע"ז יצא לי שליש שעה בערך 30 דקות ונראה דלא סותר למה שכתב מו"ר באור לציון (ח"א י"ד דף קלח ד"ה 'אולס') שכתב וז"ל: שאחר עשרים ושבע דקות הוי לילה ודאי ובד"ה 'וגם' כתב שאנו רואים בחוש שמן השקיעה ועד צה"כ יש 25-28 דקות עי"ש, אולם בימות החורף לפי שיטה דידן כיון שהיום קצר יוצא מהשקיעה עד צה"כ פחות מ-25 דקות למשל בתחילת כסלו השעה בערך 70 דקות ושלש שעה זהו 23.3 וזהו לא כאור לציון, ועי' לקמן אות יז איך מחשבים שעה ביום. ונלע"ד דאם נלך אחר השקיעה של מקום הכי גבוה וכדברי הבית דוד

יש 27 דקות פחות או יותר תלוי ביום ארוך או ביום קצר אבל אם נלך בתר שקיעה מוקדמת יש להוסיף עוד 5 דקות ולפי בדיקה של מו"ר זהו עוד ראיה שכונת הרמב"ם לשקיעה המוקדמת, ולפ"ז תמיד נצטרך לחשבן כמה השעה היא ביום והיינו מעמוד השחר שלדידן זהו איילת השחר עד צה"כ ולחלק את השעה לשליש שעה ואז מקרי צה"כ משקיעה הנראית לעין כל ויש למול בשבת וה"ה לכל הדברים. ונראה לחדש דכיון שכל מש"כ הבית דוד זהו להחמיר כי אנשים לא בקיאים ולפ"ז היום שיש לנו שעונים שאפשר לכוין את השעה וידוע גם מהו 3/4 מיל שלפני צה"כ ואם ניקח דרך משל שהיום המיל בערך 27 דקות ו- 3/4 מיל בערך 20 דקות א"כ אם נולד עשר דקות אחר השקיעה ביום שישי יש למול ביום שישי וכן אם נולד בשבת אחר השקיעה במצב כזה יש למול בשבת וכ"כ הפר"ח בבי שמשו לגבי נידון שלו עי"ש בדף יח אות ז, ואף שהברכ"י כתב שנוהגים להחשיב הזמן שאחר השקיעה כבין השמשות י"ל שלא היה מצוי "שעונים" אבל בזה"ז שיש שעונים אין מנהג בכה"ג, הגע עצמך, בחו"ל יש מקומות שמהשקיעה עד צה"כ לוקח יותר משעה עד שיוצא הכוכבים וכי נחשיב לכל זמן זה בין השמשות אתמהא, ועוד עי' לקמן דף ל (אות יח נד"ה 'ותנ') שכתב אדעתא דהכי לא קיבלו אף אנו נאמר שכשיש שעונים מדוייקים אדעתא דהכי לא קיבלו. ומה

שכתב כה"ח (סימן שלא ס"ק לה) שצאת הכוכבים זמנם אחר שני שליש שעה אחר שאין השמש נראית על הארץ תמוה שהרי ברמב"ם (פרנקל הלכות תרומות פ"ז ה"ב) איתא להדיא שזהו שליש שעה אחר שקיעת החמה ואמנם יש שלא גורסים כן אבל עי' כ"מ שם שהביא מהסמ"ג שזהו שליש שעה אחר שקיעת החמה. ואולם עי' בכללים לעריכת לוח שכתבתי שם באות יז ששליש שעה שכתב הרמב"ם שמודדים אחר השקיעה היינו לפי האופק והיינו מישור, ודלא כמש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סי' לא בסופו) כשנולד תינוק עשרים דקות אחר השקיעה נקטינן למול בשבת ולא דייק שהיה לו לכתוב שליש שעה זמנית אחר השקיעה האופקית וכמו שכתבתי, ומש"כ שם בשם הרב משאש זצ"ל שהמנהג הפשוט שתינוק שנולד בליל שבת עשרים דקות אחר שקיעת השמש מלין אותו בשבת, עי' אור לציון (ח"א י"ד סימן י קלח ד"ה 'אולס') שהמנהג למול בשבת 27 דקות אחר השקיעה וא"כ יש סתירה במנהג ולכן בזה צריך לחזור להלכה וכמו שכתב הרמב"ם שליש שעה אחר השקיעה הוא לילה והיינו זמנית ודבר זה נעלם מהאחרונים, ולדעתי בקיץ מי שימול תינוק שנולד 20 דקות אחר השקיעה נכנס לחשש חילול שבת, ופעמים בקיץ לשיטתי קרוב לחצי שעה אחר השקיעה הוא צאת ג' כוכבים בינונים.



זמן מילת תינוק שנולד בער"ש אם בשישי שבת או ראשון

עי' שו"ע (או"ח סי' שלא ס"ה) שנולד בין השמשות
אין מילתו דוחה שבת, ועי' יו"ד (רסז סעיף
ד) ז"ל השו"ע: בשיעור בין השמשות אפליגי
תנאי ואמוראי בסוף פרק במה מדליקין, וכתב
בעל העיטור: מספקא לן הלכה כדברי מי
הלכך אי איתיליד ינוקא משתשקע החמה ספק
הוא, עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי,
ונימול לעשרה. ואי איתיליד במוצאי שבת
משתשקע החמה, עבדינן לחומרא כדרכה.
וביו"ד (סי' רסז ס"ו) כתב השו"ע אם לאלתר
כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג'
כוכבים בינונים, יש לסמוך עליהם שהוא
לילה, אפילו הוא למחר שבת. אבל אם שהו
אחר כך, אם לפי השהוי נראה להם שהיה יום
בהוצאת הראש, אין להם אלא מה שעניניהם
רואות ויהא נימול לשמונה, אפילו אם יארע
בשבת, עכ"ל.

אי לזאת יש לברר אימתי מיקרי צאת ג'
כוכבים בינונים, עי' רמב"ם הל' תרומות
(מהדורת פרנקל. פרק ז הלכה ז) וז"ל: אין הטמאים
אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו
שלשה כוכבים בינוניים וזה העת כמו שליש
שעה אחר שקיעת החמה שנאמר ובא השמש
וטהר עד שיטהר הרקיע מן האור ואחר יאכל
מן הקדשים, עכ"ל. ועיין בפר"ח בקונטרס בי
שמי המצורף בדף כג ובהערה י, וידוע
שבדרך כלל פסקינן כוותיה (כמו שכתבתי לקמן אות נא

ע"ט) והוא כתב להדיא וז"ל בת"ד: אף למעשה
והמוחש לא יוכחש שבקיץ שהימים ארוכים
יש שהות גדול מזמן השקיעה עד צה"כ יותר
ממה שיש בזמן החורף שתיכף ומיד אחר
שקיעת החמה נראים הכוכבים וכו' עי"ש,
ועיין כסף משנה על הרמב"ם שנראה שלא היה
בגירסתו שליש שעה אבל הביא כן מהסמ"ג
וא"כ י"ל לפי האמור ששליש שעה שכתב
הרמב"ם היא זמנית ובכל יום צריך לחשבן
מעמוד השחר עד צה"כ כמה שעות יש ולחלק
זה ל- 12 דרך משל הפר"ח כתב שבערב פסח
היום הוא 16 שעות שהם 960 דקות נחלק ל-
12 יוצא כל שעה 80 דקות נחלק זה לשלש =
26.6 דקות זהו שליש שעה והנה אם השקיעה
ביום זה בשנת תשע"ז 7:09:15 צאת הכוכבים
בערך 7:36 וניקח את יום זה שאנו עסוקים בו
השעה המאוחרת (לפי נידאס) 7:07 ויום זה הנץ
הכי מוקדם 6:10 יחד 12 שעות ו- 57 דקות
ובדקות = 777 דקות נוסיף בערך עוד 27.8 עד
צה"כ יוצא 804.8 ונכפיל 25.15 שזהו המיל
ביום זה ב- 8 = 201 והיינו שלש שעות ועוד
21 דקות לפני הנץ זהו איילת השחר ועתה
נוסיף מספר זה ל- 804.8 יוצא 1005.8 ונחלק
זה ל- 12 = 83.8 זהו השעה ביום זה ונחלק זה
ל- 3 = 27.9 נוסיף זה על השקיעה המאוחרת
שזהו 7:07 = 7:34.9 זהו צה"כ ואם נרצה
לידע אימתי בין השמשות הנה המיל ביום זה

25.15 נחלק ל- 4 כפול $3 = 18.8$ ונוסיף לזה דברי ר' יוסי שזה כחצי מינוט מהלך 50 אמה ויוצא בערך 19 דקות לפני צה"כ זהו בין השמשות ומ- 7:34.9 נוריד 19 דקות יוצא בערך 7:15 משם מתחיל בין השמשות ואם נולד לפני 7:15 מלין ביום שישי אף שזה 8 דקות אחר השקיעה, וזה לא כספר הלכה ברורה (חלק יד באלוהי יוסף דף ריב ד"ה 'ופעם אחת' וכו') הביא בשם אביו הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל שיש לתמוה מאד על כל השיטות שקבעו שזמן צה"כ בארץ ישראל הוא הרבה יותר משלש עשרה דקות וחצי ביום בינוני ופחות משבעים

ושתיים דקות, שהרי לא מצינו בדברי רבותינו הראשונים אשר מפייהם אנו חיים אלא שיטת הגאונים ושיטת ר"ת וכו' עי"ש, ולאמור יש את שיטת הרמב"ם שהוא גדול הפוסקים שתמיד נהגין כוותיה והוא ס"ל ששליש שעה אחר השקיעה הוא צאת הכוכבים ולדברי הפר"ח ועוד מוכרחים לומר שהכונה לזמניות. גם לפי הסברנו שלש עשרה וחצי דקות הם לפני צה"כ ולא אחר השקיעה מיושב מה שהקשה גו"ר הובא בשו"ת מהר"י פראג"י (ספר סוגיא דבין השמשות דף לט עמוד ד ד"ה 'והנה' עי"ש מה שהקשה ולאמור אין כאן קושיא.



זמן מילת תינוק הנולד בבין השמשות ער"ש או מוצ"ש

עי' כה"ח (ס' שלא ס"ק לה) שכתב בת"ד וז"ל: ואין מלין בשבת אלא א"כ נולד וכו' וזמנם הוא כמו שני שלישי שעה אחר שאין השמש נראית עוד על הארץ עי"ש, וכ"כ בסי' רסא אות א שבמקומות הללו כמו ארץ ישראל וכו' זמנו הוא כמו שני שלישי שעה אחר שאין השמש נראית על הארץ ע"כ והיינו 40 דקות.

ועי' קונטרס בי שמשי לפר"ח המצורף לספר זה בדף יח וז"ל (בד"ה 'והני מסכים והולך עם גבר חכם נעמו ותענומות') שהעמיק הרחיב בענינים אלו והראני ידו הנפלאה הרב מנחת כהן בחלק מספר הנקרא מבא השמש וכו' שכתב שאם נולד תינוק בשיעור זה של שלשה מילין ורביע

קודם זמן בין השמשות שמונין לו מאותו היום ונימול לשמונה ואף אם נולד בע"ש אחר שקיעת החמה ה"ז נימול לשמונה ואין קבלת שבת מעלה ומוריד לענין זה וכמ"ש הפוסקים. גם מש"כ להלכה ולא למעשה על תינוק שנולד בסוף יום שבת אחר שקיעת החמה קודם שנראו ב' כוכבים אם נימול לשבת הבאה אם לאו כיון שיש שם ספק איסור סקילה בחילול שבת במילה שלא בזמנה, לא ידעתי למה נחבא אל הכלים שהדבר ברור שיש להתיר אף למעשה, ומי לנו גדול באחרונים כמרן מהריק"א שהתיר לעשות מלאכה אחר שקיעת החמה בתוך שיעור מהלך ג' מילין ורביע וכ"ש

לענין מילה וכמה חביבה מצוה בשעתה וכ"ש אם שכחו ולא מלו את התינוק ביום ו' קודם שקה"ח שמלין אותו אח"כ ולא ידחיה למחר, וכ"ז הנה אמת נכון ואינו צריך לפנים ודלא כפסק מהר"ם אלשקאר ז"ל, ועוד אני מורה ובא להקל יותר מספר מנחת כהן שכתב שאם שכחו או נאנסו בע"ש ולא מלו את התינוק קודם שקיעת החמה שנ"ל שראוי להחמיר כי אף שיום גמור הוא כפי הדין מאחר שכבר נהגו כל ישראל לפרוש ממלאכה מן השקיעה ואילך ולהוסיף כל זמן שיש עד בין השמשות מחול על הקודש הרי הוא כאילו קבלו עליהם שבת ואסורים לעשות שום מלאכה ואפי' של מצוה עוד כתב והנה כ"ז במילה בזמנה אם מותר לעשותה אחר השקיעה בחול כיון שחשיב שעת הדחק אבל במילה שלא בזמנה לא יעשוה לכתחילה אחר שקיעת החמה כיון שאפשר למחר וזה דומה לכל הדברים שמצותן ביום שצריך להמתין לכתחילה עד שתנץ החמה עכ"ל.

וכתב ע"ז הפר"ח: ושני פרטים הללו אינם מכוונים להלכה, דאי בפרט הראשון שנאנסו בע"ש ולא מלו את התינוק קודם שקה"ח אעפ"י שנהגו לקבל שבת מן השקיעה ואילך מנהג הוא מתורת נדר ואדעתא דהכי לא קבלו ודמי למי שיש לו מנהג ידוע להתענות קצת ימים בשנה ואירע להם סעודת מצוה שמותר להפסיק תעניתו ואף התרה אינו צריך

משום דאדעתא דהכי לא נדר וה"נ אדעתא דהכי לא קבלו. גם בפרט השני פשיטא לי דלא שאני בין מילה בזמנה לשלא בזמנה, וכי היכי דבשעת הדחק אף לכתחילה מותר לעשות דברים שמצותן ביום קודם הנץ החמה כ"ש מילה שלא בזמנה שמותר אף לכתחילה לעשותה אחר שקיעת החמה ואין להניחה למחר דכל יומא ויומא איתיה בספק כרת וזה פשוט, עכ"ל. וע"ש מה שביאר לשיטתו מהו בין השמשות גם אליבא דר"ת וכמובן שעל זה מדבר, והזכרתי את שיטתו לעיל סוף אות טו עי"ש, ודלא כמ"ש בשו"ת תפלה למשה (סוף סימן לא) שהביא בשם רבו הנאמ"ן שליט"א שאם אחרו ולא מלו התינוק ביום שמיני ללידתו עד ששקעה חמה אין למול את התינוק בזמן בין השמשות רק למולו למחר וכן תינוק שנולד בבין השמשות של הגאונים אין מונים לו מאותו יום שמונה ימים רק מיום שלמחרתו ואם נולד בע"ש בין השמשות מלין אותו ביום ראשון מספק ע"כ, ולדברינו עי' בהמשך לגבי הפסק טהרה שמסתכלים כמה יש מהשקיעה עד צה"כ ומחלקים את זה ל- 16 חלקים ושלושה חלקים לפני צה"כ זהו בין השמשות לדעת הפר"ח ואז יש כאן ס"ס ספק שמא הלכה כר' יוסי וספק שמא כהפר"ח, ולדידן תמיד אחר השקיעה עדיין יום עי' אות יד – כ. ובין השמשות מתחיל 3/4 מיל לפני צאת הכוכבים עי"ש.



הפסק טהרה אחר השקיעה וס"ס נגד מרן

והנה לשיטת הפר"ח אשה שלא עשתה הפסק טהרה לפני השקיעה יכולה לעשות גם אחר השקיעה, עי' לעיל סוף אות יד דס"ל להפר"ח בבי שמשי דלשיטת ר"ת שפוסק כמותו מסתכלים כמה יש מהשקיעה עד צה"כ ומחלקים את זה ל-16 חלקים ושלשה חלקים לפני צה"כ זהו שקיעה שמשם מתחיל בין השמשות, וניקח דרך משל שהנה להרמב"ם (הל' תרומות פ"ז ה"ב) יש שליש שעה מהשקיעה עד צה"כ עי' דברינו לעיל אות טו והיינו זמניות, ואי נימא שיש 20 דקות ונחלק זה לארבע זהו 5 דקות וא"כ כל מיל הוי 5 דקות וכמה $\frac{3}{4}$ מיל נחלק 5 ל-4 = אחד ורבע וא"כ בין השמשות זהו שלש דקות ו- $\frac{3}{4}$ דקה לפני צה"כ ועד אז אפשר לעשות הפסק טהרה לדעת הפר"ח שעל דרך כלל פסקינן כוותיה עי' דברינו אות נא, ועי' דברינו אות כט שביארתי לא כהפר"ח אלא שתמיד $\frac{3}{4}$ מיל זמני לפני צה"כ זהו בין השמשות כי לפי הבנתנו בר"ת כוונתו לפלג המנחה זהו תחילת השקיעה כמו שביארתי באות א, ז, י ועוד.

והנה מדעת הפר"ח אפשר לעשות ס"ס, ספק שמא הלכה כר' יוסי שבין השמשות כהרף עין ואף א"נ שהלכה כר' יהודה שבין השמשות $\frac{3}{4}$ מיל לפני צה"כ שמא הלכה כהפר"ח שזהו כמה דקות לפני צה"כ ואין צורך להגיע לס"ס שעשה בטהרת הבית (ח"ב

עמוד רס"ה) שצירף ר"ת לספק ושנה משנתו ביבי"א (חלק י סימן טו), ועי' תפלה למשה (ח"ז סי' לא) שחלק עליו, ולדברינו לא מצרפים את שיטת ר"ת לספק כמו שהארכתי בספרי קולן של סופרים (דף קנ"ג ד"ה 'ועוד' עד דף קנ"ד ד"ה 'ועוד'), וע"ש באריכות מה שכתבתי מתי עושים ס"ס ומתי לא ולא כמו שחזינן היום שפרצו את הגדר ומכל דבר עושים ס"ס כגון התרת ממזרים ועגונות ועוד, ועתה אחר שעשיתי ספר על חידוש הסמיכה עי' ספר ציון במשפט תפדה שהארכתי להוכיח שדעת מרן הב"י לעשות סמיכה והוא היה סמוך, עי' עשות משפט (דף לה ד"ה ועוד עי"ן).

ומתחדש לי עתה שאין לעשות ס"ס נגד מרן בשום צד אלא אם כן מרן היה מסופק כי אצלינו דעת מרן הב"י כמו סנהדרין מלשכת הגזית ואין בו שום ספק כי הוא נסמך מפי מהר"י בירב, ויש מקום לומר שגם סב"ל לא נעשה נגדו (ובכל אופן י"ל ברוך אתה "השם" היכא דדעת מרן לברך), ואולם דברי מהרח"ו אצלינו הם לא כסנהדרין אף שהוא היה גם סמוך כמו שכתבתי שם הנה מהרח"ו נסמך בשנת ש"נ וחיבוריו הם לפני שנסמך (מה שאין כן מרן השו"ע נסמך לפני שחיבר את השו"ע), ובלא"ה כתב הברכ"י (יו"ד קפ"א נ"ט) שדברי הזהר נאמרו לשרידים ונראה שגם דברי האר"י, ועי"ש בברכ"י שהביא כן מזהר

פרשת אחרי, והאריך בזה בדברי יוסף (אירגס) ודלא כמו שהאריך בשו"ת וישב הים (ח"ג סימן מ וכו"ז סימן ג), ומה שכתב שם (ח"ג דף סט) שאין שום פיטור לתפסי תורה בפרט למדקדקים במצוות בכלל שלא להניח תפילין ביחד, הנה שמעתי ממו"ר חכם בן ציון זצ"ל שאם לא היה כתוב באריז"ל שחובה להניח שניהם הוא לא היה מניחם כי מרן השו"ע כתב (או"ח סימן לה) שלא יעשה כן רק מי שמפורסם בחסידות ואמר לי הרב שהוא לא מפורסם בחסידות, ואנן מה נענה אבתריה, ולשיטתי י"ל שגם האריז"ל לא

כתב חובה להניח שניהם רק למפורסם בחסידות וכדברי השו"ע כסנהדרין מפי לשכת הגזית וכדברי הזהר פרשת אחרי וכמו שכתב דברי יוסף אירגס וכדברי הברכ"י בשירי שירים, ודברינו אלו הם כלל גדול לכל דברי האריז"ל והזהר. (ורק רציתי להעיר שראיתי כמה בתי כנסיות שמניחים ר"ת מיד אחר שמונה עשרה ומורידים את רש"י ולענ"ד רש"י זהו חיוב ור"ת חסידות א"כ עדיף שישארו עם רש"י עד אחר התפילה כמו שנהגו ואח"כ להניח ר"ת כי חובה עדיף על חסידות).



מתי בין השמשות

עי' למו"ר באור לציון (ח"א דף קלט בד"ה 'נלע"ד) שהעיקר להלכה כר' יוסי כדקיי"ל בכל מקום שנימוקו עמו אלא שחז"ל החמירו בדבר המסור לכל דחששו להמון העם שלא יכשלו. ולכן פסקו להחמיר כר' יהודה לענין שבת, דמן השקיעה חשיב בין השמשות, אבל לענין קידוש החודש שאין מסור לכל אלא לב"ד בלבד, אוקמוה אדינא כר' יוסי, דלדידיה כוכב אחד יום אף שהוא אחר השקיעה, דהא דקאמר שמואל בגמ' דכוכב אחד יום, אליבא דר' יוסי קאמר דהלכתא כוותיה, ובשני כוכבים הוי בין השמשות, ובשלשה כוכבים הוי לילה, וצ"ל דמן הכוכב השני לשלישי הוא כהרף עין, עי"ש שתירץ בזה לדברי הרמב"ם (הל' קידוש החודש

פ"ג ה"ט) והנה כעין זה תירץ רלב"ח שם (בד"ה 'נלל'), ולא ידעתי למה מדפיסי ספר אור לציון לא הזכירו זה וייתכן שהרב בע"פ אמר שזה דברי רלב"ח רק שבדברי הרב יש עוד חידושים כמו ענין שר' יוסי נימוקו עמו, ואף שבאור לציון (דף קמ"ה 'עור') הביא עוד צד שהגמ' הסתפקה אם הלכה כר' יהודה או כר' יוסי, הנה מדברי תוס' מתבאר שגם לר' יהודה אחר השקיעה הוי יום וז"ל בשבת לה (ד"ה תרי) בת"ד: אבל תימה לר"י דבמאי פליגי דהא ודאי משעת צה"כ הוי לילה כדפרישית וי"ל דאמרינן לקמן לא גדולים הנראים ביום ולא קטנים וכו', אלא בינונים והשתא פליגי דלר' יהודה מספק"ל בכל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף

העליון אם הם בינונים אם לאו מוכח דס"ל שהספק מתחיל כשיש כוכבים, ועי' ב"י (או"ח רנ"ג נד"ה 'ומכל') וז"ל בת"ד: ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאמרינן התם (לה, ט) כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה וכוכבים שאמרו לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים (קטנים) שאינם נראים אלא בלילה

אלא בינוניים וה"ר יונה כתבו בתחלת מסכת ברכות, ולענ"ד אפשר לישב דאחר דכתב הטור וז"ל: ומ"מ זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים בין השמשות דר' יוסי הוא אחר בין השמשות דר' יהודה שהוא מהלך 3/4 מיל אחר שניהם, וא"כ זהו אותו רעיון.



זמן בין השמשות

מה שכתבתי באות הקודמת בשם אור לציון שמסקנתו שהעיקר להלכה כר' יוסי כדקי"ל בכל מקום שנימוקו עמו ורק החמירו כר' יהודה דחששו שהמון העם יכשלו משא"כ בקידוש החודש העתיק הרמב"ם דברי ר' יוסי כי זה מסור לבי"ד עי"ש, כעין זה כתב הפר"ח בקונטרס בי שמשי המצורף לספר בדף ט (ר"ה 'אמנס' נסופו), אולם עי' רמב"ם בפירוש המשניות סוף פרק שני במסכת שבת שהעתיק לדברי ר' יוסי ומוכח דס"ל בכל אופן כוותיה וכ"כ שעה"צ (סימן תל"א ס"ק לו) עי"ש, וי"ל עוד טעם שפסקין כר' יוסי כי ר' יהודה מספק"ל ולר' יוסי הוא ודאי יום ואין ספק מוציא מידי ודאי, ולפ"ז נראה מה שכתב הרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"א) כיון ששקעה חמה נפסל הדם, ולאמור צ"ל דמיירי בסוף שקיעה וכ"כ ערך השלחן (טי"ב. נתיקון ערך השלחן סימן רל"ג א דין א) והביא שכן דעת רוב הפוסקים וכ"כ רש"י ורע"ב

במשנה וכן דעת התוס' והרשב"א והרא"ש והמרדכי ריש ברכות עי"ש, וכן נראה מלשון הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות רפ"ד) שאין דם נפסל עד הלילה עי"ש וכן הוכיח הרב שאגת אריה (סימן יז) עש"ב.

ועכ"פ לדינא נראה שרק לחומרא תופסים את שיטת ר' יהודה, אבל באמיתות פסקין הלכה כר' יוסי ולפ"ז השקיעה היא כהרף עין קודם צה"כ, ועיין רא"ש פרק במה מדליקין (שבת סוף אות כג) שמסתבר שהוא שיעור מט אמות, וכתב שער הציון (סימן תקס"ז אות א) שהוא בערך חצי מינוט ע"כ והיינו חצי דקה, ועכ"פ לפ"ז תמיד נצטרך למדוד לפי צה"כ וממילא נמדוד מעמוד השחר ומה שכתב הרמב"ם שהמיל הוא 24 דקות מדבר באופן שבניסן ותשרי יש 16 שעות מעמוד השחר עד צה"כ, ועי' אור לציון (ח"א דף קל"ח) שמהשקיעה ועד עשרים ושבע דקות חשיב ספק וימול

לתשיעי ועשירי ואחר 27 דקות הוי לילה ודאי עי"ש, והנה לקחתי לפי לוח דידן בניסן טו לחודש זריחה 6:06 ושקיעה 7:15 ונוסף לשקיעה 27 דקות יוצא 7:42 צה"כ לשיטת אור לציון, והנה אם הזריחה 6:06 ולשיטת רמב"ם עמוד השחר הוא שעה וחומש שזה 72 דקות אי נימא שהמיל י"ח דקות יצא 4:54 זהו עמוד השחר ומ- 4:54 עד 7:42 יוצא 14.46 שעות ואיך נגיע ל- 16 שעות וזה ראייה

שהגירסא שעה היא נכונה, עי' לקמן אות נח – ס, וא"כ הזריחה היא 5:06 ועמוד השחר 3:54 וצאת הכוכבים 7:42 והיום כולו הוא 15 שעות ו- 46 דקות ונחלק ל- 40 יוצא בערך 24 דקות המיל וא"כ המיל תלוי כל יום באורך היום מעמוד השחר עד צה"כ ואת זה נחלק ל- 40 כדי שנדע כמה המיל באותו יום, עי' אות הבאה עד אות לה.



שיעור מהלך מיל

ז"ל השו"ע (או"ח סימן תנט ס"ב) ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה. וביו"ד (הל' מליחה ס' סט ס"ו) כתב וז"ל: שיעור שהייה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל, שהוא כדי שלישית שעה בקירוב, עכ"ל. ועי' פר"ח ביו"ד שם (אות טו) שכתב על דברי השו"ע כדי שלישית שעה בקירוב לפי החשבון שמהלך אדם בינוני ביום בינוני של י"ב שעות כשהיום והלילה שוין הם עשר פרסאות שהם מ' מילין כדאיתא בפרק מי שהיה טמא (פסחים נד.) נמצאו ה' מילין לשעה ומחצה דהו"ד שלישי שעה וחצי נמצא לכל מיל שליש שעה פחות מעט זו היא שיטה

בתה"ד (ס' קנז וקט) והמחבר נמשך אחריו בכאן ובאו"ח בסי' תנט משום דלא שמיע ליה דאיכא מאן דפליג עליה, אבל הרמב"ם ורש"י והרע"ב ס"ל דשיעור מיל הו"ו שני חומשי שעה בדקדוק, וטעם מחלוקתם תלוי בסוגיא דפ' מי שהיה טמא ובארתיו בארוכה בפריי פר"ח באו"ח סימן רסא ע"ש בס"ד, ע"כ. וחפשתי ולא מצאתי בסי' רס"א. ומשמע דכן ס"ל להפר"ח הלכה למעשה ועי' מה שכתבתי באות נא דקי"ל כפר"ח ובפרט בזה דקי"ל שאם מרן ידע מדעת הרמב"ם היה פוסק כמותו ולא כמו שכתב בהלכה ברורה (חלק י' באלויות יוסף דף קטו בד"ה ז'לענין), עי"ש.



דעת הרמב"ם בשיעור המיל

עיי' בספר הזמנים בהלכה ח"א (צ"ט, דף ק"ה הערה 36) אחר שהסביר דעת הרמב"ם שהמיל הוא 24 דקות (אמר ע"צ: עמ"א או"ח סימן פט שהסיק דדברי הרמב"ם סותרים מפ"ד פסחים משנה ב לברכות ועיי"ש בכת"ס) וז"ל הרמב"ם בפירוש המשניות (פסחים פ"ג מ"ב): מיל אחד והוא שיעור מן הזמן שהוא שני חומשי שעה (24 דקות) משעות ההשויה וכתב שסותר לדבריו בפירוש המשניות ברכות ראה לעיל הערה 26 וז"ל רמב"ם בפירוש המשניות ברכות פ"א מ"א ועלות השחר הוא בכדי שעה וחומש שעה מן השעות הזמניות.

ועיי' הערה 36 בספר הנ"ל שיסוד החשבון הוא דמהלך אדם ביום בינוני שמשכו י"ב שעות מנץ החמה ועד השקיעה 30 מיל ו-720 שזהו 12 שעות לחלק ל-30 יוצא 24 ואם זה 40 מיל יוצא 18, עיי"ש ועמ"א פט סק"ב שהקשה צ"ע על הרמב"ם דאם שיעור מיל ב' חומשי שעה א"כ ה' מילין זה ב' שעות ולמה כתב שעה וחומש ואף א"נ 4 מילין 96 דקות עיי"ש. וכנראה כוונת הסתירה שאם הרמב"ם סובר 30 מיל בהכרח הגירסא חמש מילין ולא ארבע מילין ואם זה חמש זה יותר משעה וחומש ובכל אופן שם כתב לעיין בביאור הגר"א (או"ח רס"א) חק יעקב (תנ"ט סעיף ט') מה

שתירצו, ובחק יעקב שם ראיתי שהסביר כיון שפסק כעולא נמצא שמעלות השחר עד הנץ ה' מילין שהוא ב' שעות לפי חשבון הרמב"ם והוא כתב בריש ברכות שעה וחומש וז"ל הגר"א (או"ח ס' תנ"ט ס"ב): ושיעור מיל וכו' כך כ' בתה"ד לפי חשבון עשרה פרסאות ביום. אבל הוא תמוה מאד ושגגה גדולה היא מאד דהא אמרינן בפרק מי שהיה דעשרה פרסאות הוא מעה"ש עד צ"ה וא"כ י"ב שעות ביום בינוני לדידי' מעה"ש עד צ"ה. וטעות גדולה הוא שכ"כ כל התוכנים שבתקופת ניסן ותקופת תשרי שהן ימים בינוניים י"ב שעות מנץ החמה עד השקיעה ומעה"ש עד צ"ה הוא ט"ו שעות, וכתב ועוד כמה קושיות עצומות יש ונלאתי לכתבן עיי"ש.

ולקחתי לדוגמא שנת תשע"א טו ניסן הנץ 6:06 ושקיעה 15:07 ואם ניקח עמוד השחר בערך רבע לחמש לפי מיל י"ח דקות וצה"כ רבע לשמונה וא"כ מרבע לחמש עד רבע לשמונה יוצא 15 שעות. ועיי' לקמן אות לא דלדעת הרמב"ם שהמיל 24 דקות א"כ בערב פסח היום ארוך 16 שעות ובהכרח שהגירסא של שעה אחת קודם הנץ ברמב"ם הוא האמת, ועיי' אות נח – ס מה שכתבתי בזה. ועיי' לעיל סוף אות כא.



אם שיעור מיל ח"י רגעים הוי איתמר הלכתא

ע"י חזו"א (א"ח סימן קנג) שהסכים להגר"א שמונים מהזריחה עד השקיעה, וחישבן דלפ"ז המיל ח"י רגעים שהרי בימי ניסן ותשרי כן הוא וכתב שאין לסמוך על שיהוי בחמץ יותר מח"י רגעים אפי' בהפסד מרובה ובמליחה הצריך 24 רגעים ויש לסמוך בדיעבד על ח"י רגעים, ולענ"ד י"ל דאחר שחזינן שברמב"ם כתוב שהמיל הוא שני חומשי שעה ולפ"ז המיל הוא כ"ד רגעים אפשר לסמוך ע"ז בשעה"ד. וכן ס"ל לפר"ח. ע"י לעיל אות כב בד"ה וע"י פר"ח.

וע"י חזו"א (תשובות וכתבים נסימן כח) וז"ל בת"ד: ובספר חיי אדם שהיה ספרו הוראה כמה דורות כתב י"ח מינוט וחס ליה לאדם לומר שטעו רוב ציבור בזה וכן המ"ב כתב ח"י מינוט, עכ"ל החזו"א. וע"י חכמת אדם (ו"ד כלל אות ט) שכתב וז"ל: שיעור שהיה במלח לא פחות מכדי הילוך מיל שהוא שיעור ח"י מינוטין וי"א שהוא שיעור כ"ד מינוטין ונ"ל דראוי להחמיר עי"ש. וכ"כ כף החיים (א"ח תנט ס"ק ט) בשם רבנו זלמן ועוד עי"ש, ולפ"ז ראוי להחמיר גם לגבי ק"ש, וע"י חיי אדם (סוף כלל קנג) שכתב וז"ל: השעות הללו חשבינן שעות זמניות רוצה לומר שלעולם מחלקים מעלות השחר עד צה"כ ליי"ב חלקים ואם היום טו

שעות חשבינן כל שעה לשעה ורביע ואוכלין שליש היום, ע"כ. וכאן יש להביא דברי החזו"א הנזכרים לעיל על החיי אדם שהיה ספרו הוראה כמה דורות וזה כמו שהבאתי באות סה מהחיים שאל שכן פשטה ההוראה בכל המקומות עי"ש.

וע"י בספר כנפי יונה (לנדסופר, זי"ר ס' סט) שכתב וז"ל: והעולה מכל דברינו הוא שהוא כן הזמן המקובל בענין המליחה שהוא כשיעור מיל צ"ל כשני חומשי שעה בלי מגרעת והכן נ"ל להלכה ולמעשה וכן לענין חמץ נ"ל לפסוק כן לקולא בהפסד מרובה וכן פסק בס' פר"ח, וע"י בסוף קונטרס בי שמשי המצורף לספר שכנראה מישב את סתירת מ"א שלרמב"ם מדובר בימי ניסן שהוא 16 שעות וזה נחלק ל- 12 שעות כל שעה 80 דקות שהרי 16 שעות כפול 60 = 960 דקות לחלק ל- 12 הם 80 דקות, ונוסיף לזה חומש שעה וחומש של 80 הם 16 דקות וזה נוסיף ל- 80 יוצא השעה 96 דקות וזהו 4 מילין שהרי 4 כפול 24 יוצא 96 מדוייק, ורק מש"כ בשו"ת מהרי"ף (מוזכר בספר סוגיא בין השמשות זדף קה) שפ"י הרמב"ם על שעות השוואה והרי זה לא מסתדר עם ד' מילין ולכן צריך לפרש זמניות.

כּה

לישב הסתירה ברמב"ם בפ"י המשניות בענין שיעור מיל (ע"ע אות לא, לב, נט)

הנה רמב"ם כתב בפ"י המשניות (רי"ט מס' זרקות) שעמוד השחר הוא שעה וחומש קודם נץ החמה, ובמקו"א כתב (פסחים פ"ה המשניות פרק אלו עוברין) שהמיל הוא כ"ד דקות והיינו שני חומשי שעה.

וידוע שמעה"ש עד נץ החמה יש או ד' מילין או ה' מילין (עי' פסחים צד, א דתלוי בגירסאות).

ולענ"ד יש ראיה שהרמב"ם ס"ל ה' מילין שהרי כתב בהל' קרבן פסח שמנץ החמה עד חצות יש טו מילין וידוע שעד אז יש ל שעות ובהכרח שכל שעתיים זהו 5 מילין וא"כ מהלך אדם ביום 40 מילין 30 מילין מנץ עד השקיעה ומעה"ש עד הנץ 5 מילין ומשקיעה עד צה"כ 5 מילין, וע"ע קונטרס בי שמשי המצורף לספר בדף כא שמוכח שזהו ה' מילין וגם עי"ש שהביא הקושיא על הרמב"ם שיש סתירה עי"ש, ועי"ש בהערה מה שישבתי.

ועתה נבאר איך יוצא שעה וחומש קודם הנץ שהרי אם יש ד' מילין כפול 24 יוצא 96 ואם ה' מילין 120 דקות ולכן לפי מה שנראה שרמב"ם ס"ל ה' מילין נצטרך לומר שמוסיפים את שיטת הבית דוד שגורס ברמב"ם בהל' ק"ש ששעה קודם הנץ הוא הנץ ונוסיף עוד 72 דקות א"כ הו"ל 12 דקות יותר ובפרט שהרמב"ם כתב "זמניות", אולם מהר"י

פראג"י גרס שוות והעיקר כמו שהעתיק הרמ"א באות רלג ס"א זמניות, ואם נאמר כמ"א שאין פלוגתא בין הגרסאות לדינא א"כ י"ל שעישור שעה קודם הנץ הוא הנץ וזה זמניות א"כ ביום ארוך שזהו טז שעות כל שעה הוא 80 דקות ועישור שעה 8 דקות וחסר לנו 4 דקות שזהו עיגולת יציאת כל השמש וביחד י"ב דקות.

ועי' בקונטרס בי שמשי הנזכר בדף כב שכתב שלרמב"ם ששעה וחומש קודם הנץ הוא עה"ש וזה אין לו קיום אלא לשיטה זו וכדעת ר' יהודה דס"ל דליכא אלא ד' מילין דאי כעולא הו"ל שעה ומחצה וזה היפך מ"ש באלו עוברין ולפי דבריהם צ"ל דר' יוחנן לא מיירי ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי אלא בכמו חדש אחד אחר תקופת תשרי או חדש א' קודם תקופת ניסן שבזמנים אלו היום יש לו י"ב שעות מעה"ש ועד צה"כ וכן הלילה היא י"ב שעות משעת צה"כ עד עה"ש משעות ההשוואה ותמהני וכו' וא"כ ע"כ הא דקאמר מהלך אדם ביום י' פרסאות ר"ל יום של י"ו שעות וכפי' רש"י וצ"ע.

ועי' בחי' חת"ס (א"ח ס' פט) על קושית מ"א שהרמב"ם לכאורה סותר ותירץ חת"ס כמו שיש בין השמשות בלילה יש גם בעה"ש והיינו כל מיל 24 דקות כפול 4 = 96 דקות ו 3/4 מיל הוא 18 דקות ו-96 פחות 18 = 78, אמר

ע"צ: נוסף גם עישור שעה יוצא 72 דקות ומיושב, אבל הוא חידוש שהיה להרמב"ם

להזכיר זאת שיש בין השמשות בבוקר וצ"ע.



דעת הרמב"ם והשו"ע בשיעור המיל

ע"י שו"ת חת"ס (או"ח סימן פ') וז"ל: בשיעור מיל במוחלט הוא כ"ב מינוטין כמו שהאריך והוכיח בראיות ברורות שאין עליהם תשובה בחק יעקב (סימן תנט סק"י) ע"ש.

ע"י פר"ח (יו"ד ס' סט ס"ק נו) המחבר נמשך אחר תה"ד בשיעור מיל שהוא ח"י דקין וכן באו"ח סימן תנט משום דלא שמיע ליה דאיכא מאן דפליג עלה אבל הרמב"ם ורש"י והרע"ב ס"ל דשיעור מיל הו' שני חומשי שעה בדקדוק וטעם מחלוקתם תלוי בסוגיא דפרק מי שהיה טמא וביארתי בארוכה באו"ח סימן רסא ע"ש בס"ד, אמר ע"צ: חפשתיו ולא מצאתיו.

והנה י"ל כיון שמרן לא ידע לסברת הרמב"ם שהמיל ב' חומשי שעה י"ל דודאי אם ידע היה פוסק כן לסברת הפר"ח, ולדידן ע"י מה שכתבתי באות לג שאפשר להסביר זה גם בדעת השו"ע. ולפי האמור עה"ש הוא שעתיים קודם הנץ כי לפ"ז ה' מילין קודם הנץ הוא עמוד השחר וכן ס"ל לר"ח נאה בספר שערי ציון ע"ד וע"י באריכות בחוברת יגדיל תורה (כא כה נדף 2145), והיה אפשר לישוב שהשו"ע לא סותר לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות שראיתי שם בפסחים פ"ג ברמב"ם

בערבית כתוב שהמיל "קדר כמסי סאעה מן סעאת אלאסתוא" ע"כ, ופירוש חומש שעה והנה בערב פסח השעה לשיטתנו בערך 83 דקות לחלק ל- 5 זהו 16.6 וא"כ זהו קרוב ל- 18 דקות, וראיתי שמפרשים "קדר" היינו בערך, ואולם כיון שכולם נקטו דלדעת הרמב"ם המיל 24 דקות א"כ לחומרא יש לחשוש לזה, וע"ע מה שכתבתי באות סא ובאות ל.

וע"י בקונטרס בי שמשי לפר"ח המצורף לספר בדף לא אות י ששם האריך ובסוף כתב שאין לזוז מסברת בעל תה"ד בין לקולא בין לחומרא בין לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם מדברי סופרים ופשוט הוא ותו לא מידי.

ע"ש בדף לד בד"ה 'וגם' שהביא לדברי המעדני מלך בברכות שכתב דלרמב"ם בפ"י המשנה שמפרש ששיעור מיל הוא ב' חומשי שעה על כרחך צריכים לומר ששעות של היום מחשבים מהנץ עד השקיעה ולא צה"כ, והפר"ח כתב שהוא טעות דבפסחים מיירי ביום בינוני בתקופת ניסן ותשרי שמעלות השחר עד צה"כ יש טז שעות לפי

חשבון הרב ז"ל ומתחלקים לי"ב שעות זמניות ואין משם ראייה ששעות היום אינם אלא מהנך החמה ואילך אלא ודאי שלא בדקדוק כתב כן ואיני תמה אלא על בעל ספר מנחת כהן שהפליג לדבר בעיון רב בענינים אלו ודלי לך

חספא ולא אשכח מרגניתא תותא, ע"כ. אמר ע"צ: עי' מג"א תנט וצ"ע, ומש"כ פר"ח טז שעות כ"כ בספר מוצל מאש (מוצא נקונטרס זין השמשות דף קיג ד"ה 'ז"ע הגס'). ועי"ש בבי שמשוי בהערתי באות טז.



שעות היום הם זמניות

הרמב"ם (פירוש המשניות פ"ג פסחים מ"ה) כתב ששיעור מיל הוא שני חומשי שעה וכ"כ בברטנורא (פסחים פ"ג מ"ב) וע"ש תוי"ט שביאר זה והקשה שהרמב"ם לכאור' סותר עצמו, ועי' מש"כ אות כה, לא, לב.

עי' בספר מנחת כהן (מוצא השמש מאמר שני פ"ו זד"ה 'אלף) וז"ל בת"ד: והנה לכאורה יש לתמוה עליו (הלכות, ע"ט) שמאחר שסובר מעלות השחר עד צה"כ נקרא יום איך כתב שראוי לשער שעות היום מן הזריחה עד השקיעה ע"כ, עי"ש מה שכתב.

ועי' ביאור הלכה (או"ח רס"א ס"ב) שהביא פלוגתא אם ארבעה מילין הם שוות או זמניות דהפמ"ג בא"א סק"ט כתב שהם שוות ובספר מנחת כהן (מוצא השמש מאמר ז' פ"ג) דגם לר"ת ד' מילין הם זמניות ובימי הקיץ מאריך יותר ולא

נאמרו דברי הגמ' פסחים צד רק בזמן ניסן ותשרי שהימים והשעות שוים ומסיק שאין לסמוך על סברא זו רק להחמיר כגון במו"ש וכן משמע ממ"א סק"ט בשם מהרי"ל תשובה (ס' קנז) וכן הוא גם דעת הגר"א עי"ש.

עי' שו"ת מהרי"ץ (ספר סוגיא דזין השמשות דף קה צעמוד ראשון) שהביא לדברי הרמב"ם שעות שוות ולא זמניות והיינו שהרמב"ם כתב בפ"י המשניות ברכות פ"ק וז"ל: ועמוד השחר הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש בכדי שעה וחומש מן השעות הזמניות ושם הביא שבמקום זה צ"ל מן שעות ההשויה כי כן בערבית לשון "אעתדאל" הוא לשון השויה במקומנו עי"ש, אולם לפי ב"י הרמ"א ופר"ח וכן בא"ח (עי' אות סו) מוכח דס"ל שכל שעות שדיברו חכמים הם זמניות א"כ ה"ה בזה.

כח

עוד בשיעור המיל

ז"ל יד יהודה (לנדא, זיו"ד סט ס"ק מד) כדי שלישית שעה בקירוב הוא ח"י מינוטין אבל דעת רש"י והרמב"ם ורע"ב דהוא כ"ד מינוטין והרבה הרבה האריכו האחרונים להוכיח ששיטתם עיקר ע"כ אף בדיעבד צ"ע אם יש להקל בפחות משיעור זה ועי' בשו"ע או"ח סי' תנט, ע"כ. ולדברינו אחר שמצאתי בלקט יושר כך דעתו של התה"ד. עי' לקמן דף מב אות לג. ועי' דרכי תשובה ס"ק קט מה שציין להרבה ספרים ובכללם מש"כ החק יעקב בסי'

תנט ובסולת למנחה (שנסוף ספר תורת חטאת לרמ"א נסי' סט דין ח) שכתב שם וז"ל הוא שליש שעה ביאור דין זה כתבתי בהל' פסח סי' תנט ס"ק י דעיקר הוא שליש שעה וחלק טו משעה כדעת הרמב"ם עי"ש, ולפ"ז המסקנא המיל הוא 24 דקות. אולם לדברינו המיל לגבי שיעור זמנים תלוי באורך היום וקיצורו וכדברי המנחת כהן ופר"ח בקונטרס בי שמש, עי' באות כז בדף לט ובאות טו בדף כד בד"ה 'ונראה'.

כט

מיל וצאת הכוכבים

עי' ברמב"ם (הל' תרומות פ"ז ה"ז לפי גרסת פרנקל) שמהשקיעה עד צה"כ הוי כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה ע"כ. והנה $\frac{1}{3}$ שעה זהו 20 דקות וידוע שמהשקיעה עד צה"כ זהו $\frac{3}{4}$ מיל וא"כ הוא 20 דקות ונוסיף עוד רבע יוצא 6.6 א"כ המיל הוא 26.6 דקות אבל אי נימא שכמו שליש שעה זה 18 דקות ו-18 לחלק ל-4 זהו 4.5 דקות א"כ המיל 22.5 דקות וזהו כשיטת הגר"א וחק יעקב.

כמו רבע שעה. ולכן צ"ל שהרמב"ם בא לומר שזמן של ג' כוכבים הוא שליש שעה אחר השקיעה והם זמניות דביום ארוך השליש שעה הוא גדול וביום קצר הוא קצר ולפ"ז צה"כ הוא שליש שעה אחר השקיעה והיינו זמניות ושלשת רבעי מיל לפני צאת הכוכבים הוא בין השמשות ומהשקיעה עד בין השמשות הוא יום גמור והמיל מחשבים כל יום לפי אורך היום כמו שכתבתי באות כח.

דא"נ שהמיל ח"י דקות א"כ $\frac{3}{4}$ מיל זהו 13.5 דקות והיה לרמב"ם לומר שהוא



שיעור מיל לדעת הרמב"ם

ע"י מש"כ מ"א בשם תוי"ט שלרמב"ם שיעור מיל הוי ב' חומשי שעה, הנה בתרגום קאפח על פסחים פ"ג במשנה בצק כתב הרמב"ם לשון ערבית "מן אלצאן קצר כמסי סאעה מן סעגות אלסתאוי", וקאפח תרגם והוא כדי שני חומשי שעה ע"כ, ולא מובן שברמב"ם לא כתוב שני אלא כמסי וצ"ע שיוצא שהמיל 16 דקות אם נאמר שכל שעה 80 דקות ולפי בי שמשי בערב פסח היום 16 שעות והחשבון הוא שמהלך אדם ביום 40 מיל ו-60 דקות כפול 16 = 960 דקות ונחלק זה ל-40 יוצא 24 דקות, ולפי הרמב"ם 60 דקות

לחלק ל-5 זה 12 דקות וזה לא שמענו ואם נאמר שכוונתו ל-80 דקות ונחלק ל-5 שהם 16 דקות, ולפי יום 15 שעות נכפיל זה ב-60 דקות ב-15 שעות יוצא 900 נחלק זה ל-12 = 75 השעה ונחלק 75 ל-5 יוצא 15 וזהו המיל לפ"ז.

ועיין בפירוש המשניות לרמב"ם (הולאת מכוון המאור מועד 3' דף רס"א עד דף רס"ג) וא"כ שיטה זו צע"ג מחדש.

ועכ"פ לגבי גירסא זו מובן למה התעלם השו"ע מפירוש המשניות זה, וע"י מה שכתבתי בזה לעיל אות כו.



לתרץ שיעור מיל לרמב"ם

הנה לשיטתנו בערב פסח י"ד ניסן תשע"ז יוצא מאילת השחר עד צה"כ 16 שעות ועוד 31 דקות יחד בדקות יוצא 991 דק' נחלק זה ל-40 יוצא 24.775.

ויש כמה אפשרויות: או שמה שאמרו בגמ' 40 מיל זה 41 ולא דק. או שמה שאמר הרמב"ם ב' חומשי שעה לא דק ולחומרא לא

דק. או שהחשבון לא מתחיל מאילת השחר אלא מעמוד השחר וכלשון רבנו האריז"ל בשער הכוונות. והנה בדקתי בער"פ תשע"ח צה"כ יוצא 7:30 ונץ החמה 6:30 וא"כ אילת השחר הוא 3:30 וא"כ תלוי בתקופות ולזה כיון הרמב"ם. וע"י לקמן דף עב סוף אות נד.

◀ לב ▶

ראיה גמורה שהמיל הוא 24 דקות

שדחק בספר אור לציון עי"ש (פ"ו ה"ד נדף נג נסוף ד"ה 'וצאמת') שר"ל דדברי הרמב"ם לא מיירי בהליכה בינונית והוא תמוה ונעלם מעיניו מה שכתב הפר"ח בקונטרס בי שמשי שלפי הרמב"ם מיירי ביום של ששה עשר שעות שהרי אם ס"ל לרמב"ם שהמיל 24 דקות והיינו שני חומשי שעה ומהלך אדם ביום 40 מיל ונכפיל זה ב- 24 יוצא 960 דקות ונחלק זה ל- 12 יוצא 80 דקות א"כ זהו שעה ונוסיף חומש עוד 16 דקות יוצא 96 דקות וזהו ד' מילין, וא"כ מכאן מוכח שהמיל ביום זה 24 דקות ועי"ש באור לציון מה שכתב עוד בזה ועי' מש"כ באות ל ובאות לה.

איתא בגמ' (פסחים נג, ז): אמר עולא מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הוא וכו' פשו לה תלתין חמיסר מצפרא לפלגא דיומא וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא, וז"ל הרמב"ם (הל' קרנן פסח פ"ה ה"ט): מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת וכו'. והנה שש שעות לחלק לחמשה עשר מיל והיינו שש שעות הם 360 לחלק ל- 15 = 24 דקות. ובפירוש המשניות כתב שילך אדם הליכה בינונית ברגליו ע"כ, ודלא כמו

◀ לג ▶

בדברי הגר"א בשיעור המיל ודברי הלקט יושר

פרסאות ביום שהוא י"ב שעות כדאיתא בפרק מי שהיה טמא ע"כ (ע' פסחים נד, א). וכתב על זה בביאור הגר"א שם וז"ל: אבל הוא תמוה מאד ושגגה גדולה היא מאד דהא אמרינן בפרק מי שהיה דעשרה פרסאות הוא מעה"ש עד צ"ה וא"כ י"ב שעות ביום בינוני לדידי' מעה"ש עד צ"ה. וטעות גדולה

עי' שו"ע (או"ח תנ"ט ס"ז) וז"ל בת"ד: ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה עכ"ל.

ועי' ביאור הגר"א (נד"ה 'ושיעור') וז"ל: כך כתב בתה"ד בשאלה קכג ע"כ, וז"ל התשובה בהגה: ושיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני עשר

הוא שכ"כ כל התוכנים שבתקופת ניסן ותקופת תשרי שהן ימים בינונים י"ב שעות מנן החמה עד השקיעה ומעה"ש עד צ"ה הוא ט"ו שעות וכו' ועוד כמה קושיות עצומות יש ונלאתי לכותבן, ע"ש עוד מה שהאריך.

ועי' בספר באר חיים (עמ' 379) שהביא לדברי הגר"א והביא את גירסתו של הגר"א שהבאנו לקמן דף פה (אות סד בסופו) וכתב בשם חילופי גירסאות למסכת סנהדרין שלא יפה עשו המדפיסים כיון שלאחר שישב הגר"א את שיטת הרמב"ם השתא מיושב גם התרוה"ד שכתב ששיעור מיל הוא ח"י דקות ע"כ, והביא בשם אביו שבדוקא לא יישב הגר"א שזוהי כונת תרוה"ד משום דפשטות הסוגיא פסחים צד היא כפרש"י שמנה"ח עד השקיעה יש רק 32 מיל ואם תרוה"ד היה מכוין לדרכו החדשה של הגר"א (ודלא כרש"י) היה לו לפרש זאת ע"כ, ואח"כ הביא ללקט יושר שכתבתי כאן.

והנה מצאתי בספר לקט יושר (נתגלה לי ע"י ר' יהודה לוי שכתב מאמר בנועם ע"ש שספר זה תלמידו של תה"ד שמצא דבריו בהרבה מקומות) וז"ל (דף 79 דפוס צרלן): מצאתי בקונטרס בשם הגאון ז"ל דעשר פרסאות שהוא מ' מילין הם מהלך אדם בינוני ביום בינוני מעלות השחר עד צה"כ כדאיתא

בפרק מי שהיה טמא פסחים צג ויום בינוני י"ב שעות בדרך זה ולפי חשבון הללו יגיע שיעור הילוך מיל לשיעור הכתוב בפנים, ובהערה כתוב עי' בתה"ד סי' קכג ע"כ וזה התשובה שמוזכרת למעלה, ולפ"ז הכל מיושב שמדבר בשעה זמנית וכך ר"ל בחק יעקב (אות י בסופו) וז"ל: אם לא שרצינו לומר דבעל תה"ד קאמר שיעורו על שעה זמנית שיש ביומי ניסן דהיינו מעלות החשר עד צה"כ אותו זמן חלוק אותו לי"ב שעות וא"כ ג"כ החשבון מכוון לדעת הרמב"ם בשעות השוות אך סתימת לשון בעל תה"ד כאן וכ"ש לענין מליחה ושאר כל האחרונים לא משמע כן, ע"ש, ובהגלות ספר לקט יושר מיושב שתה"ד גם כוונתו כהרמב"ם ומסקנא דמילתא המיל אז 24 דקות. ומונים מעה"ש עד צה"כ כמו שכתב חק יעקב שם בשם מנחת כהן (חלק מבא השמש מאמר א פ"ב) עי"ש. ומצאתי בספר זמנים כהלכה (לוי, דף יט בסוף ד"ה 'ועכשיו') שהביא לחק יעקב הנזכר וכתב שאם היה לקט יושר תחת חק יעקב היה אומר בודאי כן ולא בדוחק ועי"ש (דף כא ד"ה גס) שכתב אחר שזכינו לראות דברי לקט יושר א"כ אין שום ראשון שסובר שהמיל ח"י דקות.



דעות הסוברים שהמיל הוא כ"ד דקות

רמב"ם. רש"י. ברטנורא. תה"ד (לפי הלקט

מצינו לראשונים דס"ל שהמיל 24 דקות והם:

(ישר). מהרי"ל (מוצא במג"א תנט סק"ג).

וכן מצינו לאחרונים- הגר"ז. פר"ח. חק יעקב. יד יהודה. חיי אדם (ו"ד כלל ל' ס"ט). חינוך בית יהודה סי' ס. כנפי יונה. יד אפרים. כו"פ ס"ט סקי"ז הביא לשיטת הרמב"ם. מחצית השקל בהל' מליחה הביא לשיטת הרמב"ם. וכן הביא ישיב משה (שתרוג ח"ב סימן ר) בשם הפרי חדש בדעת הרמב"ם.

עי' אבני נזר (או"ח ח"ב סימן תלח) הביא ב' שיטות ושם כתב שלדעת החק יעקב (סימן תנט ס"ק לג) שהמיל כד דקות, עי' ערוך השלחן (תנט ס"ו) שכן הסכמת הגדולים, ועי' תורת חסד (או"ח סימן לז) שכתב שהסכימו האחרונים לדינא שהמיל שני חומשי שעה וכן הסכים החת"ס וכ"כ מהר"ש ענגיל (ח"ו ס' קלט) דיש להחמיר שהמיל ח"י דקות אף שהעיקר להלכה שהמיל כ"ד דקות, וכן נראה שמסכים בס' מלמד להועיל (או"ח סימן ל אית

ד). וע"ע בשו"ת בית אבי (ח"ג סימן קיז אית ד) וכן בישראל והזמנים (עמוד לה) ובאחוזה שדה (עמוד קלו). וראיתי לספר זמנים כהלכתם (בורשטיין, כדף רעג) שדחה דעה זו של 24 דקות המיל שהרי אם המיל 24 דקות ומהלך אדם ביום 40 מיל מוכרחים לומר כמו שכתב שם בדף ע"ר אות ג' שהחשבון מעה"ש עד נה"ח 5 מיל וכן מהשקיעה עד צה"כ דר"ת ולפ"ז מנה"ח עד השקיעה יש 30 מיל ויש ב- 12 שעות 720 דקות נחלק ל- 30 המיל 24 דקות ע"כ והרי מעה"ש עד הנץ ד' מילין, ואין הכרח לזה דכונת הרמב"ם לשיטת הפר"ח שיש ביום זה של ער"פ 16 שעות וזה נחלק ל- 40 נקבל המיל 24 דקות ולעולם מעה"ש עד הנץ יש ד' מילין וכן מהשקיעה עד צה"כ. וכמו שכתבתי באות לב בדף מב וכן בדף לו אות כד ואילך.



שיעור מיל מאור לציון ח"ב

וצל"ע), וד' מילין לפ"ז תשעים דקות ולדעת גר"ז בשו"ע (ס' פה) שעתיים קודם הנץ ולפ"ז המיל הוא כ"ד דקות.

וכתב האור לציון שהגר"ז למד זה ממה שאמרו דרך רחוקה חמישה עשר מיל זהו 6 שעות א"כ חמש מיל זהו שעתיים (אמר ע"צ: זה טוב אם מונים מהנץ עד השקיעה אבל

כתב באור לציון (ח"ב פ"ו ד' כד"ה 'והנה') שדעת מרן בסי' רסא ס"ב מהשקיעה עד צה"כ ד' מילין ולפ"ז מעה"ש עד הנץ גם ד' מילין שזהו עשירית היום והיינו שעה וחומש.

ולדעת הגר"א בסי' תנט המיל כ"ב דקות ומחצה כי עלות השחר הוא שעה ומחצה וזה לפי הגירסא 5 מילין (ואולם עי' חזו"א (או"ח קנג) שהביא מהגר"א שזהו ח"י מיל

י"ל כפר"ח שמונים מעמוד השחר ובכל זאת זהו שעתיים וכמש"כ באות הקודם).
 עוד כתב שם באור לציון יש לתמוה על הרמב"ם, שדעתו שעלות השחר הוא ד' מילין לפני הזריחה, שהוא שעה וחומש, וכמ"ש בפירוש המשנה בתחילת מסכת ברכות, ואילו בפרק ה' מהלכות קרבן פסח הלכה ט כתב הרמב"ם, מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר, הרי זה דרך רחוקה. היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה, מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת. הרי שסובר הרמב"ם שמהלך אדם מתחילת היום עד חצות הוא חמשה עשר מיל, וזה אפשר רק לפי שיטת הגר"ז, שהמיל הוא עשרים וארבע דקות, ע"ש. אמר ע"צ: לא ידעתי למה לא הקשה מדברי הרמב"ם עצמו שסובר המיל שני חומשי שעה וזהו 24 דקות, כ"כ בפירוש המשניות (פ"ג פסחים

מ"ה) ועי' שו"ת מהרי"ף (דף קד נד"ה 'ואיל') שכתב בת"ד שכונת הרמב"ם שעה וחומש שעה שוה ולא זמנית וכן העתיק מלשון הרמב"ם בלשון ערבי שכידוע פי' המשניות התחבר בל' ערבי "אעתדל" הוא לשון השויה, ובזה מיושב, ולענ"ד גם כונת הרמב"ם לגירסה שעה קודם הנץ ולפ"ז לפנ"כ הוא שעה וחומש וכמו שהסברנו בפר"ח, ומה שכתב באור לציון שהרמב"ם דקדק כשיהלך בנחת אז בחצי יום 15 מיל אבל בהליכה בינונית אדם מהלך מרחק זה בזמן קצר יותר, ואף שכתב שם מו"ר שבתענית טוב להחמיר כהגר"א למה לא כתב טוב להחמיר כהגר"ז שזהו שיטת פר"ח ולדעתי זהו השיטה האמיתית שעמוד השחר הוא שעתיים ו-12 דקות ולפי זמניות הוא יותר ויל"ע.

ולמעשה נקטינן שעה"ש קודם הנץ ד' מילין וזהו 96 דקות ורק ר"ז צ"ל שסובר 5 מילין קודם ויל"ע בדבריו.



זמן חצות

עי' רב פעלים (א"ח ח"ב שאלה 3 נד"ה 'אשר') וז"ל: והנה נודע דהרב ב"ד בסימן לו כתב שנץ החמה הוא שעה אחת קודם שיעלה השמש על הארץ ויתראה לנו והביא ראיות לזה ע"ש. ושמעתי שיוכל האדם לידע זה מן חצות היום כאשר תהיה חמה בראש כל אדם שאז הוא

חצות יום ממש ומזה נבחן שהאמת היא כמ"ש הרב ב"ד, והנה נודע דהרב ב"ד ז"ל בסי' ל"ו כתב דנץ החמה שארז"ל אינו כשנראה לנו בארץ, אלא הוא שעה אחת קודם שיעלה השמש על הארץ ויתראה לנו, והביא ראיות לזה ע"ש, ושמעתי שיוכל האדם לידע זה מן

ביוסף אומץ (סימן עו אות ג) ועוד עיין מה שציין ומה שהעיר הרב פעלים עי"ש.

וסיכם הרב פעלים וז"ל שם בסוף (תשובה ה) והנה נראה אף על גב דבזה"ז נתפשטה סברת הרב ב"ד בכל המקומות, ושמעתי שגם בירושלים בזה"ז ברוב בתי כנסיות נהגו כסברת הרב ב"ד, וא"א לבטל המנהג הזה, עכ"ז כל המדקדקין בעבודת שמים, יותר נכון להם לאחוז ולעשות כסברת המדקדקין להתפלל עם יציאת השמש ממש שנראת לנו, ויתחיל הק"ש ששה דקים קודם יציאת השמש וזריחתה לפנינו, עכ"ד רב פעלים.

ולענ"ד כשמגיע חצות של בית דוד ולא התפלל שחרית יש לעשות תנאי, עי' רע"א על מ"א סק"ה באו"ח סי' פט וז"ל: ובצל"ח כ' לפ"ז יכול להתפלל אחר חצות ובדרך תנאי אם הגיע זמן מנחה יהיה זה לשם תפלת מנחה. ואם לא יהי' זה לתפלת שחרית. ואחר חצי שעה יתפלל שנית בתנאי אם הא' למנחה זה לתשלום שחרית. ואם הא' שחרית יהיה זה למנחה, ע"כ. וכע"ז בביה"ל לקמן לגבי מנחה עי"ש, ועי' אור לציון שכתב דלבן איש חי גם לגבי תפלת מנחה מונים מנץ החמה עד השקיעה ועי' בא"ח ויקהל ה"ג שעיקר להלכה גם לגבי מנחה מונים מעה"ש עד צה"כ, ועי' מנחת שלמה (ח"א סימן לא אות טו) שדן לגבי אכילת אפיקומן בחצות דהמנהג לחשב משקיעה עד הנץ וכתב צ"ע כיון שלילה הוא עד עמוד השחר ולא עד הנץ מנלן לחדש שלענין חצי הלילה חושבין את הלילה עד

חצות היום, כאשר תהיה חמה בראש כל אדם, שאז הוא חצות יום ממש, ומזה נבחן שהאמת הוא כמ"ש הרב ב"ד כי אנחנו רואין שהחמה תהיה בראש כל אדם אחר חמש שעות וחצי, מזמן שתעלה השמש על הארץ ותתראה לנו. והנה פה עירינו בגדאד יע"א נוהגים בק"ש ותפילה ע"פ סברת ב"ד, לחשוב נץ החמה שעה אחת קודם שתעלה השמש על הארץ ותתראה לנו, ומן הראוי שגם לענין תיקון חצות צריך לילך אחר סברה זו, ומה גם שכן הוא סברת הרב המקובל האלהי רבינו הרש"ש ז"ל בנהר שלום שכתב וז"ל, מיד אחר שש שעות מי"ב שעות של הלילה, שהוא אחר י"ב שעות מחצות היום, כשהחמה בראש כל אדם, שאז הוא חצות היום ודאי בכל מקום בג"ע ובכל האקלים כנודע, כי בג"ע היום והלילה שוים בקיץ ובחורף וכו', אמנם חצי היום כשהחמה בראש כל אדם, אז הוא ודאי חצות היום בכל מקום, ובכל אקלים כפי אותו השיעור, ומשיתחילו לו לנטות צללי ערב עד תשלום י"ב שעות, אז הוא ודאי חצות לילה ממש, כי בחורף הלילה לוח שעות מתחלת היום וכו' ע"ש, נמצא גם רבינו הרש"ש ז"ל תופס י"ב שעות מזמן שהחמה בראש כל אדם, וכתב שבכל מקום ובכל אקלים הולכין כפי זה השיעור והנה אנחנו רואין שזה השיעור עולה בכיוון כפי סברת הרב ב"ד ז"ל, וכמ"ש לעיל. **וכתב** הרב פעלים שבמחבר"ר (סימן נח אות א) הזכיר לסברת הרב בית דוד וגם בגליון זוה"ק (ח"ב דף ק"ו ע"א) הזכירו הרב חיד"א וכן

הזריחה וכתב במוסגר שוב נודע לי שגם בא"א
(בומשטש, תנינא סימן תעז) מסתפק דאולי יש לחשוב
זמן חצות באפיקומן מהשקיעה עד עה"ש

עי"ש. ועי' דברינו בדף פא אות סא שהעיקר
להלכה למנות הכל מעה"ש עד צה"כ חוץ
מתיקון חצות שמונים מנה"ח עד השקיעה.



זמן חצות האמיתי והנפק"מ

שנינו במשנה ראשונה בברכות: "ולמה אמרו
חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם
מן העבירה", יש לבאר אימתי הוא זמן חצות
האמיתי שכיונו חז"ל בין ביום בין בלילה, ויש
הרבה נפקא מינה ואפילו לגבי חיוב כרת שהנה
כתב הרמב"ם (הלכות קרנן פסח פ"ה ה"ט) וז"ל: מי
שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם
עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה
דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו
בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע
לירושלים אחר חצות כשהלך ברגליו בנחת
וכו' עי"ש, ובהלכה ג' כתב: ומי שהיה בדרך
רחוקה ושחטו וזרקו עליו את הדם אעפ"י שבא
לערב לא הורצה וחייב בפסח שני ובהלכה ב'
כתב הרמב"ם שמי שהיה טמא או בדרך רחוקה
ולא עשה את הראשון אעפ"י שהזיד בשני אינו
חייב כרת שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת
עכ"ל.

ניקח לדוגמא ערב פסח שנת תשע"ז לפי
שיטת הפר"ח בדעת הרמב"ם חצות הוא
11:35 שהרי ס"ל בדעת הרמב"ם שהמיל הוא
24 דקות ואם מהלך אדם ביום 40 מיל, 40

כפול 24 = 960 דקות לחלק ל- 60 דקות הם
16 שעות א"כ ביום זה יש 16 שעות וס"ל
לפר"ח שמונים מעמוד השחר עד צאת
הכוכבים וצאת הכוכבים ביום זה 7:35 ועמוד
השחר ניקח מ- 7:35 לאחר 16 שעות יצא
3:35 עמוד השחר ונחלק 16 שעות ל- 2 שזהו
חצות יצא 11:35 וע"ש בקונטרס בי שמשי של
הפר"ח המצורף לספר זה בסופו שס"ל שלגבי
כל הדינים מונים מעמוד השחר עד צאת
הכוכבים חוץ מפלג המנחה שמונים שעה
ורבע קודם השקיעה ומוכח שס"ל חצות מונים
חצי מעמוד השחר עד צה"כ.

ופשט דבריו מוכח שאזלינן בתר צאת
הכוכבים מה שנראה לעין ג' כוכבים
בינונים. והנה בלוח עיתים לבינה (סופר) כתב
שביום זה חצות 12:41 והוא שעה ושש דקות
יותר ולשיטת הפר"ח מקרי עליית השמש 5:35
ולשיטת עתים לבינה כתוב שהנץ 6:16
ולשיטה זו אם הוא בשעה 6 במודיעין מיקרי
דרך קרובה שהרי יגיע בשעה 12 לירושלים
אבל לפר"ח מקרי דרך רחוקה שהרי 12 זהו
אחר חצות לשיטתו ואם שחטו בזמן זה כתב

הרמב"ם בהלכה ג' שלא הורצה וחייב בפסח שני ולפי עתים לבינה חייב כרת כי היה בדרך קרובה ולפר"ח פטור מן הכרת כי היה בדרך רחוקה אבל עכ"פ לפר"ח מה שהקריבו בראשון לא הורצה וחייב בפסח שני ולעתים לבינה נפטר מפסח שני ואיך נוכל לחלוק על הפר"ח וכן על כל אלו שס"ל שמונים מעמוד השחר עד צה"כ כפשוטו כמו בן איש חי וחיים שאל לחיד"א שכתב פשטה ההוראה למנות מעמוד השחר עד צה"כ ומשמע בכל המצוות וכן ס"ל למאמ"ר בסי' רלג וכן חושש לזה הגרש"ז אורבאך במנחת שלמה, ועי' תשובות והנהגות של הרב שטרנבוך שהביא כן מהגאון רבי נתן אדלר ועוד כמה פוסקים.

ויש ראייה לחצות לשיטתי מהירושלמי (תענית טו. ב) לאחר חצות ישלימו עבר רובו של יום דקדושה, ובפשטות הכונה מעה"ש עד צה"כ שזה נקרא יום ועבר חצות היינו רובו של יום הרגיל. גם עיין ביה"ל ס"ס תטו שכתב עיקר ההלכה קי"ל כר' יוסי דבין השמשות כהרף עין וכ"כ באור לציון ח"א (ו"ד סימן י' דף קלט ד"ה 'אנל"ד) דהעיקר להלכה כר' יוסי דנימוקו עמו, ולפ"ז יש לחשב חצות לכו"ע לחומרא

מזמן ר' יוסי שהוא תחילת השקיעה עד עה"ש וחצות של זמן זה הוא חצות הלילה וגם חצות היום, ועי' בספר זמנים כהלכתם (פורשטין, דף רנה הערך טו), וע"ע בספר פאר הדור לרמב"ם בס"ס מד וז"ל אך חמה בראש כל אדם יש כמה חילוקים משתנים בסברא זו שזה בכאן לא יקרה במקום אחר כי יש חילוק הרבה במקומות ע"כ. ועי' אור לציון (ח"ד דף קלח זר"ה י"ט) שבארץ ישראל ובבבל לעולם אין השמש באמצע הרקיע ממש בין צפון לדרום אלא נוטה דרומה והסביר כן לדברי רש"י בסוכה ב' ד"ה 'עשתרות קרנים' עי"ש, ועי' מאמר מרדכי (או"ח סי' רלג סק"ז בתו"ד בסוגריים) וז"ל: ודע שמה שאנו קורים חצי היום אינו ממש חצי היום דהא צריך למנות מעה"ש עד צה"כ ועי' מ"א סק"ג וחצי היום לפי האמת הוא קרוב לחצי שעה קודם מה שאנו קורים חצות וראוי לדקדק בזה כי יש נפק"מ בהרבה דברים בין להקל בין להחמיר לענין תפילה ושבת ופסח וכמה דברים גם יש לו לדקדק לשער שעות אלו לפי ענין היום וכמ"ש הרמ"א ז"ל והחכם עיניו בראשו וק"ל ע"כ.



מצוות התלויות בזמן חצות

א. זמן שחרית עד חצות (שו"ע או"ח פט ס"א).

והנה ראייתי לכתוב כאן קצת מצוות שיש להם קשר לחצות:

ב. תיקון חצות כלילה ובכין המצרים בחצות
היום. ובזה אזלינן חצי יום מהזריחה עד
השקיעה, עי' ברכ"י (או"ח ס"א אות ה).
ג. לרש"ש יש ענין גדול להיות ער בנקודת
חצות, מובא בכף החיים (או"ח ס"א אות ז).
ד. זמן ק"ש של ערבית עד חצות כדי להתרחק
מן העבירה (שו"ע או"ח רלה ס"ג).
ה. אכילת אפיקומן בליל פסח (שו"ע או"ח סי' תעז
ס"א).
ו. דרך רחוקה בערב פסח מעלות השמש עד
חצות (רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"ה ה"ט).
ז. אפיית מצות בערב פסח (שו"ע או"ח תמח).
ח. לא ישב אדם סמוך למנחה להסתפר לאכול
וכו' וזהו זמן של חצי שעה לפני זמן מנחה

שהוא חצי שעה זמנית אחר חצות (שו"ע או"ח רלז
ס"ב).
ט. לרבינו האריז"ל בראש השנה אחר חצות
אפשר להקל לישן ביום (הוצא זכ"ח סימן
תקפג ס"ק לו).
י. לא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות
והיו משמתינן אותו (עי' או"ח תס"ח ס"א).
יא. כל אלו הנאכלין ליום ולילה דין תורה
שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר וכדי
להרחיק מן העבירה אמרו חכמים שאינן
נאכלין אלא עד חצות הלילה (רמב"ם הל' מעשה
הקרבנות פרק י הלכה ח).

ל ט

דעות הסוברים שזמן עה"ש הוא באילת השחר

א. כל מי שס"ל שהמיל 24 דקות והם:
הרמב"ם, ברטנורא, רש"י, מהרי"ל (שמואל
זמ"א תנט סק"ג), אחוזת שדה עמוד קלו, ישראל
והזמנים עמוד לד, שו"ת בית אבי (ח"ג סימן ק"ז אות
ה), מלמד להועיל או"ח, ערוה"ש תנט ס"ו,
גר"ז, אבני נזר או"ח ח"ב סימן תצח. ואם ניקח
בער"פ 40 מיל כפול 24 יוצא 960 שהם 16
שעות וניקח מצה"כ של ער"פ שזה 7:30
ומשם לאחור 16 שעות יוצא עה"ש 3:30 שזה
קרוב לשלש שעות קודם הנץ ובהכרח שח'
מילין קודם הנץ זה עה"ש, ואחר שדברי

הירושלמי מפורשים שח' מילין קודם הנץ זהו
עמוד השחר, ע"ז י"ל ילמד סתום מן המפורש
וא"כ בהכרח הסוברים שהמיל 24 דקות ס"ל
שאילת השחר הוא עמוד השחר.
ב. הב"ח באו"ח סימן נח.
ג. ערוגת הבושם דף סו.
ד. רבנו חננאל יומא כט.
ה. הרמ"א באו"ח סי' נח ודרכי משה.
ו. בית דוד [עי' בדף ח ובדף נד].
ז. שמן ששון [עי' בדף סה וסז].
ח. תרגום יונתן בראשית (פ"ט פס' כג וט"ו).

ט. ראי' גמורה מפסחים צג,ב שט"ו מיל זהו שש שעות ונחלק 15 ל-3 זהו ה' מיל ו-6 לחלק ל-3 זהו 2, ובשעתיים יש 120 דקות לחלק ל-5 = 24 דקות וזהו המיל.
י. המ"א בסימן נח שאין מחלוקת וכן הובא בביה"ל בסימן פט, ומה שביאר הביה"ל (סימן נח ד"ה 'כמו') אינו מובן, עי' דברינו באות מח.
יא. הפר"ח בקונטרס בי שמשו [מצורף לספר].

יב. מוצל מאש.
יג. הרש"ש מגילב כ,ב.
יד. ר"ח ביומא כט ופסחים צד. (ומש"כ בפסחים לר לריך להסבירו כמש"כ ר"ח ביומא כט).
טו. נמוק"י ברכות ח,ב.
טז. משנה ברורה (זיה"ל סימן נח ס"א ד"ה 'כמו') עי' מש"כ בסוף אות מ ד"ה 'שיטת הביאור הלכה' [עי' בדף נה].



זמן אילת השחר והמסתעף

בו יבאר: א. שזמן עה"ש הוא ח' מילין קודם הנץ. ב. שזמן הנץ החמה הוא שעה קודם עליית השמש. ג. שיש לפסוק כהמג"א והפר"ח שהם גדולי הפוסקים. ד. שזמן תפילת שחרית לכתחילה ד' מילין קודם הנץ. ה. שמחשבים את כל זמני היום מעה"ש עד צה"כ. ו. שיטת הבית דוד בענין נץ החמה וחצות. ז. שיטת הביאור הלכה בעמוד השחר. ח. פירוש עליית השמש ברמב"ם.

הנה זמן עמוד השחר הוא נפק"מ גדולה לכל זמני היום ונוגע להרבה מאוד הלכות מדאורייתא ומדרכנן ואף לאיסורי כרת החמורים, וע"כ שומה עלינו לברר ולחקור מהו זמן זה, ולפנינו נביא דברי הירושלמי שממנו עולה שזמן עמוד השחר הוא מוקדם

מאוד מהמקובל כיום ומהמודפס בלוחות המפורסמים בראש כל חוצות.
ז"ל הירושלמי בברכות (פ"א ה"א): אמר רבי חצנא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ארבעת מילין משיאיר המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל. ומניין משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל דכתיב וכמו השחר עלה וגומר וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה. ומן סדום לצוער ארבעת מיל יותר הוון אמר רבי זעירא המלאך היה מקדר לפניהן הדרך ומניין מאילת השחר עד שיאיר המזרח ארבעת מיל כמו וכמו מילה מדמיא לחבירתה. אמר רבי יוסי בי רבי בון הדא איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא היא

טעיא זימנין דהיא מקדמא וזימנין דהיא מאחרה. מאי כדון כמין תרין דקורנין דנהור דסלקין מן מדינחא ומנהרין. דלמא רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה וכו' ע"ש.

מבואר יוצא מדברי הירושלמי הנ"ל שח' מילין קודם נץ החמה הוא זמן הנקרא "אילת השחר", ואילת השחר הוא בעצם עמוד או עלות השחר (שממנו ועד צאת הכוכבים מודדים את כל זמני היום, וכפי שיבואר בהמשך). ומצאנו לרבותינו הראשונים שכך כתבו להדיא, הלא הם הנמוקי יוסף (פרטת ח.ג) שכתב שעמוד השחר הוא תרין קרנין המובא בירושלמי, וכ"כ בערוגת הבושם (דף סו) שמעינן דאיילת השחר הוא עמוד השחר.

ואף שרבנו חננאל בפסחים צד הביא את הירושלמי וכתב מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ד' מילין צ"ל שקורא להאיר המזרח עמוד השחר אבל אילת השחר זהו עמוד השחר שדברו חכמים בכל מקום וכן מוכח מרבנו חננאל יומא כט,א שהביא לירושלמי בזה הלשון: א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ד' מילין ומאיר המזרח עד הנץ וכו' ע"ש.

וכן הגר"א בביאורו (ו"ד ס' קסג) כתב: דלא תליא (זמן ערבית) באור הרקיע אלא בכוכבים ובשחרית להיפך בעמוד השחר כשהרקיע מתחיל להאיר כמ"ש בירושלמי ריש ברכות תרין קרנין דנהורא כו' אף על פי שכל הכוכבים

עומדין, ע"כ, וע"ע לקמן אות מא בדף נז. **והנה** בביאור הלכה (סימן פט ד"ה ו'אס) כתב וז"ל: עמוד השחר נקרא מה שמתחיל האור להתנוצץ בפאת המזרח קודם הנץ החמה כשיעור שעה וחומש שעה ולא כמו שטועין איזה אנשים שעמוד השחר הוא כוכבא דצפרא דהוא זמן הרבה קודם וכדאיתא בירושלמי פ"א דברכות, ע"כ.

ונראה שביה"ל כיון למה שכתב הרב טיקוצ'ינסקי בחוברת יגדיל תורה (ח"ד כא - כה דף 47) שאילת השחר זהו כוכב נוגה ע"ש מה שלא משמע כן בירושלמי וכל אלו שס"ל עמוד השחר לפני האיר המזרח מוכרחים לסבור שח' מילין קודם הנץ זהו עמוד השחר, וע"ע שם בחוברת יגדיל תורה (דף 63) מה שענה הרב נאה מדברי ירושלמי אלו ודחה דברי הרב טיקוצ'ינסקי ע"ש.

ובכדי לבאר שיטת הביה"ל נקדים, דהנה בגמרא (פסחים נה. א) איתא: רבי יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום. תדע, כמה מהלך אדם בינוני ביום - עשר פרסאות, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין, נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, ע"כ.

הרי לן דמעלות השחר עד הנץ החמה יש ד' מילין, ולכאור' זה סותר את דברי הירושלמי הנ"ל שיש ח' מילין, והביאור בזה הוא עפ"י דברי הרמב"ם (הל' ק"ט פ"א ה"א) וז"ל: ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות

קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה, ושיעור זה כמו (עישור) שעה קודם שתעלה השמש וכו', ע"כ. והנה בהלכה זו ברמב"ם יש ב' גרסאות יש הגורסים "שיעור שעה" ויש הגורסים "עישור שעה", הגירסא המקובלת וכ"ה ברוב הנוסחאות היא הגירסא של שיעור שעה (ובס' מנחת כהן כתב שזוהי גרסת כל הספרים), וא"כ שעה (זמנית) קודם שתעלה השמש הוא הזמן של הנץ החמה. (כתבתי שעה זמנית לפי דברי הב"ח שכתב בסימן נח שמקור דברי ההרמב"ם זהו הירושלמי שד' מילין קודם הנץ זהו האיר המזרח וזהו זמניות, עי' לקמן דף עה אות נח ואות נט, וע"ע בקונטרס הכללים שבראש הספר אות ו).

ומה שכתבתי שהגירסא ברמב"ם הוא "שעה" עי' בכסף משנה וב"י כתב שגירסת עישור שעה היא אמיתית, עי' מ"א בסימן נח שכתב דלדינא אין חילוק בין הגירסאות דגם אם נגרוס עישור שעה הזמן של הנה"ח הוא שעה קודם.

ולפ"ז יש לומר דר' יהודה שאמר ד' מילין יש בין עה"ש להנץ החמה איירי בהנץ החמה הנ"ל שהוא בעצם שעה קודם שתעלה השמש, והירושלמי שאמר ח' מילין היינו מזמן עליית השמש ממש ודא ודא אחת היא וכמו שיאמר שעתיים מעה"ש לעליית השמש כי בשעה יש ד' מילין (בערך, כי המיל משתנה לפי אורך היום וכמו שכתבתי בקונטרס הכללים שבראש הספר אות ב).

והביה"ל לא גרס כן ברמב"ם והוא ס"ל דר' יהודה איירי מעלות השחר להנץ החמה שהוא עליית השמש שביניהם יש ד' מילין (וכמו שהאריך להוכיח בסי' נח בביה"ל שזמן הנץ החמה הוא בזמן שהשמש יוצאת ונראית לאנשים וד' מילין קודם לכן זה עמוד השחר) וע"כ דלא כהירושלמי הנ"ל, ונדחו דברי הירושלמי מר' יהודה. (ורק הביא הביה"ל מהירושלמי שזמן כוכבא דצפרא הוא מוקדם מאד לפני זמן עה"ש דר' יהודה לפי הבנתו).

ואולם עי' בסוף אות זו שהוכחתי דלביה"ל שעתיים וחומש קודם הנץ זהו עה"ש כפסק הרמ"א (א"ח נח ס"א) שכתב בשם הרמב"ם (הג"ט): שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ, ע"כ. והיינו כגירסא של שיעור שעה הנ"ל וכדברי המג"א.

ונרחיב בזה מעט: הטור באו"ח שם הביא את לשון הרמב"ם הנ"ל ששיעור שעה אחת קודם שתעלה השמש הוא זמן הנץ, ובב"י הביא בשם מהר"י אבוהב לבאר שעליית השמש דהרמב"ם היינו לאחר שתעלה כל השמש והנץ החמה היינו כשתתחיל השמש לעלות (ועי' להלן), ומסיים הב"י שמצא נוסחא של עישור שעה.

וכתב הדרכי משה על אתר: ומה שכתב ב"י שמצא נוסחא אחת כו' אותה נוסחא שמצא היא טעות דכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע שהאמת הוא כך ששיעור הנץ

החמה דהיינו תחילת זריחת השמש על הארץ עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה אחת וכן בשקיעת החמה גוף השמש שוקע בשעה אחת ועל כן אותה נוסחא היתה מוטעת והעישור שבה היה ראוי להיות שיעור אלא שהחליף לו שי"ן בעי"ן, ע"כ. והן אמת שהראה לי חתני היקר הרה"ג אריאל אפרים אהרנוב שליט"א שיש גירסא של עישור שעה בחתימת הרמב"ם, מ"מ כונת הדרכ"מ שגם זה ט"ס.

והנה המג"א כתב שם (ס"ק ז) דלענין הדין אין חילוק בין הגירסאות וד"ז צ"ב, ונראה לפרש שלכו"ע שעה קודם שתעלה השמש הוא זמן הנץ, רק הגורסים 'עישור' שעה יפרשו דהיינו לענין תחילת זמן קריאת שמע ושיעור שעה היינו לענין זמן הנץ החמה, וכ"כ המחצית השקל על המג"א, וצ"ל דלזה כיון המהר"י אבוהב הנ"ל.

ובביאור הלכה (סימן פט ס"ט) הביא דעת המג"א והפר"ח שעמוד השחר הוא קודם שהאיר המזרח והוא יום מדאורייתא לכל דבר, והאריך בזה יעו"ש, אמנם הוא מבואר להדיא בירושלמי הנ"ל שביניהם יש ד' מילין ופשוט. ודע כי המגן אברהם הוא גדול הפוסקים האחרונים (פי' אורל"ז ח"א סי' י"ט, וכן שם ח"א סי' ל"ח ד"ה 'ומעתה'), וכן הפרי חדש כל היכא דמרן השו"ע לא גילה דעתו אזלינן בתר הפר"ח שמשנתו סולת נקיה, כ"כ בספר הלכה למשה לר' כלפון הכהן זצ"ל וכ"כ בשמחת כהן (סי' לז ס"ד) לר' רחמים חויתה הכהן זצ"ל וכ"כ בישיב משה

(שתרוג) בסימן ב בתשובה למו"ז הגאון רבי משה עידאן זצוק"ל וז"ל שם: ודבר שלא נתבאר בדברי מרן יש לפסוק כהפר"ח כי ממנו תוצאות חיים, וע"ע מה שכתבתי לקמן באות נא דף סט, ומשמעות מ"א ופר"ח דס"ל כהירושלמי שח' מילין קודם הנץ הוא עה"ש. **ולגבי** זמן תפילת שחרית, כתב בשו"ע (סימן פט): זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב יראוך עם שמש, ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא וכו'.

וכתב שם הפרי חדש: המחבר סתם בכאן ולא פירש, והעיקר הוא דשלשה זמנים יש להתחלת זמן התפילה. והנה עיקר מצותה הוא מהנץ החמה וכותיקין דכתיב יראוך עם שמש. ולכתחילה יכול להתפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, מידי דהוה אתמיד, ומיהו אם התפלל משעלה עמוד השחר יצא וכו'. ובערך השלחן (ט"ז) הביא לדברי הפר"ח אלו והביא דברי הרמב"ן פ"ק דברכות שמוכח בהדיא דס"ל דיצא בדיעבד אם התפלל משעלה עמוד השחר אפי' לא האיר פני המזרח דזמנים חלוקים הם.

והנה מש"כ הפר"ח דהמחבר "סתם", כוונתו שמשמעות דברי השו"ע שאם התפלל משעלה עה"ש לא יצא עד שיאיר פני המזרח, אך ניתן לפרש שמעה"ש יצא בדיעבד ומהאיר המזרח יכול לצאת גם לכתחילה, שהרי ז"ל הטור: זמן תפלת השחר מתחיל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח אלא שאם התפלל

משעלה עמוד השחר יצא, ע"כ. ונראה לישב לשון זה עפ"י דברי הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ז) וז"ל: ואימתי זמן שחיטתו של בקר שוחטין אותו קודם שתעלה החמה משיאיר פני כל המזרח וכו' עי"ש, וז"ל הרמב"ם בהל' עבודת יום הכיפורים (סוף פ"א): ולא היו שוחטין עד שמכירין שעלה עמוד השחר בודאי שמא ישחטו בלילה ע"כ, ועי' בספר המפתח (פרנקל. פ"א תמידין ומוספין ד"ה 'צטוף') שציין להרבה ספרים בזה. וא"כ י"ל דלכך הרא"ש והטור כתבו כאן עמוד השחר והאיר המזרח דבעינן ודאי שיהא עמוד השחר, ונראה היום שיש שעונים אפשר לדייק יותר ע"כ, ונראה שלזה כיוון האריז"ל בשער הכוונות (ענין כונת חג השבועות) וז"ל: ובהגיע אשמורת הבקר מעט קודם עלות השחר בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח אשר אז נקרא אילת השחר כנודע אז צריך שתטבול במקוה וכו', והיינו שבכאן א"צ לדקדק להאיר המזרח ע"כ. ונראה שכן דעת החיד"א במחבר"ר (קונטרס אחרון פט סק"ג) ודלא כאוצרות יוסף סק"ג, מזה שהחיד"א סיים אבל בפר"ח כתב דבעה"ש יצא.

ולפי הירושלמי הנ"ל יוצא שאם התפלל ח' מילין קודם שתנץ החמה שהוא עה"ש יצא בדיעבד, ולכתחילה אפשר להתפלל ד' מילין קודם הנץ החמה שהוא זמן האיר המזרח כמבואר בפר"ח הנ"ל (ועי' באור לציון (ח"ז פ"ו ספר ג) שזמן האיר המזרח אינו ידוע לנו, הנה בירושלמי הנ"ל להדיא מבואר שהוא ד' מילין קודם הנץ החמה).

כתב הפר"ח בקונטרס בי שמשי המצורף לספר בדף לב שלגבי כל הדינים מחשבים את היום מעמוד השחר ועד צאת הכוכבים חוץ מפלג המנחה שמונים שעה ורבע קודם השקיעה, וכ"כ הבן איש חי (ט"א ויקהל ה"ג) וכן החיד"א בספר חיים שאל (ח"ז סימן לח סוף אות ט) כתב שפשטה ההוראה למנות מעמוד השחר ומשמע בכל המצוות, וכן ס"ל למאמר"ר בסי' רלג, ועי' לקמן דף פא עוד דס"ל כן.

ועל כן, אם רוצים אנו לחשב זמן חצות מחשבים מח' מילין שקודם הנץ ועד צאת הכוכבים ומחלקים הדקות לחצי והוא זמן חצות בדקדוק. ונפק"מ גדולה בזה הנוגעת לחיוב כרת הוא המבואר ברמב"ם (הל' קרבן פסח פ"ה ה"ט): מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת. וא"כ חייבים לדעת את זמן חצות האמיתי בכדי לקבוע אם נמצא בדרך רחוקה או קרובה, שאם נמצא בדרך רחוקה אזי נפטר מן הכרת וחייב בפסח שני ואם נמצא בדרך קרובה חייב כרת, כמבואר כ"ז ברמב"ם שם.

שיטת הבית דוד

בשו"ת רב פעלים (ח"ז א"ח ס"ב) הביא דעת הרב בית דוד שזמן הנץ החמה שאמרו חז"ל הוא שעה קודם שתעלה השמש על הארץ, וכתב שנוהגים כדבריו בבגדד לגבי ק"ש ותפילה, והאמת הוא כדבריו שהרי חצות

שיטת הביה"ל בעמוד השחר

ע"י ביה"ל (סימן נח ס"א ד"ה 'כמו שיפור שעה) דמוכח מדבריו שדחה לדברי הפמ"ג וס"ל ששעתיים וחומש לפני נץ החמה (והיינו ב' שעות ו"ז דקות) זהו עמוד השחר וכן הסבירו בספר עוז והדר על המ"ב (ח"א כרך שלישי סימן נח דף ל"ג בד"ה 'ודבריו אלו') עי"ש בכל דבריהם בטוב טעם ודעת, וזה לא כמו שכתוב בלוח ההלכות והמנהגים לשנת תשע"ח (כתוב שם שהכוונות שמורות לרב אליהו אשר זלניק. בהקדמה נחוצה לטבלאות הזמנים דף 341 הערה 2) שהמ"ב בכמה מקומות נקט שזמן עה"ש 72 דקות לפני הנה"ח וכתבו כן הוא בריש סי' נח (צ"ל ד"ה 'כמו'), ולדברינו המ"ב ס"ל שעתיים וחומש קודם הנץ הוא עמוד השחר ע"כ וא"כ מוכרחים לומר כדברי הירושלמי שח' מילין קודם הנץ זהו עמוד השחר, ואולם בביה"ל יש סתירה ממה שכתב באו"ח סימן פט ס"א (ד"ה 'ואם') עי"ש שכתב בשם אליה רבה סק"א וכן במטה יהודה סק"א וכן הגר"א בספרו שנות אליהו (ברכות פ"א מ"א ד"ה 'רצן גמליאל') שכולם כאחד הסכימו שעה"ש הוא האיר המזרח וגם מה שכתוב במגילה כ"א שכולן שעשו מעה"ש היינו האיר המזרח ע"כ, ועיין ירושלמי ברכות ד, ב, שהאיר המזרח הוא ד' מילין קודם הנץ החמה והרי לפי הביה"ל בסימן נח עמוד השחר הוא שעתיים וחומש לפני הנה"ח וא"כ זה הרבה יותר מד' מילין, וגם אם ניקח שהמיל הוא 24 דקות וכפול 4 מילין זהו 96 דקות והיינו שעה ו- 36 דקות וא"כ דברי הביה"ל

היום הוא בזמן שתהיה החמה בראש כל ואנו רואים שזמן זה הוא אחר חמש שעות וחצי מזמן עליית השמש וע"כ שזמן הנץ הוא שעה קודם שתעלה השמש ואז לאחר שש שעות בדיוק זהו זמן חצות, והוא כחצי שעה לפני זמן חצות המקובל ומן הראוי היה לתפוס כדבריו גם לענין תיקון חצות והוכיח שכך גם דעת רבינו הרש"ש בנהר שלום. ושם (ברכ פעלים כס"ג) כתב וז"ל: והנה נראה אף על גב דבזה"ז נתפשטה סברת הרב ב"ד בכל המקומות, ושמעתי שגם בירושלים בזה"ז ברוב בתי כנסיות נהגו כסברת הרב ב"ד, וא"א לבטל המנהג הזה, עכ"ז כל המדקדקין בעבודת שמים, יותר נכון להם לאחוז ולעשות כסברת המדקדקין להתפלל עם יציאת השמש ממש שנראת לנו, ויתחיל הק"ש ששה דקים קודם יציאת השמש וזריחתה לפנינו, ע"כ. ומה שכתב הרב שא"א לבטל המנהג הנה היום ביטלו המנהג ולענ"ד יש להחזיר את מנהג הבית דוד.

ונראה שאדם שלא התפלל שחרית והגיע זמן חצות של בית דוד הנ"ל יעשה תנאי כעין מה שהביא הגרעק"א בשם הצ"ח (בהגה על מג"א פט סק"ס): לפ"ז יכול להתפלל אחר חצות ובדרך תנאי אם הגיע זמן מנחה יהיה זה לשם תפלת מנחה ואם לא יהי' זה לתפלת שחרית ואחר חצי שעה יתפלל שנית בתנאי אם הא' למנחה זה לתשלום שחרית. ואם הא' שחרית יהיה זה למנחה, ע"כ.

צע"ג ומצוה לישב דבריו. עוד יש להעיר שהביה"ל בסימן תקפח (ס"א זר"ה 'אס) נשאר בצ"ע אם עה"ש והאיר המזרח זמן אחד הוא או שני זמנים והובא לקמן דף עז, וא"כ לדינא אין להביא את הביה"ל הלכה למעשה כיון שאין לנו בירור גמור מה דעתו והעיקר כמו פשט הירושלמי שח' מילין קודם הנץ הוא עמוד השחר והמיל הוא זמני לפי אורך היום מעה"ש עד צאת ג' כוכבים ושעות אלו מחולקים ל- 40 מיל. אגב, עי' שעה"צ בסי' תרפ"ז אות ה שהביא לגבי מגילה זמנה כהפמ"ג בסימן תקפח שלא בעינן שיעלה כל גוף השמש על הארץ אלא משעת תחילת הנץ מותר לכתחילה ע"כ, והיינו שעה קודם הנץ עי' דף סה אות מח ומט ובדף פ אות ס.

פירוש עליית השמש ברמב"ם

עי' באנציקלופדיה התלמודית (חלק ח אות ס זרף מג 'האיר המזרח) עי"ש במס' 1 בהערות שערון השלחן בסימן פט אות יא כתב בשם הרא"ש שעה"ש הוא האיר המזרח, הנה המעיין בערוך השלחן שם באות יב יראה שבתחילה ר"ל כן אבל אחר שמצא בירושלמי פ"ק ברכות ומדרש רבה (בראשית ס"ג) שמעלה עה"ש עד האיר המזרח ד' מילין ומהאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין וכך מסקנתו א"כ יש לפרש גם ברא"ש כן שכוונתו לעה"ש שלפני האיר המזרח, וע"ש באנציקלופדיה הערה 8 שהביאו מרש"י מנחות סח שהאיר המזרח הוא נה"ח וכן ממהרש"א סוכה נא,ב ועוד ראיות, וכבר הביא זה הרש"ש במגילה כ עי"ש והיה להם

להביא דברי ערוך השלחן ולמה באנציקלופדיה העלימו זה. ועי' מה שכתבתי באריכות בדף עה אות נט, ועיין חכמת שלמה (סוכה נא זר"ה 'אז מקרות) שכתב שהאיר המזרח הוא עליית השמש והביא לרמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה עי"ש וזה כדברי מהר"י אבוהב בהל' ק"ש שעליית השמש הוא בהתחלה וזהו האיר המזרח, ולפ"ז גם מש"כ הרמב"ם בהל' קרבן פסח (פ"ה ס"ט) וז"ל: מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש חמש עשר מיל וכו' הכוונה להאיר המזרח, ועי' לשון הרמב"ם הל' מילה (פ"א ס"ח) וז"ל: אין מלין לעולם אלא ביום אחר עלות השמש ונראה כונתו אחר תחלת עליית השמש והיינו האיר המזרח, ועי' לשון הרמב"ם בפה"מ (פ"ק זרכות ד"ה 'מאמתי) וז"ל: ועמוד השחר הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש בכדי שעה וחומש שעה מן השעות הזמניות ע"כ, וכאן הכונה עלות השמש להאיר המזרח ואף שדעת הרמב"ם שהמיל 24 דקות וא"כ איך כתב שעה וחומש, י"ל דתירץ זה במה שכתב מהשעות הזמניות ובתקופת ניסן השעה בערך 80 דקות וחומש שעה 16 דקות וא"כ ד' מילין 96 דקות וזהו ד' פעמים 24 וכבר כתבתי בזה באריכות ועי' דברינו דף מב אות לב ובדף סג אות מה, ועי' לקמן דף סז סוף אות מח ד"ה 'ועתה מצאתי' שדעת שעה"צ לגבי מגילה ששעה קודם הנץ זהו הנץ וכדברי הפמ"ג ושם כתבתי שיש סתירה בדבריו. ועי' לעיל דף נו בסוף עי' ביה"ל שגם הבאתי לשעה"צ זה.



זמן עה"ש באילת השחר המבואר בירושלמי

ועי' בספר ערוגת הבושם לאחד מהראשונים (כ"כ הרב יונה מרלנך זנועס ז דף קנט דהערה 38) ושם בדף סו כתב להדיא דשמעין מירושלמי זה שעמוד השחר הוא אילת השחר (ומש"כ הרב מרצבך בהערה שם לא הבנתי כונתו).

והנה עי' שנות אליהו (זרכות משנה א) ר"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר שפירש האיר המזרח והביא לירושלמי (זרכות ד, ז) ומוכח לכאורה שס"ל האיר המזרח זהו עמוד השחר וכך ס"ל לביאור הלכה (או"ח סימן פט זד"ה 'ואם התפלל) דכן סברת הגר"א שעד שיאיר המזרח קרי עמוד השחר והפליא על המגן גבורים שלא כתב שגם הגר"א ס"ל שיאיר המזרח זהו עמוד השחר.

והנה יש להקשות על דברי הגר"א שלכאורה סותר עצמו מה שכתב ביו"ד (סימן רס"ג ס"ה זא"ת ט) וז"ל בת"ד: דלא תליא באור הרקיע אלא בכוכבים, ובשחרית להיפך בעמוד השחר כשהרקיע מתחיל להאיר כמ"ש בירושלמי (רי"ט זרכות) תרין קרנין דנהורא כו' אעפ"י שכל הכוכבים עומדין וכו' ועי"ש בירושלמי שמבואר שאילת השחר קודם לנץ החמה בח' מילין ולהאיר המזרח בד' מילין וא"כ מוכח שס"ל שעמוד השחר ד' מילין קודם להאיר המזרח, ולכן נראה לישב דאין כאן סתירה דבזרכות מיירי לפי מה שרשב"י שם (זרכות ח, ז) אמר על דבר ר"ג שפעמים קורא ק"ש של

הנה הגר"א ביו"ד (ס"ה א"ת ט) כתב להדיא שעמוד השחר הוא כהירושלמי וז"ל: ובשחרית להיפך בעמוד השחר כשהרקיע מתחיל להאיר כמ"ש בירושלמי ריש ברכות תרין קרנין דנהורא ע"כ, ועי"ש בירושלמי שזמן זה הוא ח' מילין קודם הנץ.

ומה שר"ל בספר דברי יוסף (חלק א זמאמר א"ת השחר דף יט) שדברים אלו נדחו נעלם ממנו שרבנו חננאל כתב כן ביומא כט וז"ל הירושלמי: א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין ומשיאיר עד הנץ החמה אדם מהלך ד' מילין שנאמר השמש יצא על הארץ וכו' עי"ש. וע"ע בר"ח פסחים צד שהזכיר ירושלמי זה בחלקו וז"ל: מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ארבעה מילין ולפ"ז צ"ל שכאן קורא להאיר המזרח עמוד השחר.

והנה בגמרא (יומא כט, א) א"ר אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים, ומוכח שהשחר זה סוף הלילה ואז מתחיל היום. וכ"כ להדיא הנמוק"י בברכות ח, ב שאילת השחר שמובא בירושלמי הוא עמוד השחר הנאמר בכל מקום, ועוד עי' מה שכתבתי לקמן בד' עט בד"ה 'והנה מהנ שכתב' שהבאתי לדברים אלו ומה שכתבתי שם.

פ"א הלכה א' כמין תרין דוקרנין נפקין מיניה ומנהרין לעלמא ואחר שמהלכת בכל עובי הרקיע ומתחלת להאיר על הארץ הוא הנץ החמה עכ"ל. ומוכח שלהאיר המזרח קורא נץ החמה כי היה לו לומר קודם האיר המזרח ואחר ד' מילין יש נץ החמה.

ועי' בספר פסקי תשובות (סימן פט דף תרנח בהערה 4 שהביא בשם ספר ישראל והזמנים ח"א סימן א' עפ"י מאמר הגר"י מרנצן בקובץ נועם ח"ב דף קנב) לגבי תחילת היום שבראשונה ישנם כעין שני קרני אור קלושות מאוד המאירים כעין שני עמודים זקופים בדיוק באותו מקום שהשמש עומדת לעלות אחת לימין ואחת לשמאל והביא שזה נראה בקושי ורק בלילה בהיר מערפל וחשוך ללא אור הלבנה ובמקום עלטה מוחלטת שאין אור רחובות ובתים, וזהו אילת השחר הנזכר בירושלמי (ברכות פ"א ה"א ויזמא פ"ב ה"ג) ולדברי הירושלמי אור זה מתרחש ונראה בשיעור ד' מיל לפי עלות השחר ע"כ. וזה לא כספר זמנים כהלכתם (צורשטין, דף רעו) ששעתיים לפני הנץ אין שום התחלה של אור עי"ש.

ערבית אחר שיעלה עמוד השחר ויוצא יד"ח ולפ"ז מה שכתב הגר"א עד שיאיר המזרח היינו במקרה שנאנס וכמו תלמידי ר"ג אבל לעולם ס"ל להגר"א שהלילה מתחיל מעמוד השחר שבלשון הירושלמי נקרא אילת השחר, ומצאתי להפר"ח בבי שמשי המצורף לספר זה בדף ז' בד"ה 'ועוד' שהביא כן מהרמב"ן והרשב"א שס"ל כן וזה לא כבעל המאור על רבנו יונה (דף ז' ד"ה 'תניא') שס"ל שר"ג פליג על רשב"י, ועי' ר"ח ביומא כט שהביא לדברי הירושלמי וז"ל: א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין. ומשיאיר המזרח עד הנץ החמה אדם מהלך ד' מילין כו', וביומא כט איתא אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים ע"כ, וא"כ מוכח מכאן שאילת השחר זהו תחילת היום וכ"כ מפורש הנמוק"י במסכת ברכות ח' ז"ל: מצאתי כתוב עמוד השחר האמור בכל מקום הוא כשהחמה יוצאה מתחת לרקיע ונכנסת בעובי הרקיע והאור המתנוצץ בעולם באותה שעה הוא כמין עמוד וכדאיתא בירושלמי (ברכות



מאימתי מתחיל עמוד השחר

בירושלמי שיש טועין לחשוב שאילת השחר הוא כמין כוכב וכונתו לחלוק על ר' חנינא שס"ל שאילת השחר קודם להאיר המזרח ד'

ונלע"ד שכן ראוי לפסוק שאילת השחר הוא עמוד השחר ולא כמו שכתב בספר תבואות הארץ שר' יוסי בר בון שאומר

מילין וכן ראיתי שכתב הרב ביניש בספרו הזמנים בהלכה (ח"א דף ר"א) עי"ש, וכתב שם מאד פלא בעיני דברי הגאון בשנות אליהו ברכות א וז"ל: רשב"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר הוא האיר פני המזרח ולא אילת השחר ואמרו בירושלמי מן אילת השחר עד שהאיר המזרח הוא ד' מילין עכ"ל, והקשה עליו שזהו רק לרבי חנינא שאינם על פי המציאות אבל לסברת ריב"ב ודאי אילת השחר והוא המציאות האמיתית וכל רואה השמש מודה בזה ע"כ, הנה מוכח שגם הגר"א לומד כדברינו וזהו כדברי הפר"ח וכל הראשונים שהזכרתי בספרי ודלא כדברי יוסף שוארץ. ועי' דברינו באות הקודם מה שישבנו דברי הגר"א שכתב שהאיר המזרח זהו עמוד השחר ואינו סותר למש"כ ביו"ד רסב שאילת השחר זהו עמוד השחר. אולם דבר זה דחוי לגמרי שהרי רבנו חננאל בשתי מקומות העתיק לדברי ר' חנינא כפשוטם וז"ל (פסחים נה. א): ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ארבעה מילין שנאמר וכמו השחר עלה מדהוה ליה למיכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה ע"כ ועי' יומא כט, א ברבנו חננאל וז"ל: ירושלמי א"ר חנינא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין ומשיאיר המזרח עד הנץ החמה אדם מהלך ד' מילין וכו' ע"כ, ומוכח מרבנו חננאל שלהאיר המזרח קרי עמוד השחר ולדברינו אילת השחר זהו תחילת היום וכמו שהוכחנו

מיומא כט דקרי שחר סוף כל הלילה והיינו תחילת היום.

וכן ס"ל לנמוק"י בברכות ח,ב וכן ס"ל לערוגת הבשם לאחד מהראשונים (שמו אברהם בן עזריאל, נמלא בלוגר החמה ע"ש כדף 58 בכתב מרובט) שכתב וז"ל: משמע כי אילת השחר הוא עמוד השחר דהכי אמרינן בירושלמי בתחילת המסכת כי מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין ומשהאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין וכו' ואחרי שאילת השחר הוא עמוד השחר א"כ לילה הוא כדמוכח בפ"ק דברכות ע"כ, וכונתו למה שאמרו בברכות ח,ב לעולם לילה הוא ופירש הרא"ש בסימן ט וז"ל: פירוש בלשון העולם נקרא לילה לפי שעדיין לא האיר היום ואעפ"י שהוא חשוב יום לכל אותן שמצותן ביום כדאיתא במגילה כ,א וכולן שעשאן משעלה עמוד השחר יצא מ"מ לכתחילה אין לעשותה משום דנראה כלילה ע"כ, סוף דבר יש לנו ג' ראשונים שפסקו לדברי הירושלמי אלו להלכה והם רבנו חננאל ונמוק"י וערוגת הבשם, ונוסף לזה יש תרגום יונתן בן עוזיאל בספר בראשית (פרשת וירא פ"ט פס' כג) וז"ל עה"פ "השמש יצא על הארץ": שמשא עברית יומא ונפקא על ארעא בסוף תלת שעין וכו', ובפס' טו כתוב "וכמו השחר עלה" וכו' ועי' בירושלמי שמפסוקים אלו למד שמאילת השחר עד נה"ח ח' מילין ולפי החשבון בתקופת פסח שהיה בזמן זה יוצא לחשבון שלנו 3 שעות, עי' אות לז. ניקח דרך משל בער"פ תשע"ח נץ החמה הוא 6:30

בערך ועה"ש 3:15 וא"כ בערך 3 שעות, ועי' בכללים שבראש הספר איך עושים את החשבון.

ועיין רש"ש מגילה כ. (משנה עד שתן החמה) וז"ל: הטורי אבן כתב בפשיטות דכל הני דחשיב במתניתין דלקמן ג"כ דינייהו דלכתחלה צריך להמתין עד הנה"ח וכ"כ שם וק"ל מ"ש תמיד דמשמע במס' תמיד וביומא דלכתחלה קודם הנץ וא"ל משום דכהנים זריזין הן דהא לקמן חשיב ג"כ מוספין ושאר עבודת כהנים ולולי דמסתפינא הייתי אומר דעד שתנץ החמה דכאן אינו הנה"ח דכולא ש"ס דהוא ד' מילין מעה"ש אלא הוא משהאיר המזרח דאז יצא מספק לילה כבתמיד (ומצינו רבות לשון א' על כוונות מתחלפות) וראיה לדבר מהא דאמרינן בר"ה (ל וסס) אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח וכן ראיתי במהרש"א בסוכה (נא. ז בתד"ה 'קרא הגזר נתון דכריו') דהאיר המזרח הוא הנה"ח וכ"מ מפרש"י (ריש פסחים זד"ה 'הזקק אור' וד"ה 'צני טוב') וכן פי' בהדיא במנחות (סח) האיר מזרח הוא הנה"ח, שוב ראיתי בירושלמי ריש ברכות ובב"ר פ"נ דמעה"ש עד שיאיר המזרח ד' מילין ומשהאיר המזרח עד הנה"ח ד' מילין וע"ש במתנות כהונה ובגמרא שלנו בפסחים (נה) אמרו דמעה"ש עד הנה"ח ד' מילין ש"מ דהוא הוא האיר המזרח וש"מ דיש עוד זמן הנקרא נה"ח והוא מאוחר מהראשון ד' מילין ובזה יש מקום לגי' הישנה ברמב"ם (פ"א מהל' ק"ט ה"א) וכפי מש"כ שם הכ"מ בשם מהרי"א אך לפ"ז צ"ע מאי דאמרי' בברכות (יב) דלא

מטא זמן יוצר אור וכן הא דאמרינן ביומא הקורא א"ש עם אנשי משמר לא יצא הלא שחיטת התמיד משהאיר המזרח דהוא הנה"ח ואחר כך זריקת דמו הפשטו וניתוחו וסידורו על הכבש ומליחתו ואחר כ"ז ירדו ללשכת הגזית לקרות שמע וכן צ"ע מש"כ התוס' ביומא שם דהתמיד היה קודם הנה"ח בעה"ש וכן רש"י בזבחים (פ"ג ד"ה 'וצנגלס') כ' לשחוט ולהעלות התמיד בעה"ש, עכ"ל. ועי' בדף עד שכן מסקנתי.

ונראה דדברי רש"ש אלו תורת אמת, הנה יש ירושלמי מפורש שח' מילין קודם הנץ הוא עה"ש והרמב"ם כתב שמעה"ש עד הנץ יש ד' מילין א"כ בהכרח שכונתו למה שקורא הירושלמי האיר המזרח והרי הנמוק"י כתב להדיא שאילת השחר הוא עמוד השחר, ועתה מובן למה ברוב בתי כנסיות בירושלים הקדימו לנץ שעה קודם כי להאיר המזרח קראו נץ, עי' לקמן בדף סו אות מח, מט, ואעפ"י שבספרי חזרתי על זה כמה פעמים זהו לאפוקי מהסוברים היום לא כן וההפסד הכי גדול שקוראים ק"ש אחר זמנה לשיטתי שעה"ש הוא מאד מוקדם ולענ"ד מה שאומרים שלפי הגר"א סו"ז ק"ש מאוחר אינו נכון שגם להגר"א האיר המזרח זהו נה"ח כמבואר בביאורי הגר"א יו"ד רסב שאילת השחר הוא עה"ש וא"כ האיר המזרח זהו הנץ החמה, ועי' באות הבאה מה שכתבתי עוד בשם הפר"ח והלכה כמותו שמשנתו סולת נקיה, ומה שהעיר הרש"ש מהא דיומא הקורא עם אנשי

משמר לא יצא עי' ברכ"י או"ח נח סוף אות ה
דיש מפרשים דלא יצא ידי מצוה כתקנה
כמבואר בדברי הרמב"ן במלחמות והרשב"א
בחדושי וזהב מנוח הביאו מרן בכ"מ עי"ש,
ועי' רשב"א (ברכות ט ד"ה 'לענין) שהביא סוגיא
שהקורא עם אנשי משמר לא יצא וכתב ע"ז
וז"ל: איכא למימר דההיא ליתא ואי נמי איתא
לאו למימר שלא יהא יוצא בשעת הדחק
במשכים לצאת לדרך אלא שלא יצא ידי מצוה
מן המובחר וא"נ אפשר במי שקרא שלא
בשעת הדחק אלא מדעת שלא יצא כלל וצריך
לחזור ולקרות בעונתה ואע"ג דמברך יוצר אור
אין בכך כלום דמכיון שעלה עמוד השחר

שפיר מצי קרי יוצר אור וכאנשי משמר והא
דאמרינן לקמן גבי אמר להם הממונה וכו'
דילמא לא מטא זמניה ההיא דחויא בעלמא הוי
אבל למסקנה הא אסיקנא התם דאמר יוצר אור
עכ"ל הרשב"א, עי"ש עוד מש"כ בקיצורו של
דבר. ומה שהקשה הרש"ש מתמיד עי' ערך
השלחן (טי"ב) באו"ח סימן פט שהרמב"ן
במלחמות פ"ק דברכות כתב דבשאר מצוות
קבעו הנה"ח שהוא ברור לכל כיון דזמנן כל
היום והמאחר לא הפסיד אבל בתמיד דכתיב
"בבקר" דהקדמתו מצוה קבעו האיר המזרח
וכו' ע"ש, וע"ע באות נט בדף עח ד"ה 'הנה'
שהבאתי לדברי ערך השלחן אלו.



זמן תפלת שחרית בשעת הדחק

הנה על דרך כלל פסקינן כפר"ח במקום שמרן
השו"ע לא ביאר דעתו וז"ל הפר"ח (א"ח
סימן פט ס"א) והביא שם לדברי השו"ע וז"ל
בס"א: זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם
הנץ החמה, כדכתיב: יראוך עם שמש (תהלים
עג. ה) ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר
פני המזרח, יצא וכו', וכתב על זה פר"ח:
המחבר סתם בכאן ולא פירש, והעיקר הוא
דשלשה זמנים יש להתחלת זמן התפילה. והנה
עיקר מצותה הוא מהנץ החמה וכוותיקין דכתיב
(תהלים עג. ה) יראוך עם שמש. ולכתחילה יכול
להתפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני

המזרח, מידי דהוה אתמיד, ומיהו אם התפלל
משעלה עמוד השחר יצא, וכדתנן במגילה (כ. א)
וכלן שעשו משעלה עמוד השחר יצא וכו'
עי"ש. וראה בערך השלחן (טי"ב, נסימן פט סק"א)
הביא לדברי פר"ח אלו והביא לדברי רמב"ן
פ"ק ברכות שמוכח בהדיא דס"ל דיצא
בדיעבד אם התפלל משעלה עמוד השחר אפי'
לא האיר פני המזרח דזמנים חלוקים הם.
ונראה דמש"כ הפר"ח דהמחבר סתם כונתו
שמשמעות מרן השו"ע שאם התפלל משעלה
עה"ש לא יצא וניתן לפרש דמש"כ אם התפלל
משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח וכו'

כוונתו לעמוד השחר ממש אבל יתכן שלשו"ע אם התפלל מהאיר המזרח יצא גם לכתחילה וכן הוא לשון הטור זמן תפלת השחר מתחיל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח וכו' אלא שאם התפלל משעלה עמוד השחר יצא, ונראה שכן דעת החיד"א במחב"ר (קונטרס אחרון פט סק"ג) ודלא כאוצרות יוסף סימן ג (הוא חיבור בסוף הלכה ברורה להרב דוד יוסף שליט"א בסימן פט).

והנה מבואר בירושלמי ברכות דף ד: שמעה"ש עד האיר המזרח ד' מילין ומהאיר המזרח עד הנץ ד' מילין א"כ י"ל דאם התפלל ח' מילין קודם הנץ לדעת הפר"ח יצא

בדיעבד ולכתחילה יכול להתפלל ד' מילין קודם הנץ והיינו זמניות ודלא כמו שכתוב באור לציון (ח"צ פ"ז הערה ג) ומה שכתוב שם באור לציון (הערות ד"ה 'אלולס) שזמן האיר המזרח אינו ידוע לנו. הנה בירושלמי ברכות דף ד: איתא להדיא שמהאיר המזרח עד הנץ ד' מילין ולשיטת הראשונים נמוק"י וערוגת הבשם ד' מילין קודם הוא עמוד השחר וכמו שהארכתי במקום אחר. ואגב, מוכח מפר"ח שגם לפני האיר המזרח מברכים על טלית ותפילין מדסתם ולא פירש. ועי' דברינו דף סז ובדף סח ובדף עא.



זמן אילת השחר לדעת הבני ציון

עיי' בבני ציון להרב דוד שפירא זצ"ל (ח"צ תשנ"ה כהלכה בנושא בין השמשות לז"ל): ואשר בזה אני מבין היטב הירושלמי ריש ברכות וריש פ"ג דיומא דרבי חנינא ס"ל דמאילת השחר עד שיאיר המזרח ד' מילין ונלאו המפרשים להבין הירושלמי הנ"ל אשר לכאורה הוא נגד המציאות ועיי' בספר מלמד להועיל סימן ל', אמנם להסבר דברינו הנ"ל א"ש בפשיטות דר' חנינא בירושלמי קורא אילת השחר שהוא לשון הפסוק (תהלים כג) למה שאנו קורין עלות השחר והיינו התחלת יציאת תרין קרני נהורא מעובי הרקיע על האופק, והאיר המזרח קורא

הירושלמי למה שאנו קורין נץ החמה, ועיי' מנחות סח, א האיר המזרח מתיר ופרש"י ז"ל שם בד"ה 'האיר המזרח' הנץ החמה של ט"ז וכו' עיי"ש דשפיר יש ד' מילין ועד שתנץ החמה שאמר רבי חנינא כוונתו עד שתנץ סוף של קרני השמש שלאחרי השמש אשר מחזיק באמת ג"כ שיעור של 18 מעלות ד' מילין כמו קרני נהורא של השמש שהולכת מלפני השמש בעלות השחר באופן שדברי ר' חנינא היא באמת לפי המציאות עכ"ל, וכונת דבריו דבאות הקודמות הסביר הבני ציון שפלג המנחה נקרא תחלת שקיעה לדברי ר"ת אליבא

דר' יהודה ואף שהשמש נראית עדיין בעולם
א"כ ה"ה הנץ החמה נקרא ד' מילין אחר זריחה
שלנו והיינו דלזה קורא הירושלמי נץ החמה.

אבל לדברינו אין צורך לזה והפשט לא יופשט
וח' מילין קודם הנץ האסטרונומי הוא עמוד
השחר.



ביאור דברי הרמב"ם בהל' ביאת מקדש

כתב בספר עלה יונה מרצבך (אסופת מאמרים וכתבים
מראשי ישיבת קול תורה, פורסם בנועם ל' תשי"ט, כרך כג
נושא חילת השחר ועמוד השחר כהערה 17) שדברי
הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ה ה"ט
קשים לו כאגוז ולא מצא מי שהעיר בזה וז"ל
קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן אף ע"פ
שהוא מקדש קודם שתעלה השמש אינו צריך
לחזור ולקדש אחר שהאיר היום שהרי בתחלת
עבודה קידש, עכ"ל. ופלא הוא הרי מה קודם
עליית השמש או הארת המזרח והארת היום
הוי אומר הארת היום שבין אם נקרא בשם
עליית השמש את רגע הראשון של הנץ החמה
בין שנקרא בשם זה עליית כל גוף השמש (ע"ז
להלן כהערה 20) הארת המזרח והיום קודמין לה,
ראה דברי הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"א ה"ב) קודם
שתעלה השמש משיאור כל פני המזרח, וא"כ
היה לו לרמב"ם לרבות חידוש של דין זה
ולומר שאפילו קידש ידיו ורגליו לתה"ד קודם
עמוד השחר שכן זה זמן תרומת הדשן יש
שהוא מקריאת הגבר ויש מחצות הלילה ויש
אף מקודם לו אבל תמיד לפני עלות השחר (ע"ז
יומא כ, א) אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר

היום ועלה השמש וכך ברור יוצא מגמ' זבחים
כ, א המדגישה שלמחר אינו צריך לחזור
ולקדש ולמה השמיט הרמב"ם דבר זה, ואין
לומר שכונת הרמב"ם על הארת היום ולא על
מזרח בלבד אחר הנץ החמה שאז לא מהני
שלשם תחילת עבודה קידש ידיו ורגליו אלא
משום שכבר קידש ביום והרי כל העבודות
מתחילות כשהאיר היום ועיקר חידוש
הרמב"ם בניגוד להלכה הקודמת שקידש לפני
התחלת היום כשר גם אח"כ, והייתי נוטה
לחשוב שאולי ט"ס וצריך להיות ברמב"ם
קודם שיעלה השחר במקום שתעלה השמש
ואולי נולד שבוש כזה על ידי קצור ר"ת
עלוה"ש עלות השחר עלות השמש או עמוד
השחר אך מה אעשה שבכל כתבי יד שבדקתי
אין שנוי ואין קצורים והכל כדפוסים שלנו
ומצוה לישוב, ע"כ.

והנה יש לישוב דברי הרמב"ם מלשון השו"ע
(או"ח סי' פט) עמוד השחר והאיר המזרח
וא"כ י"ל שהרמב"ם כיון עלות השמש היינו
להאיר המזרח מה שקוראים היום עה"ש,
אח"כ מצאתי שכן כתב מנחת חינוך מצוה קו,

ע"ש, ועי' דברינו בסוף אות נט בדף עט מה

שכתבתי בזה.



הוכחה מתרגום יונתן בענין עה"ש ובדעת ר"ח

עי' תרגום יונתן (בראשית יט, כג) השמש יצא על הארץ ופירש שמשא עבר ית ימא ונפק על ארעא בסוף תלת שעין ולוט על לזער ע"כ.

ועי"ש בביאור יונתן שפירש את השלש שעות אפשר שכוונתו שלש שעות משעלה עה"ש שאז יצא לוט מסדום והחל ללכת לצוער כנאמר בפסוק טו וכמו השחר עלה ויאצו המלאכים בלוט ותרגם שם וראשו מסק קריצתא וכו' וכעת עלות השחר והגיע אל צער בסוף שלש שעות שאז השמש יצא על הארץ (ועי' ב"ר ג, י, ירושלמי ברכות פ"א ה"א, יומא פ"ג ה"ב, ובבלי פסחים צג וצ"ע).

ועי' קונטרס בואו חשבון להרב קעפטש אלי' עי"ש מדף 12 עד דף 47 ופירוש של תי' כתב בדף 27 ובדף 28 שמצא אח"כ בספר ציון וירושלים ובספר נצח ישראל סוף חולין מפרשים כך. ושם כתב לעיין במלאכת שלמה על ברכות פ"א מ"א. עי"ש בדף 29 שכתב שתוי"ט וא"ר מפרשים בדיוק כמו בנין ציון לר' דוד שפירא ויל"ע שם.

עי' ב"ר פ' נ' ובמתנות כהונה שמירושלמי שמעינן שעמוד השחר הוא אילת השחר.

בירושלמי מובא מימרא זו דאילת השחר בשם ר' חצנא אבל בירושלמי

יומא פ"ג ה"א וכן בראשית רבה פ"נ מובא בשם ר' חנינא.

וז"ל רבינו חננאל בפסחים צד, א: ופרישנא דמעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מילין מדכתיב וכמו השחר עלה ויאצו וגו' וכתב השמש יצא על הארץ וגו' ואמר ר' חנינא אני ראיתי אותו מקום והוי מסדום לצוער חמשה מילין. ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ארבעה מילין שנאמר וכמו השחר עלה מדהוה ליה למכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה, עכ"ל. והנה אצלינו בירושלמי כתוב מאילת השחר עד שיאיר המזרח ומהאיר המזרח עד שינץ החמה ד' מילין וצ"ע ג.

וצ"ל שרבנו חננאל קרא להאיר המזרח עמוד השחר וכמו שכתוב ביומא כט, א ברבנו חננאל שמאילת השחר עד האיר המזרח ד' מילין ומהאיר המזרח עד נץ החמה ד' מילין ועי' דברינו לעיל בדף נ אות מ – מג ודלא כמו שכתב בספר באר חיים (עדם, צדף מו זכערה ז) שהאיר המזרח של הירושלמי הוא עמוד השחר של בבלי פסחים דף צד ושכן משמע מגירסת ר"ח ע"כ. והן אמת שכך פירש קרבן העדה ביומא (פ"ג ה"ז דף יג זר"ה 'מאילת השחר') שהאיר

המזרח הוא עלות השחר ממש ולדברינו
ההיפך הוא הנכון שעה"ש הוא אילת השחר
וכדברי הנמוק"י ברכות ח,ב וערוגת הבשם
לאחד מהראשונים, והאיר המזרח הוא הנץ
החמה וכמו שהאריך הרש"ש (מגילה כג) וע"ע
מש"כ לעיל בדף ס ד"ה ועי' אות מב בדברי
רש"ש אלו. ומש"כ בספר באר חיים בדף מג
שלא ידעינן מתי הוא האיר המזרח יעו"ש, הנה
בירושלמי ברכות ד איתא להדיא שלפני נץ
החמה ד' מילין הוא האיר המזרח ולפני כן ד'

מילין אילת השחר שלדידן זהו עמוד השחר
ע"כ, והיות ומחבר ספר זה ס"ל שהאיר המזרח
זהו עמוד השחר לכן לא ידע מתי הוא האיר
המזרח וכבר דחיתי לדברי הביה"ל בסימן פט
שגם הוא ס"ל שהאיר המזרח הוא עה"ש, עי'
דברינו לעיל בדף נה אות מ ד"ה 'שיטת' ומשם
בארה. וכבר ביארתי שרוב הפוסקים ס"ל
שהמיל 24 דקות ומוכרחים לומר שבער"פ
מיירי בעה"ש המוקדם וכדברינו עי'
בדף מא אות לא – לד עי"ש.



זמן נץ ושקיעת החמה אם לפי המישור

נלע"ד שכל עוד שלא התברר אחרי איזה נץ
ושקיעה הולכים יש לילך לחומרא
והיינו בנץ החמה יש לילך אחר המוקדם
ובשקיעה אחר המאוחר. אבל בלוח שנה יש
לילך אחר המישור שמסתבר שמה שכתוב
בירושלמי ח' מילין קודם הנץ זה אילת השחר
היינו לפי האופק וכן מה שכתב הרמב"ם בהל'

תרומות פ"ז ה"ב ששליש שעה אחר השקיעה
זהו צה"כ היינו לפי המישור. והיינו לפי נץ
ושקיעה האסטרונומי ולדידן זהו כל הנפק"מ
רק לגבי לידע את הזמנים וכמו שכתבתי
בקונטרס הכללים שבראש הספר אות יח
עי"ש.



מדברי שמן ששון שהמנהג להחשיב שעה קודם הנץ שהוא הנץ

וז"ל שמן ששון על שער הכוונות (ענין כוונת ק"ט
דרוש ג' דפוס ישיבת המקובלים דף קט) ובקהלתנו

פה ק"ק בית אל יכב"ץ נוהגים מימות
הראשונים ראשונים כמלאכים להניח ציצית

הפוסקים בענין זה ע"ש, (אמר ע"צ: לא מצאתיו).

ולא ידעתי למה לא ציין לדברי הרמ"א בסי' נח שזהו שעה קודם יציאת השמש וכן לדברי מ"א שאין מחלוקת בין הגרסאות וא"כ שעה קודם הנץ זהו הנץ, וכן הוא דעת בית דוד בהל' ק"ש סימן לו ע"ש, ועי' ארץ חיים סתהון (סימן פט ס"א) שאחר שהביא לפר"ח שלכתחילה אפשר להתפלל משעלה עה"ש והאיר פני המזרח כתב וז"ל: וכן המנהג בחבורת שומרים לבקר שאינם מדקדקים להמתין להתפלל שמונה עשרה עם הנץ החמה כיון שכבר האיר פני המזרח, ולדברינו כן ס"ל לפר"ח בקונטרס כי שמשי המצורף לספר בדף לד שכתב שבימי ניסן היום נמשך ט"ז שעות וזה רק אם נאמר ששעה קודם הנץ זהו הנץ ושעה וחומש קודם זהו עה"ש ומוכרחים לומר שזהו שעה וחומש זמנית וכתב מו"ר באור לציון שזהו עשירית היום, כי הרי היום י"ב שעות, ולדברינו זהו חמישית היום קודם הנץ כי ארבעים מיל לחלק ל-8 יוצא 5.

והנה זה מסתדר גם עם מה שמובא בירושלמי שמעה"ש עד הנץ ח' מילין ועי' ערך השלחן טייב ביו"ד סי' סט אות יב על מה שכתוב כדי שליש שעה בקירוב כתב לעיין בשו"ת חינוך בית יהודה סי' ס ועיינתי שם ומסקנתו כמש"כ מנחת כהן שבאיסור דאורייתא אזלינן לחומרא וצריך לשהות ב' חומשין כמש"כ רמב"ם וברטנורא פ"ג מ"ג

ותפילין תיכף בעמוד השחר ומקיימים את שתייהם וכו' באופן דסומכים גאולה לתפילה כגירסת הרמב"ם שהוא שעה אחת קודם צאת גוף השמש על הארץ שהוא זמן התחלת הנץ החמה והוא הזמן מעלות השחר עד הנ"ה ד' מילין ממש כנז' בגמ' (פסחים דף נה. א) ועיין להרמב"ם בפירוש המשניות במסכת ברכות משנה א וכמ"ש הרב מ"א וש"ע סימן פט וכגירסא הראשונה דהרמב"ם הנז' בהל' ק"ש, וע"ש להרב כ"מ שכתב דיש גירסא אחרת בדברי הרמב"ם והוא 'עישור' שעה קודם שיצא השמש על הארץ הוא זמן הנץ החמה וכבר הארכתי במ"א הנוסחא זה היא ט"ס כמ"ש הרב ד"מ והרב ב"ח והפרישה, ועוד כתבתי דגם מדברי מרן הקדוש בשלחנו הטהור נראה דחזר בו דכתב סתם ולא פירש זמן הנ"ה ועיין בתשובות שבות יעקב סי' לה והביא דבריו ג"כ הרב הגאון הר' חיד"א בשם הגדולים (ח"ג מערכת ז) וז"ל: כאשר ירד מרן לעומקא דדינא לסדר הדברים בשו"ע לקבוע הלכה למעשה חזר מכל מה שפירש בב"י ובכ"מ ופירש דברי הפוסקים על נכון זת"ד ע"כ, ועוד דהרמב"ם גופא בפי' המשניות נראה בהדיא דזמן הנ"ה הוא שעה א' קודם שיצא כל גוף השמש על הארץ והוא זמן מעה"ש ד' מילין כתלמוד דידן שם בפסחים ונמצא דמעלות השחר עד דיצא כל גוף השמש הוא ח' מילין ב' שעות והמשך זמן הנץ החמה הוא שעה אחת וכו' ועיין להרב פמ"ג סימן ח ובעז"ה בסוף הספר נביא בארוכה כל סברת

ובשהה כדי הילוך חומש וחצי חומש הוי חמץ
גמור עי"ש.

ועתה הראני הרב מורגנשטיין שליט"א (ורן
הרב זרנגשטיין שליט"א) בחוברת מקבציאל חלק
יד דף עט שהובא מר' אהרן פירירא (על אות טו
זר"ה 'לונזס') וז"ל: נ"ב מעה"ש קודם שיאיר
המזרח יש ד' מילין כמ"ש בדף נו"ן וכן
בירושלמי אמר כן שיש ח' מילין עד זריחת
השמש יעו"ש כן בפירוש, ועל זה ראיתי
לראשונים ראינו פה ירושלים ת"ו בכל
הקהילות נוהגים כן להניח טלית ותפילין
מעלות השחר וכו', עי"ש. וזה כדברי השמן
ששון וא"כ יש לנו שני עדים נאמנים השמן
ששון ור' אהרון פירירא שמעידים שכך היה

המנהג הקדום ועפ"י שני עדים יקום דבר. ועי'
לעיל בדף סב סוף אות מג שכן משמעות דברי
הפר"ח.

ועתה מצאתי שהמ"ב בשער הציון (סימן תרפ"ס"ק
ה) הביא מהפרי מגדים (תקפח ח"א סק"א) לגבי
קריאת מגילה שלא בעינן נץ שיעלה כל גוף
השמש אלא משעת תחילת הנץ גם כן מותר
לכתחילה, ועי' דברינו בדף נה סוף אות מ
כדברי הביה"ל בסימן נח שהבין דכונת הפמ"ג
לשעה קודם הנץ זהו הנץ, ואולם יש לתמוה
על הביה"ל שהרי בסימן נח (ס"א ד"ה 'נמו') כתב
שנץ החמה הוא ביציאת השמש וא"כ יש כאן
סתירה מדברי הביה"ל לשער הציון, וצ"ע.

מט

עוד מדברי שמן ששון שהמנהג להחשיב שעה קודם הנץ הוא הנץ

וז"ל שער הכוונות (עין כות ק"ט דרוש ג בדף קע"א דפוס
לאור) ובזה יתבאר לך ענין מעלת הותיקין
שהיו נוהגין להתפלל קודם הנץ החמה וכו',
ועיין שמן ששון באות ט וז"ל בת"ד: נראה
לע"ד ליתן טעם על המנהג של ישראל קדושים
הקמים בחצות וכן בסליחות ומתפללים תיכף
אחר עלות השחר ומתחילים בסדר הזמירות
אחר עבור ט"ו דקים כשהבריק השחר וכרוזא
קרי בחיל זמן התחלת תפלה כמנהג פה עיה"ק
ירושלים ט"ו ומתחילין בסדר הזמירות
ומניחין תפילין אחר קדיש הודו לה' וכו'

ועונים כולם אמן אחר כל המברכים ברכת
ציצית ותפילין אשריהם ישראל ואח"כ
מתחילין מהודו לה' וכו' כל סדר הזמירות
שבשעת ק"ש כבר עבר עוד חצי שעה או יותר
והוא זמן ודאי משיכיר את חברו בריחוק ד"א
כנז' בגמ' בברכות ד"ט ופסקו מרן בשו"ע סי'
קנ והם מקיימים מצות ק"ש כמצותה אך לא
לענין לסמוך גאולה לתפילה כותיקין ויכולים
ג"כ לכתחילה להתפלל תפלת העמידה באותה
עה רק שמצוה מן המובחר הוא יותר טוב
להתפלל אחר הנץ החמה מיד כמ"ש כל

הפוסקים. ועי' בשו"ע ספ"ט בעטרת זקנים
יע"ש ועי' להרב בי"ד ח"א סי' לו ופמ"ג סי'
נח ולב חיים ח"ב סי"ט, עי"ש עוד ולעיל באות
מח.

אמר ע"צ: עי' שער הכוונות ענין סוכות דף
תתמג (דפוס לאור, בסוף ד"ס 'נס') והנה טוב הוא
שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם
שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך
עליו ואח"כ הד' נענועי' של הלל יהיו בבית
הכנסת עי"ש עוד. וזכורני שיש מי שחילק בין
עמוד השחר לעלות השחר.

והיה אפשר לפרש שאחר עלות השחר היינו
נץ החמה א"כ למה לא אמר אחר הנץ
החמה ולכן צ"ל שלנץ של בית דוד קורא עלות
השחר וכמו שאיתא בירושלמי והובא בב"ח
וביותר אריכות במור וקציעה וז"ל (ס' נח): שוב
זכני הי"ת ומצאתי תלמוד ערוך הוא כדברי,
בירושלמי ריש ברכות (ג. ב) ויומא (פ"ג ה"ב), וב"ר
פ' וירא (ג. י), שמעמוד השחר עד שיאור המזרח
ד' מילין (יש גורסין ה' מילין) ומשיאור המזרח עד
שתנץ החמה (ור"ל לומר עד סוף הנץ) ארבע מילין
(ושבקי' דרחיק ומוקי' נפשיה מאי שיאור המזרח דקאמר היינו התחלת
הנץ. ועד שתנץ היינו סוף הנחה). ותלמודא דידן פרק מי
שהיה טמא (פסחים נג. ב) כי קחשיב מעה"ש עד
הנ"ח עד ולא עד בכלל, אלא עד התחלת הנ"ח

בלבד קחשיב. ברוך שחנני מדע בתורתו
הקדושה לכוין האמת ולקיים כל דברי חכמים)
שנמצאו שני גבולים הללו לפי חשבון
הרמב"ם י"ו חומשי מיל, עי"ש.

ועי"ש מה שהוכיח אלה שמקדימים ביום
הקדוש ביוה"כ ולהתחיל התפילה
תיכף בעה"ש באופן שלא עברה שעה לכל
היותר וכבר הגיע ש"ץ לק"ש, והרי לכל
הפחות שעה גמורה יש מעמוד השחר עד
התחלת הנץ חמה, ולמג"א לא סגי עד דסמך
גאולה לתפלה בסוף הנה"ח שהיא יותר משתי
שעות אחר עמוד השחר, ומדוע נהיה נמהרים
ונחפזים ביום הרצון הלז, שלא לדקדק
בקריאת ק"ש בעונתה המיוחדת, בודאי אין אני
קורא בזה זריזין מקדימין למצות אלא בכלל
יש זריז ונפסד הוא וכו', עי"ש.

ועי' ארץ חיים סתהון סימן פט ס"א שאחר
שהביא למאריה דארעא דישראל הפר"ח
שאפשר לכתחילה להתפלל משעלה עה"ש
והאיר המזרח ואם התפלל משעלה עה"ש יצא
וכו' כתב ארץ חיים וכן המנהג בחבורות
שומרים לבקר שאינם מדקדקים להמתין
להתפלל י"ח עם הנץ החמה כיון שכבר האיר
המזרח ע"כ. ול"נ דאלה נהגו בבית דוד וכשמן
ששון המובא בדף סה אות מח – מט.



דחיות המנח"כ את תי' הגר"א לקושית ר"ת

בבני ציון כתב שמנחת כהן לא ידע מתירוך הגר"א שכוונת ד' מילין מהשקיעה היינו לצאת כל הכוכבים והמעייין במנחת כהן יראה שהתייחס לזה (עי' במאמר ראשון פ"ז דף ט"א ד"ס ג'ס) ודחה זה מב' טעמים שהרי בין יציאת ג' כוכבים ובין יציאת רובם אין שיעור ג' מילין ורביע שהוא קרוב לשעה, ועוד מה שאמרו שקי"ל עד צה"כ בודאי ג' כוכבים בינונים וא"כ גם מה שאמר ר' יהודה בפסחים צד. עד

יציאת ג' כוכבים בינונים כיון שהלשון אחר ולפ"ז גם זה התירוך לא יתכן כלל בדברי ר' יהודה. ונראה שגם מסכים לזה הפר"ח שהרי לא העיר ע"ז כלום, ולפלא בעיני שרוב הלוחות היום הלכו לפי תירוך הגר"א, ונמשכו אחר הרב טיקוצ'נסקי זצ"ל, ועי' מה שכתבתי בפאפ יעה באות ו ד"ה עי' ושם הבאתי ממקור בהלכה שזקני ירושלים לא הסכימו איתו עי"ש.



הפסיקה כהפר"ח מתוך ויחי יוסף ויביע אומר

עי' יבי"א (ח"כ או"ח סימן מג אות ט) הביא ממהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף (ח"צ הל' פסח דף ו ע"ד) שאף שראוי לפסוק כפר"ח ובפרט בירושלים דאתריה דמר הוא ונוהגים כדבריו מ"מ במקום שחולק על ב"י יש לפסוק כדעת מרן ז"ל, וכן הביא שם ממהר"ם שתרוג בשו"ת ישיב משה (ס' לה) שקבלה בידם מהגאון ר' ישועה בסיס (תלמידו של ערך השלחן ורבו של בעל המשמרות כהונה, ע"צ) שיש ללכת אחר הוראות הפר"ח שכל דבריו סולת נקיה אא"כ נתבאר בדעת מרן השו"ע היפך דבריו עי"ש, וכ"כ ביבי"א (חלק שמיני י"ד סימן ג' אות ג) עי"ש.

ועי' בספר ויחי יוסף של הרב יעקב סופר שליט"א (סוף סימן ד) וז"ל בת"ד: ומה גם שכך דעת רבנו הפר"ח ז"ל והרי קבלה בידינו שכל דבריו סולת נקיה ויש לפסוק כמותו במקום שאין גילוי בדעת מרן ז"ל וכמפורסם (והארכתי טובא בזה בכללי רבינו הפר"ח הסי' יזכני להו"אס לאורה) עס שאר חידו"ת אכ"ר).

עוד הביא שם מתורת חיים לרב יעקב שלום סופר על שו"ע או"ח סימן פד שהביא מהחתם סופר שכל מקום שהפרי חדש מחמיר בודאי אין להקל עוד כי אם יש מקום להקל הפרי חדש הוא מיקל ע"כ.

והנה כאן לגבי זמנים פסק הפר"ח כה"ד שמונים מעמוד השחר עד צה"כ בין לקולא בין לחומרא בין לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם מדברי סופרים ופשוט הוא ותו לא מידי כך סיים הפר"ח את קונטרסו הנפלא בי שמשי המצורף לספר זה. ולכן אני תמה על הרב יעקב חיים סופר שליט"א שנתן מילי דברכה לבנו הרב דוד שליט"א על לוח "עתים לבינה" וכתב שהזמנים בלוח זה מדויקים עד למאד ע"ש

והרי לדברי הפר"ח קוראים ק"ש שזהו מצוה מדאורייתא לאחר הזמן. ולענ"ד אין לסמוך על שום לוח שיוצא היום כיון שאין גדולי תורה שמתמצאים בנושא זה עומדים מאחריהם ויש בזה הפקרות מוחלטת ואין דין ואין דיין והיום צריך סנהדרין שיחליטו בזה כי השבשתא כבר על. ועל זה י"ל דברי הגמ' (שבת קלט) אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל ועי' בזה באריכות בספרי ציון במשפט תפדה.



ממהר"י פראג"י מועתק מספר סוגיא דבין השמשות

ע"ש בדף קד ע"ג וז"ל בת"ד: וכל המערער על המנהג הזה אני דן אותו במחטיא את הרבים (והיינו המנהג כהגאונים ע"ש). והביא משם ר"ח אבולעפיא דומה למה שאמרו אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ע"ש.

עוד כתב בהמשך נמצא הקונטרס שחברתי לעצמי חברתיו ע"ש. ולענ"ד לא דמי לעמוד השחר דאמרינן שהוא מוקדם שבזה לא שייך מנהג דלא היה נפק"מ לכת ולכשיבנה

המקדש יש נפק"מ לגבי נותר שאם אוכל בעה"ש מה שנשאר חייב כרת, עי' רמב"ם הל' פסולי המוקדשין (פרק י"ח הלכה י') וז"ל: ומאמתי יתחייב כרת על אכילת הנותר אם קדשי קדשים הם חייב עליהם מאחר שיעלה עמוד השחר ואם קדשים קלים חייב עליהם משקיעת החמה של יום שני שהוא תחלת הלילה של יום שלישי, ע"כ. וכן לא שייך לומר שהמנהג לאחר זמן ק"ש י"ל דהמנהג הקדום היה כהבית דוד כמו שהובא בבא"ח והובא לעיל בדף נה בד"ה 'ושם' ע"ש.



זמן משיכיר את חברו, וראיה מדברי החינוך לזמן עה"ש

ע"י ברכות ט, ב בגמ' מאי בין תכלת ללבן
אילימא בין גברא דעמרא חיורא לגברא
דעמרא דתכלתא הא בליליא נמי מידע ידעי
אלא בין תכלת שבה ללבן שבה, וע"י מאירי על
המשנה שבלילה לאור הכוכבים גם אפשר
להבחין.

ע"י רש"י (סוטה כ"א ד"ה כ"ו) וז"ל: עיין גליון
הש"ס וכונתו נראה להקשות על פרש"י
דשם דנץ החמה הוא שמצילו מן החיה
והליסטים, ולפי מה שכתבתי שם דכונת רש"י
הוא על האיר המזרח י"ל דזהו עליית עמוד
השחר דכאן וחילוק יש בין לישנא דעלות
השחר לעליית עמוד השחר ועמש"כ במגילה
כ, א ע"כ.

וע"י רמב"ן במלחמות (ברכות על רבנו יונה דף כ"ג)
שמבואר בדבריו שזמן משיכיר את חברו
הוא אחר האיר המזרח אולם בחינוך (מ"א ט)
כתב ז"ל בתו"ד: עד שיעלה עמוד השחר

ושעה שבני אדם קמים משמע להו מתחילת
היום כשהבקר אור כשהאדם מכיר את חברו
בריוחוק ד' אמות עד ג' שעות שלימות וכו'
ע"י"ש, ומוכח שזהו עמוד השחר וכן הביא
הב"י בסימן פט סברא זו מרבנו ירוחם וע"י"ש
בדרישה. והנה מדברי החינוך זהו ראיה שזמן
זה קרוב לעה"ש שהרי כתב דזה בזמן שבני
אדם קמים, וניקח למשל ל' תשרי תשע"ח
צה"כ 6:30 ובזמנם שלא היה חשמל היו
הולכים לישון בזמן זה ואדם ישן ח' שעות
כמש"כ הרמב"ם בהל' דעות ומ- 6:30 ניקח ח'
שעות יוצא שנעורים בשעה 2:30 ולדידן
באותו יום עמוד השחר 3:37, וצ"ל עד
שמתארגן לוקח לו שעה בערך והיינו מ- 2:30
עד 3:37. וע"י לעיל דף סז שכן ס"ל לשמן
ששון והבית דוד ור' אהרן פירא והפר"ח
ע"י"ש.



יישוב שיטת הרמב"ם בסך השעות בערב פסח

אמרו שמהלך אדם ביום 40 מיל ומיירי מעמוד
השחר עד צה"כ ואם נכפיל 40 מיל ב- 24
דקות יוצא 960 דקות ונחלק זה ל- 60 יוצא 16
שעות.

הפר"ח בקונטרס בי שמי המצורף לספר
בדף לד כתב שלפי הרמב"ם שהמיל
הוא 24 דקות א"כ מיירי שהיום 16 שעות
והחשבון הוא פשוט שהרי בפסחים צג, ב

והנה לפי חשבון שעשיתי ביום יד ניסן יום שני תשע"ז מאילת השחר שזה 2:59 עד צה"כ בינונים שזה 7:32 יוצא שהיום 16 שעות ועוד 31 דקות, וצ"ב דברי הפר"ח שכתב שהיום הוא 16 שעות.

ולישב זאת אפשר לומר כמה אופנים: ראשית צריך לומר מה שהרמב"ם כתב המיל שני חומשי שעה ומובן שהכונה לשעה קבועה כי א"נ שכונתו לשעה זמנית הרי באותו יום השעה 82 דקות וחומש שעה 16.4 כפול 2 = 32.8 דקות וזהו המיל וזה נכפיל ב- 40 מיל יוצא 1312 דקות נחלק זה ל- 60 יוצא 21.8666 וא"כ מאילת השחר עד צה"כ 21 שעות וקרוב

ל-22 שעות וא"כ לא נשאר ללילה רק שעתיים בערך וזה דוחק, והנה 1312 לחלק ל- 12 יוצא 109 דקות כל שעה וגם בזה נימא ב' חומשי שעה יוצא המיל 43.6 דקות ולכן בהכרח שכונת הרמב"ם לשני חומשי שעה של 24 דקות אף שבמקו"א כתב הרמב"ם שכל השעות שדברו חכמים הם זמניות אבל כאן מוכרחים לומר שכונתו לשעה רגילה.

והנה עשיתי חשבון השנה (תשע"ח) בי"ד ניסן לפי הכללים המבוארים בראש הספר יצא לי שעות היום 16 שעות ו- 12 דקות וא"כ צ"ל שתלוי בתקופות, ועי' לעיל דף מא אות לא.



בענין ברכת התורה בליל שבועות בזמן אילת השחר ובדעת שער הכוונות

אעפ"י שבשער הכוונות (בענין ליל שבועות) כתב כי מעט אחר אחר אילת השחר הוא עמוד השחר יש לפרש כוונתו שכשהשמש בלילה הולכת מתחת כדור הארץ לפני שיוצאת את הכדור שולחת שני קרנים וכשיוצאת מהכדור זהו מעט ולזה יקרא עמוד השחר וזה בערך 3 דקות.

ונראה כיון שמנהגנו לברך ברכת התורה בליל שבועות בעמוד השחר כשהוא ער א"כ יש לברך ברכת התורה בשעה 2 (שנת תשע"ז) שזהו עמוד השחר לשיטתי, ויש כמה פתרונות לצאת מכל ספק כי לפי הפר"ח בסי' מו אות ח

מי שער כל הלילה לא יברך בעמוד השחר ובדעת השו"ע אין בירור גמור וכתב הפר"ח שנכון לשמעה ממי שלא יצא י"ח ויכוין לצאת יד"ח ע"כ, והיינו מי שהלך לישון בליל שבועות, ויש עוד פתרון שבברכת התורה של ערב שבועות יכוין שפוטר עד עה"ש של שעה 2 וגם יש פתרון שילך לישון אפי' רבע שעה ואז יוכל לברך בשעה 2 או כשיקום לפני כן וגם יש כאן צירוף שי"א ששנת קבע ביום הוי הפסק ויש לצרף זה לס"ס, ועכ"פ יש ללמד זכות לאלה שלא מברכים בעה"ש של 2 כי מעיקר הדין אין לברך כשעה ורק נהגו עפ"י

הרש"ש ונהגו בעה"ש המאוחר וע"ז י"ל במקום מנהג לא אומרים סב"ל ודוקא מה שנהגו אבל עדיף לצאת ידי כל ספק כי פשט הגמרא (מריס פא, ה) שאבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה. ומי שמברך בשעה 2 נראה שעושה כהלכה שזהו עמוד השחר

לשיטתי ואמרתי בדרך רעיון שכיון שלא ברכו בעה"ש זה א"כ חסר בלימוד התורה וידוע שבלי לימוד תורה רגע אין יציבות לעולם. ועי' בקונטרס הכללים שבראש הספר איך עושים את החשבון לדעתי מתי הוא עמוד השחר האמיתי.



דרך רחוקה לפי הרמב"ם מאימת מתחילין

ז"ל הרמב"ם בהל' קרבן פסח (פ"ה ה"ט): מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל וכו', והנה לדעת הפר"ח בדעת הרמב"ם ביום זה המיל 24 דקות נכפיל ב- 5 זהו 120 דקות והיינו שעתיים א"כ הזמן מתחיל מ- 5:15 נוסיף לזה 15 מילין

כפול $24 = 360$ שזה שש שעות א"כ יוצא 11:15 בערך, וניקח למשל בי"ד ניסן תשע"ח הנץ ב- 06:30 וצה"כ 07:02 ועה"ש 15:3 ועי' בקונטרס הכללים בראש הספר איך עושים את החשבון לפרטות.



לדעת הרמב"ם מנה"ח עד השקיעה ד' או ה' מילין

מצאתי בספר נצח ישראל לר' ישראל הלוי לזאמושץ (דף לג, לפי ד"ה 'ועתה') שישב דעת הרמב"ם מעלות השחר עד נץ 5 מילין והרי הוא ס"ל ד' מילין, ע"ש שהסביר זה בדעת ר' יוחנן בפסחים צד שדרך אנשים לקדם מעט קודם עלוה"ש ולאחר מעט אחר צה"כ

ולכן אמר מהלך י' פרסאות ורבנן הוא דקטעו, ר"ל עולא ורבא, ולכן החשיב הרמב"ם שמהלך אדם ביום מנץ עד שקיעה 30 מיל ויגיע למיל ב' חומשי שעה, וצ"ל שר' יהודה דברייתא פליג אמתניתין וסובר שהלוח היום הוא ל"ב מילין עי"ש, ולפ"ז צריך לחשבן

מהלך אדם מעה"ש עד צה"כ 38 מילין
והכפלתי זה ב- 24 יוצא 912 ונחלק זה ל- 60
יוצא 15.2 דהיינו 15 וחומש שהם 12 דקות.

אבל הפשט לא יופשט והחשבון הוא 5 מילין
אחר עמוד השחר זהו עליית השמש ומאז 15
מילין עד חצות וכמו שכתבתי באות הקודם.



זמן האיר המזרח ושעה קודם הנץ וזמן ק"ש לכתחילה

כבר הבאנו שדעת הרמב"ם ששעה קודם הנץ
הוא הנץ, וכ' הב"ח שמקור דברי
הרמב"ם זהו ירושלמי פ"ק ברכות ושם כתוב
שד' מילין קודם הנץ זהו האיר המזרח, ועיין
מחצית השקל באו"ח (סימן פט סק"ב נספח) וז"ל:
ודע דמה שכתב לעיל (רי"ט סימן נ"ח ס"ק ג) בשם
הב"ח (ס"ד ר"ס ומ"ט ושיעור) דמעלות השחר עד הנץ
החמה הוא שעה, ואף על גב דהוא יותר כמו
שכתב כאן, באמת כתב הב"ח שם בקירוב
שעה, והוה ליה שאינו מצומצם אלא מעט יותר
וע"ש, עכ"ל מחצית השקל, וכאן המקום
להעתיק דברי הב"ח בסימן נח וז"ל (נ"ד ר"ס זמ"ט
ושיעור זה כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה השמש): נראה
לפי נוסחא זו שהרמב"ם בא להודיע השיעור
מהתחלת היום כל זמן שהוא נקרא בשם קודם
הנץ החמה עד הנץ החמה והוא כמו שיעור
שעה אחת קודם שיעלה השמש וכתב כן על פי
הירושלמי ריש ברכות (דף ה. ג) דמשיאיר המזרח
עד הנץ החמה ארבע מילין שהוא כמו שיעור
שעה אחת בקירוב לפי חשבון מהלך אדם
בינוני ארבעים מילין ביום שהוא שתיים עשרה
שעות דהשתא כשאדם יודע השיעור יוכל

לכוין לפי מנהגו בתפלה מתי יתחיל ביוצר אור
כדי שיוכל לסיים ברכה אחרונה עם הנץ החמה
ויתפלל ביום וכו' עי"ש, ולפי דברי הב"ח
ומחצית השקל א"כ האיר המזרח הוא זמנו של
הנץ לפי הרמב"ם עי' באות הבאה באריכות
ולקמן דף עט בד"ה 'והנה על' וכו'.

וכאן ראיתי להביא לדברי הפר"ח (או"ח סי' נח)
שמסקנתו שלרי"ף והרמב"ם זמן ק"ש
לכתחילה הוא סמוך לנץ החמה, והביא
מהרמב"ם בפירוש המשניות שכתב
שלכתחילה משלים קריאתה עם הנץ החמה,
ועי"ש שכתב שהוא עישור שעה קודם הנץ
החמה, ולפ"ז ראוי לקרוא ק"ש לכתחילה
עישור שעה זמנית קודם האיר המזרח שהוא
הנץ לדידן, ועי' ברכ"י אות ב שכתב אם עושין
כן יוצאים יד"ח לכו"ע וידעתי שיש מקום
להאריך בזה וקיצרתי, ועי' יפה עינים (ברכות ט. ג.
ד"ס יתיקין) שהביא מהירושלמי פ"א ה"ב דמשמע
שמצותה לאחר הנץ החמה ודיוקו ממש"כ שם
בירושלמי שקראו ק"ש שכבר היתה החמה על
ראשי ההרים וכן ממש"כ אח"כ עד הנץ החמה
כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים,

ולדברינו יש ליישב שהכונה לפני האיר המזרח
יש מצב של הארת החמה ולזה יקרא טפטוף

ועכ"פ אין מכאן קושיא.



זמן הנץ החמה האמיתי

ז"ל הרמב"ם (הל' קריאת שמע פרק א הלכה יא) ואי זה
הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות
קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך
ברכה אחרונה עם הנץ החמה, ושיעור זה כמו
(עישור) שעה קודם שתעלה השמש ואם איחר
וקרא קריאת שמע אחר שתעלה השמש יצא
ידי חובתו שעונתה עד סוף שלש שעות ביום
למי שעבר ואיחר, עכ"ל. ועי' בספר מנחת כהן
(פימנטל, מאמר ראשון פרק שצ"י נד"ה 'ומלאת') שהגירסא
של שיעור שעה קודם שתעלה השמש כך היא
הגירסא בכל הספרים, ומכאן יש לתמוה על
ספר יריעות האוהל להגאון ר' יצחק גאנץ ז"ל
שכתב בדף כו על ספר אהל מועד והביא שם
בשם ספר עטרת ראש על ברכות דף ו (לר' לוי בן
דוד) מה שכתב הדרכי משה בסי' נח שגירסת
שעה זהו העיקר זהו תלמיד טועה ע"כ, הנה
המנחת כהן כתב שכן הגירסא בכל הספרים,
וע"ש שכתב שגם דברי מ"א שאין פלוגתא בין
הגרסאות תלמיד טועה כתבם, ע"כ. ואני אומר
א"כ לא מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דעל
כל קושיא נאמר תלמיד טועה ח"ו, ומה
שהקשה בעטרת ראש על מ"א שבתחילה כתב
בשם הב"ח שהעיקר כגירסא אחרונה ותיכף

כתב שהב"ח הסכים לגירסא ראשונה, הנה
המעין בב"ח כתב שגירסת 'עישור' שעה היא
נוסחא אמיתית והכונה לדברי המ"א אפשר
לישב ב' הגירסאות וכהסבר מחצית השקל,
ועיין ביריעות האוהל (דף כו.א הערה 4) שכתב על
דברי בית דוד שלא יאמינו מלכי ארץ כי
תשובה זו בכללותה פלטתה קולמוסו הקדוש
ונאמר כי זאת אינה משלו והכניסוה תוך ספריו
ע"ש מה שהאריך, ולענ"ד מה שהביא בדף כח
ראיה שאין עליה תשובה מסנהדרין מב
"עדותן בטילה" ופרש"י שזהו סימן מובהק
ע"ש, וא"נ שהו"י שעה קודם הנץ א"כ לא הוי
מובהק ע"כ, יש להשיב על זה שבלשון בני
אדם נץ נראה מה שהשמש יוצא וכן הוא לשון
הירושלמי ברכות ד והכל מיושב (וכ"כ הלבוש
באו"ח סי' תקפח אות א וז"ל בת"ד: מורגל
בפי רוב בני אדם לקרות יום מהנץ עד
שקיעתה, וזה כעין דברינו), ועי' בהמשך
דברינו שהכרחנו שהעיקר כגירסת שעה קודם
הנץ.

ועיין כסף משנה שכתב על דברי הרמב"ם יש
לתמוה היאך כתב רבינו שזמן זה הוא
שיעור שעה אחת שנראה שהוא זמן מועט

משיעור שעה ורבינו מהר"י אבוהב ז"ל (סימן נח) כתב דלא קשיא שהנה עליית השמש דהרמב"ם ר"ל לאחר שיעלה גוף השמש כולו והנץ החמה הוא מיד כשיתחיל גוף השמש לעלות עכ"ל, ובנוסחא אחרת מצאתי במקום שיעור שעה אחת 'עישור' שעה אחת והיא נוסחא אמיתית עכ"ל, ועי' דרכי משה אות ב שכתב מה שכתב ב"י שמצא נוסחא אחת וכו' אותה נוסחא שמצא הוא טעות דכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע שהאמת הוא כן ששיעור הנץ החמה דהיינו תחילת זריחת השמש על הארץ עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה אחת וכן בשקיעת החמה גוף השמש שוקע בשעה אחת על כן אותה נוסחא היתה מוטעית והעישור שבה היה (ראוי) להיות שיעור אלא שהחליף לו שי"ן בעי"ן עכ"ל, ובעקבות דבריו בדרכי משה כתב הרמ"א בהגה שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מימוני פ"א) עכ"ל.

ולכך תדע שמה שכתב בביאור הגר"א בד"ה 'שיעור' וכו' ט"ס הוא כאן וצ"ל שיעור שלישי עישור שעה ע"כ הוא מדברי ביאור הגר"א אבל הרמ"א ס"ל 'שיעור' שעה ובפרט שבמנחת כהן כתב שכן הגירסא בכל הספרים, וכאן ראיתי לכתוב את כל אלה שגרסו ברמב"ם שיעור שעה עי' ברמב"ם פרנקל ילקוט שנוי נוסחאות (הלכות קריאת שמע פ"א ה"א) שכן כתב בספר ארחות חיים, כלבו, עץ חיים, ספר הבתים, טור שאר כתבי היד ובשאר דפוסים

כמו שיעור שעה, בערוגת הבשם (ח"צ עמוד 13) וב"י כמו שעה וכ"כ ר"א מלונדריש עמוד נט ע"כ (וכל אלו ראשונים כמלאכים) וכן גרס הד"מ, הב"ח, הלבוש והפרישה והבית דוד (סימן לו) ושם הביא דר' ישעיה כתב בזה דברים מוכיחים כן יע"ש, ונראה שזהו לאחר מהראשונים ועיין מ"א (סימן נח סק"צ) וז"ל שיעור שעה משמע בב"י משיתחיל לזרוח עד שיעלה גוף השמש הוא שעה ויש גורסין כמו עישור שעה אחת וכ' הכ"מ שכן עיקר (אמר ע"צ: בכסף משנה לא כתוב וכן עיקר וכן במנחת כהן המוזכר אח"כ במ"א וצ"ע) והב"ח הסכים לגירס' הראשונה וכ"כ בד"מ דכתב שאין הפי' כמ"ש הרב"י בשם מהרי"א אלא דמהנץ החמה עד שיעלה כל גוף השמש הוי שעה והדבר ידוע ליודע מעט בחכמת התכונה עכ"ל, ובס' מנחת כהן (מצא השמש פ"ז) כ' דג' עישור שעה הוא עיקר ע"ש ול"נ דלענין הדין אין חילוק בין הגירסאות ודוק, עכ"ל מג"א.

ועיין מחצית השקל על דברי מג"א שביאר דברי מ"א שכתב לענין הדין אין חילוק וכו' דגם מאן דגרס עישור שעה, אין הכוונה מנץ החמה עד גמר עלייתו אינו רק עישור שעה, דודאי לכולי עלמא מנץ החמה עד גמר עלייתו הוא שעה, כמו שכתב הדרכי משה שידוע ליודע מעט בחכמת התכונה. אלא מאן דגרס עישור שעה, כוונת הרמב"ם ליתן שיעור מהתחלת קריאת שמע עד הנץ החמה, ושיעלה השמש ר"ל תחלת עלייתו כסלקא דעתא דמהר"י אבוהב. ומאן דגרס שיעור שעה, נתן

שיעור מתחלת נץ החמה עד עליית כל גוף השמש, וכמסקנת מהר"י אבוהב ודרכי משה, עכ"ל מחצית השקל. ועי' ביאור הלכה (ר"ס כמו שיעור שעה אחת וכו') שכתב אחר שהאריך להוכיח שהנץ הוא מעת שמתחלת החמה לזרוח בראשי ההרים וכו' וז"ל: ובאמת צ"ל ברור דכוונת המג"א שכתב ול"נ דלענין הדין וכו' ג"כ כמו שכתבנו ורצונו לומר דפשטי' דלישנא דנץ החמה מוכח דגמר ק"ש וברכותיה הוא עם הנקודה ראשונה מהחמה שמתחלת להאיר על העולם ומה לי אם אח"כ נמשך מעת התחלת הנץ עד עלות כל גוף השמש שעה או עישור שעה וכו', ע"כ דברי הביה"ל, וזה תמוה מאוד שהרי לדברי מ"א שעה קודם הנץ הוא הנץ וכלשון הרמ"א ועיין ב"ח (סימן נח נד"ה זמ"ש ושיעור זה כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה השמש) וז"ל הבי"ח: נראה לפי נוסחא זו שהרמב"ם בא להודיע השיעור מהתחלת היום כל זמן שהוא נקרא בשם קודם הנץ החמה עד הנץ החמה והוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה השמש וכתב כן על פי הירושלמי ריש ברכות (דף ה. ט) דמשיאיר המזרח עד הנץ החמה ארבע מילין שהוא כמו שיעור שעה אחת בקירוב לפי חשבון מהלך אדם בינוני ארבעים מילין ביום שהוא שתיים עשרה שעות דהשתא כשאדם יודע השיעור יוכל לכוין לפי מנהגו בתפלה מתי יתחיל ביוצר אור כדי שיוכל לסיים ברכה אחרונה עם הנץ החמה ויתפלל ביום, עי"ש עוד, והא תמוה דאחר שידע עלית השמש ממש א"כ אין צריך שעה לפני כן, וכנראה כך

למד הביה"ל בדברי מג"א והיינו כדעת הבי"ח, ועי' יריעות האהל על ספר אהל מועד בדף כה, ב למטה שכתב דלדרכי משה שכתב שהשעה הוא על הנץ החמה ולדברי בית חדש שהביא מקור לשעה קודם הנץ דברי הירושלמי א"כ עמוד השחר הוא ד' מילין קודם האיר המזרח, ועי' ביה"ל (סימן תקפ"ח נד"ה זמ"ש) וז"ל: עיין לעיל בסימן נ"ח בבה"ל דדעת הגר"א ועוד איזה אחרונים דעמוד השחר נקרא משהאיר פני המזרח ולא קודם וראיה לשיטתם ממה דאיתא בתענית דף י"ב עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ובתוספתא פ"א ובירושלמי הלכה ד' איתא בשם רבי עד שיאיר המזרח ש"מ דחד הוא. אמנם בסוכה דף כ"ט ברש"י ד"ה 'תרת' משמע דתרי זמני ניהו ועה"ש הוא קודם ובחידושי הריטב"א שם משמע דלא פסיקא ליה דבר זה ע"ש וצ"ע, עכ"ל הביה"ל וע"ע דברינו דף נה ד"ה 'שיטת'.

ולדברי הבי"ח היה ניתן לישב שמה שכתוב עד עמוד השחר זה מש"כ עד שיאיר המזרח וכשאמרו עד עמוד השחר הכונה לעד ועד בכלל וכשאמרו עד שהאיר המזרח הכונה לעד ולא עד בכלל, אולם פשט ההלכה משמע עד עמוד השחר היינו תחלת עמוד השחר וי"ל דלזה יקרא גם האיר המזרח וכדברי הירושלמי שיש ראשית שני קרניים וזהו אילת השחר, ועי' רש"ש במגילה דף כ. במשנה עד שתנץ החמה שהביא מטורי אבן שכתב בפשיטות כל הני דחשיב במתניתין דלקמן ג"כ דינייהו

דלכתחילה צריך להמתין עד הנץ החמה וכ"כ שם וז"ל: וק"ל מ"ש תמיד דמשמע במס' תמיד וביומא דלכתחלה קודם הנץ וא"ל משום דכהנים זריזין הן דהא לקמן חשיב ג"כ מוספין ושארי עבודת כהנים ולולי דמסתפינא הייתי אומר דעד שתנץ החמה דכאן אינו הנה"ח דכולא ש"ס דהוא ד' מילין מעה"ש אלא הוא משהאיר המזרח דאז יצא מספק לילה כבתמיד (ומצינו רבות לשון א' על כוונות מתחלפות) וראיה לדבר מהא דאמרינן בר"ה (ל"ט) אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח וכן ראיתי במהרש"א בסוכה (נ"א, ז' בתר"ס ק"ר הגג' בתוך דבריו) דהאיר המזרח הוא הנה"ח וכ"מ מפרש"י ריש פסחים (בד"ה 'הצוק אור' וד"ה 'כ"י טוב') וכן פי' בהדיא במנחות (ס"ח) האיר מזרח הוא הנה"ח שוב ראיתי בירושלמי ריש ברכות ובב"ר פ"ג דמעה"ש עד שיאיר המזרח ד' מילין ומשהאיר המזרח עד הנה"ח ד' מילין וע"ש במתנות כהונה ובגמרא שלנו בפסחים (נ"ד) אמרו דמעה"ש עד הנה"ח ד' מילין ש"מ דהוא הוא האיר המזרח וש"מ דיש עוד זמן הנקרא נה"ח והוא מאוחר מהראשון ד' מילין ובזה יש מקום לגי' הישנה ברמב"ם (פ"א מהל' ק"ט ה"א) וכפי מש"כ שם הכ"מ בשם מהרי"א, עי"ש עוד מה שהקשה ויש לישב. ודברי הרש"ש אלו העתקתי נמי לעיל דף ס ד"ה 'ועיין'.

והנה מה שהקשה הרש"ש מתמיד, עיין ערך השלחן (ט"ז, א"ח סימן פט אות א) שהביא מפר"ח דס"ל דמה שהקדימו לתמיד משום דצריך להקריב אחריו שאר קרבנות, וע"ע טעם

אחר במנחת כהן פ"ב ולא זכרו מה שכתב הרמב"ן במלחמות פ"ק דברכות דבשאר מצוות קבעו נץ החמה שהוא ברור לכל כיון שזמנן כל היום והמאחר לא הפסיד אבל בתמיד דכתיב בבקר דהקדמתו מצוה קבעו האיר המזרח ובכולן לא אמרו אלא לכתחלה ולמצוה ע"ש דמוכח להדיא דס"ל דיצא בדיעבד אם התפלל משעלה עמוד השחר אפילו לא האיר פני המזרח דזמנים חלוקים הם ודלא כהרב אליה רבה והרב מטה יהודה עי"ש, וזה דלא כביה"ל (רי"ט סימן פט בד"ה 'ואם') עי"ש.

וכאן ראיתי להביא דברי הרמב"ן במלחמת ה' (פ"ק ברכות על דברי הרי"ף דף ז' ד"ה 'כתוב בספר המאור') וז"ל בתו"ד: מיהו ודאי משעלה עמוד השחר יום הוא לכל דינין שבתורה ומפני שאין זמנו ידוע לכל אמרו במילה וטבילה והזאה דבעי ספירה ביום הנץ החמה דבר שהוא ברור לכל שאם הקדים באלו פסל והמאחר אינו מפסיד כלום שאין הקדמתן מצוה וזמנן כל היום ולענין תמיד במקדש דכתיב "בקר" קבעו האיר המזרח שקדמתן מצוה וכלן לא אמרן אלא לכתחלה ולמצוה אלא לענין ק"ש דשחרית אף על גב דבעי' בקר ואינה כל היום כיון דכתיב ובקומך ורובא דאינשי לא קיימי עד שיכיר אחד את חברו ועוד מפני שקבעו פרשת ציצית בק"ש דכתיב וראיתם לו הסמוך לו מפרשין לפיכך קבעו חכמים זמן קריאתה משיכיר בין תכלת שבציצית ללבן שבה, עי"ש שהאריך, ועכ"פ חזינן מדברי הרמב"ן שיש ד' זמנים: א. עמוד השחר. ב. האיר המזרח. ג. עד

שיכיר את חבירו. ד. נץ החמה. ולענ"ד י"ל דהרמב"ן קורא להאיר המזרח קצת אחר עה"ש (עי' רמב"ם סוף פ"א הל' עבודת יום הכיפורים והל' תמידין ומוספין פ"א ה"ב).

והנה מה שכתב הביה"ל בסי' תרפ"ח ובסימן פט שדעת הגר"א שד' מילין קודם הנץ הוא עמוד השחר הנה נעלם ממנו דברי הגר"א ביו"ד (סי' רסג גלות ח) וז"ל בת"ד: ובשחרית להיפך בעמוד השחר כשהרקיע מתחיל להאיר כמ"ש בירושלמי (ר"ט גרסא) תרין קרנין דנהורא וכו' אעפ"י שכל הכוכבים עומדין וכו' עי"ש, וזה מוקדם לנץ החמה שלנו בח' מילין עי' נמוק"י ברכות ח שכתב להדיא נמי כן שתרי קרנין אלו עמוד השחר הנאמר בכל מקום וזה מבואר בירושלמי ח' מילין קודם נץ שלנו, וע"ע מש"כ באות מא בענין שיטת הגר"א בעה"ש ושיטת ר"ח ושיטת הירושלמי, עי' לעיל דף נז.

והנה על מה שהעתקתי דברי הרמב"ם לעיל (הלכות ק"ט פ"א ה"א) ששיעור זה כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש וכו' יש לשאול על זה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (פרק א גרסא משנה א) וז"ל בת"ד: ועמוד השחר הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש בכדי שעה וחומש שעה מן השעות הזמניות וטעם זה קרבת שטח אור השמש מן הקיטורים העבים העולים מן הארץ תמיד אשר די עלותם מן הארץ אחד וחמשים מיל כמו שהתבאר בחכמת הלימודית וכו' עי"ש, הנה הרב כתב שעמוד השחר הוא קודם עלות השמש בכדי

שעה וחומש ולדברינו שעמוד השחר הוא אילת השחר וכדברי נמוק"י והגר"א ועוד א"כ שעה וחומש אח"כ זהו עלות השמש ולדברי הדרכי משה ועוד שעה קודם עלות השמש זהו נץ החמה ואז יצא שיש זמן קצר בין עמוד השחר לנץ בו בזמן שבירושלמי מבואר שיש מאילת השחר שהוא עה"ש עד הנץ ח' מילין ועי' לעיל דף עד אות נח מה שהבאתי מהב"ח ומחצית השקל וכן יש ליישב כאן. ועי' עוד ברמב"ם הל' מילה (פ"א ה"ח) וז"ל: אין מלין לעולם אלא ביום אחר עלות השמש וכו' מל משעלה עמוד השחר כשר וכו' ומשמע שעלות השמש אינו עמוד השחר וזה לא כמו שכתב המנחת חינוך (מנח"ק) על דברי הרמב"ם בהל' ביאת המקדש (פ"ה ה"ט) וז"ל: ולשון הרמב"ם קידש לתה"ד אף שהוא מקדש קודם שתעלה השמש כו' עד שיאיר היום. והנה לשון קודם שתעלה השמש היינו קודם עה"ש דידוע דדוקא עה"ש פוסל בלינה וגם בסוף שכתב "יאיר היום" מוכח כן.

ועי' בספר הדרת קודש (לרנר, על הל' באת המקדש פ"ה סעיף מט) שהביא בזה פלוגתא אם כונת הרמב"ם לפני עמוד השחר או אחרי עמוד השחר ושם (ליון הקדש אות נב) הביא דכן ס"ל למקדש דוד ריש סימן לב וע"ע שם בחיבת הקדש (ד"ה 'קודש'), ועי' בנועם ב' דברי הרב מרצבך (דף קנ"ג גרסא 17) שהפליא על דברי רמב"ם אלו שהם קשים כאגוז וכתב בסוף מצוה לישב, ועי' דברינו בדף סג אות מה ד"ה 'והנה' מה שישבתי.



בדעת הביה"ל ושו"ת איש מצליח בענין נץ החמה

ע"י ביה"ל (ס' נח ס"א ד"ה 'כמו שיעור שעה אחת) הביא לפמ"ג וא"א משם בית דוד שנגן הוא שעה אחת קודם זריחה וכתב לא משמע כן מרבינו יונה (ברכות ד, ד"ה 'עד הגן') וז"ל: הנץ החמה הוא מלשון "הנצו הרימונים" (סיר השירים ז) כלומר עד שעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים. ולא הבנתי ראייתו שהרי הבית דוד הוכיח שיטתו מההיא דנברשת יעו"ש ואם רואים את הזריחה למה צריך נברשת ומשמע שיש ניצוצות שמשפיעים על הנברשת א"כ משפיעים גם על ראשי ההרים ובזה נדחה הראיה מהתוס' וכו'.

וגם מה שהביא מהערוך ז"ל הערוך (ערך נץ) עד הנץ החמה פי' יציאת חמה כמו הנצו הרימונים וכו' עי"ש, ולא הבינתי הרי גם בשקיעת החמה פירושו שהחמה שוקעת וזה לא שקיעה שלנו. ומה שהביא מירושלמי (פ"ק ברכות ס"ב) שנגן החמה הוא העת שהחמה מתחלת לזרוח על ראשי ההרים עי"ש וזה כמו שכתבתי לעיל שהרי היא זורחת גם בנברשת. וכן יש לפרש מה שמובא ברב שר שלום גאון (ס' ד. ה. הוצא בספר האשכול ה' תפלה וק"ש ס' ה) וכתב ע"ז ואין אדם מצוי לכוין באותה שעה ואי נימא שהשמש יוצא כפשוטה זה כן אפשר לכוין ולפירושונו אכן קשה לכוין.

ולא ידעתי למה עזב הביה"ל את הדרכי משה וכן הטור שגרסו ברמב"ם 'שעה' וגם

הב"ח כתב העיקר הנוסחא שכתוב 'שעה' וכן פרישה הסכים לד"מ וכן נראה שמסכים מ"א, ומש"כ הביה"ל שהמ"א כונתו למש"כ לא מובן, וכן מחצית השקל ופמ"ג ובית דוד ומעידים שכן המנהג, ומש"כ ביה"ל שעתה נוהגים י"ל דשינו זה וכ"כ שמן ששון וכן צ"ל לדברי פר"ח וכן מוכח ממחבר"ר נח, ועי' לעיל דף נה ד"ה 'שיטת' ובדף סה וסו. ועי' הלכה ברורה להרב דוד יוסף (סימן נח שער הל"ן לא) שהביא כגירסת 'שעה' גם מארחות חיים (הל' ק"ש ס' ה) וכל בו (סימן י') וספר הבתים על הרמב"ם (הל' ק"ש שער שני ס"ה) וכ"כ הלבוש וכ"כ בהגהות מהר"א אזולאי על הלבוש סי' נח ואליה רבה סק"ד עי"ש.

וראיתי בשו"ת איש מצליח (ח"א ס' טו) שהאריך להוכיח דלא כהבית דוד והנה שם בדף עה (בד"ה 'ואסיפא') כתב בת"ד (יסוד חמישי וגדול מכל האמורים בדבורים הקודמים) וזה מה שהביא הרב פעלים שהוכיח מלשון רבינו האריז"ל בשער הכוונות (דיוש' ק"ש דיוש' ג' בד"ה 'וצזה') וז"ל: ונמצא כי המוחין שבאו מחצות לילה ואילך אינם מסתלקים עד אחרי היות "היום ברור" וכו' ולכן כשאומרים ק"ש של שחרית קודם הנץ החמה אין טורח כ"כ להחזיר המוחין וכו' ומלשון היום ברור נראה דהנץ החמה היינו כשהשמש זורחת נגד עינינו דלסברת הבית דוד עדיין חשך ואין נקרא יום ברור, ע"כ. וכתב

שהוא כמאירי, והנה שם (דף ע"ז) הביא לדברי המאירי שהעתיק לשונו שיח יצחק ביומא לז, ב שהיו ותיקים מתכונים לגומרה עם הנץ החמה שיתפללו אחר זריחת החמה שהוא יום גמור עי"ש, מבואר דלא כהבית דוד ששעה אחת קודם יציאת השמש אינו יום גמור אלא אור נוצץ או אדמומית עי"ש, ועי' רעק"א (א"ח פט) על מג"א איתא בירושלמי ריש ברכות כשהאיר היום רק קצת אעפ"י שנראה הרבה כוכבים יום הוא.

ולענ"ד י"ל דהבית דוד ס"ל שמאז הוא יום גמור וזה כונת האר"י יום ברור ולא

ידעתי למה לא יקרא יום ברור אם מדינא כן הוא, ועי"ש באיש מצליח (דף ע"ז) א"תאן) שהביא מירושלמי ריש ברכות ויומא רפ"ג וב"ר (פ' וירא פ"ט) שמעה"ש עד שיאיר המזרח ד' מילין ומשיאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין עי"ש שכתב שמפסחים מוכח שיש זמן אחד ולא ידעתי הוכחתו, וירושלמי ובבלי עולים בקנה אחד וכמ"ש הרש"ש בחידושיו מגילה כ"א עי"ש, והובא לעיל דף ס ד"ה 'ועיין' ובדף עז בעמוד השני ועי' רש"ש ע"ש.



הדעות דס"ל למנות שעות היום מעה"ש לצה"כ

ועתה אכתוב את הדעות שס"ל למנות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים: כן ס"ל לב"ח בסי' תמג. ט"ז שם באות א. וכן ס"ל למנחת כהן. תה"ד. פר"ח בבי שמש. מטה יהודה עייאש באו"ח סס"י תמג. ר' חיים אבולעפיא במקראי קדש. וכן מוכח מתוס' (ברכות טו. ב ד"ה 'ע"ש) שכתב וי"ל דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות ע"כ ומוכח דס"ל שמונים מעה"ש את הג' שעות.

ומצאתי בספר דרך החיים לבעל הנתיבות שכתב (סימן ט) שמונים מצה"כ והובא בש"ס מתיבתא (שנת ז דף פ' א"ת ע"א) עי"ש שמחשיבים ע"ב דקות קודם צה"כ ומאז מיקרי

שקיעה, ושם כתבו שדעת תרוה"ד שהביא הגר"א בסימן תנט יש לישב בדרך זו, ועי' רשב"א (ברכות ז ד"ה 'לענין) שכתב שפלג המנחה הוא שעה ורבע קודם צה"כ וכ"כ מהרי"ק (שרט קע"ג) עי"ש וכן ס"ל לתפארת ישראל על המשניות (ברכות פ"ד מ"א א"ת ה) עי"ש, וכ"כ בחק יעקב (א"ח סימן תנט) דס"ל שמונים מעה"ש עד צה"כ וכן ס"ל לרמב"ם וברטנורא והוא חשבון אמיתי לפי הסוגיא בפסחים צד, א והאחרונים שגגו בזה, ע"כ. ועי' מ"ב הוצאת עוז והדר (סי' רס"א צ"א) דף לג א"ת רמ"א שהביאו כן ממהרי"ל, ועי' חיי אדם (סוף כלל קמג) דשעות אלו מונים מעה"ש עד צה"כ ועי' מה שכתבתי לעיל בסוף

אות כא וכג בדף לה, ועי' מנחת כהן (מאמר שני פ"ט ז"ה 'ואמנס') דאין ראייה מהשו"ע רסג ס"ד שכתב שעה ורבע קודם הלילה דיש לפרש הכונה לשקיעה ולזה קורין לילה עי"ש. ועי' מ"ב (ס' רטו א"ת א) שכתב מנחה קטנה שתי שעות ומחצה קודם צה"כ, ועי' ס' רלג אות ד שהביא פלוגתא ומוכח שדעתו נוטה שמונים מעה"ש עד צה"כ.

ועי' במנחת כהן (מאמר ז פ"י) שהביא מהרמב"ם ורבנו יונה והגהות מיימוניות שס"ל כדעת הלבוש, ובספר ערך השלחן (פ"י. בתיקון ערך השלחן א"ח סימן רלג א דין א) שכתב ע"ז וליתא דהרמב"ם והגהות מיימוניות עד סוף שקיעה שהוא צה"כ כמבואר בהדיא בהגה"מ (הל' תפילה פ"א א"ת ח) ע"ש שכן דעת רוב הפוסקים וכ"כ רש"י ורבנו עובדיה מברטנורא במשנה וכן דעת תוס' והרשב"א והרא"ש והמרדכי ריש ברכות עי"ש, וכ"נ מלשון הרמב"ם בהל'

מעשה הקרבנות (רי"ט פרק ד) שאין דם נפסל עד הלילה עי"ש וכן הוכיח הרב שאגת אריה (סימן יז) עי"ש ברור, ועי' בספר תורת המנחה (בוחבוט. דף רפו בסוף הערה 11) כתב עי' בספר ישראל והזמנים שם אות ה, יז סיכום השיטות בזה. ובתורת המנחה (הערות על מנחת כהן מאמר שני פט דף ש"ה) שציין לאלו שסוברים למנות מעה"ש עד צה"כ חוץ ממה שמנינו לעיל מהר"ח אלפנדרי בקונטרס קידושא דבי שמי וסיים שם שכן כתבו כל האחרונים וכ"כ הגר"ח אבולעפיא בספר מקראי קדש (דף קנח. ז) וכ"כ משמו מהר"י עי"ש בספר מטה יהודה (סימן תמג) וכ"ד הרב שלמי ציבור (דף ז"ג. א) וכן כתבו משמו של הרב מזבח אדמה וכן דעת תשובה מאהבה (ח"א סימן כה) ומגן גבורים (סימן נח) שלטי הגיבורים (סק"ג) והגר"א חבר בספר סדר זמנים (דף לא ע"ד) והגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סימן כז) ובחידושי וכללות הרז"ה (סימן י"א), ע"כ.



הדעות שסוברים למנות מנץ החמה עד השקיעה

הגר"א. הלבוש. תיו"ט בדעת הרמב"ם.

עי' בספר הלכה ברורה (יוסף) על סדר השו"ע (סימן נח בשעה"ל א"ת יז) שהביא דעות הסוברים למנות מהזריחה עד השקיעה, והרבה מהדברים שם דחויים כמו שיראה בחיבורי כאן בדף פא אות סא ועוד, ולמה התעלם שעיקר ראיית הלבוש מקושתו דאיך יתכן שפליגי ר"י ורבנן בג' דקות והיינו שהבין שיש

ד' מילין מהשקיעה לצה"כ, אולם לדידן צה"כ הוא שליש שעה אחר השקיעה כמו שכתבתי בדף כד אות טו ופסקינן כר' יוסי (כ"כ שעה"ל סימן תל"א ס"ק לו ע"ש) והעיקר למנות פלג המנחה מצה"כ וכדברי הרשב"א בברכות ב, א שפלג המנחה שעה ורבע קודם צה"כ וכן ס"ל לרוב ככל הראשונים עי' דף פא אות סא.

והנה כתב בערך השלחן (א"ח ס"ס תמג) וז"ל: כתב הפר"ח דתחלת שעות אלו מעה"ש עד צה"כ עי"ש, אבל הרב בית יהודה (דף קט ע"ד) כתב בשם רבו דזמן שעות אלו מנה"ח עד שקיעתה דלא כהפר"ח עי"ש, וכ"כ הרב מחזיק ברכה נר"ו בשם הרמ"ע עי"ש, וכן הסכים המנחת כהן (מאמר ז פ"ט) דמשערים בדרבנן מהנץ החמה בין לקולא בין לחומרא עי"ש, וע"ע מה שכתבתי בדף פד סוף אות סג ד"ה וז"ל שבשיורי ברכה לחיד"א כתב למנות מעה"ש, ועכ"פ יש לנו כלל אם הלכה רופפת פוק חזי מאי עמא דבר והעד העיד בנו החיד"א בחיים שאל (ח"ז סימן לח סוף אות ט) וז"ל: ודע דשעות אלו מתחילין מעה"ש כמו שהסכימו האחרונים דלא כהרב הלבוש ז"ל ועי' בספר

מנחת כהן ומר וקציעה ולחם שמים להרב יעב"ץ וכן פשטה ההוראה בכל המקומות עכ"ל. וא"כ זה לא כמו שהובא במחב"ר שהזכיר ערך השלחן והמנהג יותר חזק וכן מה שהביא ערך השלחן מבית יהודה עייאש המעיין במטה יהודה עייאש בחיבורו על השו"ע (ס' תמג אות ד) וז"ל: ועכ"פ כתבו האחרונים ז"ל הב"ח והמגן דוד והמ"א והפר"ח דהעיקר כדעת הרמב"ם ז"ל להחמיר שלא לאכול יותר משליש היום, גם כתב הפר"ח דשעות הללו התחלתן מעמוד השחר ודלא כהלבוש בלחם חמודות הביאם הרב מ"א וכו' וכ"כ מהרח"א ז"ל דף קנח בספר מקראי קדש עכ"ל.

סג

בדברי המנחת כהן מאימת מונים זמני היום

בספר מנחת כהן (מצא השמש פ"ו נד"ה 'אלמנט' וכו') הביא ג' ראיות לסברא שצריך למנות מעה"ש עד צה"כ והיינו כתרומת הדשן כדלהלן:

ראיה א – מסברא דכיון דקי"ל מעה"ש עד צה"כ יום א"כ ראוי לשער מאז וגם אם מונים מנץ עד השקיעה א"כ צריך למנות

משקיעה עד זריחה ולפ"ז תמיד של שחר שהיו שוחטים אותו כל יום לכתחילה קודם הנץ בהאיר פני המזרח היה נשחט בשעה אחרונה של הלילה וזה דבר שאי אפשר לאמרו כ"ש להאמינו.

ראיה ב – הביא שרוב גדולי הפוסקים סוברים כה"ד: תוס' (פסחים יא) כתבו על מה

הראשונים הנ"ל ובאמת אי הוה התם הוו אינהו
מפקי פולסי דנורא לאפיה עי"ש.
ובפ"ז כתב המנחת כהן להוכיח ג' ראיות
כהלבוש עי"ש, ועי' פר"ח בקונטרס בי
שמשי שכתב וז"ל: ושרי ליה מאריה ללבוש
שנשתבש ושיבש אחרים עמו דמילתא דביררא
ופשיטא דלא איפלגו קמאי אלא לענין פלג
המנחה וכו' אבל דברים שמצותן ביום כגון
ק"ש שזמנה עד ג' שעות וכן גבי תפלה דקתני
עד ד' שעות היום, וכן הא דתנן גבי חמץ בערב
פסח אוכלין כל ד' ותולין כל חמש כו' הדבר
ברור דלפי מה שנתבאר לעיל בראיות ברורות
שיום התורה הוא מעת עלות השחר לצאת
הכוכבים א"כ גם שעות היום ראוי לשער אותן
משעה שמתחיל היום, וסיים פר"ח את
הקונטרס בלשון הזה: נמצא שאין לזוז מסברת
בעל תרומת הדשן בין לקולא בין לחומרא בין
לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם
מדברי סופרים ופשוט הוא ותו לא מידי ע"כ.
וקונטרס בי שמשי מחובר לספר זה עי"ש בדף
לא ד"ה 'ושרי'.

ואגב מוכח מדברי הפר"ח שגם לענין חצות
מונים כן ודלא כאור לציון (ח"ז פ"ד שאלה ח
במקורות וכן בפרק טו שאלה ב במקורות ד"ה 'והנה') עי' לעיל
דף מה ומז.

וז"ל שיורי ברכה (ספר נפרד, כס"ס נח): ודע דשעות
אלו מתחילין מעמוד השחר כמו
שהסכימו האחרונים דלא כהרב הלבוש ז"ל
ועיין בספר מנחת כהן ומר וקציעה ולחם
שמים להרב יעב"ץ וכן פשטה ההוראה בכל

שאמרו א' אומר בשתי שעות ואחד אומר בג'
שעות עדותן קיימת וא"ת אמאי הרי זה שאומר
בשתי שעות בתחלת שתים והו"ל קודם הנץ
והשני בתחלת שלש אחר הנץ והרי א' אומר
קודם נץ וא' אומר אחר נץ עדותן בטילה שהרי
מעה"ש עד הנץ ה' מילין. וכן הרמב"ן בספר
תורת האדם כתב אין בין פלג המנחה ושקיעת
החמה אלא זמן מועט והלבוש כתב שפלג
המנחה הוא שעה ורבע קודם השקיעה עי"ש
(אמר ע"צ: י"ל דהרמב"ן דיבר על תחלת
שקיעה והלבוש דיבר על סופה וצ"ע). וכן
הרשב"א בחידושיו דף ב ע"ב כתב שפלג
המנחה קודם לשקיעת החמה שתות מיל עי"ש
ביאורו ושם כתב בבירור בשם ר"ת שפלג
המנחה הוא שעה ורבע קודם צה"כ. וכן
הרא"ש הטור ומהרי"ק (ח"ח סימן רסו ס"ד) כתבו
שפלג המנחה הוא שעה ורבע קודם הלילה
וסתמא הכונה קודם צה"כ שאם כונתם קודם
השקיעה היה להם לפרש. (ולי יל"ע כונת
הלבוש קודם שקיעה מסתבר ששקיעה של ר'
יוסי א"כ ההפרש לא גדול, ועי' דברינו בדף
ג,ט,יא ועוד).

ראיה ג — ממה שאמרו בברכות וכ"ת סוף
משמרה אחרונה סימנא לא צריך יממא
הוא, ובהכרח שהכונה לעה"ש שאם הוא
בשעת הנץ איך אמרו שם שיקרא הרי לרבי
אליעזר אחר הנץ עבר זמנה.

וסיכם המנחת כהן ואיני יודע איזה רוח עבר
עליו (ללבוש, ע"צ) שכתב על בעל
תה"ד שהוא שטות גמור בהיות שדעתו ככל

המקומות עכ"ל. וכ"כ בשו"ת חיים שאל סימן
לח (דף לג עמוד 3 סוף אות ט) שכן פשטה ההוראה

בכל המקומות, ומשמע מהחיד"א שלא חילק
בין דרבנן לדאורייתא וכדברי הפר"ח.

סד

כמה מהלך אדם מעה"ש עד צה"כ

והנה הגר"א (הוצא בתשובות וכתבים של בחזו"א כסימן כז)
כתב שהגירסא בירושלמי עביו של רקיע
מהלך נ' שנה אדם בינוני מהלך ארבעה מילין,
החמה מהלכת ת"ק שנה, אדם בינוני מהלך
ארבעים מיל, עד שהחמה נוסרת ברקיע מהלך
חמישים שנה אדם מהלך ארבעת מיל, וכתב
על זה החזו"א שם: והנה סדרו מעלות השחר
עד נץ החמה נ' שנה, האדם ד' מיל, מנץ החמה
עד שקיעת החמה ת"ק שנה, האדם מ' מיל,
משקיעת החמה עד צה"כ, החמה נ' שנה,
האדם ד' מיל, אלו דברי הגר"א להכריע עפ"י
הירושלמי דעשרה פרסאות ביום היינו בי"ב
שעות בכל שעה אחד מכ"ד במעת לעת עי"ש
באורך. והנה עי' בפסחים צד, א מוכח מרש"י
ורבנו חננאל שם שמהלך 40 מיל מעה"ש עד

צה"כ ע"ש. והנה הגירסא שלנו בירושלמי לא
כהגר"א וגם רב האי גאון (תשובה שגרפסה כסי' 3 עמוד
תק"ג) כתב מפורש שעשרה פרסאות שהן
ארבעים מיל שאדם מהלך ביום הפרטן
מעה"ש ועד הנה"ח חמשת מילין ומשקיעת
החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין פשו
להו תלתין מצפרא לפלגיה דיומא חמיסר,
מפלגיה דיומא לאורתא חמיסר, ע"כ. גם בלקט
יושר (תלמיד של תרומת הדשן) כתב מפורש
(דף 79 ז"ל: דעשר פרסאות שהוא מ' מילין הם
מהלך אדם בינוני ביום בינוני מעלות השחר עד
צאת הכוכבים כדאיתא בפרק מי שהיה טמא
בפסחים צג עי"ש, ובזה מיושב קושיות הגר"א
באו"ח סי' תנט וכדברי הפר"ח, ועי' בדף סט
אות נא מש"כ וע"ע באות הבאה.

סה

מאימתי מונין, כמה כוכבים, וישוב דברי הפר"ח ומוצל מאש

ואחר שהבאתי מספר בין השמשות (פ"א אות 3)
שברור לו שמונים שעה וחצי קודם הנץ

ושעה וחצי אחר השקיעה ולפ"ז מיושב דברי
פר"ח שכתב בימי ניסן ותשרי יש 16 שעות

והיינו יום בינוני 12 שעות נוסף שעה קודם הנץ של בית דוד יוצא 13 שעות ועוד שלש שעות יוצא 16 שעות, ובמק"א כתבתי בזה שפר"ח מייירי בתקופת ניסן ותשרי, ולקחתי דרך משל בערך שמיום ו' ניסן עד ד' תמוז זהו תקופת ניסן ואמצע של זה בערך ל"ג בעומר ושקיעה אז 7:38 וזריחה 5:38 ויוצא היום 15.5 שעות (שהרי מ- 7:38 עד 5:38 יש 10 שעות נוסף עוד 27 דקות לשקיעה שזהו צה"כ א"כ צה"כ 8:05. ומ- 7:38 עד 8:05 יש 12 שעות ועוד 27 דקות יחד = 747 דקות לחלק ל- 32 מיל שכך יש מהנץ עד צה"כ = 23.3 זהו המיל נכפיל זה ב- 8 שכך יש מעה"ש עד הנץ = 186.75 שהם שלש שעות ועוד 6 דקות ושלשת רבעי דקה ונוסיף 186.7 ל- 747 = 933.75 = 15.5 שעות), ולשיטת פר"ח מהשקיעה עד צה"כ 4 מילין שזה 96 דקות יחד 192 שזה שלש שעות ו-12 דקות א"כ היום 17 שעות ו-12 דקות.

ואולם אם ניקח חשבון דידן שלאחר שקיעה דידן צה"כ עוד 27 דקות ונוסיף לזה עמוד השחר שזה 96 דקות א"כ 96 ועוד 27

יוצא 123 א"כ בדיוק 16 שעות. וכונת הפר"ח שמשקיעה עד צה"כ ד' מילין "זמניות" כמש"כ בקונטרס בי שמשי המצורף לחיבור, עי"ש בדף כג ד"ה 'ועתה'.

והנה המנחת כהן והפר"ח התקשו לישב דברי ר"ת שבמציאות צה"כ הוא לא ד' מילין אחר השקיעה ואולם כאן יש לדעת שיש פלג המנחה זהו שקיעה ראשונה ויש שלשת רבעי מיל לפני צה"כ שזהו שקיעה שניה וכמו שכתבתי בדף יא אות ו עי"ש.

והנה לישב דברי הפר"ח צ"ל כמו שכתב בדעת ר"ת בקונטרס בי שמשי המצורף לספר בדף כג שד' מילין לדעת ר"ת הם זמניות והובא לעיל בדף כג ד"ה 'ועיין' א"כ גם מעה"ש עד הנץ מה שכתוב ח' מילין הן זמניות והיינו שלוקחים את הזמן מעמוד השחר עד הנץ כמה יש וזה מחלקים ל- 8 והכל אתי שפיר לפר"ח, ואולם לדידן שישבנו דעת ר"ת שכונתו תחילת שקיעה היינו קרוב לפלג המנחה א"צ להגיע לחידושו של הפר"ח עי' מה שכתבתי בדף טו אות י ובדף יב ומשם בארה.



לשער מעמוד השחר עד צה"כ בכל מקרה בין דרבנן בין דאורייתא

או תשע ומחצה נקראין שעות זמניות, יען דמשערין אותם לפי ענין היום, אם ארוך ואם קצר, דמחלקין היום ליי"ב חלקים. וכל מקום

עיין בן איש חי (שנה ראשונה פרשת ויקהל בלכות ג) שכתב על מנחה גדולה וקטנה מתי זמנן ובאות ד' כתב וז"ל: שעות אלו של שש ומחצה

ששיערו חז"ל בשעות, דמשערין בשעות אלו שהם זמניות, י"א דמשערין מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, וי"א מהנץ החמה עד שקיעתה, וסברא ראשונה עיקר, דחיישינן לחומרא לשער מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א לשער מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, כי אצלנו חושבים צאת הכוכבים שליש שעה אחר קריאת המגרב בעיר זו וכו' עי"ש.

ועי' פר"ח בקונטרס בי שמשי המצורף לספר זה בדף לא שהביא לקראת סוף הקונטרס דעת הלבוש לשער מהנץ עד השקיעה וכתב עליו וז"ל ושירי ליה מאריה ללבוש שנשתבש ושיבש אחרים עמו דמילתא דבירא ופשיטא דלא איפלגו קמאי אלא לענין פלג המנחה וכו' אבל דברים שמצותן ביום כגון ק"ש שזמנה עד ג' שעות וכן גבי תפלה דקתני עד ד' שעות היום וכן הא דתנן גבי חמץ בערב פסח אוכלין כל ד' ותולין כל חמש כו' הדבר ברור דלפי מה שנתבאר לעיל בראיות ברורות שיום התורה הוא מעת עלות השחר לצאת הכוכבים א"כ גם שעות היום ראוי לשער אותן משעה שמתחיל היום, וסיים הפר"ח את הקונטרס בלשון הזה: נמצא שאין לזוז מסברת בעל תרומת הדשן בין לקולא בין לחומרא בין לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם מדברי סופרים ופשוט הוא ותו לא מידי ע"כ.

ולכן מה שכתב הבן איש חי דחיישינן לחומרא לשער מעמוד השחר עד צה"כ הרואה יראה דדעת הפר"ח שעל דרך כלל

פסקינן כותיה ס"ל שמשערים בין לקולא בין לחומרא, ונראה שדברי בי שמשי אלו נעלם מהבן איש חי דאחרת היה מזכירו ואם היה יודע ממנו היה פוסק כמותו, עי' דברינו בדף סט אות נא.

ושמעתי ממו"ר חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל שעל דרך כלל בן איש חי משנתו משנת חסידים ולכן על דרך חסידות כתב לחומרא והיינו דאם דרך משל כמו מה שכתוב היום בכל הלוחות זמן חצות הוא מאוחר ויצא נפק"מ לגבי תפלת מנחה שהוא גם מאוחר על דרך חסידות אם יכול לחכות יחכה אם מוכרח להתפלל מנחה גדולה אבל עיקר להלכה החצות המוקדם הוא חצות, ונפק"מ שא"א להתפלל שחרית מאז וכן נפק"מ לגבי דברים שאסורים סמוך למנחה, עי' או"ח סימן רלב ס"ב וכן איסור עשיית מלאכה בערב שבת כמבואר בסי' רנ"א ס"א שלא רואה סימן ברכה דיש מפרשים מנחה גדולה וכן מה שמבואר באו"ח סימן תסח שהעושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה היו משמתין אותו ואפילו לעשות בחינם אסור עי"ש. וכן מה שמבואר באו"ח סימן תעז לגבי אכילת אפיקומן שיהא זהיר לאכלו קודם חצות. והרמ"א כתב שגם ההלל יקרא קודם חצות, ועי' אור לציון (חלק ג') פרק טו כהנא א"ת כז ד"ה 'והנה' שאם קורא הלל אחר חצות כיון שיש בזה ספק ברכות לא יחתום ההלל בברכה עי"ש. ולענ"ד י"ל ברוך אתה "השם" והיינו שם השם בכינוי כמו שהארכתי במקום אחר לצאת מידי ספק. ואעפ"י שבאור

לציון (ח"ג פרק יא תשובה ה דף קל"ג זר"ה 'והנה) כתב שיש לחשב חצות מזריחה לשקיעה ע"כ העיקר כדברינו לעיל וכדמוכח מהפר"ח בבי שמשו והבן איש חי, ועי' לעיל דף מה ומז אות לו, לז אימתי זמן חצות ובסוף אות לו כתבתי שלגבי תיקון חצות מונים חצות מנץ עד השקיעה, עי"ש בדף מז.

ועי' אור לציון (ח"ג פ"ד שאלה ח בהערות) הביא מבא"ח (וישלח שנה ראשונה אות ה) והמעייין בבא"ח יראה שדיבר רק לגבי תיקון חצות אבל לגבי זמן חצות שנפק"מ לגבי מנחה גדולה עי' בא"ח (פרשת ויקהל שנה ראשונה אות ה) שהעיקר שמונים מעה"ש עד צה"כ וכבר כתבתי לעיל מש"כ בא"ח וסברא ראשונה עיקר דחיישינן לחומרא היינו מצד חסידות אבל הפר"ח הכריע שבכל מקרה כן דנים וכן הלכה שרגילים לפסוק כפר"ח בדברים שלא נתבררו בשו"ע שמשנתו סולת נקיה, ואף שהמנהג היום לחשב חצות לגבי תפלת מנחה מהנץ עד השקיעה, י"ל כיון שאין בזה הפסד חששו לדעה זו אבל יש נפק"מ לגבי תפלת שחרית שאי אפשר להתפלל בזמן זה שהוא אחר חצות לדידן, וכן כשנזכה להקריב קרבן פסח דרך רחוקה מונים עד חצות עיין ברמב"ם (הל' קרבן פסח פ"ה ה"ט) עי"ש, וכאן העיד בנו החיד"א שהמנהג למנות מעמוד השחר ובפשטות

הכונה עד צאת ג' כוכבים בינונים. ובזה יש לדחות גם מש"כ יביע אומר (ח"ט או"ח סימן קח אות ל בהערות על אורל"ט) שיותר נכון לחשבון חצי היום מהנץ עד השקיעה, עי' ברכ"י (או"ח סי' א אות ה) וז"ל בת"ד בשם אור החמה: דבשלמא ק"ש ותפילה ושבת זמן זמנם לפי הארץ שיושב בה אבל תיקון חצות לא ישתנה כי הוא תלוי במשמרות אשר בשמים ממעל והם לפי עת וזמן חצות אשר בג"ע הארץ שהיא תחת קו השווה שהיום והלילה שוים לעולם ולפיהם יהיה תיקון חצות ולכן י"ב שעות אחר חצות היום הוא חצות לילה בשמים ובג"ע הארץ והם דברים של טעם עי"ש עוד. ומוכח דס"ל רק לגבי תיקון חצות ועי' בלוח של מעשה ניסים כדורי שכתב לגבי זמן מנחה גדולה הוי חצי שעה אחר חצות ומונים חצות מהזריחה עד השקיעה ולגבי מנחה קטנה כתב שמונים שתיים וחצי לפני צה"כ, ותמוה מאד דאם ס"ל שמונים מעה"ש עד צה"כ לגבי מנחה קטנה א"כ ה"נ במנחה גדולה דמאי שנא ואף אחד מהפוסקים הקדמונים לא חילק בין מנחה קטנה לגדולה. ועי' בקונטרס הכללים שבראש הספר אות טו דמוכח מהגמרא ברכות כו, ב שאין הבדל בין מנחה גדולה למנחה קטנה ותמיד מונים מעמוד השחר עד צאת ג' כוכבים בינונים.



שיטת המעלות ואם יש לפסוק כן

הנה כתב בספר זמנים כהלכתם (נורשטיין, נדף נ) שהיום משתמשים בשיטה של מעלות כל הרבנים עורכי הלוחות, ולמשל בדף נד כתב באות ג' שהזמן המקובל בימינו בין רוב הרבנים עורכי הלוחות לצאת ג' כוכבים קטנים רצופים לפי ראיית סתם בני אדם (שליש נקראים היכן להניט) הוא במרכז א"י ביום הבינוני 36 דקות אחרי השקיעה המישורית ואז נמצאת שם השמש כמעט 8.47 מעלות מתחת לאופק עי"ש.

ולענ"ד כיון שהרמב"ם כתב ששליש שעה אחר השקיעה צאת ג' הכוכבים והסברנו שזה תלוי ביום ארוך או ביום קצר ולזה קוראים זמניות א"כ אי אפשר לתת בזה זמן קבוע וצריך לחשבן יום יום וה"ה בכל זמני היום.

וגם בספר זמנים כהלכתם כתב (דף נה) שגם שהלוחות מחשבים עפ"י מעלות ראוי לחשוש להוסיף או לחסר לחומרא דקה אחת ע"כ, ולכן לענ"ד יש לחשב לפי זמניות וכדברי הרמב"ם שלא הזכיר מעלות בכלל, בפרט שראיתי בספר באר חיים של הרב אברהם עדס שליט"א שיש הבדל בין שיטת המעלות לזמניות עי"ש (דף קג נד"ה 'זיטת') שלפי שיטת המנחת כהן הדבר תלוי באורך וקוצר היום ובימות החורף שהיום מתקצר גם זמני הנשף

מתקצרים (עי"ש בדף קא בהערה 39 שהסביר זמני הנשף הם הזמנים שמתחלף בהם היום ללילה והלילה ליום כך אמרו בגמ' (ברכות ג, ב) ומבאר הגר"א (אמרי נעם על מס' ברכות שם ונ"ה זניאור הגר"א למשל ז, ט) דהכונה לזמנים שמעלות השחר עד הנץ החמה ושמהשקיעה עד צה"כ דזמנים אלו נקראים זמני הנשף ע"כ). ולפי חישוב המעלות גם בימות החורף מתארכים זמני הנשף ע"כ. ועי"ש בדף קז שהביא שכיום נוהגים ברוב הלוחות בארץ ישראל לחשב עפ"י שיטת המעלות את הזמנים הבאים: עלות השחר, צאת הכוכבים, צאת השבת, זמן ציצית ותפילין וכו', ועי"ש בדף קט שהביא דוגמא בניסן ותשרי עמוד השחר 90 דקות לפני הנץ החמה ותמוז 113 דקות לפני נה"ח ובטבת 95 דקות לפני נץ החמה, כלומר אעפ"י שבחורף היום יותר קצר מבניסן ותשרי מ"מ זמן הנשף בחורף יותר ארוך מבניסן ותשרי, דכך הוא עפ"י שיטת המעלות וכן"ל משא"כ לפי חישוב זמני כשיטת המנחת כהן שתלוי באורך וקוצר היום אזי עלות השחר בטבת הוא כ- 80 דקות לפני נה"ח, וכן נקט הגרימ"ט בספרו בין השמשות (פ"ה אות א ד"ה 'ודע עוד' ופ"א אות ה) והספר יצא בשנת תרפ"ט עי"ש. ועוד עיין בספר הזמנים בהלכה (פניני, חלק א דף קסז אות ו) שכתב וז"ל: יש שאמרו שלקביעת זמני הנשף יש

לבדוק את המציאות בכל מקום ומקום ואין לסמוך על חשבון המעלות כי בנוסף למצב השמש תחת האופק ישנן סיבות נוספות המשפיעות על הארת הרקיע בשעת הדמדומים וכמו הגבהים והאקלים ועוד כי חכמי התלמוד לא זכרו בשיעוריהם את מדת מצב החמה אלא קצבו עפ"י הבחינה והניסיון ולא ניתנו הדינים עפ"י חכמי הפיזיקה וחכמי התכונה, גם רבי יהוסף שוארץ קורא תיגר על שיטת החשבון עפ"י תורת התכונה וטוען שהמציאות סותרת לה. (ואמת דברי החוקרים שהקש השכלי מורה כמה דברים והניסיון מכחישם) ובהתאם לכך ערך את לוחותיו ובהערה 15 ציין לדברי ר' יוסף (שוארץ) דף כג, ב וטוען שם שאין הפרש במשך הנשף בין תקופת ניסן ותשרי לתקופת החורף ובלוחותיו נשף השחר בימי ניסן ותשרי – שעה ומחצה, בשיא החורף שעה ו-25 דקות ובשיא הקיץ שעתיים ואין זה לא עפ"י נשפים זמניים ולא עפ"י נשפי המעלות, ובהערה 12 הביא הרב ביניש מחידושים וביאורים שבת ז, יד (מהגר"ח גריינגן ז"ל) שכתב וז"ל אבל שמעתי ממרן (החזו"א) זללה"ה שיתכן וישנן סיבות עלומות מאיתנו הגורמות להחשיך שיהא צה"כ ולפיכך אין לנו בזה מקום לחשבונות כפי מהלך החמה ואין בידינו אלא השיעור בימים בינונים המבואר בגמ', ע"כ. ולא ידעתי למה עזבו עושי הלוחות את שיטת החזו"א

שעל דרך כלל אזלינן כוותיה בדבר שלא נתברר, וע"ע שם בספר הזמנים בהלכה שהביא דכן ס"ל ר"י טראפ בקובץ הכרם (ורשה תרמ"ח עמ' 108) וכן בספר אור היום (סימן סה נהערה 14) כתב דכן ס"ל לר"י העניקין בהקדמה לספר זמני היום בהלכה לרבי יהודה הלוי ע"ש בהסכמה וז"ל בת"ד: אבל אין למדוד במדת המעלות כי לא ניתנו הדינים על פי חכמי הפיזיקא וחכמי התכונה וזה כתב בתאריך כז טבת תשכ"ד ע"כ, ולכן מה שהביא בספר הזמנים בהלכה (צייטש, ח"א נדף קסו א"ת ט) שבימינו משתמשים בחשבון זה (של המעלות, ע"צ) כל הרבנים עורכי הלוחות ובהערה 11 ציין לר"מ טיקוצ'נסקי בספרו בין השמשות (ע"ט עמ' נח) והר"י הלוי בספרו זמני היום בהלכה והר"מ פוזנא בספרו אור המאיר ור"ש דבליצקי בלוחות שבסידור מנחת ירושלים והר"י מנת בספרו זמני הלכה למעשה ע"כ, לא ידעתי הרי הרב העניקין שהר"י הלוי לקח ממנו הסכמה כתב לו שאין למדוד במידת המעלות וא"כ אינו מסכים לו, ולכן הדרך שישכון אור ללכת לפי זמניות וכפשט דברי הרמב"ם וכמו שכתבתי, והרי הרמב"ם כתב בהקדמתו למשנה תורה שע"י לימוד במשנה תורה יודע תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם ואם נימא שכונת הרמב"ם לשיטת המעלות היה לו להזכיר זה, עי' בספרי ציון במשפט תפדה (דף רנ"ה ד"ה 'והנה').

הערות על חיבורים ומחברים

הערות על ספר "תורת הברית" להרב מרדכי ששון שליט"א

בס"ד, כ' תמוז תשע"ז

בדף עג בהערה טו, כתוב שנולד בחול אחר השקיעה נימול למחרת עי"ש, והנה לפי הרמב"ם שפסקינן כוותיה על דרך כלל כתב בהלכות תרומות (פ"ז ה"ז) שמהשקיעה עד צה"כ יש שליש שעה, וידוע שהשעה היא זמנית, ולמשל בימי הקיץ (כ' תמוז) השעה לפעמים בערך 91 דקות, ושליש שעה זהו חצי שעה, והמיל 27 דקות, ו- $\frac{3}{4}$ מיל בערך 20 דקות, וא"כ יש לנו עשר דקות אחר השקיעה שמקרי נולד היום, וכ"כ פר"ח בקונטרס "בי שמש" שאם נולד אחר השקיעה ועדיין יום מלין באותו יום. עי' בקונטרס המצורף לספר בדף יח ד"ה 'גם' וכו'.

בתורת הברית (דף טז הערה מ) הביא בשם הגרי"ש אלישיב שעד 30 או 32 דקות עדיין מיקרי ספק יום, ומסקנתי ששקיעה שדיבר הרמב"ם מיירי לפי אופק שלזה יקרא באמת שקיעה אף שלדידן פעמים בפרט בקיץ גם אחר שקיעה עדיין יום וכמש"כ כאן לעיל, אבל בחורף הזמן יותר קצר מ- 30 דקות. ועי' דברינו בספר מדף כד עד דף לג.

הערות על ספר "אור גדול" (אוחנה)

כתב בדף רצו ענף א שהפר"ח פסק להקל כר"ת אבל לא כתב שהפר"ח הסביר לדברי ר"ת שמסתכלים מהשקיעה עד צה"כ ומחלקים ל-4 והרי פר"ח כתב שיש הבדל בין קיץ לחורף שבחורף מיד הוי צה"כ ובקיץ שוהה הרבה. והרמב"ם כתב שמהשקיעה עד צה"כ שליש שעה ופשט כונתו לשקיעה שלנו שאם כיון לר"ת איך נוכל לידע זה, עי' בקונטרס בי שמשי המצורף לספר בדף כג ובהערה שם.

ועוד עי' בדף שעד שהביא שהפר"ח העיד שהמנהג כר"ת וכבר דחיתי זה והרי החיד"א מביא מבית דוד שאם לא נראית השמש מונים להבא והיינו לא כר"ת וברכ"י רס"י שלא סק"ז כתב שכן נתפשט המנהג הובא באור גדול דף שעג ד"ה 'בדיוק', ועי' בספר דף כב וכג.

עי' מהר"י פראג'י בספר סוגיא דבין השמשות דף קד ע"ג וז"ל בת"ד וכל המערער על המנהג הזה אני דן אותו כמחטיא את הרבים ע"ש וכונתו למנהג שנהגו כהגאונים ולא כר"ת וע"ש שהזכיר לדברי ר"ח אבולעפיא שאחר שנהגו לא כר"ת דומה למה שאמרו אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל וע"ז נאמר יפה שתיקה

הירושלמי לסוף הנץ החמה שהוא 58.5 דקות
אחר הנץ האופקי עי"ש וכיון לפירוש הבני
ציון שפירא.

ולענ"ד אין להוציא דברי הירושלמי מפשוטן
ודברי הירושלמי אלו מתאימים
לגירסא שבכל ספרי הרמב"ם ששעה קודם
הנץ זהו הנץ ועב"ח שמקור דברי הרמב"ם זהו
מהירושלמי וכן ס"ל לבית דוד שכך היה
המנהג ברוב בתי כנסיות שבירושלים, ומה
שכתב בהליכות עולם שסברת הבית דוד
אפקוה מבי מדרשא ולכן תמה על הבן איש חי
שמייחס חשיבות לסברא זו, לענ"ד זהו ההלכה
וכיון שהיה מנהג כזה ובשמן ששון פרסיאדו
על שער הכונות הל' ק"ש כתב היה מנהג בית
אל וכן נהגו מימות ראשונים וכן העיד הרב
פירא וזה נעלם מהבן איש חי א"כ אף א"נ
שהלכה רופפת בידינו פוק חזי מאי עמא דבר
ועי' דברינו בדף סה באות מח – מט, ונראה
שזהו גם סברת הפר"ח בקונטרס בי שמשי
שכתב לדעת הרמב"ם בתקופת פסח היום
מעה"ש עד צה"כ 16 שעות שהרי מיל 24 דקות
כפול 40 זהו 960 דקות לחלק ל- 60 יוצא 16
שעות, והנה בערב פסח יד ניסן תשעח צאת
הכוכבים בערך 7:30 וניקח לאחור 16 שעות
יוצא עה"ש בשעה 3:30 ונץ באותו יום 6:30
א"כ יוצא שעמוד השחר שלש שעות קודם הנץ
ובהכרח שהפר"ח ס"ל את סברת הבית דוד
ואף שהוא גורס ברמב"ם 'עישור' שעה כבר
כתב המג"א בסי' נח שלדינא אין חילוק בין
הגרסאות והיינו שלגירסת 'עישור' שעה זה

לחכמים, ולא כמו שכתב באור גדול (נעין הקדמה
נד"ס 'ולקן' וז"ל: וכל העושים מלאכה לפני זה
הזמן במוצאי שבת) (היינו לפני 72 דקות
מהשקיעה) עוברים הם באיסור סקילה מוחלט
ואין להם על מה שיסמוכו, ע"כ. הנה תראה
כמה הרחיק לכת וגם מהר"י פראג'י שדעתו
נוטה לזה כתב כל המערער על מנהגנו מחטיא
את הרבים, וכן המעיין בספרנו זה יראה שכל
הראשונים שהזכיר בספר הנ"ל ניתן להסביר
שכוונתם לפלג המנחה שזהו תחילת שקיעה
שכיוון ר"ת ולפי מחבר ספר זה אם יוולד תינוק
50 דקות אחר השקיעה ביום שבת צריכים
למולו בשבת וח"ו לומר כן ולענ"ד לכשיקום
סנהדרין ויהיה מזבח ידונו אדם זה לסקילה
ויל"ע בטעה בדבר מצוה, ועכ"פ מי שיחלל
שבת 50 דקות אחר השקיעה וגם לפני כן יש
לדונו למיתה, ומסקנת ההלכה ששליש שעה
זמנית אחר שקיעה אופקית הוי לילה לכל דבר,
עי' דברינו מדף כב עד דף לג.

הערות על ספר "יום ולילה של תורה" בענין עמוד השחר לפי הירושלמי

ראיתי בספר יום ולילה של תורה של הרב
יעקב גרשון וייס הי"ו שכתב בדף רסז
אחר שהביא לדברי הירושלמי ברכות ד, ב
שעה"ש ח' מילין כתב בודאי קשה מאד לומר
שהכונה היא שעמוד השחר מקדים כ- 144
דקות להנץ החמה באופק ולכן הסביר שכונת

חוזר על זמן קריאת שמע וברכותיה שזהו בערך שש דקות ולגירסת הגר"א זהו שליש עישור שעה שזה 2 דקות וגם להגר"א י"ל דס"ל שהאיר המזרח זהו הנץ החמה כדמוכח מהשו"ע יו"ד רסב בביאור הגר"א שהביא לדברי הירושלמי הנ"ל, ועי' מש"כ בדף נז ד"ה 'הנה' לישיב דברי הגר"א בשנות אליהו ברכות שעה"ש היינו האיר המזרח ולענ"ד גם המ"א ס"ל כן כירושלמי שהרי בסי' פט סק"ג

מבואר שס"ל עה"ש לפני האיר המזרח ובירושלמי כתוב שהאיר המזרח קודם נץ החמה ד' מילין ועמוד השחר קודם האיר המזרח ד' מילין, ועי' דברינו באות מא בדף נז ואילך.

➤ הערות על לוחות שנה שונים ➤

א. לוח שע"י "דפוס חדוה" בהסכמת מרן הגרע"י זצ"ל

שאלתי את הרב קלר שליט"א (מעורכי הלוח) ואמר לי שהוא לא מתמצא רק בענין של הנץ החמה ושקיעתה, ותמהתי הלא בהסכמה כתוב "מחשב הזמנים" לכל מקום ומקום וכו', וענה לי הרב שהוא רק לזמני שקיעה ונה"ח, וגם מרן זצ"ל נתן הסכמה במקו"א לאלה שמחשבים אחרת ע"כ. וא"כ יש כאן מקום לטעות ואין לסמוך על הסכמה זו מכל וכל, ועי' לקמן אות ד בהערות שכתבתי על הסכמה של לוח המאור שע"י ישיבת אור החיים.

ב. לוח "זמני רצון" מהרב דוד סופר שליט"א בהמלצת הרב יצחק יוסף שליט"א

ס"ל שהמיל י"ח דקות, ועי' בספר דף לד אות כב ובדף מד אות לה שהארכנו להוכיח שלא כשיטה זו.

ג. לוח "אהבת שלום" תשע"ח

עי' בלוח זמני היום בדף 645 שכתבו שם ז' שיטות לצאת הכוכבים: י"ד דקות אחר השקיעה, י"ח וחצי דקות, כ"ז דקות, ל"ו דקות, מ' דקות, צה"כ דר"ת בדקות שוות,

צה"כ דר"ת במעלות, ע"כ. ולא ידעתי מדוע לא הביאו עוד שיטות כגון ד' מילין לפי זמניות וכן כל השיטות של מיל כמה הוא, והיו צריכין בכל זמני היום לחשבן לפי כל השיטות. ועי' באר חיים (פרס דף קמא) שהביא י"ח שיטות בצאת הכוכבים ואין לדבר סוף. ועי' בחוברת יגדיל תורה (חכ"ד כא - כה קנז ו צעמוד 2161) כתב הרב טיקוצ'ינסקי זצ"ל וז"ל שם (בתוך דבריו ד"ה 'איני חושד'): כי איך יתכן להציע לכתוב בלוח ריבוי דעות בפרט בנוגע לשעות זמניות בלוח שכזה שאיננו ספר פלפולי ודאי אין להביא אלא הדינים המבוררים והמצורפים והמוסמכים והמקובלים, רק לפרקים רחוקות הבאתי גם אני בלוח דעה שניה במקום שאין הכרע לא בדין ולא במנהג אבל בשום אופן אין להביא שיטות רבות ואף לא ב' שיטות במקום המוסכם בפרט בנוגע לשעות זמניות וחלילה לנו להכניס אנדרלמוסיה במנהג שעות זמניות עכ"ל. והשיטה האמיתית לדעתי הוא שליש שעה אחר השקיעה המישורית והיא זמנית ושיטה זו לא הובאה בספר הנ"ל, עי' בתוך ספרי דף כד אות טו ומשם בארה.

ד. לוח "המאור" תשע"ח שע"י
ישיבת אור החיים מאת הרב שלמה
בניזרי הי"ו

הנה תחילה נכתב שם שרוב הלוחות המופצים כיום בארץ אינם מחושבים עפ"י דעת מרן השו"ע יוצא איפא שעמוד השחר וזמן רבנו תם אינם מחושבים כראוי וכן סוף זמן ק"ש ותפילה ועוד וכו' ודבר זה עלול לגרום לבעיות הלכתיות חמורות לדעת השו"ע, ע"כ. אמר ע"צ: גם לוח זה אינו מחושב לדעת ההלכה האמיתית והמנהג הנכון שנהוג כמו מה שכתב החיד"א בחיים שאל שהמנהג לחשב מעמוד השחר עד צה"כ, והנה לוח המאור מחשב לפי צאת הכוכבים של ר"ת ואינו נכון דאנן קי"ל לא כר"ת (ולפי שיטתי ר"ת כוונתו להגאונים, ע"י בחיבורי דף ה אות ב ודף יב אות ז) וגם הוא כתב שעמוד השחר מחשב בדיוק שבעים ושתיים דקות זמניות קודם הנץ האסטרונומי ושיטת החישוב שמחשבים את הזמן מזריחה אסטרונומית עד שקיעה והזמן שיוצא מחלקים אותו ב- 10 והתוצאה מחילוק זה הוא זמן עמוד השחר, ע"כ. הנה נעלם ממנו דברי הירושלמי ברכות ד, ב שר' חנינא אמר שמעמוד השחר עד הנץ החמה יש ח' מילין ובין עה"ש להנה"ח יש את האיר המזרח שזהו ד' מילין אחר עה"ש ולדברינו כונת הבבלי בפסחים צד, א שמעה"ש עד הנץ יש ד' מילין מדובר בהאיר המזרח וכמו שכתב הרש"ש במגילה דף כ, ב וזהו כמו גירסת כל הספרים ברמב"ם הל' ק"ש

ששעה קודם הנץ זהו הנץ והכונה לשעה זמנית ויותר משעה זמנית, עב"ח בסי' נח שמקור דברי הרמב"ם זהו הירושלמי הנזכר, ועי' מחצית השקל או"ח סימן פט שלפ"ז זהו יותר משעה ול"ד שעה וכך היה המנהג כעדות הבא"ח בשם הרב מאני זצ"ל שברוב בתי כנסיות בירושלים נוהגים כן וכן בבגדד, וע"ע בכל זה בחיבורי דף סה וסז אות מח – מט. עוד כתב לגבי זמן התעטפות בטלית ותפילין שמחושב שש דקות זמניות אחר עה"ש וכדעת הפרי מגדים, והנה עי' פרי מגדים בסימן נח אשל אברהם אות ב שכתב על זה ועדיין אין זה ברור ע"כ וא"כ איך כותבים בלוח שנה לכל ישראל דבר שלא ברור וגם ביאור הלכה בסימן נח ס"א ד"ה כמו שיעור וכו' כתב על פמ"ג זה ודבריו דברי תימה הן דהמ"א בעצמו לקמן בסימן פט ס"ב נשמר מזה וכתב דכונת הרמב"ם במה שכתב קודם עלות השמש רוצה לומר קודם הנץ החמה פירוש תחילת הזריחה ולא עלות כל גוף השמש וכ"כ המחצית השקל שם ע"ש וכונת ביה"ל לומר דמה שקי"ל מעמוד השחר עד עלות השמש הוא שעה וחומש היינו קודם תחלת הנץ שהוא שעה קודם הנץ שלנו ולא כפמ"ג שהבין שחומש שעה לפני תחילת הנץ זהו עמוד השחר עי"ש באריכות בדף נה אות מ ד"ה 'שיטת', ולדידן אין צורך לכל זה שכבר ביארתי שעה"ש הוא ח' מילין קודם הנץ והאיר המזרח הוא ד' מילין קודם הנץ א"כ ודאי שקודם הוא זמן של עטיפת טלית והנחת

תפילין, גם מה שכתב שזמן זה נועד לפועלים לדברינו הנץ לכתחילה ד' מילין קודם נץ שמקובל היום.

עוד כתב שם בלוח המאור שזמן הנץ משקף את הזמן המוקדם ביותר בכל יום מימות השנה שניתן לראות את קרן השמש הראשונה מעל לאופק ממקום כלשהו בעיר, לדידן י"ל שד' מילין קודם הנץ הנראה במישור זהו הנץ וככמו לגבי שקיעת החמה דמסתבר שדברו לפי רוב המקומות המצוי והיינו במישור, עי' בדף סה אות מז.

עוד כתב שם לגבי סוף זמן ק"ש לשיטת המג"א כתב שמחשבים מעה"ש עד צה"כ דר"ת וכבר ביארתי שאין זה נכון אלא מודדים לפי צאת הכוכבים שהוא שליש שעה אחר השקיעה וכדברי הרמב"ם (הל' תרומות פ"ז ה"ב) עי' דף כד אות טו, וגם לגבי עה"ש מודדים לפי מה שמוכא בירושלמי שהוא ח' מילין קודם נץ דידן וכדברי מ"א זהו מוכרח שהרי מוכח מדבריו בסי' פט שעה"ש הוא קודם האיר המזרח וכדברי ביה"ל שם בסי' פט וזה יבוא טוב רק לדברי הירושלמי שח' מילין קודם הנץ הוא עה"ש, עי' דברינו מדף מט עד דף סד אות לט – מו.

ומה שכתב סו"ז ק"ש להגר"א, נראה דהגר"א כונתו להאיר המזרח שהרי ביו"ד רסג פסק לדברי הירושלמי שעה"ש הוא ח' מילין קודם הנץ ובהכרח שהאיר המזרח זהו הנץ שהרי הרמב"ם כתב שעמוד השחר הוא שעה וחומש קודם עלות השמש ולהאיר המזרח

קורא הרמב"ם עלות השמש, עי' בדף עד אות נח.

ומה שכתב לגבי חצות היום שמחשבים את הזמן מזריחה אסטרונומית עד השקיעה ואת מספר השעות שיצא חוצים לשנים וזהו חצות, זה אינו נכון כי הפר"ח והבא"ח כתבו להדיא שגם לגבי זה מודדים מעה"ש עד צה"כ שהרי הפר"ח כתב רק לגבי פלג המנחה מודדים מהשקיעה וכן איש חי כתב לגבי כל הדברים מודדים מעה"ש עד צה"כ ומה שאמרו חמה בראש כל אדם, עי' מאמ"ר והרמב"ם בשו"ת פאר הדור כתב ועי' ירושלמי תענית שאחר חצות עבר רובו של יום, עי' דברינו מדף מה עד דף מח.

ה. לוח "עתים לבינה"

בקונטרס ביאורים לזמני הלוח ראשית יש להעיר שלא הביא דברי החיד"א בחיים שאל שכתב שהמנהג בכל תפוצות ישראל להחשיב הזמנים מעה"ש עד צה"כ א"כ זהו ההלכה ונאמר שההלכה רופפת פוק חזי מאי עמא דבר, ולפ"ז ביאור הגמ' פסחים צד מהלך אדם ביום מ' מיל הוא מעה"ש עד צה"כ. והנה הרמב"ם פסק שהמיל הוא עשרים וארבע דקות וכן ס"ל להפר"ח שבד"כ פוסקים כמותו, ועי' בחיבורי שחישבתי דלפ"ז היום בער"פ ארכו הוא 16 שעות וכ"כ הפר"ח בקונטרס בי שמשי וע"כ דס"ל כהירושלמי עי"ש בחיבורי מדף מח עד דף סד אות לט עד

מו. והנה גם בתרה"ד ובשו"ע או"ח תנט ניתן לבאר שהמיל הוא 24 דקות ו"רבע שעה" שכתב היינו זמנית, וכן מסתבר דלא יתכן שהשו"ע ותרה"ד יחלקו על הרמב"ם שהוא גדול הפוסקים. ולכן כל הדעות שהביא בעתים לבינה מופרכים משיטת הרמב"ם שהלכה כוותיה וגם כפר"ח במקום שלא ברור מהי דעת מרן השו"ע ובפרט שיש ראייה מהש"ס לשיטה זו וע"ע בכל זה בדף לג עד דף מד. ולא טוב עשה בעל העתים לבינה שהביא הרבה שיטות בכל דבר ויוצר בלבול וגם אגודות אגודות ולדידן יש מנהג אחד.

ו. לוח "ארץ ישראל" שהרב אולמן שליט"א מבד"ץ העדה החרדית אמר לי שהם פוסקים לפי לוח זה.

עיין בדף 360 בספר לוח ההלכות והמנהגים שכתבו בא' תשרי תשע"ח עמוד השחר 4:52 וזריחה כתבו שזהו 6:23 ועיין בדף 341 ועיין בלוח אהבת שלום תשע"ח במבוא ללוח בדף 605 שהביאו משיעורי ציון (א"א) בעמוד עה שכתבו על לוח הגרימ"ט דאין נכון ליתן לפני הציבור זמן של עמוד השחר לפי הכרעתו בזמן שאין בזה שום מנהג קבוע מקדמת דנא ומה שבידור הלכה טוען שהוא מנהג לפני הגרימ"ט והוא מלוחות הר"י שווארץ ונברשת ע"כ אך מ"מ אינו מקדמת דנא.

ובשיעורי ציון שם בדף עה כתב על הרב טיקוצינסקי שסידר זמן עלות

השחר 90 מינוט לפני הנץ החמה ורבים חושבים בתומם שיש לו בזה איזה חשבון אסטרונומי שקול ומדוד שאין להרהר אחריו אבל באמת אין כאן שום חשבונות אסטרונומיות רק הפלוגתא שבפוסקים הנ"ל וכבר היה לי ויכוח חריף איתו שנמשך כחצי שנה בכמה מאמרים בעיתון קול ישראל בקיץ שנת תרצ"ט שאין זה משורת הדין לתת לפני הציבור סדר זמנים של עלות השחר עפ"י הכרעתו (ואין בזה שום מנהג קבוע מקדמת דנא כלל ועיקר כאשר ביארתי שם) והם טועים וחושבים שזהו הזמן האמיתי של עה"ש שאין מה לפקפק בו ומחויב לכתוב הערה בשולי הלוח שאמנם נמצא בפוסקים עוד דעות ועפ"י השו"ע הוי עה"ש 72 מינוט לפני הנץ (אמר ע"צ: אין ראייה לזה והמיל הוא זמני כמו שהארכתי בספרי מדף לד עד דף מג אות כב עד לה גם לפי השו"ע) ועפ"י הר"מ ביד החזקה הוי ב' שעות אלא שהוא סידר הזמנים כדיעה שלישית 90 מינוט עפ"י נימוקים שיש לו ומי שירצה ישמע לו ואין מעלימין האמת בד"ת והרוצה לעמוד על שיעור הר"מ ז"ל (שהוא ב' שעות לפני הנץ בימים השווים) בכל ימות השנה צריך להוסיף שליש מלגאו על החשבון הכתוב בלוח עץ חיים כגון אם לפי הלוח מקדם עלות השחר להנץ עם 99 מינוט צריך להוסיף 33 מינוט ובס"ה 132 מינוט לפני הנץ זהו שיעור הר"מ ז"ל.

וכשידיברתי עם הרב אולמן שליט"א מהבד"ץ אמר לי שהם הולכים

כמו הרב טיקוצ'ינסקי כי הגר"ש סלנט והרב זוננפלד הסכימו עמו הנה כן כתוב ביגדיל תורה (חכ"ד כ"א כ"ה נעמוד 2150) ושם כתוב שגם האדר"ת הסכים עמו בשנת תרס"ד עשיית הלוח היה לפי עה"ש עד צאת ג' כוכבים ואח"כ כתב שאין לזה שום מקור ובדבר זה שגו ת"ח ולומדים רבים וגם אני הייתי בטעות זו בשנים קודמות וכו' וכתב עליו הרב נאה שלדבריו כל גדולים אלו טעו וא"כ אין להביא את הסכמתם ללוח, כי הרב טיקוצ'ינסקי בעצמו חזר בו מהסכמתם ועי' ספר מקור בהלכה (נר"ז, ח"א דף נ"ה) שזוכר שזקני ירושלים לא הסכימו לרב טיקוצ'ינסקי וכן הביא מהגר"ז מלצר עי"ש.

ז. לוח "כסא רחמים" שנת תשע"ח

כתב הרב הנאמ"ן שליט"א ג' זמנים לצאת הכוכבים, והנה צה"כ מדינא דגמ' שהוא תלתא רבעי מיל לאחר השקיעה דהיינו י"ח דקות (המיל לדעת הרמב"ם הוא כ"ד דקות כמ"ס נפיה"מ פ"ג פסחים), ובקיץ מתאריך עד 21 – 22 דקות אבל אין שלשה כוכבים נראים לעין רגילה רק לזכי הראות והבקיאים היודעים במפת השמים עכ"ל הנאמ"ן. ועי' מש"כ הר"מ פ"ז הל' תרומות (מהדורת פרנקל) שצה"כ הוא שליש שעה אחר השקיעה ומסתבר דמיירי בשקיעה במישור שזהו השקיעה ברוב המקומות ואם יש הרים יש לנכות את ההרים, עי' דברינו באות יא, טו, טז ועוד.

גם לשיטתו של הנאמ"ן שחושש לדעת הרמב"ם שמיל הוא 24 דקות א"כ ניקח למשל ערב פסח של שנת תשע"ח שהוא י"ד ניסן יום שישי ושם כתוב בלוח של כסא רחמים צה"כ 7:14, והנה אם המיל 24 דקות ומהלך אדם ביום 40 מיל א"כ נכפיל 40 ב- 24 יוצא 960 ונחלק ל- 60 יוצא 16 שעות ביום זה וכשנוריד 16 שעות למפרע צה"כ 714 א"כ עמוד השחר 3:14 והרי הנץ ביום זה 639 (לפי לוח כסא רחמים) וא"כ יש הפרש בין עמוד השחר להנץ שלש שעות ועשרים וחמש דקות ובהכרח שסוברים את סברת הבית דוד שלפי איש מצליח נדחה קרו לה וגם מסתדר לפי חשבון הירושלמי ח' מילין קודם הנץ זהו עמוד השחר וגם פר"ח כך דעתו עי' בקונטרס בי שמשי.

עוד כתב הרב הגאון באות ב צה"כ לעין רגילה 36 דקות לאחר השקיעה והוא זמן צאת השבת בלוחות הרב טיקוצ'ינסקי ומקורו מדברי הברכ"י או"ח סי' רס"א בשם הרב גינת ורדים ע"ש עכ"ל. ולא ידעתי למה לא הביא לשון הגו"ר שמוכא בברכ"י וז"ל וראיתי להרב גינת ורדים בתשובה כת"י שכתב שהעולם נהגו בכל גלילות ישראל כסברת הגאונים ובמוצאי שבת בכדי שהות שנים שלשה מילין מדליקין וצ"ל דיש הבדל בין קיץ לחורף דבקיץ ג' מילין ובחורף ב' מילין. והיה אפשר לומר שבצאת השבת החמירו כי לא היה להם שעונים מדויקים.

הנה כתב הרב הגאון באות ג' צה"כ לדעת ר"ת והוא 72 דקות (שוות) לאחר השקיעה

בלוחות אחינו האשכנזים תפסו בכל הצומות בערך 36 דקות אחר השקיעה והספרדים נהגו להקל בערך 20 דקות לאחר השקיעה חוץ מצום כיפור שאנו תפסנו דרך אמצעית בכל הצומות הקלים י"ח דקות אחר השקיעה בי"ז בתמוז שהוא באמצע הקיץ 22 דקות ובט"ב שהוא חמור 36 דקות אחר השקיעה וביוה"כ שהוא דאורייתא הבאתי גם את שיטת ר"ת לחומרא ומ"מ מי שהוא חולה וחלש יכול

לאכול במוצאי ט"ב 22 דקות אחר השקיעה, ע"כ. אמר ע"צ: עי' בחיבורי מאות יד עד אות כ ומשם בארה, וכבר כתבתי לעיל שהאמת היא דעת הרמב"ם ששליש שעה זמנית אחר השקיעה המישורית זהו צאת ג' כוכבים בינונים הלכה למעשה.

➤ מכתבי הלכה ➤

מכתב מהרב ידידיה מנת שליט"א

בס"ד

לרב צבי עידאן שליט"א

מצו"ב 'קצת' שאלות...

הנושא ברור, ומכיון שכבר התברר הכל רק שלחנו לכם קצת שאלות...
אנא, חבל על זמנכם, ואל תטרידו עצמכם לנסות ולענות...
משום כבודכם שלחנו השאלות, אבל הננו מבקשים בזה לסיים הענין,
ותוכלו לברר הכל אצל החכמים שתמצאו, ובזה סיימתי, בברכה"ת
י.מ.

א. בגמ' פסחים (צד, א) שמהנץ עד שקיעה – 32 מיל. ובחישוב של הרב צ"ע כתוב מהנץ עד "צאת הכוכבים" – 32 מיל ???
ב. אם מהנץ כבר עברו 8 מיל, ובשקיעה – $32 + 8 = 40$. א"כ עד צה"כ 41 או 42 ???
ג. בגמ' פסחים (צד, א) שמשקיעה עד צה"כ – 4 מיל ... ?

ד. מתי ייגמרו 6 שעות זמניות.... ביום ... ומתי חצות יום, ומתי שמש בראש כל אדם ?
ה. האם המג"א הסכים עם צה"כ של $1/3$ שעה זמנית אחרי שקיעה, או ד' מיל כר"ת ?
והאם אפשר לתפוס החבל בשתי קצותיו ?

ו. א"כ שעות הלילה – מצה"כ 20:23 עד 1:55 ! ? וחצות לילה מתי ? וכך נהגו באכילת המצה בליל הסדר ? ! ואסור ללכת לישון אחרי 1:55 בלילה ? (כבר הגיע "זמן תפילה"...). ולפני צום שביום, אסור לאכול אחרי 1:55 – האם נהגו כך ? !

ז. האם כתוב בנמוק"י שעלות השחר 8 מיל לפני הנץ ? ! (הוא רק הביא בקיצור את תחילת הירושלמי ותו לא !), האם כתוב במג"א שעה"ש 8 מיל לפני הנץ ? ! האם כתוב בפר"ח שעה"ש הוא 8 מיל לפני הנץ ? !

ח. האם ידוע שהפר"ח והמג"א לא סברו כמו שכתב הרמב"ם – מובא בביה"ל סי' נח סעי' ד"ה "ואם" – "ולא כמו שטועים איזה אנשים שעה"ש הוא כוכבא דצפרא דהוא זמן הרבה... כירושלמי" !! (והח"ח לא ידע ? ! והרמב"ם לא ידע ? !)

ט. מפורש בר"ח פסחים (צד, א) דהירושלמי לא פליג אבבלי, ועלות השחר 4 מיל לפני הנץ, ושאני אילת השחר שאינו נוגע לחשבון היום.

תשובות למכתבו של הרב מנת שליט"א
כתב באות א שמבואר בפסחים צד שמהנץ עד השקיעה 32 מיל ולפי שיטתי מהנץ עד צה"כ 32 מיל, לא קרא ולא הבין כונתי שהרי ח' מיל הולך לעה"ש עד הנץ עפ"י הירושלמי

ועוד, והרי באות ב כתב שמהנץ עבר ח' מיל, ומש"כ עד השקיעה טעות לדידן עד צה"כ 32 מיל, כמבואר בספרי כמה פעמים עי' מאות לט – מז.

מה שכתב באות ג מהשקיעה עד צה"כ ד' מיל, לדידן מפלג המנחה מקרי שקיעה ועד צה"כ ד' מיל והיינו לשיטת הרמב"ם שהוא שליש שעה עד צה"כ, עי' בספרי אות ו, ז, טו ועוד.

ובאות ד שש שעות יגמרו בחצות היום שמחלקים את היום מעה"ש, לדידן עד צה"כ ושמש בראש כל אדם כתב הרמב"ם בפאר הדור שזהו רק במקומות מסויימים, עי' אות לו, לז.

מש"כ באות ה אם המ"א מסכים שליש שעה אחר השקיעה אחר שכתוב כן ברמב"ם הל' תרומות פ"ז ה"ב והסכים לזה הרמב"ם א"כ כן הלכה למעשה ומי יבא אחר המלך, ודברי הרמב"ם הנ"ל נעלמו מעיני רבים עי' דברינו אות ו, טו.

באות ו חצות לילה מתי שחצות יום ומה שיין לומר אם כן נהגו באכילת מצה והרי גם בתפילת מנחה לא נוהגים כי הלכו אחר הלוחות וזו הסיבה שבצום לא נהגו כן כי טעו אחר הלוחות ומה שיין לאסור לישון הרי זה כמו צה"ש רגיל.

באות ז אם כתוב בנמוק"י שעה"ש ח' מיל הרי נמוק"י ס"ל שאילת השחר הוא עמוד השחר ובירושלמי מבואר שזהו ח' מיל קודם הנץ ובמ"א כתוב שעה"ש לפני האיר המזרח

ובירושלמי כתוב שזהו ח' מיל קודם הנץ ובאמצע האיר המזרח והרי הפר"ח ס"ל שערב פסח 16 שעות וס"ל שזהו לפני צה"כ וצה"כ ביום זה 7:30 ולפנ"כ 16 שעות זהו 3:30 ונץ ביום זה 6:15 א"כ בהכרח דס"ל כיירושלמי, עי' דברינו אות לט – מז.

מש"כ באות ח שהמ"א והפר"ח לא סברו כהרמב"ם כנראה כונתו לגירסת הרמב"ם ששעה קודם הנץ זהו הנץ, הרי הרמ"א כתב כן ובני ישראל יוצאים ביד הרמ"א, ומה שביה"ל הביא לירושלמי לא מדבר באילת השחר אלא בזמן אחר כמבואר בירושלמי ומה שהביא מר"ח הנה מוכח מר"ח שירושלמי לא פליג על הבבלי וכן מובא בר"ח יומא כט ועי' ברש"ש (מגילה כ. ג) שעשה סדר בנושא זה והמנהג כמו בית דוד וצריך להחזיר עטרה ליושנה אחר שיש לנו ירושלמי מפורש כבית דוד וצ"ל שכונת בית דוד להרמב"ם שעה זמנית כמש"כ המחצית השקל בסי' פט שהוי כמו שעה ויותר, עי' דברינו אות ס וכבר כתבתי שלהפר"ח מוכרחים לומר כהבית דוד ובמכתב זה קיצרתי, ועי' באורך בכל הספר תשובות לכל השאלות של הרב מנת והאמת והשלום אהבו.

צבי עידן

מכתב תשובה להרה"ג מאיר מאזוז

שליט"א

ב' הערות שכתב הרב שליט"א:

(א) על מש"כ דלדעת הרמב"ם שעה קודם הנץ הוא הנץ כתב הרב וז"ל: מרן כ' שהנוסח האמתי ברמב"ם "עישור" שעה.

(ב) על מש"כ שמודדין זמני היום מעה"ש לצה"כ כתב הרב וז"ל: אבל בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סי' מד) מבואר שמשערים מהנץ עד השקיעה. וכ"ד הלבוש והגר"א ומהר"ם שתרוג בשו"ת ישיב משה. וכן עיקר.

וכה השבתי בס"ד:

בס"ד, ו' חשון יום חמישי לסדר לך לך תשע"ח

לכבוד מו"ר הרה"ג מאיר מאזוז ראש ישיבת כסא רחמים יע"א שליט"א

שלום רב,

קבלתי מכתבכם בנושא הזמנים והנני להעיר על דברי כת"ר.

מה שכתב כבודו שמרן כתב שהנוסח האמתי ברמב"ם 'עישור' שעה, יראה כת"ר מה שכתב מ"א (או"ח סימן נח סק"ז ר"ה 'שיעור שעה') שהביא את ב' הגרסאות ברמב"ם, וסיים: ול"נ דלענין הדין אין חילוק בין הגרסאות ודו"ק. ועיין מחצית השקל וז"ל בת"ד: דודאי דכו"ע מנץ

החמה עד גמר עלייתו הוא שעה כמו שכתב הדרכי משה שידוע לידוע מעט בחכמת התכונה אלא מאן דגרס עישור שעה כוונת הרמב"ם ליתן שיעור מהתחלת ק"ש עד הנץ החמה עי"ש, ועי' ישיב משה שתרוג (סי' ר') דקי"ל כהרמ"א היכא דלא פליג על מרן ועי' ברמ"א בשו"ע סי' נח ס"א שכתב השעה כגירסת הרמב"ם. אגב, בספר מנחת כהן (מנחם פ"ו) כתב שהגירסא בכל ספרי הרמב"ם "שעה", ובדרכי משה על הגירסא של 'עישור שעה' טעות סופר אבל עכ"פ אי אפשר לדחות הגירסא שכתובה בראשונים שעה, וכ"כ הטור וכ"כ אורחות חיים הל' ק"ש ס"ה וכ"כ כל בו (סימן י') וספר הבתים על ר"מ (הל' ק"ט שער שני סימן ה') וכ"כ האשכול (הל' ק"ט ותפלה) וכ"כ הלבוש וכן הסכים הב"ח וכן דעת הפרישה סק"ה ומהר"א אזולאי על הלבוש סימן נח ואליה רבה סק"ד. ועב"ח שכתב מקור לדברי הרמב"ם מירושלמי ברכות ד. שמהאיר המזרח עד הנץ ד' מילין וזהו דעתו של הבית דוד (סימן לו או"ח), ועי"ש שהביא שר' ישעיה כתב בזה דברים מוכיחים כן, ועי' לשון החיד"א ביוסף אומץ (תשובה ס"ד) כתב על הבית דוד גדול המורים עי"ש, ועי' בן איש חי (פרשת ואלה שמות ראשונה אות ג) העיד בשם הרב מני זצ"ל שרוב הציבור בירושלים תוב"ב עושים כמו שכתב הרב בית דוד וכן מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בעיה"ק ירושלים עי"ש.

ואף שבן איש חי כתב שהוא מנהג חדש, עיין בשמן ששון פרסידאו על שער הכוונות

(דרוש ג' ענין כוונת ק"ש כתב זל"א ט') שכתב בת"ד: בקהילתנו פה ק"ק בית אל יכב"ץ נוהגים מימות הראשונים ראשונים כמלאכים להניח ציצית ותפילין תיכף בעמוד השחר ומקיימים את שתייהם והוא שמתחילים סדר הזמירות מעלות השחר וממשיכים זמנם בסדר הכוונות עד שעה א' במועד מדויק והוא קודם הנץ החמה ממש ואח"כ קורים ק"ש וכו' כגרסת הרמב"ם שהוא שעה אחת קודם צאת גוף השמש על הארץ וכו' עי"ש, ושם הביא לגירסא 'עישור' שעה והאריך במקום אחר שזהו ט"ס וכו' וגם מדברי מרן הקדוש נראה שחזר בו שסתם ולא פירש זמן הנץ החמה (אמר ע"צ: לדברי מ"א מובן למה סתם ולא פירש), עוד הביא שם מפ"י המשניות בר"מ שזמן הנץ החמה הוא שעה קודם שיצא כל גוף השמש על הארץ (אמר ע"צ: חיפשתיו ולא מצאתיו) ועי"ש שהביא שמעמוד השחר עד הנץ ח' מילין (אמר ע"צ: היה צריך לציין שהוא ירושלמי ברכות ח:) וסיים שם שבעה"ש בסוף הספר נביא בארוכה כל סברת הפוסקים בענין זה (אמר ע"צ: חיפשתי ולא מצאתי) ע"כ.

עוד כתב כת"ר בהערה שניה שבשו"ת פאר הדור סי' מד מבואר שמשערים מהנץ עד השקיעה, ראשית עי' חק יעקב (הל' פסח סימן תנט אות י') שכתב על המעדני מלך שר"ל שהרמב"ם סובר לחשב מהנץ עד השקיעה שזה הוא דוחק מאוד כמו שהאריך להשיג על זה בסוף תשובת חוט השני, ותו דאדרבא דעת הרמב"ם להיפך

בכמה מקומות בפירוש המשנה ובספרו היד כמו שהאריך במנחת כהן בחלק מבוא השמש מאמר א פ"ב, עי"ש באריכות. וגם מדברי הר"מ בפאר הדור אין ראיה, ששם הר"מ בא לבאר ענין של "חמה בראש אדם" לכן הנה תראה השמש בתחילת היום וידוע שיש תחילת יום הלכתי ויש זמני, ואפי' נימא שיש בזה הלכה רופפת עי' שו"ת חיים שאל להחיד"א (ח"ז סימן לח אות ט') כתב שפשטה ההוראה בכל המקומות למנות מעמוד השחר.

וכ"כ הבן איש חי (פרשת ויקהל שנה א' אות ה) שהעיקר למנות מעמוד השחר עד צה"כ, וכ"כ בפשיטות הפר"ח בקונטרס בי שמשי בסופו וז"ל: נמצא שאין לזוז מסברת בעל תה"ד בין לקולא בין לחומרא בין לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם מדרבנן עי"ש וכ"כ שם בדף קלט באופן ברור, ועיין בישיב משה שתרוג (סימן ג') שהביא ממהר"י בסיס זצ"ל שבדבר שלא נתבאר בדברי מרן יש לפסוק כהפר"ח כי ממנו תוצאות חיים עי"ש. ולכן מה שהביא כת"ר משיב משה שפסק מנץ החמה וכו' נראה שלא ראה לדברי פר"ח אלו וכן להחיד"א בחיים שאל וצ"ל שספרים אלו לא היו מצויים.

עוד הביא כבודו לדברי הלבוש, עי' קונטרס בי שמשי של הפר"ח (דף קלט זר"א עמוד טז) שכתב וז"ל: ושרי ליה מאריה ללבוש שנשתבש ושיבש אחרים עמו עי"ש. גם מה שהביא כבודו מהגר"א, הרואה יראה שהגר"א לכאורה סותר עצמו שבשנות אליהו (על זרכות

מסנה ה) כתב שהאיר המזרח זהו עמוד השחר וביו"ד (ס' רס"ז) כתב ש"אילת השחר" זהו עמוד השחר, ורציתי לתרץ דהגר"א מיירי לגבי ק"ש וכמו שכתוב בש"ס ברכות ט: שאם לא קרא בלילה יכול עד שתנץ החמה וזה כוונת ר"ג אם לא עלה השחר, ועכ"פ מבעל המאור מוכח לא כהגר"א. ולכן כל הלוחות שכתבו זמן ק"ש מאוחר מכשילים את הרבים והזמן הוא מוקדם מאד.

והיות וענין זה נוגע להרבה גופי תורה, היה חשוב שכת"ר יעיין בכל ענין זה, ויש אתי ספר שעומד אני להוציא לאור בכל זה ואם כבודו ירצה אשלח אליו בל"נ עותק, והיה חשוב שכת"ר ימצא לי זמן שנשב ביחד ונדבר על כל העניינים. וכן בענין הפריימריז שכת"ר ציווה להתפקד, בזמנו שלחתי ספר לכבודו

בשם 'ציון במשפט תפדה' ע"י הרב .. שליט"א עי"ש בדף קכג עד דף קכט ומשם בארה. גם יש לשאוף להקים מפלגה שרצונה היחיד להשליט את תורת ישראל בעם ישראל והיום קוראים לזה משפט העברי ולכן יש לפנות לכל הציבור ולהכניס רבנים מכל הציבור, ובקיצור לעשות סנהדרין עפ"י התורה, וכבר כתב מהר"י בירב מעיד אני עלי שמים וארץ שכל הרבנים שהכרתי בחו"ל היו מתאווים לבוא לארץ ישראל לחדש את הסמיכה, עי' בספרי ציון במשפט תפדה בחלק עשות משפט דף לג

ד"ה 'ראשית'

בברכת התורה

צבי עידן

מחברי הזמנים

ראיתי לציין כאן את הספרים והמחברים שכתבו והאריכו בנושא זמני היום, הלא הם:

- | | |
|--|---|
| א. מנחת כהן (פימינטל) עם קומץ המנחה (בוחבוט). | יט. זמנים כהלכתם (בורשטיין). |
| ב. בי שמש לבעל הפרי חדש. | כ. אור גדול (אוחנה). |
| ג. פקודת אלעזר או"ח סי' נח. | כא. שעות שוות בהלכה (וילנר). |
| ד. הגר"א בשנות אליהו ברכות ובשו"ע או"ח תנט ועוד. | כב. יודעי בינה (ישראל). |
| ה. חק יעקב או"ח סי' תנט. | כג. וזרח השמש (מלכה). |
| ו. ביה"ל סי' נח ובעוד מקומות וכמובא בס' רסא. | כד. מתיבתא שבת ב' אוצר עיונים ממערכה יב עד טו. |
| ז. מהר"י פראג'י (סימן מז). | כה. הלכה ברורה (להגר"ד יוסף) חי"ד. |
| ח. מוצל מאש (סימן א). | כו. אוצר הזמנים (כריסק). |
| ט. יצחק ירנן (כרדה, ח"ו סימן כט - מז). | כז. אורות וזמנים (קעפטש). |
| י. הזמנים בהלכה (בייש). | כח. בירור זמנים. |
| יא. בין השמשות טיקוצ'ינסקי. | כט. קונטרס הזמנים (כהן). |
| יב. חזו"א או"ח סי' יג. | ל. ישראל והזמנים (הארפנס). |
| יג. סוגיא דבין השמשות (סאטמר). | לא. סדר זמנים (חצר). |
| יד. אור היום (ליפמאן). | לב. שערי זמנים (העצר). |
| טו. איש מצליח ח"א סי' טו. | לג. דברי יוסף (שוארץ). |
| טז. מו"ק או"ח סי' נח. | לד. אוהל מועד (גאנין) עם הערות סביב לאהל ויריעות האהל דף כד עד ל. |
| יז. יום ולילה של תורה (וייס). | לה. כוכב השחר (קעפטש) שבעה ספרים נפתחים. |
| יח. באר חיים (עדס). | |

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

קונטרס דבי שמי

להגאון בעל הפר"ח זצוק"ל

אמר המחבר צבי:

היות והרבה מספרי "אור השחר"
מתבססים על שיטת הפר"ח ב"בי
שמי", לכן אמרתי לצרפו כאן.
ועי' בספרי (אות נא) דהלכה
כהפר"ח במקום שדעת השו"ע
לא ברורה וכגון בענין הזמנים.

קונטרס

בינה ודעת

להבחין בין יום ובין לילה
(והוא "קונטרס דבי שמשא")

מהרב המופלא

כמוהר"ר חזקי' די סלוא זצוק"ל בעל פרי חדש

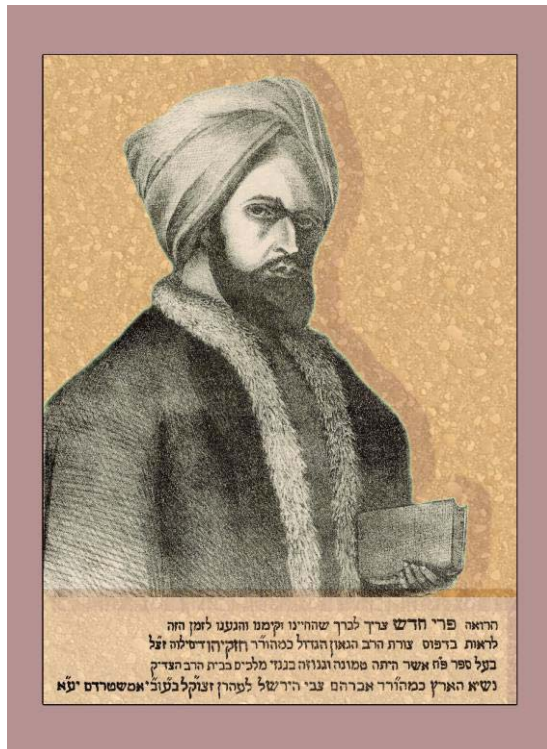
וגדול המזכה את הרבים להדפיסו, הוא הגביר המרומם ברום המעלות רודף צדקה וחסד
ומרבה להטיב כמוהר"ר שמואל הלוי הי"ת ישמרו זכות הרב הגדול המחבר זלה"ה
יגן עליו וחי לעולם שבע רצון ומלא ברכת ה' אכ"ר. (עכ"ה בדפוס הראשון).

קראקא שנת תרפ"ז

עם הגהות והערות

מנאי הצב"י צבי בלאז"ר אברהם ז"ל עידאן

ירושלים, שנת תשע"ח לפ"ק



דמות דיוקנו של המחבר בעל הפר"ח זצוק"ל

תוכן הענינים

א.	מביא את סוגית הגמ' בזמן בין השמשות	א
ב.	דן בדעת היראים בענין זמן בין השמשות	ג
ג.	דן בדעת האבן עזרא בזמן התחלת היום	ה
ד.	בדעת הגאונים בזה	ז
ה.	בדעת הרמב"ם בזה	ט
ו.	בדעת ר"ת בזה	יג
ז.	בענין מילת תינוק שנולד בזמן זה	יד
ח.	בענין שיעור ד' מילין שבין שקעה"ח לצאת הכוכבים	כ
ט.	בענין זמן פלג המנחה	כה
י.	הנפק"מ בכל הנ"ל לענין מילי דאורייתא ומילי דרבנן	לא

קונטרס דבי שמשא

[חלוקת הקטעים וציון הכותרות אינם מהפר"ח]

אמר הכותב, ראיתי לבאר גבול היום וזמן בין השמשות אימת הוי ואף כי קדמנו בעל ספר מנחת כהן מ"מ הוא ז"ל בא באריכות ואני אבוא בקצרה ואעפ"י שבכלל דבריו דברי אולי ימצא המעיין שום תוספות בדברי ואין מדרש בלא חידוש וד' יעזרנו על דבר קדשו להאיר עיני בנתיבות האלו להבחין בין יום ובין לילה לפי שהם עמוקים הרבה יהי' לרצון אמרי פי וגו'.

ולא העליון לילה, והדר תני הכסף התחתון ולא העליון בין השמשות. אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל כרוך ותני איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, והכסף התחתון ולא הכסף העליון נמי בין השמשות, הכסף העליון והשוה לתחתון לילה. ורב יוסף אמר ר' יהודה אמר שמואל ה"ק משתשקע החמה כל זמן שפני המזרח מאדימין יום, הכסף התחתון ולא העליון ב"ה, הכסף העליון והשוה לתחתון לילה. ואזדו לטעמייהו דאתמר שיעור בין השמשות בכמה, אמר רבה אמר ר"י אמר שמואל ג' חלקי מיל, ר"ל ג' רבעי מיל. ור"י אמר ר' יהודה אמר שמואל שני חלקי מיל, ר"ל ב' שלישי מיל. מאי בינייהו, איכא בינייהו פלגא דדנקא. פ' אחד מי"ב

א. מביא את סוגית הגמ' בזמן בין השמשות

בפרק במה מדליקין (שבת ל"ד ע"ב) ת"ר בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה, ספק כולה מן היום ספק כולה מן הלילה, מטילין אותו לחומר ב' ימים, ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין. הכסף התחתון ולא הכסף העליון בין השמשות, הכסף העליון והשוה לתחתון זהו לילה, דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל. רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. ובגמ' שם: הא גופא קשיא, אמרת איזה בין השמשות כל זמן שפני המזרח מאדימין, הא הכסף התחתון

במיל, דהיינו משתשקע החמה כל זמן שפני המזרח מאדימין עד שהכסף התחתון ולא העליון, שלדעת רב יוסף עדיין יום גמור הוא, ולדעת רבה כבר הוא זמן בין השמשות. ורש"י בשמעתא דריש ברכות (ב' ע"ב בד"ה ביה"ש) ובנדה בפ' בא סימן (נ"ג ע"א) כתב דבין השמשות דרבי יהודה הוא חצי מיל, ותימה שזהו דעת רבי נחמיה אבל לדעת רבי יהודה אינו כן, וצריך עיון^א:

והנה לענין בין השמשות של ר' יוסי אימת הוי לא איתפרש בברייתא, ואפליגו תנאי אליביה, דמ"ס שלים בין השמשות דר' יהודה והדר חייל בין השמשות דר' יוסי, ומר סבר בין השמשות דר"י מישך שייך בדר' יהודה, וכדאיתא בס"פ בא סימן (שם), אבל בפ' ב"מ ר' יוחנן ושמואל ס"ל דשלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל ב"ה דר' יוסי, והכי איתא נמי בריש ברכות (שם), ומפרש בגמ' דכל זמן שפני מזרח

מאדימין ר"ל פנים המאדימין את המזרח דהיינו מערב. ובסוף הסוגיא (שבת ל"ה ע"א) אמרו אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת, פי' שאסור לעשות מלאכה בזמן בין השמשות ידידה, והלכה כר' יוסי לענין תרומה דלא אכלו כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי. פי' משום דמספקא ליה לר' יוחנן כמאן הלכתא אזיל הכא והכא לחומרא, ומיהו בפלוגתא דרב יוסף ורבה לא איפסק הלכתא כמאן:

ונ"ל דאע"ג דבירושלמי דריש ברכות (ה"א) איתא כסברת רב יוסף דכל זמן שפני מזרח מאדימין יום, מ"מ כיון דר' יוחנן לא ברירא ליה מלתא כמאן מהני תנאי דברייתא פסקינן, אם איתא דס"ל כרב יוסף הול"ל הלכה כר' יהודה והלכה כר' נחמיה לענין שבת, דדילמא הלכתא כר' נחמיה דמשתשקע החמה מתחיל מיד זמן ב"ה, אלא משמע דס"ל דאף לר' יהודה אחר שקיעת החמה מתחיל זמן ב"ה וכדעת רבה. ואעפ"י

^א עי' בש"ס מתיבתא (נדה ח"ג ביאורי רש"י באות קמט) שהביאו הרבה מהאחרונים שהקשו קושיא זו והגר"א בהגהותיו (ברכות ב, ב ברש"י ד"ה 'בין') הגיה יותר מחצי מיל, ובפתחי נדה כתב שלא יתכן לומר שנפל טעות סופר ברש"י בב' מקומות היינו גם בברכות וגם בנדה, ובחתם סופר (שבת לה, א ד"ה 'תרי') כתב שמסתבר שהאמוראים בשבת כללו את שיעור תוספת השבת בדבריהם ולכשננכה שלש דקות של תוספת שבת משתים עשרה הדקות של ר' יוסף נקבל תשע דקות שהן שיעור של חצי מיל בדיוק ע"כ, ועי' דברינו בספר באות כו שהפר"ח כתב שלדעת רש"י המיל כ"ד דקות ולפ"ז נקבל 12 דקות, ועיין מסקנתי בתוך הספר שם ועוד שהמיל הוא זמני לפחות לגבי זמני יום ולילה, וע"ע בספרי אור השחר באות טו ד"ה 'ונראה' ובאות כז ובסוף אות כח.

נחמי' חצי מיל, וזה היפך מה שנתבאר במופת. ועכ"פ אין ספק שדברי הרא"ם תמוהים הרבה וכמו זר נחשב לומר שהשמש על הארץ ושיקרא ספק לילה, ומשנה שלימה שנינו בפ"ק דשבת (י"ח ע"א) וכולן ב"ה מתירין עם השמש, משמע שכל זמן שיש מקצת שמש על הארץ מותר לעשות מלאכה, ובפ' ב"מ (שבת ל"ה ע"ב) אמרין א"ל רבא לשמע' אתון דלא קים לכו בשיעורין דרבנן אדשמשא אריש דיקלא אתלו שרגא, מכלל דלמאן דקים ליה בשיעורא מצי להדליק אח"כ, והרי לדעת הרב ז"ל משמע ששיעור מיעוט אחר שהשמש בראש הדקלים הוי בה"ש או לפחות נכלל בכלל תוספות שבת, וא"כ לכ"ע נמי צריך להדליק אדשימשא אריש דיקלא:

ותו דאעיקרא דמלתא פירכא במה שסובר שהכוכבים יורדין למטה ומשתהים כירידתן שיעור ה' מילין דומיא דשקיעת החמה וזה אין לו שום קיום, ודבר ידוע לכל שאין הכוכבים יורדים, ומה שאינם נראים ביום הוא מפני שאורם מיעוט ומתבטל אגב אור השמש שהיא מרובה, ולפיכך לפעמים כשיש ליקת השמש אף בצהרים נראים כוכבים, וכתב הרמב"ם (פ"ג ה"א) מה' יסודי התורה שמפני שהגלגלים טהורים וזכים כזוכית וככפור לפיכך נראים

שיש לדחות ולומר דבהא פשיטא ליה דלית הלכתא בר' נחמי' ולא נסתפק אלא במחלוקת רבי יהודה ור' יוסי, מ"מ טפי מסתבר כדכתיבנא. ועוד כיון דבש"ס דילן מיייתי פלוגתא דרבה ור' יוסף בסתמא ולא פסק הלכתא כחד מיניהו מסתמא סומך על הכלל דרבה ור' יוסף הלכתא כרבה, או לפחות מידי ספיקא לא נפקי. ונקטינן להחמיר וכדעת רבה דמשתשקע החמה מתחיל מיד זמן בין השמשות, וזה מוסכם מכל המפרשים ז"ל, זולת בעל ההלכות לפימ"ש הר"ן בשמו בריש ב"מ דמשמע שפוסק בר' יוסף לקולא:

ב. דן בדעת היראים בענין זמן בין השמשות

ובפירושא דהך ברייתא אפליגא רבוואתא. הרא"ם כתב בס' יראים סי' ק"ב הביאו הגמ"ר בפרק ב"מ ליישב קושית ר"ת חשוב שקיעת החמה וכבר הוא לילה או שמוא עדיין יום הוא עד שתשקע כל העגולה בכללה. וקשה שהרי כתב הוא ז"ל עצמו בפ"ז שמשתהא השמש בשקיעת גופה תחת האופק שיעור חלק א' מכ"ב וחצי בשעה וזה נתבאר במופת, וא"כ היכי פליגי תנאי בהך מילתא, ולדעת ר' יהודה משתהא תלתא רבעי מילא ולדעת ר'

בהמה המקשה (חולין ע"א ע"א) אקרא
דהאוכל מנבלתה יכבם בגדיו מי לא
עסקינן דאכל סמוך לשקיעה"ח וקאמר
רחמנא טהור, אלמא דבתר סמוך
לשקיעה"ח עדיין הוי ודאי יום דהא
איכא הערב שמש בתר הכי:

גם שמעתתא דברכות ופסחים הוי
תיובתיה, דבריש פסחים (ב' ע"א)
אמרינן אמתניתין דאור לי"ד בודקין את
החמץ לאור הנר מאי אור רב הונא
אמר נגהו, ור' יהודה אמר לילא,
מיתביה ויקרא אלקים לאור יום אלמא
אור יממא היא, ודחינן למאיר ובא קראו
יום. כלומר דהאי אור לאו שם דבר הוא
אלא ר"ל שמשעה שמתחיל להאיר
דהיינו מעלות עמוד השחר נקרא יום.
ואקשינן אלא מעתה ולחשך קרא לילה,
למחשיך ובא קרא לילה והא קיי"ל דעד
צה"כ יממא היא כו'. ולדעת הרב ז"ל
מאי קושיא הכא היא קושטא דמלתא
דמשעה שמחשיך ובא דהיינו משקיעת
החמה ואילך הוי לילה, ומאי דקיי"ל דעד
צה"כ הוי יממא היינו יציאת הכוכבים
ממקומן לרדת למטה וא"כ מאי קשיא
לן, ובפ"ק דר"ה דף י"ב ללקט ירק ערב
ר"ה עד שלא תבוא השמש ע"ש
בתוספות בשם הירושלמי ובברייתא:
וכן שמעתתא דריש ברכות הוי
תיובתיה, דגרסי' התם במערבא

הכוכבים שבגלגל הח' מתחת גלגל
הראשון, ובפ' אין דורשין (חגיגה י"ב ע"ב)
גבי וילון אינו משמש כלום אלא נכנס
שחרית ויצא ערבית כו' כתבו בתוספות
שנכנס שחרית בעולם וממנה אורה
יוצא ויוצאה ערבית מן העולם לפיכך
הכוכבים נראים עכ"ד, ואיך שיהיה אין
בזה שום ספק שאין הכוכבים יורדים
ואין להם שום עליה וירידה כלל. מלבד
שאין שיטתו מתחזור כלל בסוגיא דפ'
ב"מ (שבת ל"ד ע"ב) דקתני התם הכסף
התחתון ולא הכסף העליון ביה"ש, וזה
אין לו שום מציאות שיושחרה פני
הרקיע והשמש על הארץ. וכן הא דקתני
הכסף העליון והשנה לתחתון זהו לילה,
והיינו אחר סמוך לשקיעת החמה, וזהו
ג"כ פלא שיושחרה כל פני הרקיע ויש
שעה אחת עד צה"כ, והמוחש לא יוכחש
שהרי אנו רואין אחר זמן זה פני הרקיע
מאדימין ביותר:

גם ק"ל דר"י אמר שמואל כוכב אחד יום
כו' ונדחק בה טובא כמו שיראה
המעייין בדבריו. ותו קשה עליו מהא
דאמרינן בפ"ק דקידושין דף י"ט ת"ר
כיצד מצות יעוד א"ל בפני שנים הרי
את מקודשת לי אפי' בסוף שש ואפי'
סמוך לשקיעה"ח, אלמא סמוך
לשקיעה"ח יום ודאי הוא, ולא כסברת
הרב דהוי זמן ב"ה. ואמרינן נמי בפ'

דוהיה לנו היינו אומרים דמכי ערבא שמשא לילה הוי וכסברת הרב ז"ל, אבל קרא דוהיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה מפיק לן מהך סברא דוהיה יום עד צה"כ, דהכא היא אחר הערב שמש ואעפי"כ מקמי הכא יממא הוא. והכי מוכח בפ' מי שהיה טמא (פסחים צ"ג ע"ב) דאמרי' דמהלך אדם ביום עשרה פרסאות ומכללם תני משקיעת החמה ועד צה"כ ה' מילין, אלמא דעד יציאת הכוכבים כשנראים לבני אדם יום הוי ויום מיקרי, וזה פשוט וברור דסברת הרא"ם ז"ל לא חלו בה ידים בבית המדרש:

ג. דן בדעת האבן עזרא בזמן התחלת היום

הדעת השנית להר"א אבן עזרא שגם הוא סובר כד' הרא"ם הנז"ל דמשקיעת החמה עד צה"כ הוי לילה גמירא, אלא שהוסיף עוד דלא מיקרי יום ג"כ אלא מהנץ החמה, שכ"כ בפרשת בא על פסוק (שמות י"ב) ויקם פרעה לילה, שישראל החלו לצאת ממצרים בעת עלות השחר ועודנו לילה כדרך התורה עד עת זרוח השמש כו' ע"כ כתיב הוציאך ה' ממצרים לילה ע"כ, וכ"כ בקהלת כי היום תלוי בשמש מעת זרחו עד עת בואו והלילה הוא מעת בוא

מבעיא לה האי ובא השמש ביאת שמש ומאי וטהר טהור יומא, או דילמא ביאת אורו ומאי וטהר טהר גברא. ופשטו לה מדקתני בברייתא סימן לדבר צה"כ. והכריחו בתוס' וכן הרשב"א בחידושו דה"פ דאיבעיא להו אי ובא השמש ר"ל ביאת שמש ממש דהיינו צה"כ, א"ד ביאת אורו דהיינו תחילתה של שקיעה"ח והיא תחלת הכנסתו ברקיע. והשתא קשה לדעת הרב דא"כ מאי פשטו מדקתני סימן לדבר צה"כ, ואכתי בעיין במקומה עומדת דהתם נמי איכא תרי גוונא צה"כ ומצי לפרושי דההוא גוונא דצה"כ ר"ל תחילת יציאתן וירידתן למטה, וא"כ מאי פשיט מהתם, ואי מפרש הרב כשיטת רש"י בסוגיא דהתם ניהא, אלא שאין פירושו מיוחד שם:

תו קשה עליו מהא דאמרינן התם (ברכות כ' ע"ב) שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושין במלאכה וחצים וכו' מעלות השחר ועד צה"כ, ואומר והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה, מאי ואומר וכ"ת מכי ערבא שמשא לילה היא ואינהו דמחשכי ומקדמי ת"ל והיה לנו וכו', הנה בכאן בהדיא הפך דעת הרב ז"ל. ויש לדחות דמכי ערבא שמשא היינו מכי מתחלת לשקוע דהיינו ב"ה גרידא, שאלולי קרא

השמש עד זרחו ויראו הכוכבים והלבנה או לא יראו ע"כ, וכ"כ במקומות אחרים. ואין ספק ג"כ שסברא זו היא משובשת והפך דעת רז"ל, דתנינן בריש ברכות (ב' ע"ב) הקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה ע"ה וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה ע"ה, ופי' רש"י ועמוד השחר מביאן לידי נותר דכתיב בתורה לא יניח ממנו עד בוקר. והכי איתא בפ' איזהו מקומן (זבחים נ"ו ע"ב) גבי קדשים שמחשבינן באימריהן משיעלה ע"ה פי' דהוי מחשבת פיגול משום דע"ה הוי חוץ לזמן דידיהו. והכי מוכחינן בריש ברכות מקרא דמעלות השחר ועד צה"כ, ואע"ג דהתם אמרינן שאין מכאן ראיה לדבר אלא זכר לדבר. כבר כתבו התוס' והרשב"א דהיינו משום דהתם בעי למילף לענין ק"ש דלא כתיב בה יום אלא תלוי רחמנא בזמן שכיבה וקימה לפיכך ליכא משם לענין זה אלא זכר לדבר, אבל לדברים שעיקר מצותן תלויים ביום ולילה ראיה גמורה היא, ודלא כדמשמע מדברי רש"י בברכות. ותדע דהא בס"פ שני דמגילה (כ' ע"ב) לדברים שמצותן ביום מפיק להו מההוא קרא דמעלות השחר יממא הוא ולא קאמר זכר לדבר. והכי מוכח עוד להדיא מהא דאמרינן בריש פסחים (כ' ע"א)

למאיר ובא קרא יום דהיינו מעלות השחר ולא קשיא לן מידי: ועוד ראיה גמורה מהא דאמרינן התם (בפסחים) אפלוגתא דאור אי הוי נגהי או לילה, מיתיביה אימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה ראב"י אומר משעת האור ר"י משעת הנץ החמה, א"ל ראב"י לר"י וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר, א"ל הוא עצמו יוכיח וכי היכן מצינו יום שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ. מדקאמר ר"י משעת הנץ החמה אלמא אור דקאמר ראב"י אורתא הוא. ודחינן לא מאי אור עלות השחר. ופרכינן א"ה דקאמר ליה היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה ומקצתו אסור נימא איהו לנפשיה הא איכא לילה דקא שרי ראב"י. ומשני ה"ק בשלמא לדידי אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא ללילה, דתנינן גבי תענית ציבור עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר וכו', אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופא דפלגא ביה רבנן וכו', הנה לך בבירור שהיום מתחיל מע"ה, ולר' יהודה דסבר דאסור בעשיית מלאכה משעת הנץ החמה קשה לן היכי מפליג ביממא גופא. ועוד תנן בס"פ שני דמגילה (שם ע"א) אין טובלין ואין מלין

התורה הוא מעלות השחר ועד צה"כ
וכמ"ש בראיות ברורות מזהירות כזוהר
הרקיע:

ד. בדעת הגאונים בזה

הדעת השלישית היא שיטת הגאונים
ז"ל שתופסים הברייתא דפ' ב"מ
כפשוטה דמתחילת שקיעה"ח מיד
מתחיל זמן ב"ה כמבואר בתשובות
מהר"ם אלשקר ז"ל סי' צ"ה, וכמ"ש
בשם בנו של הרמב"ם וז"ל, בין
השמשות יש בו מן היום ויש בו מן
הלילה והיא משתערוב השמש ועד
שיראו שלשה כוכבים בינונים וקודם
שתערוב השמש הוא יום ודאי ויכול
לעשות בו מלאכה ביום ששי, והעושה
בו מלאכה בסוף יום השבת חייב סקילה,
ואפי' ששקעה רוב עגולת השמש
באופק ולא נשאר ממנה כי אם דבר
מיעוט כל עוד שלא שקעה כל העגולה
בכללה ותערוב השמש תוך האופק הוי
יום. וכשיראו ג' כוכבים אחר עריבת
השמש היא לילה, ובזמן שבין עריבת
השמש ובין ראיית הכוכבים הוא ספק
אם הוא מן היום אם מן הלילה והוא זמן
ב"ה, ודינא להחמיר מהעיקר שבידינו
ספק דאורייתא לחומרא כו', וצריך
ליזהר ולפרוש מעשיית מלאכה קודם
עריבת השמש דבר מיעוט כמו

כו' עד שתנץ החמה וכולם שעשו
משעלה ע"ה כשר, וב' רש"י ז"ל מעלות
השחר יום הוא אלא מפני שאין הכל
בקיאין בו צריך להמתין עד הנץ החמה
ע"כ. וכיון שאם בדיעבד עשו דברים
שמצותן ביום משעלה ע"ה כשר ע"כ
יום התורה הוי מעת ע"ה, אלא שרבנן
גזרו שלכתחילה לא יעשה אלא מהנץ
החמה שמפורסם לכל שהוא יום. והא
דאמרינן בפ"ק דברכות (ח' ע"ב) פעמים
שאדם קורא ק"ש שני פעמים בלילה
אחת קודם שיעלה ע"ה ואחת לאחר
שיעלה ע"ה ויוצא בהן ידי חובתו אחת
של יום ואחת של לילה, ומסיק בגמ',
ללישנא קמא דלעולם לילה הוא לשאר
מצות והא דקרי ליה יום דאיכא אינשא
דקיימי בהאי שעתא, ולא קיי"ל בהאי
לישנא אלא כלישנא בתרא דלעולם
יממא הוא לשאר מצות:

ועוד אין עיקר פי' שמיעה זו כמ"ש
בתוס' אלא כמו שפרשה הרמב"ן
והרשב"א ז"ל שמה שאמר רשב"י
לעולם לילה הוא אינה לשאר דברים
דבעינן בהו יום אלא לענין ק"ש, דאעפ"י
שאחר שעלה ע"ה יום גמור הוא לכל
הדברים מ"מ לגבי ק"ש חשוב ג"כ לילה
משום דאיכא אינשי דגני בהאי שעתא,
ולפיכך יצא בה י"ח ק"ש של ערבית
בדיעבד או בשעת הדחק, ועי"ש
בספרים, וזה דבר מוסכם מכל שיום

שנוהרים מאכילת חמין בשעה ששית וכיוצא בזה, וזה אמרם מוסיפין מחול על הקודש עכ"ל. וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מה' שבת (ח"ד) שכ' וז"ל משתשקע החמה עד שיראו ג' כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא ב"ה בכ"מ והוא ספק מן היום ומן הלילה ודנין בו להחמיר ע"כ:

והרמ"ך כתב למה התחיל בדברי רבה וסיים בדברי ר"י אם רוצה לפסוק כרבה הוה ליה למימר משתשקע החמה עד שיכסוף התחתון והעליון ולא עוד, ואם רוצה לפסוק כר"י הול"ל משיראו שני כוכבים עד שיראו שלשה. גם יש לתמוה על הרי"ף שהביא הכל ונראה שרבה ור' יוחנן חולקין ע"כ, ואין ספק^ב שהכסף העליון והשוה לתחתון אינו צה"כ, מדאמרינן בגמ' (שבת ל"ה ע"א) הלכה כר' יהודה לענין שבת והלכה כר' יוסי לענין תרומה, והקשו התוס' והרא"ש דמשום שיעורא פורתא דהוי כהרף עין לא הול"ל למיפסק כר' יוסי. ותירצו דמספקא להו לאמוראי אם הוא סמוך לו מיד או מופלג ממנו כרבה הלכך הוצרך לפסוק כר' יוחנן דלא אכלו כהנים תרומה עד דשלים ב"ה דר"י דשמא דרבה מופלג ממנו, ושמואל

קאמר דב"ה דר"י לר' יוסי כהנים טובלים בו, אבל בתר ב"ה דר' יהודה לא דשמא סמוך לו ממש. אי נמי יודעין היו כמה הוא מופלג מב"ה דר"י והאי דלא אמר שטובלין לר"י בתר דשלים ב"ה דר' יהודה לפי שאין שיעור טבילה ביניהם. וכתב הרא"ש (שם סימן כ"ג) דהכי מסתברא, ולחך טעמא איכא למיקם אשיעור דר' יוסי דשיעור טבילה הוי נ' אמה, נמצא משתשקע החמה מהלך אלף ותקמ"ט אמה מותר לעשות מלאכה וכמ"ש עכ"ל הרא"ש. וגם התוס' (שבת ל"ד ע"ב) בד"ה ספק לטומאה וכו' כתבו דשיעור טבילה הוי נ' אמה וכיון שיש הפרש בין הכסף העליון והשוה לתחתון לצ"ה יפה השיג עליו:

אלא שאין זה קושיא כלל לפי שהרב פוסק כחומרי דכולהו, ולפיכך בהתחלת זמן ב"ה כיון דלדעת רבה אליבא דר' יהודה וכן אליבא דר' נחמיה משתשקע החמה כ"ז שפני מזרח מאדימין הוי ב"ה לפיכך פסק להחמיר דמשתשקע החמה מיד מתחיל זמן ב"ה, ובהמשך זמן אע"ג דלדעת תנאי דהאי ברייתא בהכסף העליון והשוה לתחתון הוי לילה מ"מ איכא אידך מימרא דשמואל ותניא כוותיה דשני כוכבים הוי

^ב עיי' דברינו באות י מש"כ שהשו"ע והרמב"ם לא הזכירו ענין של הכסף ודלא כביאור הלכה בסימן רצ"ג עי"ש.

בזמנו והוא יום כ"ט ערבית משאר מן היום כדי שיאמרו ב"ד מקודש כי זה מותר אעפ"י שהעריב השמש כי הלילה אצלנו אינו אלא משעת צה"כ ע"כ. הרי מבואר בכאן שפוסק כמימרא דשמואל דכוכב אחד יום שנים ב"ה שלשה לילה, ור"ל אף לאחר שקיעת החמה, וזה הפך מ"ש בה' שבת שמשמשקע החמה מיד מתחיל זמן ב"ה:

ולכן יראה שהוקשה לו להרב ז"ל דשמואל אדשמואל, דהא שמואל גופיה קאמר לעיל לדעת רבה שמשמשקע החמה מיד מתחיל זמן ב"ה, ואילו הכא (שבת ל"ה ע"ב) קאמר דכוכב אחד יום. ודוחק לומר דהתם אליבא דר' יהודה קאמר וליה לא ס"ל, דהא אמרינן בגמ' (שם ל"ד ע"ב) ואזדו לטעמייהו וכו', אלא משמע שמימרת שמואל כוכב אחד יום הוא שיעור אמיתי, אבל לא שיסמכו רובא דעלמא על זה, לפי שלפעמים יהי ב' או ג' כוכבים נראים, וזה מחולשת ראיותיו אינו רואה אלא אחד ויסמוך על זה לעשות מלאכה בע"ש ויהיה ספק לילה או ודאי לילה, ולפיכך בברייתא לא רצו לגלות סימן בכוכבים ונתנו שיעור מוגבל לכ"ע שמחמת ספק משקיעת החמה ואילך הוא זמן ב"ה:

ולפי"ז צ"ל שג' חלקי מיל אחר שקיעת החמה יוצאים כוכבים דאל"כ אכתי קשיא דשמואל אדשמואל, והיינו

ב"ה נקיטי נמי לחומרא דלא הוי לילה עד שיצאו ג' כוכבים בינונים, ואפשר שזו היתה דעת הרי"ף שהביא הכל, וכוונתו הי' לתפוס חומריה דמר וחומריה דמר:

ה. בדעת הרמב"ם בזה

אמנם בדעת הרמב"ם לא מצינו למימר הכי שהרי כתב בפ"ב מה' קידוש החודש (ה"ט) שאם ראו ב"ד הלבנה בסוף יום כ"ט אם עדיין לא יצא רק כוכב אחד ב"ד אומרים מקודש שעדיין יום הוא, ומשמע ודאי דהיינו אף לאחר שקיעה"ת, דאי קודם השקיעה פשיטא דכוכב אחד הוי יממא. ועוד מאי ארי' כוכב אחד אפי' שני כוכבים נמי דהא ובבולן ב"ה מתירין עם השמש (שבח י"ה ע"א) סתמא קתני. ועוד זה זר מאוד שיראו כוכבים בינונים ואפי' אחד וגוף השמש על הארץ. ועוד שהרי כן מבואר בדבריו בפ' על המשנה שפי' בפ' ב"מ (במשנה האחרונה שם) ודע כי אחר ביאת השמש עד שיראו כוכב אחד מן הכוכבים בינונים נקרא יום וכשיראה כוכב אחד עד שיראו ב' הוא ג"כ יום, ומשיראו ב' עד שיראו ג' הוא זמן ב"ה, וכשיראו ג' הוא לילה בלי ספק. וכ"כ במס' ר"ה בפ"ג (משנה א) וז"ל וממה שאתה צריך לדעת כי הירח שנראה

דקאמר רבא (שבת ל"ה ע"ב) לשמע' אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשא בריש דיקלא אתלו שרגא, כלומר דלדידהו כיון דלא קים להו בשיעורא וביציאת הכוכבים משקיעת החמה ואילך אסור להו מדינא מחמת ספק, וכמו שאמר' בברייתא, ולפיכך צריכין להדליק מבעוד יום אדשמשא אריש דיקלא. ולפיכך גבי קידוש החודש העתיק הרב מימרא דשמואל דכוכב אחד יום לפי שהדבר מסור לב"ד כדאמרינן בפ"ג דביצה ובפ' כיצד דשאני דבר המסור לב"ד ודבר המסור לכל אדם, אבל בה' שבת שהוא דבר המסור לכל העולם דין יום, וכתב לחומרא שמשמשקע החמה מיד מתחיל זמן ב"ה, וזהו שכתב שם בדין הג' המדליק צריך להדליק מבעד"י קודם שקיעת החמה ולא חילק בין קים ליה שיעורא דרבנן ללא קים ליה, משום דהאידינא כולו לא קים להו וכפשט הברייתא בפרק ב"מ:

ובאמת ששיטה זו הסוברת שמשמשקע החמה המוזכר בפרק במה מדליקין ר"ל מיל בלבד והוא קושיות גדולות, חדא דהא בריש פסחים וברכות מוכח בהדיא דאחר שקיעת החמה יממא הוא, איברא שהתוס' בריש פסחים (ב' ע"א בד"ה והא) כתבו

דל"ק מקרא דעלות השחר עד צאת הכוכבים לתנאי דפ' ב"מ דקאמר ר"י משמשקע החמה כ"ז שפני מזרח מאדימין, ואיכא למ"ד התם שני חלקי מיל שהוא לפי הנראה שעה גדולה לפני צאת הכוכבים דאין אנו בקיין בצאת הכוכבים כדאמר התם לא כוכבים גדולים כו', משמע דהני תוס' נמי קיימו בשיטת הגאונים דמשמשקע החמה בשבת ר"ל תחלת שקיעה שהרי כתבו שהיא שעה גדולה לפני צה"כ ויישבו קרא דעד צה"כ אליבייהו, דהיינו שנסתפקו התנאים במין הכוכבים שיוצאים אחר שקיעה"ח אי הוי בינונים או לא, ולפיכך משמשקע החמה אמרו שמיד מתחיל זמן ב"ה, לפי"ז לית לן למיפסק כהני תנאי דשבת דסתם תלמודא דריש פסחים וברכות לא ס"ל הכי וכמש"ל בארוכה בביטול סברת הרא"ם עיי"ש, אבל לפימש"ל בישוב דעת הרשב"א ניהא הך קושיא אעפ"י שהוא דחוק:

תו קשה לשיטה זו דאיך אפשר שמשמשקע החמה עד צה"כ לא יש אלא תלתא חלקי מיל והרי אנו רואים בחוש הראות שיש הרבה יותר מזה, ואף אם נאמר ששיעור תלתא חלקי מיל אינו אלא משמשקע עד שיכסוף העליון וישוה לתחתון מ"מ ג"ז הפך המוחש.

ותו קשה קושית ר"ת דהכא קאמר ר"י דליכא משתשקע החמה עד הלילה אלא תלתא חלקי מיל, ואילו בפסח שני (פסחים צ"ד ע"א) קאמר ר' יהודה גופיה דמשקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין, ומה שדחה מהר"ם אלשקר דילמא חזר בו ר' יהודה ממ"ש בפסחים ושלפי האמת אין בין שקיעה"ח לצה"כ אלא ג' רבעי שמאחר שמכחיש דברי ר' יהודה מה נענה בתריה:

ועוד המוחש לא יכחש, והיכי נראה לעין כל הפך מזה שיש שעה ועוד משקיעה"ח ועד צה"כ. עוד תימה דעולא ורבא (שם) ס"ל שיש משקיעת החמה עד צה"כ ה' מילין, ובירושל' איכא מ"ד ח' מילין, ואילו ר' יהודה ס"ל שלא יש אלא תלתא חלקי מיל ור' נחמיה ס"ל חצי מיל זה פלא. ועוד אדמותיב תלמודא מברייטא דר' יהודה שאינה אמיתית עדיפא מיניה ה"ל לאותביה מברייטא דשבת ותיקשה להו טפי, וכ"ת לא כי שהברייטא לא אמרה שיש תלתא חלקי מיל אלא האמוראים פירשו כן בברייטא ותיקשה להו מנ"ל לומר כך דתיקשו דר' יהודה אדר"י:

ועוד דהתם מיייתי להו לפני ה' מילין מקראי דלוט ולמ"ד ד' מילין דהו דויאיצו שאני, אבל ליכא למימר דהא תלתא רבעי מיל ויאיצו שאני, דא"א שלוט ובני ביתו היו מהלכין על רגליהם במהירות כ"כ לילך מהלך ה' מילין כשיעור מהלך אדם בינוני בתלתא רבעי מיל. גם אין לתרץ קושיא זו בענין אחר לדעת הגאונים דמשקיעת החמה דפסחים היינו תחלת השקיעה כשמתחיל גוף השמש להסתתר ולכנס תחת האופק, דאכתי קשה שאנו רואים שאף לאחר שנשקע השמש לגמרי שיש עד הלילה יותר משעה אחת. ועוד איך אפשר שיתערב וישתהה השמש מתחילתו ועד סופו ג' מילין ועוד, והלא נתברר ונתחייב במופת של גוף השמש אינו אלא ב' שלישי מדרגה דהיינו אחד מכ"ב וחצי בשעה. ועוד דמוכח בהדיא בפסחים דשקיעה דהתם היינו אחר שנסתרה ונעלמה מעיני הבריות, שהרי עוביו של רקיע לבד הוא ד' מילין וכדאיתא התם:

וכן אם נרצה לת' דאה"נ דמשתשקע החמה עד שיכסוף העליון וישוה

¹ בירושלמי לא נמצא כן להדיא. ואולי כוונתו להמבואר בירושלמי (ברכות ד, ב) שיש מעלות השחר עד הנץ ח' מילין, והבין הרב דמסתמא יש כן מהשקיעה לצאת הכוכבים. ואם נכון הוא הרי שיש ליישב לפ"ז המנהג המובא בתרומת הדשן (סימן א) שהיו מתפללים ד' שעות קודם הלילה, ועי' בספרי אור השחר (אות ה ואות ט, וכן אות לח – מו).

לתחתון ליכא אלא תלתא רבעי מיל, אבל והכסיף העליון והשוה לתחתון עד צה"כ יש ג' מילין ורבע, וכן נראה מדברי התוס' בפסחים. גם זה א"א משום ששני ההנחות הם שקר מפורסם, שהרי אנו רואין שאחר שהושחרה כל פני רקיע עד יציאת הכוכבים לא יש אפי' שיעור מיל, כ"ש ג' מילין ורביע. גם ההנחה הראשונה שמשמשקע החמה עד שיושחרה כל פני הרקיע שלא יש אלא תלתא רבעי מיל הוא הפך המוחש. ועוד דקרא דמעלות השחר ועד צה"כ מוכח הפך זה דלעולם יממא הוי, ודוחק לומר שכוכבים בינונים נראין ג' מילין וע"כ כוכבים בינונים קאמר. גם קשה לי לשיטה זו דשמואל היכי קאמר דתרי חלקי מיל משקיעת החמה הוי המושך זמן ב"ה ובתר הכי הוי ודאי לילה ואיחו גופיה קאמר כוכבים הוי ב"ה ג' ודאי לילה, ואיך יתכן שימצאו ג' כוכבים בינונים אחר תרי חלקי מיל מתחילת שקיעת החמה:

ומצאתי להראב"ן בסי' ב' שכתב וז"ל שאלינו הא דאמרינן שמוסיפין מחול על הקודש שעה, קשה מהא דתנן בפ' ב"מ ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה כו' הדליקו את הנר, אלמא סמוך לחשיכה מדליקין. ונ"ל דהאי סמוך לחשיכה היינו

סמוך לשקיעת החמה, ומשקיעת החמה ועד צה"כ היא שעה שמוסיפין מחול על הקודש, דת"ר ב"ה ספק כולו מן וכו', וספק חשיכה וספק אינו חשיכה דמתניתין היינו ב"ה שהוא ספק לילה, ועם חשיכה דקתני שמדליקין בה את הנר היינו משקיעה"ה ואילך כדאמר רבא לשמע' וכו' ואע"ג דאמרו אמוראי דשיעור ב"ה ג' חלקי מיל ולא יותר היינו לר' יהודה דאמר הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה, אבל אנן קיי"ל בברכות דעד צה"כ יממא הוא, ואמרינן בפסחים משקיעת החמה ועד צה"כ מהלך ה' מילין והוא יותר משעה אחת שהרי הילוך אדם בכל יום י' פרסאות שהם מ' מילין עכ"ל:

ו. בדעת ר"ת בזה

והדעת הרביעית היא שיטת ר"ת ז"ל שתירץ דשתי שקיעות הן, הראשונה משנסתלק כל גוף השמש מעל הארץ ונכנס בעובי הרקיע, ועל זה השקיעה אמרו בפסחים משקיעת החמה ועד צ"ה ד' מילין, ומשתשקע האמור בשבת ר"ל גמר השקיעה, שמשם עד הלילה לא יש אלא תלתא רבעי מיל. נמצא לפי"ז ששיעור מהלך ג' מילין ורביע משמשקע החמה שהוא יום גמור

בין לעשות מלאכה בע"ש בין לענין תינוק שנולד בו בפרק, בין שנולד בו בע"ש או שנולד בשבת שמלין אותו לח' ימים, ואחר זמן זה שיעור תלתא רבעי מיל הוי זמן ב"ה, ואח"כ הוי ודאי לילה. ולשיטה זו ניהא הא דסוגיא בתלמוד דעד צה"כ יממא הוא, שאעפ"י שג' רבעי מיל מקמי צה"כ קרינן ליה ב"ה היינו מחמת ספק אולי הכוכבים הנראים באותו זמן הם מכוכבים הבינוניים. וניהא נמי מימרת שמואל כוכב א' יום. וגם כל זה אינו הפך המוחש. ואעפ"י שגם לשיטה זו יש דוחקים הרבה וכמ"ש בס"ד, מ"מ שיטה זו היא יותר מחוורת ומוסכמת עם סוגיות התלמוד יותר משיטות הנז"ל. ומיהו איכא למידק עלה טובא, חדא שתירוץ ר"ת הוא מיוסד על יסוד רעוע, בהנחה שהשמש מהלך בלילה על כיפת הרקיע, אבל לפי האמת אינו כן אלא שהשמש מהלך למטה מן הקרקע, וכדעת חכמי אומות העולם בפ' מי שהיה טמא, וא"כ אין כאן שתי שקיעות אלא שקיעה אחת. ואין זה קושיא כלל שהרי ר"ת בא ליישב שלא תיקשו דר"י אדר"י, ובפסחים מבואר דדעת ר' יהודה כדעת חכמי ישראל, כדתניא התם (פסחים צ"ד ע"א) ר' יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום וכן דעת רבא שם, ומשמע דכולהו תנאי וכולהו אמוראי הכי ס"ל, והכי איתא נמי

בירושלמי דריש ברכות, וא"כ לדידיה שפיר מחלק ר"ת שיש שתי שקיעות. וכ"ת לדידן דפשיטא לן שהשמש מהלך תחת הקרקע לפי שיש מופתים רבים ע"ז היכי נסמוך אדר"י כיון דאיהו לא מפיק הני תרי חילוקי דתרי גוונא שקיעות אלא לפי סברתו, וא"כ לדידן ליתנהו להנך חילוקי דיהיב, ליתא דלטעמיך מי ניהא מנ"ל לומר דתלתא חלקי מיל מקמי צה"כ דהוי זמן ב"ה: **ובספר** מנחת כהן בס"ג הבין שסוף שקיעה היינו כשעברה כל עובי הרקיע, שכתב וז"ל ומשתשקע החמה דשבת שאין בינה ובין הלילה אלא שיעור שלשה רבעי מיל היינו סוף שקיעה, והוא אחר שגמרה החמה לשקוע ולעבור כל עובי הרקיע עכ"ל. וכן מבואר עוד בדבריו בפ' י"א בשני מקומות יעו"ש. ואם הי' זה אמת הי' קצת קושיא בדבר דהיה מצי למימר דהני שלשה מילין ורביע שיש אחר שקיעה"ח מקרי יום לפי שהשמש עדיין בחלון עובי הרקיע, אבל משמתחיל לעלות על הכיפה נקרא ב"ה. וא"כ לפי האמת שאינו נכנס ברקיע היה לנו ליתן גבול אחד משקיעת החמה עד צ"ה ולקרות כל אותו זמן ב"ה. אבל זה אין לו קיום שהרי איתא התם בהדיא שעוביו של רקיע הוא שיעור אחד מעשרה ביום והם ד' מילין, נמצא שכל

המשך עובי הרקיע הוא שיעור ד' מילין, וא"כ מנ"ל לר"י לחלקו ולומר דג' מילין ורביע הוי יום ותלתא רבעי מיל הוי זמן ב"ה. אלא ע"כ דקים ליה לר' יהודה שאחר שקיעת החמה שיעור ג' מילין ורביע אינם יכולין להראות ב' כוכבים בינונים לפיכך הוי ודאי יום, ותלתא חלקי מיל שאח"ז יש להסתפק בכוכבים הנראים בזה הזמן אם הם בינונים או לא, ולפיכך קראו ב"ה, וכיון דהנך חילוקי בגמרא גמיר להו ולא מפיק להו מסברא מחמת עוביו של רקיע, וא"כ אעפ"י שמה שסבר ר"י שמהלך השמש בלילה על כיפת הרקיע אינו אמת מ"מ הדין דין אמת במה שסבר שאינו ספק יום וספק לילה אלא דוקא תלתא חלקי מיל בגמר שקיעת החמה, שזה אין לו ענין בפלוגתא אם החמה מהלכת תחת הרקיע או למעלה מן הרקיע, ודלא כהר"ם אלשקר ז"ל שטעה בזה לדחות סברת ר"ת בשתי ידיים בקושיא זו והחזיק כפי' הגאונים, ולא שת לבו לקושיות גדולות שיש לדבריהם ז"ל וכמ"ש לעיל בס"ד. תו קשה עליה מה שהקשה הרא"ם דאדרבה משתשקע החמה מורה קדימה, וכדאמרינן בהפועלים (ב"מ ס"ח ע"ב) משיפקסו מבי אתחילו פיקומייהו, ול"נ ליישב זה דכי היכי דלדידיה משתשקע ר"ל כשהחמה

נוטה וקרובה להשקע, ה"נ לדעת ר"ת ז"ל ר"ל משמתחלת ונוטה להשקע בסוף עוביו של רקיע, וע"כ לפרושי הכי הא דאמרינן בפ' ב"מ (שבת כ"א) גבי נר חנוכה מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ואי בתחילת שקיעה מיירי שרגא בטיהרא מאי מהני, וכ"כ המרדכי, וכן מוכרח בדעת הרמב"ם והרי"ף שכתבו ששיעור עד שתכלה רגל מן השוק כמו חצי שעה אחר שתשקע החמה, אלמא דבגמר שקיעה מיירי התם וזו דכוותה. ומיהו אורחא דתלמודא לאשתמושי במלת משתשקע בין לגמר שקיעה ובין להתחלת שקיעה, וכן במלת שקיעה, ותדע דהא ע"כ הא דאמרינן בפ' איזהו מקומן גבי קדשים שמחשבין בזמן משתשקע החמה, וכן הא דאמרינן התם (זבחים נ"ו ע"א) מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה שנאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל, ביום שאתה זובח אתה מקריב ביום שאי אתה זובח אין אתה מקריב, ע"כ הני שקיעות ר"ל התחלת השקיעה כדמוכח בהדיא בפ' מי שהיה טמא אמתניתין דאיזה דרך רחוקה דאמר עולא (פסחים צ"ג ע"ב) מן המודיעים, הו"ל דרך רחוקה לפי שאינו יכול להגיע לירושלים אלא בתחילת שקיעת החמה, ואינו עוד זמן השחיטה

נפיק הך דינא, וא"כ הדק"ל דמהאי דעולא משמע שאחר שקיעת החמה לפחות הוי ספק לילה הפך דעת ר"ת. וי"ל דאינו אלא הרחקה דרבנן כדי שלא יבא לידי הלנת דם וב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בשוא"ת כדאיתא בהאשה רבה (יבמות פ"ט ע"ב), ובפסחים בס' האשה (דף צ"ב ע"א) נמי אמרינן דלכמה דברים העמידו דבריהם במקום כרת, והא דלא חשיב לה בהדי אינך דקחשיב התם כבר תירצו בתוס' דזבחים דכן נמי לא חשיב חתיכת יבלתו והבאתו מחוץ לתחום וזו דכוותיהו, אבל מה"ת ודאי לא הוי פיגול עד שקיעה שניה:

ומיהו הא דאמרינן בפ"ק דקידושין (דף י' ע"ב) כיצד מצות יעוד א"ל בפני שנים הרי את מקודשת לי אפי' בסוף שש ואפי' סמוך לשקיעה"ח ע"כ ר"ל סמוך לסוף שקיעה"ח, דאי תחלת שקיעה קאמר מאי ארי' סמוך והלא אף בשקיעה גופא מהני, א"ו כדאמרן. ואין להקפיד ע"ז שמלת שקיעה ומשתשקע יש להן ב' פירושים, לפי שכבר כ' הרא"ם שכמה דברים בתלמוד שלשונם שוה ופירושם חלוק, וכ"כ בתוס' ג"כ בר"פ בהמה המקשה ע"ש, וכ"ש הכא דמלת ביאה ושקיעה בשמש שייד בהו תרי פירושא, הא' השקיעה הראשונה שמששתשקע ומתעלם מעיני הבריות,

לפי שהדם נפסל בשקיעת החמה, ובתוס' (שם) כתבו תימה דמנ"ל לעולא דלא הוי שעת שחיטה מתחילת שקיעה, דדם נפסל בשקיעת החמה דריש ליה מביום הקריבו את זבחיו, והא קיי"ל בפ"ב דמגילה דעד צה"כ יממא הוא. והא ודאי תמוה היא לדעת ר"ת:

ובספר מ"כ בס' י"ח תירץ דאפשר לומר דדוקא גבי דם חשיב לילה אחר שקיעת החמה מרבויה דקרא, אבל לשאר דברים חשוב יום גמור עד צה"כ או עד ב"ה שהוא ספק יציאת הכוכבים, דאל"כ למה איצטריך קרא יתירא גבי דם שלא יזרק בלילה, והלא זריקת הדם בכלל הקרבנות היא, וכבר למדו רז"ל שהקרבנות אינם כשרים אלא ביום מפסוק ביום צוותו, אלא נראה שבא זה הפסוק מיותר דוקא על הדם שיפסול אחר השקיעה אעפ"י שיום גמור הוא כפי התורה לשאר דברים שמצוותם ביום ואין למדין ממנה לשאר מצוות עכ"ל:

ואינו מחוור דדרך ברור הוא דהך קרא לא אתי למימר שלא יזרק הדם בלילה דהא מקרא דביום צוותו נפקא, אלא עיקר קרא איצטריך דל"ת דמהני ליה הלנה בראש המזבח לאכשירו לזרקו למחר וכמו שפירש"י, דהשתא לא מיותר הך קרא דמקרא דביום צוותו לא

והב' ביאת ושקיעת כל אורה דהיינו
צה"כ:

תו קשה לר"ת דהאי משתשקע החמה
דפ' ב"מ ר"ל שקיעה שניה, א"כ איך
יהיב התנא סימנא לדידן במידי דלא
ידעינן אימת הוי, וכ"ז שפני מזרח
מאדימין דקתני אינו סימן דהא מקמי
הכי טובא מאדימין, ובשלמא לר' יוסף
דס"ל דכ"ז שפני מזרח מאדימין יום א"כ
מצינו למימר דסמך התנא אסימן
הכסף התחתון ולא העליון שמאז
מתחיל זמן ב"ה ומינכר, אבל לרבה
קשיא, וכן לר' נחמיה דיהיב שיעורא
חצי מיל משתשקע החמה מנא ידעינן
לשיעורא חצי מיל. ונ"ל דאדרבה משו"ה
אמרינן בגמ' הרוצה לידע שיעורו של
ר' נחמי' יניח חמה בראש הכרמל, וכיון
לפי' רש"י שפי' דשיעור זה הוי זמן ב"ה
קשה טובא דר' נחמי' קיהיב סימנא
דחצי מיל דהוי ידוע ומסויים לכל ובגמ'
נקט שיעורא דלא ברור כולי האי, ועוד
מאי הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמי'
והלא ידוע ומפורסם לכל בברייתא, וכן
לפי' התוס' שכתב שאחר שיעור זה
מתחיל זמן ב"ה קשה דהא בברייתא
קיהיב סימנא משתשקע החמה ונעלם
ונסתר מן העין שהוא סימן ברור לכל,
ונקט סי' אחר דלא חזי אלא למי שעומד
שם בהר הכרמל א"ו דמשמע כפי' ר"ת

דמשתשקע החמה המוזכר בברייתא
ר"ל גמר שקיעת החמה, דהשתא לא
מצינן למיקם אשיעורא דברייתא, ולהכי
מהדרינן אסימנא אחרנא, ולהכי
אמרינן הרוצה לידע וכו' דמשמע דמן
הברייתא לא ידוע:

ואי קשה לפירוש ר"ת הא ודאי קשיא
הא דאמרינן בגמ' הרוצה לידע
שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש
הכרמל וירד ויטבול ויעלה וזה שיעורו
של ר' נחמי', ואף לפי' התוס' שפירשו
דמשיעלה מתחיל ב"ה קשה טובא דאיך
אפשר דבכדי שירד ויטבול ויעלה
שיתעכב שיעור מהלך ג' מילין ורביע
מיל. ואין לומר דמשתשקע החמה דר'
נחמיה ר"ל שקיעה ראשונה, דכי היכי
דמשתשקע דת"ק בר פלוגתא ר"ל
שקיעה שני' ה"נ משתשקע דר' נחמיה,
דאל"כ הו"ל לאפרושי, דאע"ג דאיכא
משתשקע דר"ל שקיעה ראשונה וכמ"ש
למעלה, מ"מ שאני הכא דאיבעיא ליה
לשנוי דיבורו מדתבריה כי היכי דלא
נטעי שהכל דבר אחד. ועוד אם איתא
לימא בגמ' ב"ה דר' נחמיה טובלין בו
אליבא דר"י, וכן תיקשי לר' יוסף דס"ל
דכ"ז שפני מזרח מאדימין יום א"כ לימא
ב"ה דר"נ אליבא דר' יהודה טובלין בו.
לאו מילתא היא דהא הך שיעורא אינו
אלא פלגא דדנקא דהיינו אחד מי"ב

בבשרן משתשקע החמה של כ' ימים. וי"ל דתחילת שקיעה קאמר דומיא דאידיך משתשקע החמה דאי' התם ולא פסול אלא מדרבנן, ואי לענין כרת קאמר וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' פה"מ (הלכה י') הך משתשקע מתוקם בסוף שקיעה. והא דאמרינן בפ"ק דתענית (דף י"ב ע"א) כל תענית שלא שקע' עליו חמה לאו שמייה תענית, כבר כתבו התוס' בזבחים, ובפרק אין מעמידין (ע"ז דף ל"ד ע"א ד"ה מתענין), והרא"ש בפ"ק דתענית, דהך שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן יציאת הכוכבים. ומה שהקשה לזה בס' מ"כ בפ"א שכששקע חמה בעובי הרקיע עדיין אינו לילה גמור ועד צה"כ יש שיעור ג' רבעי מיל ע"כ לא דק, דכיון ששקעה חמה לגמרי בעובי רקיע הוי זמן יציאת הכוכבים דשיעור ד' מילין הוא המשך עוביו של רקיע, וכבר השגתי עליו למעלה בזה ע"ש ומיהו הא דאמרינן בסופ"ק דביצה (דף ט"ו ע"א) היה בא בע"ש ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו, ע"כ הך שקיעה ר"ל סוף שקיעה ולא דוקא אלא סמוך לסוף שקיעה דהיינו בין השמשות:

תו איכא למידק עליו מהא דאמרינן במנחות בפ' הקומץ רבה (דף כ"ז ע"ב) תניא אין לי אלא דברים שדרכן

במיל, וא"כ ב"ה דר"י מישך שייד בזמן ב"ה דר' נחמיה, ולפיכך אין טובלין בו. ועוד הרי דקדקנו מן הסוגיא בסמוך דר' נחמיה נמי בשקיעה שניה מיירי, וצריך לדחוק ולומר דבכדי שירד מן החר ויטבול ויעלה להר מתעכב שיעור ג' מילין ורביע, ולפיכך לאחר מכאן מתחיל ב"ה. ותדע דהא לדעת רש"י שכתב ששיעור זה הוא זמן ב"ה נמי תיקשי שכתבו הרא"ש והתוס' דשיעור טבילה ג' אמה, וא"כ בכאן למה צריך שיעור חצי מיל דהיינו אלף אמה, וכי היכי דלדעת רש"י בכדי שירד ויעלה מתעכב חצי מיל, גם לדעת ר"ת מתעכב שלשה מילין ורביע:

וקשה לי טובא לדעת ר"ת דבין השמשות בעי בקיאות טובא לפי אורך הימים וקיצורן וכמ"ש לקמן. מהא דאמרינן בפ"ב דביצה דף י"ט על גברא דנקט מנא בידיה ורהיט ואזיל ב"ה לטבולו, מר סבר האי דקא רהיט ואזיל מידע ידע דבעי הערב שמש, ומ"ם מחמת מלאכתו הוא דקא רהיט. והשתא קשה דדילמא דאף דידע דבעי הערב שמש מ"מ טעי בזמנא, דמי חכם ויבין כמה דקדוקים שצריכין לידע זמן ב"ה האמיתי לדעת ר"ת וצ"ע:

תו קשה עליו הא דאמרינן באיזהו מקומן (זבחים נ"ו ע"ב) קדשים הנאכלים לב' ימים ולילה אחד מחשבין

בב"ק דף צ"ט ע"ב דקתני כיון ששקעה
 עליו חמה עובר משום בל תלין:
סוף דבר בהא סליקנא ובהא נחיתנא
 שאעפ"י שגם בשיטת ר"ת יש קצת
 דוחקים מ"מ היא יותר נכונה ומלובנת
 משאר סברות שנאמרו בסוגיא זו, משום
 דסוגין דעלמא דעד צה"כ יממא הוא,
 ולזה הסכים הרב בשו"ע בסי' רס"א,
 והוא הסכמת גדולי הפוסקים ה"ה
 הרמב"ן והרא"ש בפ"ק דתענית וסמ"ג
 וסמ"ק והמ"מ ז"ל, וכן דעת רדב"ז
 בתשובה סי' רפ"ב ע"ש:

ז. בענין מילת תינוק שנולד בזמן זה

והנני מסכים והולך עם גבר חכם בעוז
 ותעצומות שהעמיק הרחיב
 בענינים אלו והראני ידו הנפלאה ה"ה
 הרב מנחת כהן בחלק מספר הנקרא
 בשם מבוא השמש (וגם אני הוספתי נופך
 משלי תיל"ת), שכתב שאם נולד תינוק
 בשיעור זה של שלשה מילין ורביע קודם
 זמן ב"ה שמונין לו מאותו היום ונימול
 לשמונה, ואף אם נולד בע"ש אחר
 שקיעה"ח ה"ז נימול לשמונה, ואין קבלת
 שבת מעלה ומוריד לענין זה וכמ"ש
 הפוסקים:

ליקרב בלילה כגון איברים ופדרים
 שמעלן ומקטירן מבוא השמש והם
 מתאכלים והולכים כל הלילה, דברים
 שדרכן ליקרב ביום כגון הקומץ והלבונה
 וכו', מנין שמעלן ומקטירן מבוא השמש,
 ופריך והא אמרת דרכם ליקרב ביום,
 ומשני אלא אימא עם בוא השמש ת"ל
 זאת התורה (רובה) (ריבה). והשתא
 קשה לדעת ר"ת מאי פריך והא אמרת
 וכו', והלא אחר ביאת השמש עדיין יום
 גמור הוא לדעתו ז"ל. וי"ל דה"פ דכי
 היכי דמבוא השמש קמא ר"ל סוף ביאת
 שמש לגמרי דהיינו צ"ה ה"נ יש לפרש
 האי מבוא השמש בתרא, והשתא פריך
 שפיר והא אמרת וכו', ומשני דלא דמי
 קמא לבתרא. א"נ יש לומר דמדרבנן קא
 פריך דהא אמרת דרכן ליקרב ביום,
 וא"כ מדרבנן אין ראוי להקטירן אחר
 שבא השמש:

ומיהו הא דאמרי' בויקרא רבה באחד
 בתקופות ניסן ובאחד בתקופות
 תשרי היום והלילה שווין, ודבר ידוע לכל
 הוא שבב' זמנים אלו שהשמש בקו
 השווה יש י"ב שעות מן הזריחה עד
 השקיעה, ל"ק כלל דהתם ודאי מיירי
 ביום החמה ואין לו ענין לשאר יום
 הכתוב בתלמוד, שהדבר פשוט דהוי
 משעת עלות השחר ועד צה"כ, ועי'

שבת ואסורים לעשות שום מלאכה ואפי' של מצוה:

עוד כתב והנה כ"ז הוא במילה בזמנה אם מותר לעשותה אחר השקיעה בחול כיון שהשיב שעת הדחק, אבל מילה שאינה בזמנה לא יעשה לכתחילה אחר שקיעת החמה כיון שאפשר למחר, וזה דומה לכל הדברים שמצותן ביום שצריך להמתין לכתחילה עד שתנץ החמה עכ"ל. ושני פרטים הללו אינם מכוונים להלכה. דאי כפרט הראשון כשנאנסו בע"ש ולא מלו את התינוק קודם שקיעה"ח אעפ"י שנהגו לקבל שבת מן השקיעה ואילך מנהג הוא מתורת נדר ואדעתא דהכי לא קבלו, ודמי למי שיש לו מנהג ידוע להתענות קצת ימים בשנה ואירע בהם סעודת מצוה שמותר להפסיק תעניתו ואף התרה אינו צריך משום דאדעתא דהכי לא גזרו וה"נ אדעתא דהכי לא קבלו, גם בפרט השני פשיטא לי דלא שאני לן בין מילה בזמנה לשלא בזמנה, וכי היכי דבשעת הדחק אף לכתחילה מותר לעשות דברים שמצותן ביום קודם הנץ החמה, כ"ש מילה שלא

גם מ"ש להלכה ולא למעשה על תינוק שנולד בסוף יום שבת אחר שקיעת החמה קודם שנראו ב' כוכבים אם נימול לשבת הבאה אם לאו, כיון שיש שם ספק איסור סקילה בחילול שבת במילה שלא בזמנה, לא ידעתי למה נחבא אל הכלים, שהדבר ברור שיש להתיר אף למעשה, ומי לנו גדול באחרונים כמורן מהריק"א שהתיר לעשות מלאכה אחר שקיעת החמה בתוך שיעור מהלך ג' מילין ורביע, וכ"ש לענין מילה, וכמה חביבה מצוה בשעתה, וכ"ש אם שכחו ולא מלו את התינוק ביום ח' קודם שקיעה"ח שמלין אותו אח"כ ולא ידחוה למחר, וכ"ז הנה אמת נכון ואינו צריך לפנים, ודלא כפסק מהר"ם אלשקר ז"ל אני מורה ובא להקל יותר מס' מ"כ שכתב שאם שכחו או נאנסו בע"ש ולא מלו את התינוק קודם שקיעת החמה שנ"ל שראוי להחמיר, כי אף שיום גמור הוא כפי הדין, מאחר שכבר נהגו כל ישראל לפרוש ממלאכה מן השקיעה ואילך ולהוסיף כל זמן שיש ב"ה מחול על הקודש הרי הוא כאלו קבלו עליהם

^י עי' לקמן (אות ח ד"ה ועתה) שהסביר לד' מילין שצריך קודם לידע כמה יש מהשקיעה עד צה"כ וג' חלקים מן השיעור הזה הוא ודאי יום וכוונתו אם דרך משל יש מהשקיעה עד צה"כ 20 דקות א"כ 15 דקות הראשונות הם ודאי יום ו-5 דקות האחרונות הם בין השמשות, ולפ"ז יצא קולא שאם נולד עד 15 דקות ביום שבת ימול לשבת הבאה, ולענ"ד אחר שהסברנו בספרי אור השחר (עי' אות ז, ה), שכונת ר"ת לפלג המנחה והרמב"ם כתב ששליש שעה אחר השקיעה זהו צה"כ עי"ש (מאות טו עד יט), ואם המיל ביום זה הוא 18 דקות א"כ 13 וחצי דקות לפני צה"כ הוא יום ואז מלין בשבת ואיך פירושא הוא זיל גמור.

על הארץ ולוט בא צוערה, ואמר ר' חנינא לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי' ה' מילין, ומותבינן עליה מברייתא דר' יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מי' ביום, תדע כמה מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ומעלות השחר עד הנץ החמה ד' מילין ומשקיעה החמה עד צה"כ ד' מילין, ואסיקו בתיובתא:

והתוס' פ' אין מעמידין דף ל"ד, וכן תוס' ורש"י דריש ברכות, והתוס' בפ"ק דפסחים דף י"א, ובפ' היו בודקין, כולם כתבו דמשקיעת החמה עד צה"כ איכא ה' מילין. ותימא אמאי נקטי לה כסברת עולא דאיתותב, ולשון הרשב"א בחידושו דריש ברכות מדוקדק בזה וכן קשה על הרמב"ם שבפירושו למשנה ובחיבורו בפ"ה מה' ק"פ פסק כעולא דמן מודיעים לירושלים ט"ו מילין, ולסברת ר' יהודה ע"כ הו"ל דרך קרובה שמפלגא דיומא לאורתא איכא ט"ז מילין לפי חשבוננו. וא"כ הרי יכול ליכנס בשעת שחיטה. ובס' מעד"מ בפ"ק דברכות כתב ליישב דעת הרמב"ם דאע"ג דעולא איתותב היינו מר' יהודה דשמעינן ליה דאמר בהדיא ד' מילין והוי דלא כעולא דאמר ה' מילין, אבל מ"מ לא נדחו בזה דברי עולא דהא איהו אדברי ר"ע דמתניתין דהתם קאי

בזמנה שמותר אף לכתחילה לעשותה אחר שקיעת החמה, ואין להניחה למחר דכל יומא ויומא איתי' בספק כרת וזה פשוט^ה:

ח. בענין שיעור ד' מילין שבין שקיעה"ח לצאת הכוכבים

וקודם בואי לבאר אי שיעורים הנזכרים הם שוים בכל זמנים ומקומות ראיתי לבאר הארבע מילין הנזכרים בפסחים שיש מן השקיעה עד צה"כ כמה הם מהשעות השוות, ובפ' מי שהיה טמא תנן איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, ובגמ' אמר עולא מן מודיעים לירושלים ט"ו מילין הוי, סבר לה כהא דאמר ר"י כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין, משקיעה"ח ועד צה"כ חמשה. פשו להו תלתין חמיסר מצפרא לפלגא דיומא וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא, עולא לטעמי' דאמר עולא איזו היא דרך רחוקה כל שאינו יכול לכנוס בשעת שחיטה. אמר מר מעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין מנ"ל דכתיב (בראשית י"ט ט"ו) וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט וגו' וכתוב השמש יצא

^ה ועי' דברינו בספרי אור השחר מאות טז עד אות יח.

וכו'. ועולא ראה וידע שכן הוא ט"ו מילין ממודיעים לירושלים דהא שכיח בא"י הוי, והוי ר"ע כוותיה והלכה כר"ע מחבירו ע"כ. ודברי תימה הם דכיון דעולא ראה וידע דממודיעים לירושלים הם ט"ו מילין א"כ ע"כ ס"ל לר"ע דמעלות השחר ועד צה"כ איכא חמש מילין, דאי ליכא אלא ד' מילין לא הוי דרך רחוקה אלא רחוק מירושלים ט"ז מילין, וא"כ אמאי איתותב עולא לימא אנא דאמרי כר"ע, ואדרבה הלכה כר"ע מחבירו ותו קשה על הרמב"ם שבפי' המשנה לפ"ק דברכות כתב שמעלות השחר עד הנץ החמה יש שעה וחומש שעה, וזהו כסברת ר' יהודה שלא יש

אלא ד' מילין מעלות השחר ועד הנץ החמה וצע"ק:
ואהא דאמרינן כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות פירש רש"י ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין, ודבר ידוע לכל שבב' זמנים אלו שהשמש בקו השווה יש י"ב שעות מן הזריחה עד השקיעה, ונמצא לפי"ז ששליש מיל מתחלקים לי"ב שעות ב' מילין וחצי לכל שעה וד' מילין הוי ח' חומשין דהיינו שעה ושלושה חומשין, ומאי דאמרינן מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות ר"ל יום של י"ו שעות מהשעות השוות, וכן דעת הרמב"ם והרע"ב בפ' אלו עוברין שכתבו דשיעור מיל הוי ב' חומשי

^י יש כאן ט"ס וצ"ל מעלות השחר עד "הנץ החמה" איכא חמשה מילין.

יולענ"ד יש לישב דברי המעדני מלך דאכן לעולם יש ממודיעין לירושלים ט"ו מילין וכדברי עולא ובכל זאת אין זו סתירה לכך שמעה"ש לנה"ח וכן מהשקיעה לצה"כ יש ד' מילין, דהנה אמרו חז"ל (תענית יב) לעולם יצא אדם בכי טוב וא"כ י"ל דהוא מיל אחד אחר הנץ ומשם מתחילין לחשב דרכו של האדם אם נמצא בדרך קרובה או רחוקה, ולפ"ז מה שכתב הר"מ בהל' קרבן פסח (פ"ה ה"ט) ז"ל מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, אין כוונתו לעליית השמש שזהו ממש הנץ החמה אלא למיל אחד אחר הנץ שזהו הזמן שיצא בכי טוב ועכ"פ משם מודדים דרך רחוקה. ובהו"א סברה הגמ' למנות דרך רחוקה מהנץ ממש וא"כ קשיא לעולא מדר' יהודה שאמר ד' מילין איכא מעה"ש לנ"ה ולעולא ע"כ ה' מילין איכא אך למסקנא גם עולא מודה לר' יהודה וכנ"ל, והא דקאמר בגמ' דאיתותב עולא היינו מה שרצינו לומר שעולא כן ס"ל. ולפ"ז מיושב מה שהקשה בי שמי מהמשך שר"מ כתב שעה וחומש מע"ה עד הנץ י"ל דכן ס"ל באמת להלכה אבל לגבי דרך רחוקה מתחיל חמש מילין אחר תחילת היום. ועיין בספר אורות חיים (דרוק, דף שכד אות ה) מה שתמה מאד ולדברינו מיושב.

שעה^ה, אבל בת"ה סי' קכ"ג סבר שהעשר פרסאות מתחלקים ליי"ב שעות, ולפי"ז ה' מילין הוי שעה ומחצה, ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק עשרים מהשעה, וכן פסק בשו"ע או"ח בסי' תנ"ט ה"ב, וביו"ד בסי' ס"ט ס"ק, ובהג"ה באו"ח סי' רס"א, וכן דעת הרשב"א בחידושיו בריש ברכות. וכן דעת התוס' בפ"ק דפסחים דף י"א ובסנהדרין בפ' היו בודקין וגם הרמב"ם בפ"ק דברכות כתב מעלות השחר עד הנץ החמה ויש שעה וחומש שעה, וזה אין לו קיום אלא לשיטה זו וכדעת ר' יהודה דס"ל דליכא אלא ד' מילין, דאי כעולא הו"ל שעה ומחצה, וזה הפך מ"ש אלו עוברין:

ולפי דבריהם צ"ל דר' יוחנן לא מיירי ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי

אלא בכמו חודש אחד קודם תקופת ניסן וחודש אחד אחר תקופת תשרי. שהזמנים אלו היום יש לו יי"ב שעות מעלות השחר עד צה"כ, וכן הלילה היא יי"ב שעות משעת צה"כ עד עה"ש משעות ההשואה. ותמהני דהא אמתניתין דאיזו היא דרך רחוקה קאי וקאמר דמפלגא דיומא לאורתא איכא ט"ו מילין לענין קרבן פסח דאיתי' בתקופת ניסן, וכן מאי דמייתי ראייה מלוט דימי פסח היה וכדכתיב ומצות אפה ויאכלו, והכי איתא בב"ר וכ"כ רש"י בפירוש החומש, ואף למאי דאמרינן בפ"ק דר"ה (דף י"א ע"א) דבשורת לידת יצחק היתה בחג, וכן בפרקי ר"א אמרינן שביום הכיפורים נימול אברהם, ולפי"ז מעשה דלוט אינו בתקופת ניסן, מ"מ הו"ל בתקופת תשרי שגם באותו זמן היום והלילה שוין ר"ל

^ה והנה ביום י"ד ניסן תשע"ז צה"כ 7:35 לפי 25 דקות אחר השקיעה א"כ ניקח 16 שעות לאחור 3:35 והרי המיל 24 דקות נכפיל זה ב- 8 יוצא שלש שעות ועוד 12 דקות זה הנץ ולפי"ז הנץ 6:47 ובלוח כתוב 6:17 ולכן החשבון צריך להיות כמה מהנץ שלנו עד צה"כ שזה יוצא מ- 6:17 עד 7:35 שזה 798 דקות ואז יוצא כשנחלק זה ל- 32 = 24.9375 המיל וזה נכפיל ב- 8 מיל יוצא 199.5 ונוסיף לזה 798 יוצא 997.5 דק' ונחלק זה ל- 60 יוצא 16.66666 שעות, ולפי"ז נצטרך לומר דמה שכתב הרמב"ם המיל שני חומשי שעה הוא לחומרא וכיון שדיבר על חמץ בפסח החמיר שהוא 24 דקות ולדברינו הוא קרוב ל- 25 דקות. וע"ע לקמן בהערה טו. ואם נרצה לומר שהוא שני חומשי שעה בדוקא י"ל כמו שבשקיעה לא מחשיבים את השקיעה שלנו אמיתית שהרי לפר"ח לערך 20 דקות אח"כ הוי השקיעה ה"ה הנץ 23 דקות אחר שיוצא מיקרי נץ, אבל יותר נראה לדינא שהמיל קצת יותר מ- 24 וכמש"כ בהערה טו, ואם נאמר שהוא 24 דקות בדוקא י"ל יוצא 25 דקות ומה שאמר שעה ורבע קודם צה"כ היינו זמניות ו- 24 כפול 40 יוצא 960 ונחלק זה ל- 12 = 80 דקות לשעה ונוסיף עוד רבע יוצא 100 דקות לפני צה"כ זהו פלג המנחה והוא ד' מילין ואז יצא כל מיל 25 דקות וצ"ע ליישב, ועי' בחיבורי מאות כה עד אות לה.

מעט הזריחה עד השקיעה, וא"כ ע"כ כי קאמר מהלך אדם ביום עשר פרסאות ר"ל יום של י"ו שעות וכפירוש רש"י וצ"ע:

ועתה אבוא לבאר אם הד' מילין דהוי שעה א' וג' חומשין משעה שיש משקיעה החמה עד צה"כ אם הם שוין לעולם בכל זמן, ר"ל בין בקיץ שהימים ארוכים בין בחורף שהימים קצרים, או אם זה דוקא ביום בינוני דתקופות ניסן ותשרי, אבל בקיץ וחורף משתנים שיעורים אלו לפי אורך הימים או קיצורם והשעה וג' חומשין הנזכרים הם ע"ד שעות זמניות. גם צריך לבאר אם אלו השיעורים הם שוין בכל המדינות בישוב, או אם זה דוקא בא"י ובמדינות

שהן באותו הרוחב מן המזרח למערב, אבל במדינות אחרות ישתנו אלו השיעורין לפחות ויותר משיעור הנז' ובפרט הלא העמיק הרחיב וצידד כל צידי האפשר הרב בס' מנחת כהן במאמר שני פ"ב ולא הניח מקום לבאים אחריו, זולתי בזה שהכרעתי בהכרעתי אף למעלה, שזה דבר נראה לחוש והמוחש לא יוכחש' שבקיץ שהימים ארוכים יש שהות גדול מזמן השקיעה עד צה"כ יותר ממה שיש בזמן החורף שתיכף ומיד אחר שקיעת החמה נראים הכוכבים, וכן דבר ברור הוא שמשתנים אלו השיעורין לפי רוחק המדינות ולפי קירובן אצל הקו השוה, ולפיכך עיקר הדין הוא שבכל עיר ועיר וכל מדינה

כ' כן הקשה הגר"א בשו"ע (או"ח סימן תנ"ט), ונראה דלכן מוכרחים לומר שכונת תה"ד לשעות זמניות וגם דעת תה"ד והשו"ע ברמב"ם שהמיל ביום זה שני חומשי שעה. ועכ"פ לדינא ודאי יש לפסוק כהרמב"ם שהרי כתב פר"ח (יו"ד ס"ט) שהשו"ע לא שמע מסברת הר"מ שהמיל שני חומשי שעה, ועי' מור"ם (חומ"מ סימן כה סוף סעיף ב) שכתב בשם מהרי"ק וז"ל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרוננו על ספר ונמצאו אחרים חולקים עליו אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמיע להו הוו הדרי בהו ע"כ. ועי' באורות חיים (דרוק, דף שגד באות י"ב) וז"ל במוסגר שוב ראיתי בשם הגדולים שהביא ממהרש"ל (יש"ש פ"ק דב"ק סימן מא) דתה"ד לא היה בידו פירוש המשניות להרמב"ם ע"כ. ואם כן י"ל דאם היה יודע מזה לא היה כותב כן ולפחות היה מביא נמי לדברי הרמב"ם ועי' במש"כ בספרי אור השחר אות כו.

י' מבואר להדיא שיש הבדל בין ימות החורף לקיץ בזמן שמהשקיעה לצה"כ, והנה באור לציון (ה"א דף קלח ד"ה וגם) כתב שמהשקיעה לצה"כ יש בין 25 ל- 28 דקות, ולהנ"ל י"ל שבקיץ זהו 28 דקות ובחורף 25 דקות וצ"ע בזה. ולפ"ז י"ל שבקיץ כשנחלק 28 ל- 4 יצא 7 ו- 3/4 מזה הוא ביהש"מ ועי' ברמב"ם (הל' תרומות פ"ז ה"ב) וז"ל אין הטמאים אוכלים בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים בינונים וזו העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה, ועי' כ"מ שהביא כן בשם סמ"ג וכנראה לא גרס ברמב"ם כן. ולפ"ז כל יום נצטרך לידע כמה השעה באותו יום ולחלק שעה זו לשלוש שליש שעה זו מהשקיעה זהו צאת ג' כוכבים, ולפני צה"כ 3/4 מיל של אותו היום הוי בין השמשות ונפק"מ שעד אז מקרי יום לגבי הפסק טהרה ועוד, וע"ע בספרי אור השחר אות יד בד"ה ועי' פר"ח.

ומדינה שראשונה ידעו הזמן שיש מן השקיעה עד צה"כ בימים ההם ובזמן ההוא וי"ג חלקים מן השיעור הזה הוא ודאי יום, וג' חלקים הוא זמן ב"ה על פי שיטת ר"ת שכתבתי למעלה שהד' מילין שיש משקיעת החמה עד צה"כ כשנחלקם לרביעיות יהי' י"ו והג' מילין ורביע דהיינו י"ג רביעיות הוי ודאי יום, והג' רבעי מיל האחרים הוי זמן ב"ה, נמצא שהד' מילין שהוא שעה א' וג' חומשין הוא משעה זמניות שמשותפות לפי אורך הימים וקיצורן, וכמ"ש הרמב"ם בפ"י למשנה בפ"א דברכות וכל א' וא' לפי מקומו ועל מקומו יבא בשלום עפ"י חשבון שכתבתי, והוא מכון:

ודלא כהרב מ"כ בספרו שגמגם בזה וכ' וז"ל אם תרצה לדעת כמה הוא יום ודאי אחר השקיעה וכמה שיעור זמן ב"ה, וזה באיזה יום מימות השנה ובאיזה מדינה ממדינות היישוב תסתכל כמה זמן יש ביום ההוא מן השקיעה עד צה"כ, ואם הוא יותר מד' מילין שהוא שעה וחומש אז תחשוב ליום גמור אחר השקיעה ג' מילין ורביע ולא יותר, והזמן

הנשאר עד צה"כ תחשיב לבין השמשות אף שהוא יותר משיעור ג' רבעי מיל שאמרו בגמ' וזה לא יזיק כיון שהוא לחומרא, ואם יהי' מן השקיעה עד צה"כ פחות משעה וחומש תחשוב לזמן ב"ה שיעור ג' רבעי מיל קודם צאת ג' כוכבים פחות מזה השיעור, והזמן הנשאר משקיעת החמה תחשוב ליום גמור אף שהוא פחות מג' מילין ורביע, ואין הפסד בזה כיון שהוא להחמיר, ואם יהי' מן השקיעה עד צה"כ שיעור ד' מילין שהוא שעה וחומש אז תחשוב ג' מילין ורביע ליום גמור וג' רביע מיל לזמן ב"ה. נמצא לפי"ז החשבון שבשום זמן ובשום מקום אין אנו פוחתין משיעור ב"ה שאמרו בגמ', אבל לפעמים נוסף עליו, וגם לא נוסף על שיעור הג' מילין ורביע אבל נגרע לפעמים מן השיעור ההוא לפי צורך השעה עכ"ל. ואעפ"י שמחזורתא דמילתא כדכתיבנא מעיקרא מ"מ המחמיר תבא עליו ברכה"י:

ודע שכל שנראים שנים כוכבים בינונים או שאינו יודע אם הם בינונים או גדולים הרי הוא זמן ב"ה אף שיש שם

י"א הנה כתב המחבר שד' מילין שמהשקיעה עד צה"כ הוא זמניות ועי' לקמן בהערה טו מה שהקשיתי על זה דלפ"ז אין ביום ניסן 16 שעות, אולם לדברינו שכונת ר"ת לפלג המנחה וכבני ציון א"כ יש לחשבן 16 שעות כפשוטו וכדברי הירושלמי, ועי' במש"כ בספרי אור השחר אות לא שבשנת תשע"ח יוצא בדיוק 16 שעות וא"כ תלוי בתקופות ומיושב דברי הפר"ח וע"ע שם סוף אות נד.

סימן ברור ומוסמך יותר מהחשבון ויש לנו לומר שטעה בחשבון. זה מה שנ"ל בענינים אלו בקיצור נמרץ, ומי שירצה לעמוד על עיקר פרטים הללו יעיין בס' מ"כ שהאריך הרבה בזה, ובקצת דברים שנמו צעדינו מצעדיו המעיין יוכח בינינו ואת הקדוש יקריב אליו, וצור יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אכ"ר:

ט. בענין זמן פלג המנחה

אחר שביארנו מה שהוא ודאי יום ומה שהוא ודאי לילה ומה שהוא ספק מן היום ומן הלילה עדיין נשאר לנו לברר שעות המוזכרות בדברי חז"ל, כגון לענין ק"ש של שחרית שזמנה עד ג' שעות, וכן לענין פלג המנחה שהוא י"א שעות חסר רביע, וכן לכמה דברים שהוזכר בהם שעות, אם נשער אותם מעלות השחר עד צה"כ או מהנץ החמה עד שקיעתה. ובעל הלבוש בס' רל"ג כתב שכל שעות הנזכרות בדברי חז"ל בין לפלג המנחה בין לדינים אחרים צריך שנשער אותן מן הזריחה עד השקיעה לא מע"ה עד צה"כ, ופלג המנחה אינה שעה ורביע קודם צה"כ כדברי בעל תרומת הדשן אלא שעה ורביע קודם שקיעת החמה, והוא כמו שתי שעות ומחצה קודם הלילה. וכתב

בקי בחשבון, ובשיעור זמן ב"ה ע"פ מ"ש ואומר שעדיין לא הגיע זמנו משום דחיישינן שמא טעה בחשבון, ולפיכך לכתחילה צריך להסתכל ברקיע בעת לידת התינוק לראות אם נראים שנים כוכבים אם לא. אבל אם שכחו ולא הסתכלו או שהוא יום המעונן סמכינן עליה כיון שהוא בקי בזמן ב"ה, וד"ה שאם לפי הבקי בחשבון נכנס כבר זמן ב"ה לפי חשבון ועדיין לא נראה ברקיע שום כוכב הרי היא זמן ב"ה, כי שמא אינו רואה הכוכבים מחמת איזה סיבה: **וכתב** בס' מ"כ בפ"ה שאם אינו בקי בשיעור זמן ב"ה אפילו הסתכל ברקיע ולא ראה שום כוכב הרי זה ספק ב"ה, ואפילו נולד תינוק מיד אחר שקיעת החמה שכפי הנראה עדיין לא הגיע זמן ב"ה, עכ"ז התינוק נימול בט' מאחר שאין שם בקי בשיעור זמן ב"ה דאל"כ נתת דבריד לשיעורין עכ"ל. ואין זה מחוור דאעפ"י שלא יש שם בקי כל כמה דפשיטא ליה שנולד ביום כגון אחר סמוך לשקיעת החמה מלין אותו לח', ואם נראו ג' כוכבים בינונים או ג' כוכבים קטנים למי שאינו בקי בכוכבים בינונים וכמ"ש הב"י בשם הר"י ופסקו בשו"ע בס' ר"ג לכ"ע הוי לילה גמור בין לענין מילה בין לענין שבת, אף שיש שם בקי ואומר שעדיין הוא זמן ב"ה לפי חשבון, משום דיציאת הכוכבים הוא

שבאמת כן היה דעת רז"ל לשער י"ב שעות היום מהנץ החמה עד שקיעתה, ושטעה בעל ת"ה שאמר שראוי לשער שעות אלו מעלות השחר עד צה"כ, ופלג המנחה הוא שעה ורביע קודם לכן. גם בס' שלטי הגבורים בהגהת מרדכי דפ' תפלת השחר כתב וז"ל מיבעי' לן לברורי כללא דמתניתין דכולהו הני שעות דאיירי בהו התחלתן מתחילת הזריחה עד סוף השקיעה ע"כ, והנה לענין פלג המנחה אי הוא שעה ורביע קודם צה"כ או קודם שקיעת החמה הויא פלוגתא דקמאי ז"ל, דתנן בפ' תפלת השחר (דף כ"ז ע"א) תפלת המנחה עד הערב, ר' יהודה אומר עד פלג המנחה, ובגמ' אפסקא דר"י אומר עד ד' שעות איבעיא להו עד ועד בכלל, א"ד עד ולא עד בכלל ת"ש ר"י אומר עד פלג המנחה, אא"ב עד ולא עד בכלל היינו דאיכא בין ר"י לרבנן, אא"א עד ועד בכלל ר"י היינו רבנן וכו'. ואי מפרשים דעד הערב דכ' ר"ל עד צה"כ ע"כ פלג המנחה דקאמר ר"י ר"ל שעה ורביע קודם צה"כ, דאי פלג המנחה ר"ל שעה ורביע קודם שקיעת החמה לעולם אימא לך דעד ועד בכלל, ומה דקשיא לן דר"י היינו רבנן ליתא דהא איכא בינייהו שעה וחומש שיש משקיעת החמה עד

צה"כ, וכן אי מפרשים דעד הערב ממש הוי שקיעת החמה ע"כ פלג המנחה ר"ל שעה ורביע קודם שקיעת החמה, דאי פי' פלג המנחה הוי שעה ורביע קודם הלילה אדרבה כי אמרינן עד ולא עד בכלל ליכא בינייהו אלא חומש רביע דהיינו אחד מעשרים בשעה, ואי אמרינן עד ועד בכלל איכא בינייהו שעה וחומש שיש משקיעת החמה עד צה"כ, ובגמ' אמרינן איפכא. א"ו דבר זה יתד בל תמוט היא דאי פי' ערב הוי שקיעת החמה הפלג המנחה היא שעה ורביע קודם שקיעה"ח, ואי ערב הוי צה"כ הפלג המנחה היא שעה ורביע קודם צה"כ וזה ברור:

מעשה נשאר לנו לבד ב' פירושים במשנה, או דמילת ערב ר"ל שקיעת החמה, ולפי"ז הוי פלג המנחה שעה ורביע קודם שקיעה"ח, או שר"ל צה"כ, דהשתא הוי פלג המנחה שעה ורביע קודם הלילה. ורש"י פי' במשנה עד הערב עד חשכה ע"כ כלומר שאינו שקיעה"ח אלא צה"כ, וכן דעת הרמב"ן בס' תורת האדם שכתב שאין בין פלג המנחה ושקיעה"ח אלא זמן מועט והיא ד' מאות אמה בקירוב ע"כ, ואעפ"י שאין זה בכיוון² שלא יש מפלג המנחה

² י"ב ע"י מש"כ לקמן הערה טו.

המשנה. וכן דעת תר"י, והביא ראיה לזה דכיון שהדם נפסל משקיעה"ח ותפלת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערביים ועיקר התמיד היא זריקת הדם, א"כ כי היכי שזריקת הדם אין זמנה אלא עד שקיעה"ח, ה"נ תפלת המנחה שנתקנה כנגדה אין זמנה אלא עד שקיעה"ח בלבד. ויש לדחות ראיה זה דתפילות אבות תיקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, ואעפ"י שלגבי קרבן אינו אלא עד שקיעה"ח, מ"מ לענין תפילה הוויא זמנה כל היום עד צה"כ. ועוד דזה היא אינה אלא הרחקה מדרבנן וכמ"ש למעלה, ולענין תפלה אפשר דאוקמינהו רבנן בדאורייתא. והכי מוכח ממתניתין דקתני ושל מוספין כל היום, וכבר ידוע דסתם יום הוויא מעלות השחר ועד צה"כ וכמ"ש למעלה בחבילות של ראיות, אלמא דאין לדמות התפילות לקרבנות אעפ"י שכנגדן תקנום. והכי אמרינן נמי בר"פ תפלת השחר דאע"ג דתפילה במקום קרבן היא וקרבן כיון דעבר יומו בטל קרבנו לענין תפלה כיון דצלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי ואזלי, וא"כ גם לענין השיעור יש לנו לומר שיש הפרש ביניהם:

עוד סייע בספר מ"כ בפ"ו מאמר שני סברת הרמב"ם, מהא דאמרינן בפ' תפלת השחר (דף כ"ט ע"ב) א"ר יוחנן

עד שקיעה"ח לפי דעת זה אלא של"ג אמנות ושליש שיהא שתות מיל שהרי מיל היא אלפים אמה, מ"מ נקטינן מיהא מדבריו שפלג המנחה היא שעה ורביע קודם צה"כ. וכ"כ הרב ז"ל עוד שם וז"ל ואעפ"י שפלג המנחה מוסיף על הד' מילין האמור בפסחים זה השיעור שאמרנו הנה אין ביניהם אלא זמן מועט, וכשמתפלל בו של שבת קודם גמר תפלה מתחיל השמש לשקוע והגיע זמן התוספת עכ"ל. וכן דעת הרשב"א בחידושו דריש ברכות שכתב שפלג המנחה קודמת לשקיעת החמה שתות מיל. ועוד כתב שם שפלג המנחה יתירה על שעת צה"כ מהלך ד' מילין ושתות, וכ"כ שם הרב בבירור שפלג המנחה היא שעה ורביע קודם צה"כ וכן דעת בת"ה בסי' א:

אבל הרמב"ם כתב בפ' המשנה ופלג המנחה היא כשישאר מן היום שעה ורביע זמניות, ומי שמתפלל עד הערב והיא עת ביאת השמש כבר התפלל מנחה אמנם אינה תפלה גמורה כי פסק ההלכה דעבד כמר עבד ע"כ. והכי מוכח מדבריו בחיבורו בפ"ג מה' תפלה שכתב ויש לו להתפלל מנחה עד שקיעת החמה וכו', ועוד כתב שם טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה חמה מתפלל ערבית שתים, משמע שפי' ערב ר"ל שקיעה"ח וכמ"ש בבירור בפ'י

יש לדקדק איפכא דאם איתא דאין זמן תפילת מנחה אלא עד שקיעה"ח היכי קאמר ר' יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה ולא חייש לדילמא מטרפי ליה שעתא בשיעור מיעוט כזה:

עוד החזיק בסב"ר הרמב"ם בספר הנז' וכ' שאם נאמר שפלג המנחה היא שעה ורביע קודם צה"כ בשוה בת"ה לא יהיה לנו בע"ש לקבלת שבת להדליק את הנר אלא שיעור חלק א' מעשרים בשעה שיש מפלג המנחה עד השקיעה, שהרי קודם פלג המנחה אסור להדליק נר של שבת ולקבל שבת בתפלת ערבית, וכמ"ש בפ' ב"מ (דף כ"ג ע"ב) על נר של שבת ובלבד שלא יקדים ולא יאחר, והיינו שלא יקדים להדליקו קודם פלג המנחה וכמ"ש התוס' והרא"ש בפ' תפלת השחר (דף כ"ז ע"א) וז"ל ומפלג המנחה ואילך יכול להדליק הנר ולקבל שבת, והא דאמרינן בס' ב"מ ובלבד שלא יקדים אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה, כי יכול לקבל עליו שבת מבעו"י ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה עכ"ל, וכ"כ ר"י ומהרי"ק בס' רס"ג ס"ד וס' רס"ו. והנה אחר שקיעה"ח אסור ג"כ להדליק הנר לדעת הגאונים הסוברים שאז מתחיל זמן ב"ה כיון שהוא ספק לילה, וגם לדעת ר"ת מי שאינו בקי בזמן ב"ה

מצוה להתפלל עם דמדומי חמה שנאמר יראוך עם שמש, ליימי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מ"ט דילמא מטרפי ליה שעתא. ופירש"י לייטו עלה במערבא על מי שמשחה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמה תטריף ליה שעה ע"י אונם ויעבור הזמן עכ"ל. ואם איתא דפי' עד הערב הוא עד צה"כ קשה למה הי' מקללין במערבא למי שמתפלל אותה עם דמדומי חמה, והלא יש יותר משעה וחומש עד צה"כ וכולי האי לא הוי ליה למיחש שמה תטריף לו השעה. ובפ"ח מס' הנ"ל דחה זה דבני מערבא היו מפרשים עד הערב עד ביאת השמש ולכן קללו למי שממתין עד דמדומי חמה, אבל אנן קיי"ל כר' יוחנן דמצוה להתפלל עם דמדומי חמה וכדמוכח בפ' כל כתבי, ולפי"ז אחר השקיעה נמי הוי זמן תפלת מנחה עד הלילה ע"כ. ואינו מחזור דמשמע ודאי דלא פליגי לענין דינא בהמשך זמן תפלת המנחה, אלא דמור חייש לדילמא מיטרפא ליה שעתא ומר לא חייש להא, ולכן נ"ל דאעפ"י שנמשך זמנה עד הלילה חיישי במערבא לטריף שעתא משום ימות החורף שהימים קצרים ויש זמן שיש חצי שעה בקירוב מן השקיעה עד צה"כ, ולשיעור מיעוט כזה חיישינן לדילמא מטרפא ליה שעתא. ולכאורה

אסור לו להדליק אחר שקיעה"ה, ודבר זה זר מאוד שמי יוכל לכוון בזה שלא יקדים מעט קודם פלג המנחה או שלא יאחר אחר השקיעה וכ"ש ביום המעונן. עוד הקשה שלדעת רבא ועולא הסוברים שמשקיעת החמה עד צה"כ יש מהלך ה' מילין תהי' שעת שקיעה"ה קודם לזמן פלג המנחה רביע שעה, שהרי ה' מילין הם שעה וחצי ופלג המנחה הוא שעה ורביע קודם צה"כ, א"כ איך היו עושים אלה האמוראים בהדלקת הנר וקבלת שבת, שהרי אם הי' מדליקין את הנר ומקבלין שבת בתפילת ערבית קודם השקיעה היה זה קודם פלג המנחה יותר מרביע שעה וזה אסור כמ"ש למעלה, ואם היו מדליקין את הנר אחר פלג המנחה זו קשה מן הראשון שהרי היה זה אחר שקיעה"ה והיו מחללין שבת לדעת הגאונים עכ"ל: **ואצלי** אינם קושיות של כלום, חדא שהרי נתבאר למעלה שהעיקר כדעת ר"ת ז"ל, וא"כ יש שיעור זמן תוספות ג' מילין ורביע, ולמי שאינו בקי או לשיטת הגאונים מאן לימא לך שאינה יכולה להדליק אפי' קודם פלג

המנחה כל שמקבל שבת משם ואילך סגי' בהכי, דמ"ש ובלבד שלא יקדים הוא בלא קבלת שבת, ומ"ש הרא"ש ובלבד שיחא מפלג המנחה ולמעלה אין לה הכרע בגמ' וגברא אנברא קרמית. ועוד שהרא"ש למעמי' אזיל דס"ל כשיטת ר"ת בפ"ק דתענית. א"נ הרא"ש ס"ל דפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם שקיעה"ה ולפיכך אין לו לקבל שבת אלא משם ואילך, אבל למאן דס"ל דפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם צה"כ אה"נ דמצו לקבל עליו שבת אף מקמי פלג המנחה ידידה, וכן לדעת רבא ועולא ששיעור פלג המנחה מתחיל אחר שקיעת החמה פשיטא דלדידהו מצי להדליק מקמי שקיעה"ה, ואין בזה משום בל יקדים כיון שמקבל שבת משעה שידליק ואילך וזה פשוט:

עוד סתר דעת בת"ה ממ"ש בברכות בפ' תפלת השחר (דף כ"ז ע"ב) וטעותא מי הדרא והאמר אבדון פ"א נתקשרו שמים בעבים וזרחת חמה ובאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו, ומשני שאני ציבור דלא מטרחינן עליהו. נראה דהיינו דוקא

"עי' ביה"ל (סי' רסא ד"ה שעה או שתיים) שהקשה על מור"ם דהרי שתי שעות קודם הלילה אין בקבלתו כלום כמו שכתב מ"א סק"י וכו', ואולי דמהר"י וייל סובר כסברת הב"ח ס"ב שנביא לקמן ואולם לדברי הרמב"ם כאן יתכן שר"י ס"ל שאפשר לקבל שבת לפני כן, ועי' אור לציון (ח"ב דף קסח) שס"ל דא"א לקבל שבת לפני פלג המנחה, ומש"כ הרמ"א שאפשר לקבל שעותיים קודם ומשמע אף לפני פלג המנחה זהו בחו"ל וכדברי תה"ד דאפשר להתפלל ערבית קודם כמה שעות מהלילה, עי' דברינו בספר אור השחר אות ד,ה.

כשהתפללו מפלג המנחה ולמעלה וביחיד אפי' כה"ג לא עלתה לו תפלה כיון שהיתה בטעות, אבל קודם פלג המנחה אפי' ציבור נמי מחזירין כיון דלאו זמן תפלת ערבית הוי כלל, וכן נראה מדברי רבינו יונה עכ"ל. ואם אמת שפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם צה"כ ואין בינה ובין שקיעה"ח אלא חלק א' מעשרים בשעה איך אפשר שבשיעור מיעוט כזו אירע אותה המעשה שאמרו בגמ' שהתפללו ציבור אחר פלג המנחה ואח"כ נתפזרו העבים וזרח חמה, בודאי אם יתפללו של שבת אחר פלג המנחה קודם שיגמרו התפלה תשקע החמה, וא"א שתזרח אח"כ אפי' בראש האילנות וכמ"ש למעלה בשם הרמב"ן שאין בין פלג המנחה ושקיעה"ח אלא זמן מועט, וכשמתפלל בו של שבת קודם גמר תפלה מתחיל השמש לשקוע והגיע שעת התוספות, ומכח קושיה זו דחה דברי הראשונים שפירשו דפלג המנחה הוי שעה ורביע קודם צה"כ והסכים עם האומרים דהוי שעה ורביע קודם שקיעה"ח:

ובאמת שלפי שיטת הב"י ומהר"י בסוגי' דפ' תפלת השחר יפה הכריע, אבל אינה שיטה נכונה, דאי מיירי בתר פלג המנחה מאי ארי' ציבור דלא מטרחינן להו אפי' יחיד נמי דהא

מפלג המנחה ואילך דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ומה שכתב הב"י דמפני שהיתה בטעות לא עלתה לו דברי תימה הם דמכיון שפלג המנחה עד הלילה הכל הוא זמן תפלת ערבית בשוה אטו בשביל שהיה סבור שעברו שתי שעות מתחילת זמנה ואח"כ נמצא שהיה תחילת זמנה בשביל זה הפסיד התפילה הוא ודאי בורכא היא, והרא"ש כתב בפ"ק דברכות בשם הראב"ד שלא מצינו בשום מקום שתהא הברכה נפסדת בשביל חסרון כוונה, כ"ש בנ"ד שלא תהא התפלה נפסדת בשביל שאינו יודע באיזה שעה מתפלל אעפ"י שזמן תפלה היא, א"ו דמיירי מקמי זמן תפלת מנחה ואעפ"י כ משום דתפלת ערבית רשות היא. א"נ כיון דהוי מדרבנן הם אמרו והם אמרו, ולא רצו להטריח לציבור אחר שכבר התפללו אעפ"י שהתפללו בלא זמנה לחזור ולהתפלל, אבל ביחיד ודאי מטרחינן לי' לפי שהתפלל בלא זמנה, אבל כסבור שחשיכה והתפלל ואח"כ נתפזרו העבים וזרח חמה כיון שהוא אחר פלג המנחה אעפ"י שאילו היה יודע שהשמש על הארץ לא היה מתפלל מ"מ אין בכך כלום דהא קי"ל דעבד כמר עבד:

ונ"ל שגם דעת הרמב"ם כן שכתב בפ"ב מה' תפלה המתפלל תפלה

קודם זמנה לא יצא י"ח וחוזר ומתפלל אותה בזמנה ע"כ. והרב מיירי ביחיד, ומכאן הוציאו דדוקא לציבור לא מטרחינן להו אבל ליחיד מטרחינן ליה, ואי בדברי הרב ב"י מאי ארי' דנקטי' הרב ז"ל במתפלל קודם זמנה לשמעינן רבותא אף במתפלל בתוך זמנו בטעות, א"ו כדאמרן. ואעפ"י שעיקר פי' שמועה זו היא כמ"ש ודלא כתהר"י והב"י ז"ל מ"מ לענין מחלוקת הראשונה בפלג המנחה דעתו כסברת הרמב"ם ודעימיה דהוי שעה ורביע קודם שקיעה"ח, ולפי"ז אין להתפלל תפלת המנחה אלא עד תחילת שקיעת החמה, וכ"ש לפי מה שהעלתי לעיל דשיעור ד' מילין הם שעה אחת וג' חומשין דהשתא משמע ודאי דצ"ל ע"כ דהוי פלג המנחה שעה ורביע קודם שקיעה"ח, דאי הוי קודם הלילה נמצא ששקיעה"ח קודמת לפלג המנחה ואין זה במשמע:

כמותו לפי עיקר הדין לענין מעשה ראוי להחמיר כשתי הסברות בכל דברים שהן של תורה שהוזכר בהם שעות כגון לענין שעות של ק"ש של שחרית שזמנה מה"ת אינו אלא עד שלשה שעות ביום ראוי להחמיר ולשער אותן מעת עלות השחר כדעת בת"ה, ולפיכך צריך למחר לקרותה קודם שיעבור סוף השעה השלישית משעלה עמוד השחר אף שלא עברו ג' שעות משעת הנץ החמה, ויש הפרש בין חשבון לחשבון שיעור ג' חומשי שעה בתקופת ניסן ותשרי שיום החמה היא מי"ב שעות בינוניות ויום התורה מעלות השחר עד צה"כ הוא י"ד שעות וב' חומשין נמצא רביעתו ג' שעות וג' חומשין, וא"כ זמן ק"ש לדעת בת"ה היא משעבר שיעור ג' שעות וג' חומשין לאחר שעלה ע"ה, וזמנה לדעת בעל הלבושים היא לאחר ד' שעות וחומש שעה אחר שעלה ע"ה, נמצא סוף זמן קריאתה לדעת זו מאוחר ג' חומשין שעה ממה שעולה לפי חשבוננו של ת"ה, וזה בתקופת ניסן ותשרי, ובימי הקיץ יש הפרש יותר גדול מזה מפני שאלה השעות הם זמניות. ואמנם בדברים של ד"ס כגון לענין אכילת חמץ בע"פ וכן לענין תפלת השחר ראוי לנהוג כדעת בעל הלבושים בין לקולא בין לחומרא, לפי שדעת זו נראות יותר אמיתיות עכ"ל הס' הנזכר בפ"ט:

י. הנפק"מ בכל הנ"ל לענין מילי דאורייתא ומילי דרבנן

וראיתי לבעל ס' מנחת כהן שנמשך בזה אחר סברת בעל הלבושים שכל שעות המוזכרות בדברי חז"ל נמנות מהזריחה עד השקיעה דומיא דפלג המנחה דהוי שעה ורביע קודם שקיעה"ח, אלא שכתב שאעפ"י שהלכה

י. הנפק"מ בכל הנ"ל לענין מילי דאורייתא ומילי דרבנן

וראיתי לבעל ס' מנחת כהן שנמשך בזה אחר סברת בעל הלבושים שכל שעות המוזכרות בדברי חז"ל נמנות מהזריחה עד השקיעה דומיא דפלג המנחה דהוי שעה ורביע קודם שקיעה"ח, אלא שכתב שאעפ"י שהלכה

ושרי לי מארי ללבוש שנשתבש ושיבש אחרים עמו, דמילתא דברור ופשיטא דלא אפליגי קמאי אלא לענין פלג המנחה^י דאיכא מ"ד דהוי קודם שקיעה^ה שעה ורביע, לפי שכיון שכנגד תמידין תקנוה ובתמיד הדם נפסל משקיעה^ה ואילך ה"ה לתפלת המנחה שאין לה זמן אלא עד השקיעה, וא"כ ע"כ כי משערינן בשעות דידה לא משערינן אלא עד זמנה דהיינו עד

השקיעה, אבל דברים שמצותן ביום כגון ק"ש שזמנה עד שלש שעות, וכן גבי תפלה דקתני עד ד' שעות ביום, וכן הא דתנן (דף י"א ע"ב) גבי חמץ בע"פ אוכלין כל ד' תולין כל חמש וכו', הדבר ברור דלפי מה שנתבאר לעיל בראיות ברורות שיום התורה הוא מעת ע"ה ועד צה"כ א"כ גם שעות היום ראוי לשער אותן משעה שמתחיל היום. וכן יש להוכיח מהא דאמרינן בפ"ק דפסחים וכתבתיה למעלה בשלמא לדידי

י' הנה לגבי זמן פלג המנחה כתב הלבוש (או"ח סי' רלג ס"א) שזמנו הוא חצי הזמן שבין תשע שעות ל"שקיעה", אמנם זהו שלא בדברי הראשונים שכתבו להדיא שזמנו הוא חצי הזמן שבין תשע שעות ל"צאת הכוכבים", הלא הם: הרשב"א (ברכות ב, א ד"ה וכתבו), השטמ"ק (ברכות נו, א ד"ה מדרב), המנהיג (דיני תפלה המנחה), תה"ד (שו"ת סימן א) ומהרי"ק (שרש קעג). ולפ"ז כן ראוי לפסוק הלכה למעשה ובפרט שר' יוסי ס"ל שביהש"מ כהרף עין ולומר שר' יהודה פליג בתרתי שגם פלג המנחה הוי משקיעה וגם שמודדים משקיעה שלנו מיקרי אפושי פלוגתא ולראשונים שומעים כ"ש שרובם ככולם הכי ס"ל, ולכן צ"ע מ"ט הסכים הפר"ח שלגבי פלג מודדים מהשקיעה. ומה שהק' הלבוש שאם מחשבים מצה"כ שזה ד' מילין, יוצא שמח' ר"י ורבנן הוא על זמן מועט י"ל דד' מילין שבין השקיעה לצה"כ היינו מפלג המנחה לצה"כ [דמצינו בראשונים שקראו לפלג המנחה בלשון 'שקיעה'] וא"כ עדיין יש הפרש גדול בין ר"י לרבנן ודו"ק. עכ"פ חזינן מדברי פר"ח שרק לגבי פלג המנחה מונים מהזריחה עד השקיעה ולא לגבי חצות וזה דלא כאור לציון (ח"ב פרק ד' תשובה ח ע"ש במקורות) וכמעשה נסים (כדורי) שנמשכו אחר ספר בין השמשות (מיקוצ'נסקי), ומה שכתב באור לציון שכן ס"ל לרש"ש בנהר שלום (דף פו ע"ב) וכן הביא בבן איש חי (פרשת וישלח אות ד), עיין רב פעלים (או"ח ח"ב סימן ב בד"ה והנה) שנהר שלום ס"ל כבית דוד שכן חמה בראש כל אדם אחר 5.5 שעות מזמן שתעלה השמש, והמעין בבן איש חי יבחין שכתב רק לגבי תיקון חצות שאין הולכים אחר סברת בית דוד. [ועי' בהליכות עולם (ח"א פרשת וישלח הערה ד) שתמה על הבן איש חי שעשה עיקר מסברת בית דוד שכתב שנתפשט המנהג כסברת הבית דוד גם לגבי ק"ש ותפילה וברב פעלים כתב שבזמן הזה נתפשטה ההוראה כהבית דוד בכל המקומות ושכן נהגו ברוב בתי הכנסת בירושלים, וכתב על זה בהליכות עולם: זה אינו שסברת הבית דוד עיילוה לבי מדרשא ולא קבלוה, ע"כ. והוא תמוה שהרי רובן נוהגים כן ואיך אמר שעיילוה לבי מדרשא ולא קבלוה, ועי' שמן ששון שגם הביא שכולם נוהגים כן, ומש"כ בהליכות עולם שנהגו כפר"ח להקל בהאיר המזרח הנה המקור של האיר המזרח הוא מהירושלמי (ברכות ד, ב) וכתב הב"ח (סימן נח) דזהו המקור לסברת הרמב"ם ששעה קודם הנץ הוא הנץ וזה כסברת הבית דוד]. ועתה מצאתי בספר ישראל והזמנים בסימן יב אות א שהביא מרוב הראשונים שפלג המנחה הוא שעה ורבע לפני צה"כ עי' דברינו בספר אות סא.

וא"כ זכינו לדין מהך שמעתתא דהשעות הם ג"כ מתחילת היום, וכן ג"כ ידוע הוא שהג' משמרות אינן אלא מעת צה"כ עד ע"ה והם י"ב שעות, ומצינו בשרו של (עשו) (עשיו) שלחני כי עלה השחר, וכן מבואר בדברי התוס' בפ"ק דפסחים דף י"א ובסנהדרין בפ' היו בודקין ששעות היום מתחילין מעלות השחר:

ובמאי דכתיבנא ניהא מה שהקשה במ"כ בפ"ח שהתוס' כתבו בפ"ק דפסחים ובסנהדרין שיש מע"ה עד הנץ החמה ה' מילין שהיא שמינית היום והיא שעה וחצי וזהו כדעת עולא ורבא ובאותו דיבור בעצמו כתבו שתחילת שעה שניה היא קודם הנץ החמה, דלפי"ז י"ב שעות היום משערין אותן מע"ה עד צה"כ ופלג המנחה היא שעה ורביע קודם לכן, וא"כ בהכרח ששקיעת החמה קודמת רביע שעה לפלג המנחה, ונראה שהוא הפך מן הגמ' וצ"ע עכ"ל. ולאו קושיה היא דאעפ"י שי"ב שעות היום משערין אותן מעלות השחר עד צה"כ מ"מ פלג המנחה הוא שעה ורביע קודם שקיעה"ח לפי שאין זמנו עד הלילה^י, ומה ענין זה לשעות שאנו מחלקין היום והלילה לי"ב

אשכחנא דקא פליגו רבנן בין יממא ללילא, אלא לדידך היכי אשכחנא יממא גופי' דפלגי בה רבנן. ואם איתא דשעות היום תחילתן מן הזריחה לישנו ליה דאעפ"י דיום הוא מעלות השחר מ"מ כיון שהשעות מתחילת משעת הנץ החמה לקצת דברים מצינן לשיעורי משעת הנץ החמה, ולק"מ היכי אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן, דהא כיון דפלגי לי' לענין חשבון שעות היום מצינן נמי למפלגי למלתא אחריתא לענין דינא. ועוד כן מוכח בהדיא מהא דאמרינן בפ"ק דברכות (דף ג' ע"ב) ת"ר ד' משמרות הוא הלילה דברי רבי ור' נתן אומר שלש, מ"ט דרבי כתוב אחד אומר חצות לילה אקום להודות לך וכתוב אחד אומר קדמו עיני אשמורות הא כיצד ד' משמרות הוא הלילה, ור"נ סבר לה כר' יהושע דתנן ר' יהושע אומר עד ג' שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות שית דלילה ותרתי דיממא הוא להו ב' משמרות עכ"ל הגמרא. הרי בכאן בהדיא דזמן ק"ש שהוא עד ג' שעות ביום מתחיל מעלות השחר דהא קאמר בגמ' שית דלילא וב' דיממא, וזה מוסכם אף (לדעתי) (לדעתו) ז"ל שהיום מתחיל מעת עלות השחר והלילה מעת צה"כ:

^י והנה י"ל בזה דר"ת הרי ס"ל כר' יהודה וכמ"ש בתוס' (ברכות ב, א ד"ה מאימתי) וע"ש ברא"ש וכן מצינו לשו"ע שפסק כוותיה בהל' מגילה הנוכה תוספת שבת תפילת ערבית וכן הבדלה, וא"כ י"ל דר"ת שכתב

צריכין אנו לומר שהשעות של היום אינן מתחשבין אליבין אלא מהנץ החמה ואילך ועד השקיעה בלבד ולא עד צה"כ ועיי"ש. וליתא דבפרק מי שחי טמא מיירי ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שמעלות השחר עד צה"כ יש ט"ז שעות לפי חשבון הרב ז"ל ומתחלקים ל"ב שעות זמניות¹, ואין משם ראייה

שעות דע"כ צריך לחלק היום משעה שהוא יום דהיינו מעלות השחר עד צה"כ והלילה משעה שמתחיל הלילה דהיינו מצה"כ עד עלות השחר: וגם ראיתי למעדני מלך בפ"ק דברכות שגם הוא טעה בזה, שכתב דלהרמב"ם בפירוש המשנה שמפרש ששיעור המיל הוא ב' חומשי שעה ע"כ

דמתחילת השקיעה עד צה"כ ד' מילין ר"ל משקיעה של פלג המנחה, ולפ"ז י"ל דא"נ דס"ל לר"ת שהמיל 24 דקות יצא שהוא קצת יותר כלומר שלכל מיל נוסף 3/4 דקה והיינו 24 דקות ועוד 3/4 דקה כי שעה ורבע זמניות זהו 103 דקות וד' מיל זהו 96 דקות, ולפ"ז אם נכפיל 40 מיל כפול 24 ועוד 3/4 דקה יוצא היום 990 דקות, ועי' לקמיה הערה זו ולעיל הערה ח. ועי' תה"ד (שאלה קט, דף קמב בצד ד"ה צ"ע) וז"ל בת"ד: דפסק רבינו תם בריש ברכות דקי"ל דמזמן ההוא ואילך חשיבא לילה לענין ק"ש. ואף על גב דהקפיד התם רחמנא להדיא אומן שכיבה, ובההוא זמנא לאו זמן שכיבה הוא מ"מ נפיק מידי ק"ש משום דחשיב לילה כ"ש לענין קריאת מגילה דליכא קפידא במידי אי חשבינן ההוא זמנא ללילה שתהא קריאה בזמנה ב"ד, אף על גב דכמה גדולים פליגי ארבינו תם התם בריש ברכות הא כתב במרדכי התם בשם ראב"ה המנהג כוותיה דר"ת, והמחמיר בדברי שאר גאונים [היינו שצריכים לחכות לצה"כ ממש. ע"צ] נקרא הדיוט אם לא הורגל בשאר פרישות, ע"כ. ואין להק' מדברי הרמב"ן שכתב שאין החמה נראית על הארץ דאז מתחלת שקיעה ראשונה, דהנה לשון זה הובא בשו"ע (או"ח רסא ס"ב) ועי' בספר עולת שבת (אות ב') וז"ל: וזה שכתב המחבר שאין השמש נראה כלומר שאינו נראה בכוחו כמאז מפני שהתחיל ליכנס ברקיע, ועי' רמב"ן (פסחים נד, ב ד"ה גרסינן) אחר שהביא דברי ר"ת כתב: והיינו דאמרין במסכת ברכות רבי יהודה אומר עד פלג המנחה והוא זמן קרוב לתחלת שקיעת החמה אין ביניהם אלא מהלך של ארבע אמות בקירוב וכו' ע"כ. ועי' לעיל (אות ט ד"ה מעתה) שפר"ח כתב שאין ביניהם אלא של"ג אמות ושליש שהוא שתות מיל וכתב שמש"כ הרמב"ן ד' אמות אין זה בכיוון עיי"ש, ולפי דברי הרמב"ן נראה דס"ל שקיעה שלנו והוא לקח פלג המנחה מצה"כ ולכן נשאר ביניהם זמן קצר והרמב"ם ס"ל שפלג המנחה הוא מהשקיעה כמבואר בדברי רבנו. ועי' בשטמ"ק (ברכות כז, ב) מדרב צלי של שבת בער"ש כלומר בתר פלג המנחה קמייתא ש"מ כר' יהודה ס"ל דמשם ואילך הוא שעת ערבית והוי לילה ואפשר לקבל שבת דחייב להוסיף מחול על הקודש מן התורה וכו' והיינו ודאי משקיעת החמה הרי אמרו חכמים שמהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום ונמצא שהולך פרסה בשעה וחומש דחמשה חומשיין יש בשעה שתי שעות הנשארות הם עשרה חומשיין ועוד אמרו דמהלך פרסה איכא משקיעת החמה ועד צה"כ נמצא ששקיעת החמה ב"א שעות חסר חומש וכו' עיי"ש וזה כדברינו.

¹ עי' כה"ח (או"ח סי' תנט ס"ק ל) שהביא לדברי המעדני מלך זה שלאותם המחשבים מנין החמה עד שקיעתה המיל הוי ב' חומשי שעה ונעלם ממנו דברי הפר"ח שבכאן וכידוע שאנן פסקין כהפר"ח עי' דברינו בספר אות נא. והנה לקחתי יום בינוני בתקופת ניסן ביום ב' י"ד בניסן תשע"ז עמוד השחר המוקדם שזה 90 דקות

ששעות היום אינם אלא מהנץ החמה ואילך, אלא ודאי שלא בדקדוק כתב כן. ואיני תמה אלא על בעל ספר מנחת כהן שהפליג לדבר בעיון רב בעניינים אלו, ודלי לן חספי ולא אשכח מרגניתא

תותא. נמצא שאין לזוז מסברת בעל תרומת הדשן בין לקולא בין לחומרא, בין לדברים שהם מן התורה בין לדברים שהם מדברי סופרים, ופשוט הוא ותו לא מידי":

תם ונשלם קונטרס מהפר"ח ז"ל

קודם הנץ ויצא 4:43 וצאת הכוכבים שזה 25 דקות אחר השקיעה יצא 7:35 וביחד יוצא 15 שעות ו-8 דקות וצ"ב היאך נגיע לט"ז שעות, ובהכרח צ"ל לפי פר"ח דהגירסא הנכונה ברמב"ם היא "שעה" קודם הנץ זהו הנץ (עי' ה' ק"ש פ"א הי"א ברמב"ם) ושעה וחומש קודם זהו עמוד השחר ויחד יוצא 16 שעות ו-8 דקות ולפ"ז יוצא המיל קצת יותר מ-24 דקות שהרי 16 שעות כפול 60 זהו 960 דקות נוסף עוד 8 דקות יוצא 968 וזה נחלק ל-40 מיל יוצא 24 דקות וקצת יותר. ולפ"ז עמוד השחר [שזה אילת השחר] יוצא 3:27 והמיל 24.2 ונכפיל זה ב-8 שזוהו נץ החמה יוצא 193.6 שזה שלש שעות ועוד 13.6 דקות ובלוח כתוב שהנץ הנראה הוא 6:17 ונוריד מזה 3 שעות ו-13.6 דקות יוצא 3:04 לערך, ולנו יצא 3:27 הפרש של 23 דקות. ואולי לזה מכוי'ן שער הכוונות שכתב בשבועות "מעט אחר אילת השחר שהוא עמוד השחר" והיינו שיש כמו בין השמשות באילת השחר שהוא לערך 23 דקות וצ"ע, והיותר נראה שאילת השחר הוא עמוד השחר וכדברי הגמ' (יומא כט, א) שהוא סוף הלילה, ומש"כ באריז"ל מעט אחר אילת השחר כי א"א לצמצם וניקח שהמיל בדיוק 24 דקות וא"כ 24 כפול 4 יוצא 96 דקות ולפי חשבון זה כמו שעשינו בתחילה אילת השחר 3:27 נוסף לזה שעה ו-36 דקות שהוא האיר המזרח בשעה 5:03 ונוסיף להאיר המזרח עוד 96 דקות יוצא 6:39 ובלוח כתוב 6:12. ואולם כל חשבון זה לכאורה נופל לפי מה שכתב רבנו לעיל (אות ח ד"ה ועתה) שד' מילין מהשקיעה עד צה"כ הם זמניות ולפעמים המיל 7.5 דקות ולא ידעתי למה סיים הרב שפרק מי שהיה טמא מיירי ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שמעלות השחר עד צה"כ יש י"ו שעות והרי לפי הסבר הפר"ח יתכן שיש פחות ואם נוריד ד' מילין שהם 96 דקות פחות חצי שעה א"כ בערב פסח יש 15 שעות פחות ו' דקות ומתאים ללוחות של היום.

"עי' בתוך ספרי אור השחר באות סא שהבאתי עוד הרבה מגדולי הפוסקים שס"ל כן ראשונים ואחרונים, והחיד"א כתב שכן פשט המנהג ועל זה י"ל פוק חזי מאי עמא דבר.

לוח זמנים

לשנת תשע"ח - תשע"ט

זמני הזריחה והשקיעה נלקחו
מתוך לוח "ביכורי יוסף" (מישור)
ושאר הזמנים חושבו לפי המתבאר בספר בס"ד
לפי אופק ירושלים

"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
סיון – מאי (5)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"י	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנוחה גדולה	מנוחה קטנה	המנוחה פלג יוסף	שקיעה (בבוקר יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"ג	27	01:29	02:00	03:39	03:48	04:06	04:37	05:37	06:31	08:02	09:32	11:03	11:48	16:20	18:13	19:36	19:46	20:06	20:16	22:03	00:01
ב	י"ד	28	01:28	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:30	08:01	09:32	11:03	11:48	16:20	18:14	19:37	19:47	20:07	20:17	22:04	00:01
ג	ט"ו	29	01:28	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:30	08:01	09:32	11:03	11:48	16:20	18:14	19:37	19:47	20:07	20:17	22:04	00:01
ד	ט"ז	30	01:27	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:31	08:01	09:32	11:03	11:48	16:21	18:15	19:38	19:48	20:08	20:18	22:05	00:01
ה	י"ז	31	01:27	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:31	08:01	09:32	11:03	11:48	16:21	18:15	19:38	19:48	20:08	20:18	22:04	00:00
ו	י"ח	1	01:26	01:56	03:37	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:39	19:49	20:09	20:19	22:05	00:01
שבת	י"ט	2	01:26	01:56	03:37	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:39	19:49	20:09	20:19	22:05	00:00

זמני השבת – פרשת בהעלותך

כניסת השבת (40 דק') – 18:59
צאת השבת לקולא – 20:15
צאת השבת לחומרא – 20:33



”לוח אור השחר” תשע”ח – 2018

זמני היום בהלכה

סיון – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לעמוד השחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	שעה קודם הזנ	שעה קודם הזנ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כ	3	01:26	01:56	03:36	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:40	19:49	20:10	20:20	22:05	00:01
ב	כא	4	01:26	01:56	03:36	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:40	19:49	20:10	20:20	22:05	00:00
ג	כב	5	01:24	01:55	03:35	03:44	04:03	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:23	18:17	19:41	19:50	20:11	20:21	22:06	00:00
ד	כג	6	01:24	01:55	03:35	03:44	04:03	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:23	18:17	19:41	19:50	20:11	20:21	22:05	00:00
ה	כד	7	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:24	18:18	19:42	19:52	20:13	20:23	22:07	00:01
ו	כה	8	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:24	18:18	19:42	19:52	20:13	20:23	22:07	00:00
שבת	כו	9	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:24	18:19	19:43	19:53	20:14	20:24	22:07	00:01

זמני השבת – פרשת שלח לך

כניסת השבת (40 דק') – 19:02
צאת השבת לקולא – 20:19
צאת השבת לחומרא – 20:37



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
סיון – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך השחר	סמך לעמוד השחר	סמך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם זמנית שעה	שעה קודם זמנית שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כז	10	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:24	18:19	19:43	19:53	20:14	20:24	22:07	00:01
ב	כח	11	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ג	כט	12	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ד	ל	13	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ה	א	14	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:26	18:21	19:45	19:55	20:16	20:26	22:09	00:01
ו	ב	15	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:26	18:21	19:45	19:55	20:16	20:26	22:08	00:01
שבת	ג	16	01:23	01:53	03:34	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:27	18:22	19:46	19:56	20:17	20:27	22:09	00:01

זמני השבת – פרשת קרח

כניסת השבת (40 דק') – 19:05
צאת השבת לקולא – 20:22
צאת השבת לחומרא – 20:40



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
תמוז – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמוך לעמוד השחר	השחר עמוד	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	ד	17	01:23	01:53	03:34	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:27	18:22	19:46	19:56	20:17	20:27	22:09	00:01
ב	ה	18	01:23	01:53	03:34	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:27	18:22	19:46	19:56	20:17	20:27	22:10	00:02
ג	ו	19	01:24	01:55	03:36	03:45	04:03	04:35	05:35	06:30	08:02	09:34	11:06	11:52	16:27	18:22	19:46	19:56	20:17	20:27	22:09	00:02
ד	ז	20	01:24	01:54	03:35	03:45	04:03	04:35	05:35	06:30	08:02	09:34	11:06	11:52	16:28	18:23	19:47	19:57	20:18	20:28	22:10	00:02
ה	ח	21	01:24	01:54	03:35	03:45	04:03	04:35	05:35	06:30	08:02	09:34	11:06	11:52	16:28	18:23	19:47	19:57	20:18	20:28	22:10	00:02
ו	ט	22	01:24	01:54	03:35	03:45	04:03	04:35	05:35	06:30	08:02	09:34	11:06	11:52	16:28	18:23	19:47	19:57	20:18	20:28	22:10	00:02
שבת	י	23	01:24	01:54	03:35	03:45	04:03	04:35	05:35	06:30	08:02	09:34	11:06	11:52	16:28	18:23	19:47	19:57	20:18	20:28	22:11	00:03

זמני השבת – פרשת חקת

כניסת השבת (40 דק') – 19:07
צאת השבת לקולא – 20:23
צאת השבת לחומרא – 20:41



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
תמוז – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור השחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"א	24	01:25	01:56	03:37	03:46	04:04	04:36	05:36	06:31	08:03	09:35	11:07	11:53	16:28	18:23	19:47	19:57	20:18	20:28	22:10	00:03
ב	י"ב	25	01:25	01:55	03:36	03:46	04:04	04:36	05:36	06:31	08:03	09:35	11:07	11:53	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:11	00:03
ג	י"ג	26	01:25	01:55	03:36	03:46	04:04	04:36	05:36	06:31	08:03	09:35	11:07	11:53	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:04
ד	י"ד	27	01:26	01:57	03:38	03:47	04:05	04:37	05:37	06:32	08:04	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:04
ה	ט"ו	28	01:26	01:57	03:38	03:47	04:05	04:37	05:37	06:32	08:04	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:04
ו	ט"ז	29	01:26	01:57	03:38	03:47	04:05	04:37	05:37	06:32	08:04	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:05
שבת	י"ז	30	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:05

זמני השבת – פרשת בלק

כניסת השבת (40 דק') – 19:08
צאת השבת לקולא – 20:24
צאת השבת לחומרא – 20:42



”לוח אור השחר” תשע”ח – 2018

זמני היום בהלכה

תמוז – יולי (7)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לשחר	השחר עמוד	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"ח	1	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:05
ב	י"ט	2	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:06
ג	כ	3	01:29	01:59	03:40	03:49	04:07	04:39	05:39	06:34	08:06	09:37	11:09	11:55	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:06
ד	כ"א	4	01:29	01:59	03:40	03:49	04:07	04:39	05:39	06:34	08:06	09:37	11:09	11:55	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:13	00:07
ה	כ"ב	5	01:30	02:00	03:41	03:50	04:08	04:40	05:40	06:35	08:06	09:38	11:09	11:55	16:30	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:13	00:07
ו	כ"ג	6	01:30	02:01	03:41	03:50	04:09	04:40	05:40	06:35	08:06	09:38	11:09	11:55	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:12	00:07
שבת	כ"ד	7	01:31	02:02	03:42	03:51	04:10	04:41	05:41	06:36	08:07	09:38	11:10	11:56	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:12	00:07

זמני השבת – פרשת פנחס

כניסת השבת (40 דק') – 19:07
צאת השבת לקולא – 20:23
צאת השבת לחומרא – 20:41



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018

זמני היום בהלכה

תמוז – יולי (7)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנוחה גדולה	מנוחה קטנה	המנוחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כח	8	01:31	02:02	03:42	03:51	04:10	04:41	05:41	06:36	08:07	09:38	11:10	11:56	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:12	00:08
ב	כו	9	01:33	02:03	03:43	03:53	04:11	04:42	05:42	06:37	08:08	09:39	11:10	11:56	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:12	00:08
ג	כו	10	01:33	02:03	03:43	03:53	04:11	04:42	05:42	06:37	08:08	09:39	11:10	11:56	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:13	00:09
ד	כח	11	01:34	02:05	03:45	03:54	04:12	04:43	05:43	06:38	08:09	09:40	11:10	11:55	16:29	18:23	19:46	19:56	20:16	20:26	22:12	00:08
ה	כט	12	01:34	02:05	03:45	03:54	04:12	04:43	05:43	06:38	08:09	09:40	11:10	11:55	16:29	18:23	19:46	19:56	20:16	20:26	22:13	00:09
ו	א	13	01:35	02:06	03:46	03:55	04:13	04:44	05:44	06:39	08:09	09:40	11:11	11:56	16:29	18:23	19:46	19:56	20:16	20:26	22:13	00:09
שבת	ב	14	01:36	02:06	03:46	03:55	04:13	04:44	05:44	06:38	08:09	09:40	11:11	11:56	16:28	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:12	00:10

זמני השבת – פרשת מטות-מסעי

כניסת השבת (40 דק') – 19:06

צאת השבת לקולא – 20:21

צאת השבת לחומרא – 20:39



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
אב – יולי (7)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשחר	שחר עמוד	סמך להאיר	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המזרח פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (א) כוכבים בינונים	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	ג	15	01:37	02:07	03:47	03:56	04:14	04:45	05:45	06:39	08:10	09:41	11:11	11:56	16:29	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:12	00:10
ב	ד	16	01:37	02:07	03:47	03:56	04:14	04:45	05:45	06:39	08:10	09:41	11:11	11:56	16:29	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:13	00:11
ג	ה	17	01:38	02:09	03:48	03:57	04:16	04:46	05:46	06:40	08:11	09:41	11:12	11:57	16:28	18:21	19:44	19:54	20:14	20:24	22:13	00:11
ד	ו	18	01:40	02:10	03:50	03:59	04:17	04:47	05:47	06:41	08:12	09:42	11:12	11:57	16:28	18:21	19:44	19:54	20:14	20:24	22:13	00:12
ה	ז	19	01:40	02:10	03:50	03:59	04:17	04:47	05:47	06:41	08:11	09:42	11:12	11:57	16:28	18:20	19:43	19:53	20:13	20:23	22:13	00:12
ו	ח	20	01:41	02:12	03:51	04:00	04:18	04:48	05:48	06:42	08:12	09:42	11:12	11:57	16:28	18:20	19:43	19:53	20:13	20:23	22:13	00:12
שבת	ט	21	01:42	02:12	03:51	04:00	04:18	04:48	05:48	06:42	08:12	09:42	11:12	11:57	16:27	18:19	19:42	19:52	20:12	20:22	22:12	00:13

זמני השבת – פרשת דברים

כניסת השבת (40 דק') – 19:03
צאת השבת לקולא – 20:18
צאת השבת לחומרא – 20:36



זמני היום בכלכלה

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השדר למעמד השדר	שעה קודם הזמנת שעה הבן	הזמרת המורה	הזמרת המורה	שעה קודם הזמנת שעה הבן	זריחה (בכור יוסף)	שעה קודם הזמנת שעה הבן	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פליג המנוחה	שקיעה (בכור יוסף)	השמחות בין בני	צאת הכוכבים (ג' כוכבים במונים)	קטנים כוכבים 'ג'	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שנייה			
א	י'	22	01:43	02:13	03:52	04:01	04:19	04:49	05:49	06:43	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:20	19:42	19:52	20:12	20:22	22:13	00:14
ב	יא'	23	01:44	02:15	03:53	04:02	04:20	04:50	05:50	06:44	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:19	19:41	19:51	20:11	20:21	22:12	00:14
ג	יב'	24	01:44	02:15	03:53	04:02	04:20	04:50	05:50	06:44	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:19	19:41	19:51	20:11	20:21	22:13	00:15
ד	יג'	25	01:46	02:16	03:55	04:04	04:22	04:51	05:51	06:45	08:14	09:44	11:13	11:58	16:26	18:18	19:40	19:50	20:10	20:20	22:13	00:15
ה	יד'	26	01:47	02:18	03:56	04:05	04:23	04:52	05:52	06:46	08:15	09:44	11:13	11:58	16:26	18:17	19:39	19:49	20:09	20:19	22:12	00:15
ו	טו'	27	01:47	02:18	03:56	04:05	04:23	04:52	05:52	06:46	08:15	09:44	11:13	11:58	16:26	18:17	19:39	19:49	20:09	20:19	22:12	00:16
שבת	טז'	28	01:49	02:19	03:57	04:06	04:24	04:53	05:53	06:46	08:15	09:44	11:14	11:59	16:25	18:16	19:38	19:48	20:08	20:18	22:12	00:17

זמני השבת – פרשת ואתחנן

18:59 כניסת השבת (40 דק') –

צאת השבת לקולא – 20:14

צאת השבת לחומרא – 20:32



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018
זמני היום בהלכה
אב – יולי (7)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשחר	שחר עמוד	סמך להאיר	המזרח האיר	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	יז	29	01:50	02:21	03:59	04:07	04:25	04:54	05:54	06:47	08:16	09:45	11:14	11:58	16:25	18:16	19:37	19:47	20:07	20:17	22:12	00:16
ב	יח	30	01:50	02:21	03:59	04:07	04:25	04:54	05:54	06:47	08:16	09:45	11:14	11:58	16:25	18:16	19:37	19:47	20:07	20:17	22:12	00:17
ג	יט	31	01:52	02:22	04:00	04:09	04:26	04:55	05:55	06:48	08:17	09:45	11:14	11:58	16:24	18:15	19:36	19:46	20:06	20:16	22:12	00:17
ד	כ	1	01:52	02:23	04:00	04:09	04:27	04:55	05:55	06:48	08:17	09:45	11:14	11:58	16:23	18:14	19:35	19:44	20:04	20:14	22:11	00:17
ה	כא	2	01:54	02:24	04:01	04:10	04:28	04:56	05:56	06:49	08:17	09:46	11:14	11:58	16:23	18:13	19:34	19:43	20:03	20:13	22:11	00:18
ו	כב	3	01:55	02:26	04:03	04:11	04:29	04:57	05:57	06:50	08:18	09:46	11:14	11:58	16:22	18:12	19:33	19:42	20:02	20:12	22:10	00:18
שבת	כג	4	01:55	02:26	04:03	04:11	04:29	04:57	05:57	06:50	08:18	09:46	11:14	11:58	16:22	18:12	19:33	19:42	20:02	20:12	22:10	00:19

זמני השבת – פרשת עקב

כניסת השבת (40 דק') – 18:53
צאת השבת לקולא – 20:09
צאת השבת לחומרא – 20:27



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018

זמני היום בהלכה אב – אוגוסט (8)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כד	5	01:57	02:27	04:04	04:13	04:30	04:58	05:58	06:51	08:19	09:46	11:14	11:58	16:22	18:11	19:32	19:41	20:01	20:11	22:10	00:19
ב	כה	6	01:58	02:29	04:05	04:14	04:31	04:59	05:59	06:52	08:19	09:47	11:14	11:58	16:21	18:11	19:31	19:40	20:00	20:10	22:10	00:19
ג	כו	7	01:58	02:29	04:05	04:14	04:31	04:59	05:59	06:52	08:19	09:47	11:14	11:58	16:20	18:10	19:30	19:39	19:59	20:09	22:09	00:20
ד	כז	8	02:00	02:30	04:07	04:15	04:33	05:00	06:00	06:52	08:20	09:47	11:14	11:58	16:20	18:09	19:29	19:38	19:58	20:08	22:09	00:21
ה	כח	9	02:02	02:32	04:08	04:16	04:34	05:01	06:01	06:53	08:20	09:47	11:15	11:59	16:19	18:08	19:28	19:37	19:57	20:07	22:09	00:21
ו	כט	10	02:02	02:32	04:08	04:17	04:34	05:01	06:01	06:53	08:20	09:47	11:14	11:57	16:19	18:07	19:27	19:36	19:56	20:06	22:09	00:21
שבת	ל	11	02:03	02:34	04:09	04:18	04:35	05:02	06:02	06:54	08:21	09:48	11:14	11:57	16:18	18:06	19:26	19:35	19:55	20:05	22:08	00:22

זמני השבת – פרשת ראה

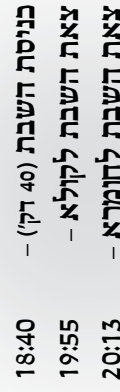
כניסת השבת (40 דק') – 18:47
צאת השבת לקולא – 20:02
צאת השבת לחומרא – 20:20



**זמני היום בהלכה
אלול – אוגוסט (8)**

זמני השבת – פרשת שופטים

כניסת השבת (40 דק')	–	18:40
צאת השבת לקולא	–	19:55
צאת השבת לחומרא	–	20:13



**זמני היום בהלכה
אלול – אוגוסט (8)**

זמני השבת – פרשת כי תצא

18:32	כניסת השבת (40 דק')
19:47	צאת השבת לקולא –
20:05	צאת השבת לחומרא –



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018

זמני היום בהלכה אלול – אוגוסט (8)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך לשמור השחר	שחר עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	טו	26	02:19	02:49	04:22	04:30	04:47	05:11	06:11	07:01	08:26	09:50	11:14	11:56	16:08	17:53	19:10	19:19	19:38	19:48	22:02	00:27
ב	טז	27	02:20	02:51	04:23	04:31	04:48	05:12	06:12	07:02	08:26	09:50	11:14	11:56	16:07	17:52	19:09	19:18	19:37	19:47	22:02	00:27
ג	יז	28	02:22	02:52	04:24	04:33	04:49	05:13	06:13	07:03	08:27	09:50	11:14	11:56	16:07	17:51	19:08	19:17	19:36	19:46	22:02	00:27
ד	יח	29	02:22	02:53	04:25	04:33	04:50	05:13	06:13	07:03	08:26	09:50	11:13	11:55	16:05	17:50	19:06	19:15	19:34	19:44	22:01	00:28
ה	יט	30	02:24	02:54	04:26	04:34	04:51	05:14	06:14	07:04	08:27	09:50	11:14	11:56	16:05	17:49	19:05	19:14	19:33	19:43	22:01	00:28
ו	כ	31	02:25	02:56	04:27	04:35	04:52	05:15	06:15	07:05	08:28	09:51	11:14	11:55	16:04	17:48	19:04	19:13	19:32	19:42	22:00	00:28
שבת	כא	1	02:26	02:56	04:27	04:36	04:52	05:15	06:15	07:05	08:28	09:50	11:13	11:54	16:03	17:47	19:03	19:12	19:31	19:41	22:00	00:29

זמני השבת – פרשת כי תבא

כניסת השבת (40 דק') – 18:24
צאת השבת לקולא – 19:39
צאת השבת לחומרא – 19:57



"לוח אור השחר" תשע"ח – 2018

זמני היום בהלכה אלול – ספטמבר (9)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבוקר) יוסף	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנוחה גדולה	מנוחה קטנה	המנוחה פליג	שקיעה (בבוקר) יוסף	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כב	2	02:27	02:58	04:29	04:37	04:53	05:16	06:16	07:06	08:28	09:51	11:13	11:54	16:02	17:45	19:01	19:10	19:29	19:39	21:59	00:28
ב	כג	3	02:28	02:58	04:29	04:37	04:54	05:16	06:16	07:05	08:28	09:50	11:13	11:54	16:01	17:44	19:00	19:08	19:27	19:37	21:58	00:29
ג	כד	4	02:29	03:00	04:30	04:38	04:55	05:17	06:17	07:06	08:29	09:51	11:13	11:54	16:01	17:44	18:59	19:07	19:26	19:36	21:58	00:29
ד	כה	5	02:31	03:01	04:31	04:40	04:56	05:18	06:18	07:07	08:29	09:51	11:13	11:54	16:00	17:43	18:58	19:07	19:25	19:35	21:57	00:29
ה	כו	6	02:31	03:02	04:32	04:40	04:56	05:18	06:18	07:07	08:29	09:51	11:12	11:53	15:59	17:41	18:56	19:05	19:23	19:33	21:56	00:30
ו	כז	7	02:33	03:03	04:33	04:41	04:57	05:19	06:19	07:08	08:30	09:51	11:13	11:54	15:58	17:40	18:55	19:04	19:22	19:32	21:56	00:30
שבת	כח	8	02:33	03:03	04:33	04:41	04:58	05:19	06:19	07:08	08:29	09:51	11:12	11:53	15:57	17:39	18:54	19:03	19:21	19:31	21:56	00:30

זמני השבת – פרשת נצבים

כניסת השבת (40 דק') – 18:15
צאת השבת לקולא – 19:30
צאת השבת לחומרא – 19:48



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018
זמני היום בהלכה
תשרי – ספטמבר (9)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור השחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כט	9	02:35	03:05	04:35	04:43	04:59	05:20	06:20	07:09	08:30	09:51	11:12	11:53	15:56	17:38	18:52	19:01	19:19	19:29	21:54	00:30
ב	א	10	02:36	03:07	04:36	04:44	05:00	05:21	06:21	07:10	08:30	09:51	11:12	11:52	15:56	17:37	18:51	19:00	19:18	19:28	21:54	00:31
ג	ב	11	02:37	03:07	04:36	04:44	05:00	05:21	06:21	07:09	08:30	09:51	11:12	11:52	15:55	17:36	18:50	18:59	19:17	19:27	21:54	00:31
ד	ג	12	02:38	03:09	04:37	04:45	05:01	05:22	06:22	07:10	08:31	09:52	11:12	11:52	15:54	17:35	18:49	18:58	19:16	19:26	21:54	00:31
ה	ד	13	02:39	03:09	04:37	04:46	05:02	05:22	06:22	07:10	08:31	09:51	11:11	11:51	15:53	17:33	18:47	18:56	19:14	19:24	21:53	00:32
ו	ה	14	02:40	03:11	04:39	04:47	05:03	05:23	06:23	07:11	08:31	09:51	11:12	11:52	15:52	17:33	18:46	18:55	19:13	19:23	21:53	00:32
שבת	ו	15	02:42	03:12	04:40	04:48	05:04	05:24	06:24	07:12	08:32	09:52	11:12	11:52	15:52	17:32	18:45	18:54	19:12	19:22	21:52	00:32

זמני השבת – פרשת וילך


כניסת השבת (40 דק') – 18:06
צאת השבת לקולא – 19:21
צאת השבת לחומרא – 19:39



הצטרף – ספרייה (9)

זמני השבת – פרשת האזינו

17:57	כניסת השבת (40 דק')
19:11	צאת השבת לקולא –
19:29	צאת השבת לחומרא –



17:57 כניסת השבת (40 דק') –


צאת השבת לקולא – 19:11

צאת השבת לחומרא – 19:29



הצטרף – ספרייה (9)

זמני השבת – פרשת חול המועד סוכות

17:48	כניסת השבת (40 דק')	
19:02	צאת השבת לקולא –	
19:20	צאת השבת לחומרא –	

צאת השבת לחומר – 19:20



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018
זמני היום בהלכה
תשרי – ספטמבר (9)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כ"א	30	02:58	03:29	04:53	05:01	05:16	05:33	06:33	07:19	08:36	09:53	11:10	11:48	15:39	17:15	18:25	18:34	18:51	19:01	21:44	00:36
ב	כ"ב	1	02:58	03:29	04:53	05:01	05:16	05:33	06:33	07:19	08:36	09:52	11:09	11:47	15:38	17:14	18:24	18:33	18:50	19:00	21:44	00:37
ג	כ"ג	2	03:00	03:31	04:55	05:02	05:18	05:34	06:34	07:20	08:36	09:53	11:09	11:47	15:36	17:12	18:22	18:30	18:47	18:57	21:42	00:37
ד	כ"ד	3	03:02	03:32	04:56	05:04	05:19	05:35	06:35	07:21	08:37	09:53	11:09	11:47	15:36	17:11	18:21	18:29	18:46	18:56	21:41	00:37
ה	כ"ה	4	03:02	03:32	04:56	05:04	05:19	05:35	06:35	07:21	08:37	09:53	11:09	11:47	15:35	17:10	18:20	18:28	18:45	18:55	21:41	00:38
ו	כ"ו	5	03:03	03:34	04:57	05:05	05:20	05:36	06:36	07:22	08:37	09:53	11:09	11:47	15:35	17:09	18:19	18:27	18:44	18:54	21:41	00:38
שבת	כ"ז	6	03:05	03:36	04:59	05:06	05:21	05:37	06:37	07:22	08:38	09:53	11:09	11:47	15:33	17:08	18:17	18:25	18:42	18:52	21:40	00:38

זמני השבת – פרשת בראשית

כניסת השבת (40 דק') – 17:39
צאת השבת לקולא – 18:53
צאת השבת לחומרא – 19:11



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה

תשרי – אוקטובר (10)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך לשמור השחר	סמך לשמור השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	כח	7	03:05	03:36	04:59	05:06	05:22	05:37	06:37	07:22	08:38	09:53	11:09	11:47	15:33	17:07	18:16	18:24	18:41	18:51	21:40	00:39
ב	כט	8	03:07	03:37	05:00	05:08	05:23	05:38	06:38	07:23	08:38	09:54	11:09	11:47	15:32	17:06	18:15	18:23	18:40	18:50	21:40	00:39
ג	ל	9	03:09	03:39	05:02	05:09	05:24	05:39	06:39	07:24	08:39	09:54	11:09	11:47	15:31	17:05	18:14	18:22	18:39	18:49	21:39	00:39
ד	א	10	03:09	03:40	05:02	05:09	05:24	05:39	06:39	07:24	08:39	09:53	11:08	11:45	15:30	17:03	18:12	18:20	18:37	18:47	21:38	00:40
ה	ב	11	03:11	03:41	05:03	05:11	05:25	05:40	06:40	07:25	08:39	09:54	11:08	11:45	15:29	17:03	18:11	18:19	18:36	18:46	21:38	00:40
ו	ג	12	03:12	03:43	05:04	05:12	05:27	05:41	06:41	07:26	08:40	09:54	11:09	11:46	15:29	17:02	18:10	18:18	18:35	18:45	21:38	00:40
שבת	ד	13	03:12	03:43	05:04	05:12	05:27	05:41	06:41	07:26	08:40	09:54	11:08	11:45	15:28	17:01	18:09	18:17	18:34	18:44	21:37	00:41

זמני השבת – פרשת נח

כניסת השבת (40 דק') – 17:30
צאת השבת לקולא – 18:45
צאת השבת לחומרא – 19:03



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018
זמני היום בהלכה
מרחשון – אוקטובר (10)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השחר	סמך לעמוד השחר	סמך המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	הפילה סו"י	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פליג המנחה	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	ג' כוכבים קטנים	משמרה ראשונה	משמרה שניה
א	ה	14	03:14	03:44	05:06	05:13	05:28	05:42	06:42	07:26	08:40	09:54	11:09	11:46	15:28	17:00	18:08	18:16	18:33	18:43	21:37	00:42
ב	ו	15	03:16	03:46	05:07	05:15	05:29	05:43	06:43	07:27	08:41	09:55	11:08	11:45	15:26	16:58	18:06	18:14	18:31	18:41	21:37	00:42
ג	ז	16	03:17	03:48	05:08	05:16	05:31	05:44	06:44	07:28	08:42	09:55	11:09	11:46	15:26	16:58	18:05	18:12	18:29	18:39	21:35	00:42
ד	ח	17	03:17	03:48	05:09	05:16	05:31	05:44	06:44	07:28	08:41	09:55	11:08	11:45	15:25	16:57	18:04	18:11	18:28	18:38	21:35	00:42
ה	ט	18	03:19	03:49	05:10	05:17	05:32	05:45	06:45	07:29	08:42	09:55	11:08	11:45	15:24	16:56	18:03	18:11	18:27	18:37	21:35	00:43
ו	י	19	03:20	03:51	05:11	05:18	05:33	05:46	06:46	07:30	08:43	09:56	11:09	11:45	15:24	16:55	18:02	18:10	18:26	18:36	21:34	00:43
שבת	יא	20	03:21	03:51	05:11	05:19	05:33	05:46	06:46	07:30	08:43	09:55	11:08	11:44	15:23	16:54	18:01	18:09	18:25	18:35	21:34	00:43

זמני השבת – פרשת לך לך

כניסת השבת (40 דק') – 17:22
צאת השבת לקולא – 18:37
צאת השבת לחומרא – 18:55



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018
זמני היום בהלכה
מרחשון – אוקטובר (10)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השחר	עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	הפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פליג המנחה	שקיעה (בכורי יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"ב	21	03:22	03:53	05:13	05:20	05:34	05:47	06:47	07:31	08:43	09:56	11:08	11:44	15:23	16:53	18:00	18:08	18:24	18:34	21:34	00:44
ב	י"ג	22	03:24	03:54	05:14	05:21	05:36	05:48	06:48	07:31	08:44	09:56	11:09	11:45	15:22	16:53	17:59	18:07	18:23	18:33	21:34	00:45
ג	י"ד	23	03:25	03:56	05:15	05:22	05:37	05:49	06:49	07:32	08:45	09:57	11:09	11:45	15:22	16:52	17:58	18:06	18:22	18:32	21:33	00:45
ד	ט"ו	24	03:26	03:56	05:15	05:22	05:37	05:49	06:49	07:32	08:44	09:56	11:09	11:45	15:21	16:51	17:57	18:05	18:21	18:31	21:33	00:45
ה	ט"ז	25	03:27	03:58	05:17	05:24	05:38	05:50	06:50	07:33	08:45	09:57	11:09	11:45	15:20	16:50	17:56	18:04	18:20	18:30	21:33	00:46
ו	י"ז	26	03:29	03:59	05:18	05:25	05:39	05:51	06:51	07:34	08:46	09:57	11:09	11:45	15:20	16:49	17:55	18:03	18:19	18:29	21:33	00:47
שבת	י"ח	27	03:30	04:01	05:19	05:26	05:41	05:52	06:52	07:35	08:46	09:58	11:09	11:45	15:19	16:49	17:54	18:02	18:18	18:28	21:32	00:47

במוצ"ש עוברים לשעון חורף

זמני השבת – פרשת וירא

כניסת השבת (40 דק') – 17:15
צאת השבת לקולא – 18:30
צאת השבת לחומרא – 18:48



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום הכלכלי

מרחשון – איקטובר (10)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך לעמוד השדר	עמוד השדר	סמך להואר המודח	הארץ המודח	שעה זמנית קודם דבן	שעה קודם דבן	זריחה (בבורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	הפילה ס"ו"	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבורי יוסף)	השמעות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בוניים)	ג' קטנים	משמרה ראשונה	סוף משמרה
יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך לעמוד השדר	עמוד השדר	סמך להואר המודח	הארץ המודח	שעה זמנית קודם דבן	שעה קודם דבן	זריחה (בבורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	הפילה ס"ו"	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבורי יוסף)	השמעות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בוניים)	ג' קטנים	משמרה ראשונה	סוף משמרה
א	יט'	28	02:30	03:01	04:19	04:26	04:41	04:52	05:52	06:35	07:46	08:57	10:09	10:45	14:18	15:48	16:53	17:01	17:17	17:27	20:32	23:47
ב	כ	29	02:32	03:02	04:21	04:28	04:42	04:53	05:53	06:36	07:47	08:58	10:09	10:45	14:18	15:47	16:52	17:00	17:16	17:26	20:32	23:48
ג	כא	30	02:33	03:04	04:22	04:29	04:43	04:54	05:54	06:37	07:47	08:58	10:09	10:44	14:17	15:46	16:51	16:59	17:15	17:25	20:32	23:49
ד	כב	31	02:35	03:05	04:23	04:30	04:44	04:55	05:55	06:37	07:48	08:59	10:09	10:44	14:17	15:45	16:50	16:58	17:14	17:24	20:32	23:49
ה	כג	1	02:36	03:07	04:24	04:31	04:46	04:56	05:56	06:38	07:49	08:59	10:10	10:45	14:16	15:44	16:49	16:56	17:12	17:22	20:31	23:50
ו	כד	2	02:38	03:08	04:26	04:33	04:47	04:57	05:57	06:39	07:49	09:00	10:10	10:45	14:16	15:44	16:48	16:55	17:11	17:21	20:30	23:49
שבת	כה	3	02:38	03:08	04:26	04:33	04:47	04:57	05:57	06:39	07:49	09:00	10:10	10:45	14:16	15:44	16:48	16:55	17:11	17:21	20:31	23:50

זמני השבת – פרשת חיי שרה

16:08 כניסת השבת (40 דק') –

צאת השבת לקולא – 17:24

צאת השבת לחומרא – 17:42



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018
זמני היום בהלכה
מרחשון – נובמבר (11)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור	השחר	סמך להאיר	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה	סוף משמורה
א	כז	4	02:39	03:10	04:27	04:34	04:48	04:58	05:58	06:40	07:50	09:00	10:10	10:45	14:15	15:43	16:47	16:54	17:10	17:20	20:30	23:51
ב	כז	5	02:41	03:11	04:28	04:35	04:49	04:59	05:59	06:41	07:51	09:01	10:10	10:45	14:15	15:42	16:46	16:53	17:09	17:19	20:30	23:52
ג	כח	6	02:42	03:13	04:30	04:36	04:50	05:00	06:00	06:42	07:51	09:01	10:11	10:46	14:14	15:41	16:45	16:52	17:08	17:18	20:30	23:52
ד	כט	7	02:44	03:14	04:31	04:38	04:52	05:01	06:01	06:43	07:52	09:01	10:11	10:46	14:14	15:40	16:44	16:51	17:07	17:17	20:30	23:53
ה	ל	8	02:45	03:16	04:32	04:39	04:53	05:02	06:02	06:44	07:53	09:02	10:11	10:46	14:14	15:40	16:44	16:51	17:07	17:17	20:30	23:53
ו	א	9	02:45	03:16	04:32	04:39	04:53	05:02	06:02	06:44	07:53	09:02	10:11	10:46	14:13	15:40	16:43	16:50	17:06	17:16	20:30	23:54
שבת	ב	10	02:47	03:18	04:33	04:40	04:54	05:03	06:03	06:44	07:53	09:02	10:11	10:45	14:13	15:39	16:42	16:49	17:05	17:15	20:30	23:54

זמני השבת – פרשת תולדות

כניסת השבת (40 דק') – 16:03
צאת השבת לקולא – 17:18
צאת השבת לחומרא – 17:36



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה כסלו – ג'במבר (11)

סוף משמרה שניה	סוף משמרה ראשונה	ג' קטנים כוכבים	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	בין השמשות	שקיעה (בכורי יוסף)	פליג המזרח	קטנה מנחה	מנחה גדולה	חצות ולילה	שעה חמישית	תפילה ס"ו	ק"ש זמן סוף	זריחה (בכורי יוסף)	הנץ קודם שעה	המזרח האיר	סמך להאיר המזרח	השחר עמוד השחר	סמך השחר לעמוד השחר	תאריך לעזי תאריך	תאריך עברי	יום
23:55	20:30	17:15	17:05	16:50	16:42	15:39	14:13	10:46	10:12	09:03	07:54	06:45	06:04	05:04	04:41	04:34	03:19	02:48	11	ג	א
23:56	20:30	17:14	17:04	16:49	16:41	15:38	14:12	10:46	10:12	09:03	07:55	06:46	06:05	05:05	04:43	04:36	03:20	02:50	12	ד	ב
23:56	20:30	17:13	17:03	16:48	16:40	15:37	14:12	10:46	10:12	09:04	07:55	06:47	06:06	05:06	04:44	04:37	03:22	02:51	13	ה	ג
23:57	20:30	17:13	17:03	16:48	16:40	15:37	14:12	10:47	10:13	09:05	07:56	06:48	06:07	05:07	04:45	04:38	03:23	02:53	14	ו	ד
23:58	20:30	17:12	17:02	16:47	16:39	15:37	14:11	10:47	10:13	09:05	07:57	06:49	06:08	05:08	04:46	04:39	03:25	02:54	15	ז	ה
23:58	20:30	17:12	17:02	16:47	16:39	15:37	14:12	10:48	10:14	09:06	07:58	06:50	06:09	05:09	04:47	04:41	03:26	02:55	16	ח	ו
23:59	20:30	17:11	17:01	16:46	16:38	15:36	14:11	10:47	10:13	09:05	07:58	06:50	06:09	05:09	04:48	04:41	03:26	02:56	17	ט	שבת

זמני השבת – פרשת ויצא

כניסת השבת (40 דק') – 15:59
צאת השבת לקולא – 17:14
צאת השבת לחומרא – 17:32



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה כסלו – ג'במבר (11)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמוך לשחר	השחר	סמוך להאיר	המזרח האיר	המזרח	שעה קודם	שעה קודם	זריחה (בבוקר)	סוף זמן ק"ש	הפילה סוף	שעה חמישית	חצות	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלי המנחה	שקיעה (בבוקר)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י	18	02:57	03:27	04:42	04:49	05:02	05:10	06:10	06:51	07:58	09:06	10:14	10:48	14:11	15:36	16:38	16:46	17:01	17:11	20:30	00:00	
ב	יא	19	02:58	03:29	04:43	04:50	05:03	05:11	06:11	06:52	07:59	09:07	10:14	10:48	14:11	15:35	16:37	16:45	17:00	17:10	20:30	00:00	
ג	יב	20	03:00	03:30	04:44	04:51	05:05	05:12	06:12	06:52	08:00	09:07	10:15	10:49	14:11	15:35	16:37	16:44	16:59	17:09	20:30	00:01	
ד	יג	21	03:01	03:31	04:45	04:52	05:06	05:13	06:13	06:53	08:01	09:08	10:15	10:49	14:11	15:35	16:37	16:44	16:59	17:09	20:30	00:02	
ה	יד	22	03:02	03:33	04:47	04:53	05:07	05:14	06:14	06:54	08:01	09:09	10:16	10:50	14:11	15:34	16:36	16:43	16:58	17:08	20:30	00:02	
ו	טו	23	03:04	03:34	04:48	04:55	05:08	05:15	06:15	06:55	08:02	09:09	10:16	10:50	14:11	15:35	16:36	16:43	16:58	17:08	20:30	00:03	
שבת	טז	24	03:05	03:35	04:49	04:56	05:09	05:16	06:16	06:56	08:03	09:10	10:17	10:50	14:11	15:35	16:36	16:43	16:58	17:08	20:31	00:03	

זמני השבת – פרשת וישלח

כניסת השבת (40 דק') – 15:56
צאת השבת לקולא – 17:12
צאת השבת לחומרא – 17:30



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה כסלו – ג'במבר (11)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור השחר	סמך לשמור השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קורם זמנית שעה	הנץ קורם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"י	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' כוכבים קטנים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	י"ז	25	03:05	03:36	04:49	04:56	05:09	05:16	06:16	06:56	08:03	09:10	10:16	10:49	14:10	15:34	16:35	16:42	16:57	17:07	20:30	00:04
ב	י"ח	26	03:06	03:37	04:50	04:57	05:10	05:17	06:17	06:57	08:04	09:10	10:17	10:50	14:11	15:34	16:35	16:42	16:57	17:07	20:31	00:04
ג	י"ט	27	03:08	03:38	04:51	04:58	05:11	05:18	06:18	06:58	08:05	09:11	10:18	10:51	14:11	15:34	16:35	16:42	16:57	17:07	20:31	00:05
ד	כ	28	03:09	03:39	04:53	04:59	05:13	05:19	06:19	06:59	08:05	09:12	10:18	10:51	14:11	15:34	16:35	16:42	16:57	17:07	20:32	00:06
ה	כ"א	29	03:10	03:41	04:54	05:00	05:14	05:20	06:20	07:00	08:06	09:13	10:19	10:52	14:11	15:34	16:35	16:42	16:57	17:07	20:32	00:07
ו	כ"ב	30	03:12	03:42	04:55	05:02	05:15	05:21	06:21	07:01	08:07	09:13	10:19	10:52	14:11	15:33	16:34	16:41	16:56	17:06	20:32	00:08
שבת	כ"ג	1	03:13	03:43	04:56	05:03	05:16	05:22	06:22	07:02	08:08	09:14	10:20	10:53	14:11	15:33	16:34	16:41	16:56	17:06	20:32	00:08

זמני השבת – פרשת וישב

כניסת השבת (40 דק') – 15:54
צאת השבת לקולא – 17:10
צאת השבת לחומרא – 17:28



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה כסלו – דצמבר (12)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	כד	2	03:13	03:43	04:56	05:03	05:16	05:22	06:22	07:02	08:08	09:14	10:20	10:53	14:11	15:33	16:34	16:41	16:56	17:06	20:32	00:09
ב	כה	3	03:14	03:45	04:57	05:04	05:17	05:23	06:23	07:03	08:08	09:14	10:20	10:53	14:11	15:34	16:34	16:41	16:56	17:06	20:33	00:09
ג	כו	4	03:16	03:46	04:58	05:05	05:18	05:24	06:24	07:03	08:09	09:15	10:21	10:54	14:11	15:34	16:34	16:41	16:56	17:06	20:33	00:10
ד	כז	5	03:17	03:47	05:00	05:06	05:19	05:25	06:25	07:04	08:10	09:16	10:22	10:55	14:12	15:34	16:34	16:41	16:56	17:06	20:34	00:11
ה	כח	6	03:18	03:49	05:01	05:07	05:20	05:26	06:26	07:05	08:11	09:17	10:22	10:55	14:12	15:34	16:34	16:41	16:56	17:06	20:34	00:11
ו	כט	7	03:18	03:49	05:01	05:07	05:20	05:26	06:26	07:05	08:11	09:17	10:22	10:55	14:12	15:34	16:34	16:41	16:56	17:06	20:34	00:12
שבת	ל	8	03:19	03:50	05:02	05:08	05:21	05:27	06:27	07:06	08:12	09:18	10:23	10:56	14:13	15:35	16:35	16:42	16:57	17:07	20:35	00:13

זמני השבת – פרשת מקץ וחנוכה

כניסת השבת (40 דק') – 15:54

צאת השבת לקולא – 17:11

צאת השבת לחומרא – 17:29



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה שבת – זצמבר (12)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור השחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	א	9	03:20	03:51	05:03	05:09	05:22	05:28	06:28	07:07	08:13	09:18	10:24	10:57	14:13	15:35	16:35	16:42	16:57	17:07	20:35	00:14
ב	ב	10	03:22	03:52	05:04	05:11	05:24	05:29	06:29	07:08	08:14	09:19	10:24	10:57	14:13	15:35	16:35	16:42	16:57	17:07	20:35	00:14
ג	ג	11	03:22	03:52	05:04	05:11	05:24	05:29	06:29	07:08	08:14	09:19	10:24	10:57	14:13	15:35	16:35	16:42	16:57	17:07	20:36	00:15
ד	ד	12	03:23	03:53	05:05	05:12	05:25	05:30	06:30	07:09	08:14	09:20	10:25	10:58	14:14	15:35	16:35	16:42	16:57	17:07	20:36	00:15
ה	ה	13	03:24	03:54	05:06	05:13	05:26	05:31	06:31	07:10	08:15	09:21	10:26	10:59	14:15	15:36	16:36	16:43	16:58	17:08	20:37	00:16
ו	ו	14	03:24	03:54	05:06	05:13	05:26	05:31	06:31	07:10	08:15	09:21	10:26	10:59	14:15	15:36	16:36	16:43	16:58	17:08	20:37	00:16
שבת	ז	15	03:25	03:56	05:07	05:14	05:27	05:32	06:32	07:11	08:16	09:21	10:27	11:00	14:15	15:36	16:36	16:43	16:58	17:08	20:38	00:17

זמני השבת – פרשת ויגש

כניסת השבת (40 דק') – 15:56
צאת השבת לקולא – 17:12
צאת השבת לחומרא – 17:30



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה שבת – זצמבר (12)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור השחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קורם זמנית שעה	הנץ קורם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"י	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	ח	16	03:26	03:57	05:08	05:15	05:28	05:33	06:33	07:12	08:17	09:22	10:28	11:01	14:16	15:37	16:37	16:44	16:59	17:09	20:38	00:17
ב	ט	17	03:26	03:57	05:08	05:15	05:28	05:33	06:33	07:12	08:17	09:22	10:28	11:01	14:16	15:37	16:37	16:44	16:59	17:09	20:39	00:18
ג	י	18	03:27	03:58	05:09	05:16	05:29	05:34	06:34	07:13	08:18	09:23	10:28	11:01	14:16	15:37	16:37	16:44	16:59	17:09	20:39	00:18
ד	יא	19	03:27	03:58	05:09	05:16	05:29	05:34	06:34	07:13	08:18	09:23	10:29	11:02	14:17	15:38	16:38	16:45	17:00	17:10	20:40	00:19
ה	יב	20	03:28	03:59	05:10	05:17	05:30	05:35	06:35	07:14	08:19	09:24	10:29	11:02	14:17	15:38	16:38	16:45	17:00	17:10	20:40	00:20
ו	יג	21	03:29	04:00	05:11	05:18	05:31	05:36	06:36	07:15	08:20	09:25	10:30	11:03	14:18	15:39	16:39	16:46	17:01	17:11	20:41	00:20
שבת	יד	22	03:29	04:00	05:11	05:18	05:31	05:36	06:36	07:15	08:20	09:25	10:30	11:03	14:18	15:39	16:39	16:46	17:01	17:11	20:41	00:20

זמני השבת – פרשת ויחי

כניסת השבת (40 דק') – 15:59
צאת השבת לקולא – 17:15
צאת השבת לחומרא – 17:33



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה טבת – דצמבר (12)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	טו	23	03:29	04:00	05:11	05:18	05:31	05:36	06:36	07:15	08:20	09:25	10:31	11:04	14:19	15:40	16:40	16:47	17:02	17:12	20:42	00:21
ב	טז	24	03:30	04:01	05:12	05:19	05:32	05:37	06:37	07:16	08:21	09:26	10:31	11:04	14:19	15:40	16:40	16:47	17:02	17:12	20:42	00:21
ג	יז	25	03:30	04:01	05:12	05:19	05:32	05:37	06:37	07:16	08:21	09:26	10:32	11:05	14:20	15:41	16:41	16:48	17:03	17:13	20:43	00:22
ד	יח	26	03:31	04:02	05:13	05:20	05:33	05:38	06:38	07:17	08:22	09:27	10:32	11:05	14:20	15:41	16:41	16:48	17:03	17:13	20:43	00:22
ה	יט	27	03:31	04:02	05:13	05:20	05:33	05:38	06:38	07:17	08:22	09:27	10:33	11:06	14:21	15:42	16:42	16:49	17:04	17:14	20:44	00:23
ו	כ	28	03:32	04:03	05:14	05:21	05:34	05:39	06:39	07:18	08:23	09:28	10:34	11:07	14:22	15:43	16:43	16:50	17:05	17:15	20:44	00:23
שבת	כא	29	03:32	04:03	05:14	05:21	05:34	05:39	06:39	07:18	08:23	09:28	10:34	11:07	14:22	15:43	16:43	16:50	17:05	17:15	20:44	00:23

זמני השבת – פרשת שמות

כניסת השבת (40 דק') – 16:03
צאת השבת לקולא – 17:19
צאת השבת לחומרא – 17:37



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2018

זמני היום בהלכה שבת – זצמבר (12)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמיניות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כב	30	03:32	04:02	05:14	05:21	05:34	05:39	06:39	07:18	08:23	09:29	10:34	11:07	14:23	15:44	16:44	16:51	17:06	17:16	20:45	00:23
ב	כג	31	03:32	04:02	05:14	05:21	05:34	05:39	06:39	07:18	08:24	09:29	10:34	11:07	14:23	15:45	16:45	16:52	17:07	17:17	20:46	00:25
ג	כד	1	03:33	04:03	05:15	05:22	05:35	05:40	06:40	07:19	08:24	09:30	10:35	11:08	14:24	15:45	16:45	16:52	17:07	17:17	20:46	00:24
ד	כה	2	03:33	04:03	05:15	05:22	05:35	05:40	06:40	07:19	08:25	09:30	10:35	11:08	14:24	15:46	16:46	16:53	17:08	17:18	20:46	00:25
ה	כו	3	03:32	04:03	05:15	05:21	05:34	05:40	06:40	07:19	08:25	09:30	10:36	11:09	14:25	15:47	16:47	16:54	17:09	17:19	20:47	00:25
ו	כז	4	03:32	04:03	05:15	05:21	05:34	05:40	06:40	07:19	08:25	09:31	10:36	11:09	14:26	15:48	16:48	16:55	17:10	17:20	20:48	00:25
שבת	כח	5	03:32	04:03	05:15	05:21	05:34	05:40	06:40	07:19	08:25	09:31	10:36	11:09	14:26	15:48	16:48	16:55	17:10	17:20	20:47	00:25

זמני השבת – פרשת וארא

כניסת השבת (40 דק') – 16:08
צאת השבת לקולא – 17:24
צאת השבת לחומרא – 17:42



טבת – ינואר (1)
זמני היום בהלכה

זמני השבת – פרשת בא


כניסת השבת (40 דק')	–	16:13
צאת השבת לקולא	–	17:30
צאת השבת לחומרא	–	17:48



לצאת – פתח (1)

זמני השבת – פרשת בשלח

16:20	כניסת השבת (40 דק') –
17:36	צאת השבת לקולא –
17:54	צאת השבת לחומרא –



16:20 כניסת השבת (40 דק') –
17:36 צאת השבת לקולא –
17:54 צאת השבת לחומרא –



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה שבט – ינואר (1)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לשחר	סמוך לעמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם זמנית הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	א' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שנייה
א	י"ד	20	03:27	03:58	05:12	05:18	05:32	05:39	06:39	07:19	08:26	09:34	10:41	11:15	14:36	15:59	17:01	17:08	17:23	17:33	20:55	00:26
ב	טו	21	03:27	03:58	05:12	05:18	05:32	05:39	06:39	07:19	08:27	09:34	10:41	11:15	14:36	16:00	17:02	17:09	17:24	17:34	20:55	00:25
ג	טז	22	03:26	03:56	05:10	05:17	05:31	05:38	06:38	07:18	08:26	09:33	10:41	11:15	14:37	16:01	17:03	17:10	17:25	17:35	20:55	00:26
ד	יז	23	03:25	03:56	05:10	05:17	05:30	05:38	06:38	07:19	08:26	09:34	10:41	11:15	14:38	16:02	17:04	17:12	17:27	17:37	20:56	00:25
ה	יח	24	03:24	03:54	05:09	05:16	05:29	05:37	06:37	07:18	08:25	09:33	10:41	11:15	14:38	16:03	17:05	17:13	17:28	17:38	20:57	00:25
ו	יט	25	03:24	03:54	05:09	05:16	05:29	05:37	06:37	07:18	08:26	09:33	10:41	11:15	14:39	16:04	17:06	17:14	17:29	17:39	20:57	00:25
שבת	כ	26	03:22	03:53	05:07	05:14	05:28	05:36	06:36	07:17	08:25	09:33	10:41	11:15	14:39	16:05	17:07	17:15	17:30	17:40	20:57	00:25

זמני השבת – פרשת ותרן

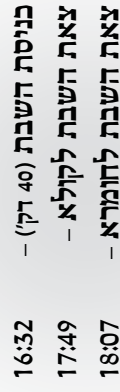

כניסת השבת (40 דק') – 16:26
צאת השבת לקולא – 17:43
צאת השבת לחומרא – 18:01



שבת – יניאר (1)
זמני היום בהלכה

זמני השבת – פירשת משפטים


כניסת השבת (דק' 40) –	16:32
צאת השבת לקולא –	17:49
צאת השבת לחומרא –	18:07



שבת – פברואר (2)
זמני היום בהלכה

זמוני השבת – פרשת תרומה

כניסת השבת (40 דק')	–	16:39
צאת השבת לקולא	–	17:56
צאת השבת לחומרא	–	18:14



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר א' – פברואר (2)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשמור	השחר	סמך להאיר	המזרח האיר	הנץ קורם זמנית	הנץ קורם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	ה	10	03:06	03:36	04:54	05:01	05:15	05:26	06:26	07:08	08:19	09:30	10:40	11:15	14:48	16:16	17:21	17:29	17:45	17:55	21:02	00:19
ב	ו	11	03:06	03:36	04:54	05:01	05:15	05:26	06:26	07:08	08:19	09:30	10:40	11:15	14:48	16:16	17:21	17:29	17:45	17:55	21:02	00:18
ג	ז	12	03:04	03:35	04:53	05:00	05:14	05:25	06:25	07:08	08:18	09:29	10:40	11:15	14:48	16:17	17:22	17:30	17:46	17:56	21:02	00:18
ד	ח	13	03:03	03:33	04:52	04:59	05:13	05:24	06:24	07:07	08:18	09:29	10:40	11:16	14:49	16:18	17:23	17:31	17:47	17:57	21:02	00:17
ה	ט	14	03:01	03:32	04:50	04:57	05:12	05:23	06:23	07:06	08:17	09:28	10:40	11:16	14:49	16:19	17:24	17:32	17:48	17:58	21:02	00:16
ו	י	15	03:00	03:30	04:49	04:56	05:10	05:22	06:22	07:05	08:16	09:28	10:40	11:16	14:50	16:19	17:25	17:33	17:49	17:59	21:02	00:16
שבת	יא	16	02:58	03:29	04:48	04:55	05:09	05:21	06:21	07:04	08:16	09:28	10:39	11:15	14:51	16:20	17:26	17:34	17:50	18:00	21:02	00:15

זמני השבת – פרשת תצוה

כניסת השבת (40 דק') – 16:45
צאת השבת לקולא – 18:02
צאת השבת לחומרא – 18:20



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר א' – פברואר (2)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך לשמור השחר	שחר עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"י	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	ג' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"ב	17	02:57	03:27	04:46	04:54	05:08	05:20	06:20	07:03	08:15	09:27	10:39	11:15	14:51	16:21	17:27	17:35	17:51	18:01	21:03	00:14
ב	י"ג	18	02:56	03:26	04:45	04:52	05:07	05:19	06:19	07:02	08:14	09:26	10:39	11:15	14:51	16:21	17:27	17:35	17:51	18:01	21:02	00:13
ג	י"ד	19	02:54	03:24	04:44	04:51	05:06	05:18	06:18	07:01	08:14	09:26	10:38	11:14	14:51	16:22	17:28	17:36	17:52	18:02	21:02	00:13
ד	ט"ו	20	02:52	03:23	04:43	04:50	05:04	05:17	06:17	07:01	08:13	09:26	10:38	11:14	14:52	16:23	17:29	17:37	17:53	18:03	21:02	00:12
ה	ט"ז	21	02:51	03:21	04:41	04:49	05:03	05:16	06:16	07:00	08:12	09:25	10:38	11:14	14:52	16:23	17:30	17:38	17:54	18:04	21:03	00:11
ו	י"ז	22	02:49	03:20	04:40	04:47	05:02	05:15	06:15	06:59	08:12	09:25	10:38	11:14	14:53	16:24	17:31	17:39	17:55	18:05	21:03	00:11
שבת	י"ח	23	02:48	03:19	04:39	04:46	05:01	05:14	06:14	06:58	08:11	09:24	10:37	11:14	14:53	16:24	17:31	17:39	17:55	18:05	21:02	00:10

זמני השבת – פרשת כי תשא

כניסת השבת (40 דק') – 16:51
צאת השבת לקולא – 18:07
צאת השבת לחומרא – 18:25



פברואר – ז' אדר (2)

[illegible]

זמני השבת – פרשת ויקהל

כניסת השבת (40 דק') – 16:56

צאת השבת לקולא – 18:13

18:31 צאת השבת לחומרא –



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר א – מרץ (3)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך למועד השחר	עמוד השחר	סמוך למועד המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים במונים)	א' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כו	3	02:35	03:06	04:28	04:35	04:50	05:05	06:05	06:50	08:05	09:19	10:34	11:11	14:56	16:29	17:38	17:46	18:03	18:13	21:03	00:04
ב	כו	4	02:34	03:04	04:27	04:34	04:49	05:04	06:04	06:49	08:04	09:19	10:34	11:11	14:56	16:29	17:38	17:46	18:03	18:13	21:03	00:03
ג	כז	5	02:32	03:03	04:25	04:33	04:48	05:03	06:03	06:48	08:03	09:18	10:33	11:11	14:56	16:30	17:39	17:47	18:04	18:14	21:03	00:01
ד	כז	6	02:29	03:00	04:23	04:30	04:46	05:01	06:01	06:46	08:02	09:17	10:33	11:11	14:57	16:31	17:40	17:48	18:05	18:15	21:03	00:01
ה	ל	7	02:28	02:58	04:22	04:29	04:44	05:00	06:00	06:45	08:01	09:17	10:32	11:10	14:57	16:32	17:41	17:49	18:06	18:16	21:03	00:00
ו	א	8	02:27	02:57	04:21	04:28	04:43	04:59	05:59	06:44	08:00	09:16	10:32	11:10	14:57	16:32	17:41	17:49	18:06	18:16	21:03	23:59
שבת	ב	9	02:25	02:56	04:19	04:27	04:42	04:58	05:58	06:44	08:00	09:16	10:31	11:09	14:57	16:32	17:42	17:50	18:07	18:17	21:03	23:58

זמני השבת – פרשת פקודי


כניסת השבת (40 דק') – 17:01
 צאת השבת לקולא – 18:18
 צאת השבת לחומרא – 18:36



מצה – חרות (3)

זמני השבת – פרשת ויקרא

כניסת השבת (40 דק')	–	17:06
צאת השבת לקולא	–	18:23
צאת השבת לחומרא	–	18:41



17:06	כניסת השבת (40 דק') –
18:23	צאת השבת לקולא –
18:41	צאת השבת לחומרא –



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר ב – מרץ (3)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השחר	סמך למועד	השחר	עמוד המזרח	סמך להאיר	המזרח	האיר	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבדי יוסף)	סוף זמן ק"ש	המילה סו"י	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלי המנחה	שקיעה (בבדי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י	17	02:11	02:42	04:07	04:15	04:30	04:48	05:48	06:35	07:52	09:10	10:28	11:07	15:00	16:37	17:48	18:14	18:24	21:03	23:52				
ב	יא	18	02:10	02:40	04:06	04:14	04:29	04:47	05:47	06:34	07:51	09:09	10:27	11:06	14:59	16:37	17:48	18:14	18:24	21:02	23:50				
ג	יב	19	02:07	02:37	04:03	04:11	04:27	04:45	05:45	06:32	07:50	09:08	10:26	11:05	15:00	16:37	17:49	18:15	18:25	21:02	23:49				
ד	יג	20	02:05	02:36	04:02	04:10	04:26	04:44	05:44	06:31	07:49	09:08	10:26	11:05	15:00	16:38	17:50	18:16	18:26	21:02	23:48				
ה	יד	21	02:04	02:34	04:01	04:09	04:24	04:43	05:43	06:30	07:49	09:07	10:26	11:05	15:01	16:39	17:51	18:17	18:27	21:02	23:47				
ו	טו	22	02:01	02:32	03:59	04:06	04:22	04:41	05:41	06:28	07:47	09:06	10:25	11:04	15:00	16:39	17:51	18:17	18:27	21:01	23:46				
שבת	טז	23	02:00	02:30	03:57	04:05	04:21	04:40	05:40	06:27	07:46	09:05	10:24	11:03	15:01	16:40	17:52	18:18	18:28	21:02	23:45				

זמני השבת – פרשת צו

כניסת השבת (40 דק') – 17:11
צאת השבת לקולא – 18:28
צאת השבת לחומרא – 18:46



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר ב – מרץ (3)

סוף משמרה שניה	סוף משמרה ראשונה	ג' קטנים כוכבים	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	בין השמשות	שקיעה (בכורי יוסף)	המונחה פלג המונחה	קטנה מנחה	מנחה גדולה	חצות יום ולילה	שעה חמישית	תפילה סוף	סוף זמן ק"ש (בכורי יוסף)	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	המזרח האיר	סוף המזרח להאיר	השחר עמוד השחר	סוף השחר לעמוד השחר	תאריך לעזי תאריך	תאריך עברי	יום
23:45	21:02	18:29	18:19	18:01	17:53	16:40	15:01	11:04	10:24	09:05	07:46	06:27	05:39	04:39	04:20	04:04	03:56	02:29	01:58	24	יז	א
23:43	21:01	18:29	18:19	18:01	17:53	16:40	15:01	11:04	10:24	09:04	07:45	06:26	05:38	04:38	04:19	04:03	03:55	02:28	01:57	25	יח	ב
23:43	21:02	18:31	18:21	18:03	17:54	16:41	15:01	11:03	10:23	09:03	07:43	06:24	05:36	04:36	04:16	04:00	03:52	02:25	01:54	26	יט	ג
23:42	21:01	18:31	18:21	18:03	17:54	16:41	15:01	11:02	10:22	09:02	07:43	06:23	05:35	04:35	04:15	03:59	03:51	02:24	01:53	27	כ	ד
00:41	21:02	18:32	18:22	18:04	17:55	16:42	15:02	11:02	10:22	09:02	07:42	06:22	05:34	04:34	04:14	03:58	03:50	02:22	01:52	28	כא	ה
00:40	22:01	19:33	19:23	19:05	18:56	17:43	16:02	12:02	11:22	10:01	08:41	07:21	06:33	05:33	05:13	04:57	04:49	03:21	02:50	29	כב	ו
00:39	22:01	19:33	19:23	19:05	18:56	17:42	16:02	12:00	11:20	10:00	08:40	07:19	06:31	05:31	05:11	04:55	04:46	03:18	02:48	30	כג	שבת

בליל שש עוברים לשעון קיץ

זמני השבת – פרשת שמייני

כניסת השבת (40 דק') – 18:16
צאת השבת לקולא – 19:32
צאת השבת לחומרא – 19:50



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אדר ב – מרץ (3)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך השחר	סמוך למועד	עמוד השחר	סמוך המזרח	האיר המזרח	שעה קודם הזנן	שעה קודם הזנן	זריחה (בבדי יוסף)	סוף זמן ק"ש	המילה ס"ז	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלי המנחה	שקיעה (בבדי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג כוכבים בינונים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כד	31	02:46	03:17	04:45	04:53	05:09	05:30	06:30	07:18	08:39	10:00	11:20	12:00	16:02	17:43	18:57	19:06	19:24	19:34	22:01	00:38	
ב	כה	1	02:45	03:15	04:44	04:52	05:08	05:29	06:29	07:17	08:38	09:59	11:20	12:00	16:03	17:44	18:58	19:07	19:25	19:35	22:01	00:38	
ג	כו	2	02:43	03:14	04:43	04:51	05:07	05:28	06:28	07:17	08:37	09:58	11:19	11:59	16:03	17:44	18:58	19:07	19:25	19:35	22:00	00:36	
ד	כז	3	02:40	03:11	04:40	04:48	05:05	05:26	06:26	07:15	08:36	09:57	11:19	12:00	16:03	17:45	18:59	19:08	19:26	19:36	22:00	00:35	
ה	כח	4	02:39	03:09	04:39	04:47	05:04	05:25	06:25	07:14	08:35	09:57	11:18	11:59	16:03	17:45	19:00	19:09	19:27	19:37	22:01	00:34	
ו	כט	5	02:38	03:08	04:38	04:46	05:02	05:24	06:24	07:13	08:35	09:56	11:18	11:59	16:03	17:45	19:00	19:09	19:27	19:37	22:00	00:33	
שבת	א	6	02:36	03:07	04:37	04:45	05:01	05:23	06:23	07:12	08:34	09:56	11:17	11:58	16:04	17:46	19:01	19:10	19:28	19:38	22:00	00:32	

זמני השבת – פרשת תזריע

כניסת השבת (40 דק') – 18:20
צאת השבת לקולא – 19:37
צאת השבת לחומרא – 19:55



**זמני היום בהלכה
ניסן – אפריל (4)**

זמוני השבת – פרשת מצורע

כניסת השבת (40 דק')	–	18:25
צאת השבת לקולא	–	19:42
צאת השבת לחומרא	–	20:00



הצגה – זמרת (4)

זמני השבת – פרשת חג הפסח

18:30	כניסת השבת (40 דק')
19:47	צאת השבת לקולא –
20:05	צאת השבת לחומרא –



18:30	כניסת השבת (40 דק') –
19:47	צאת השבת לקולא –
20:05	צאת השבת לחומרא –



“לוח אור השחר” תשע”ט – 2019

**זמני היום בהלכה
ניסן – אפריל (4)**

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	שמואל	השדר	סמוך	המזרח	האיר	שעה קודם	שעה קודם	זריחה	סוף	הפילה	שעה	חצות	מנחה	מנחה	קטנה	המנחה	פליג	שקיעה	השמשות	בין	צאת	א' כוכבים	קטנים	סוף	משמרה	שנה
א	טו	21	02:11	02:41	04:15	04:23	04:40	05:05	06:05	06:56	08:21	09:46	11:10	11:52	16:07	17:53	19:11	19:20	19:39	19:49	21:59	00:20						
ב	יז	22	02:09	02:40	04:13	04:22	04:39	05:04	06:04	06:55	08:20	09:45	11:10	11:53	16:08	17:54	19:12	19:21	19:40	19:50	21:59	00:19						
ג	יח	23	02:08	02:38	04:12	04:21	04:38	05:03	06:03	06:54	08:19	09:45	11:10	11:53	16:08	17:55	19:13	19:22	19:41	19:51	22:00	00:18						
ד	יט	24	02:07	02:37	04:11	04:20	04:37	05:02	06:02	06:53	08:19	09:44	11:09	11:52	16:08	17:55	19:13	19:22	19:41	19:51	21:59	00:17						
ה	כ	25	02:05	02:36	04:10	04:18	04:35	05:01	06:01	06:52	08:18	09:43	11:09	11:52	16:09	17:56	19:14	19:24	19:43	19:53	22:00	00:17						
ו	כא	26	02:04	02:34	04:08	04:17	04:34	05:00	06:00	06:51	08:17	09:43	11:09	11:52	16:09	17:56	19:15	19:25	19:44	19:54	22:00	00:17						
שבת	כב	27	02:02	02:33	04:07	04:16	04:33	04:59	05:59	06:51	08:16	09:42	11:08	11:51	16:09	17:56	19:15	19:25	19:44	19:54	22:00	00:16						

זמני השבת – פרשת אחרי מות

18:35	כניסת השבת (40 דק') –
19:51	צאת השבת לקולא –
20:09	צאת השבת לחומרא –



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה ניסן – אפריל (4)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כג	28	02:01	02:31	04:06	04:15	04:32	04:58	05:58	06:50	08:16	09:42	11:08	11:51	16:09	17:57	19:16	19:26	19:45	19:55	22:00	00:15
ב	כד	29	01:59	02:30	04:05	04:13	04:31	04:57	05:57	06:49	08:15	09:41	11:08	11:51	16:10	17:58	19:17	19:27	19:46	19:56	22:00	00:14
ג	כה	30	01:58	02:29	04:04	04:12	04:30	04:56	05:56	06:48	08:14	09:41	11:07	11:50	16:10	17:58	19:17	19:27	19:46	19:56	22:00	00:13
ד	כו	1	01:57	02:27	04:02	04:11	04:28	04:55	05:55	06:47	08:14	09:40	11:07	11:50	16:10	17:59	19:18	19:28	19:47	19:57	22:00	00:13
ה	כז	2	01:55	02:26	04:01	04:10	04:27	04:54	05:54	06:46	08:13	09:40	11:07	11:50	16:11	17:59	19:19	19:28	19:48	19:58	22:00	00:12
ו	כח	3	01:54	02:24	04:00	04:08	04:26	04:53	05:53	06:45	08:12	09:39	11:07	11:51	16:11	18:00	19:20	19:29	19:49	19:59	22:00	00:11
שבת	כט	4	01:52	02:23	03:59	04:07	04:25	04:52	05:52	06:44	08:12	09:39	11:06	11:50	16:11	18:00	19:20	19:29	19:49	19:59	22:00	00:10

זמני השבת – פרשת קדושים

כניסת השבת (40 דק') – 18:40
צאת השבת לקולא – 19:56
צאת השבת לחומרא – 20:14



הצגה – תפוז (5)

"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה

איר – מאי (5)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השחר	סמך המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הבגן	שעה קודם הבגן	זריחה (בבבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות וליילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בנינים)	א' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י	12	01:42	02:12	03:50	04:16	04:45	05:45	06:38	08:07	09:35	11:04	11:48	16:14	18:05	19:26	19:36	19:56	20:06	22:01	00:07
ב	יא	13	01:42	02:12	03:50	04:16	04:45	05:45	06:38	08:07	09:36	11:04	11:48	16:15	18:06	19:27	19:37	19:57	20:07	22:02	00:06
ג	יב	14	01:40	02:11	03:49	04:15	04:44	05:44	06:37	08:06	09:35	11:04	11:48	16:15	18:06	19:27	19:37	19:57	20:07	22:01	00:05
ד	יג	15	01:39	02:09	03:47	04:14	04:43	05:43	06:36	08:05	09:34	11:04	11:49	16:15	18:06	19:28	19:38	19:58	20:08	22:02	00:05
ה	יד	16	01:39	02:09	03:47	04:14	04:43	05:43	06:36	08:06	09:35	11:04	11:49	16:16	18:07	19:29	19:39	19:59	20:09	22:02	00:05
ו	טו	17	01:37	02:08	03:46	04:13	04:42	05:42	06:36	08:05	09:34	11:03	11:48	16:16	18:07	19:29	19:39	19:59	20:09	22:01	00:04
שבת	טז	18	01:36	02:06	03:45	04:12	04:41	05:41	06:35	08:04	09:34	11:03	11:48	16:16	18:08	19:30	19:40	20:00	20:10	22:02	00:04

זמני השבת – פרשת בהר

כניסת השבת (40 דק') – 18:49
 צאת השבת לקולא – 20:06
 צאת השבת לחומרא – 20:24



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019 זמני היום בהלכה איר – מאי (5)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"ד	19	01:36	02:06	03:45	03:54	04:11	04:41	05:41	06:35	08:04	09:34	11:03	11:48	16:17	18:09	19:31	19:41	20:01	20:11	22:02	00:04
ב	טו	20	01:34	02:05	03:43	03:52	04:10	04:40	05:40	06:34	08:03	09:33	11:03	11:48	16:17	18:09	19:31	19:41	20:01	20:11	22:02	00:03
ג	טז	21	01:34	02:05	03:43	03:52	04:10	04:40	05:40	06:34	08:04	09:33	11:03	11:48	16:17	18:10	19:32	19:42	20:02	20:12	22:02	00:03
ד	יז	22	01:33	02:03	03:42	03:51	04:09	04:39	05:39	06:33	08:03	09:33	11:03	11:48	16:18	18:10	19:33	19:43	20:03	20:13	22:03	00:03
ה	יח	23	01:33	02:03	03:42	03:51	04:09	04:39	05:39	06:33	08:03	09:33	11:03	11:48	16:18	18:10	19:33	19:43	20:03	20:13	22:02	00:02
ו	יט	24	01:31	02:01	03:41	03:50	04:08	04:38	05:38	06:32	08:02	09:33	11:03	11:48	16:19	18:11	19:34	19:44	20:04	20:14	22:03	00:02
שבת	כ	25	01:31	02:01	03:41	03:50	04:08	04:38	05:38	06:32	08:03	09:33	11:03	11:48	16:19	18:12	19:35	19:45	20:05	20:15	22:03	00:02

זמני השבת – פרשת בחוקותי

כניסת השבת (40 דק') – 18:54
 צאת השבת לקולא – 20:11
 צאת השבת לחומרא – 20:29



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה

אייר – מאי (5)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשחר	עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קורם זמנית שעה	הנץ קורם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	כא	26	01:29	02:00	03:39	03:48	04:07	04:37	05:37	06:31	08:02	09:32	11:03	11:48	16:19	18:12	19:35	19:45	20:05	20:15	22:03	00:01
ב	כב	27	01:29	02:00	03:39	03:48	04:06	04:37	05:37	06:31	08:02	09:32	11:03	11:48	16:20	18:13	19:36	19:46	20:06	20:16	22:04	00:02
ג	כג	28	01:29	02:00	03:39	03:48	04:06	04:37	05:37	06:31	08:02	09:32	11:03	11:48	16:20	18:13	19:36	19:46	20:06	20:16	22:03	00:01
ד	כד	29	01:28	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:30	08:01	09:32	11:03	11:48	16:20	18:14	19:37	19:47	20:07	20:17	22:04	00:01
ה	כה	30	01:27	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:31	08:01	09:32	11:03	11:48	16:21	18:15	19:38	19:48	20:08	20:18	22:05	00:01
ו	כו	31	01:27	01:58	03:38	03:47	04:05	04:36	05:36	06:31	08:01	09:32	11:03	11:48	16:21	18:15	19:38	19:48	20:08	20:18	22:04	00:00
שבת	כז	1	01:26	01:56	03:37	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:39	19:49	20:09	20:19	22:05	00:01

זמני השבת – פרשת במדבר

כניסת השבת (40 דק') – 18:58

צאת השבת לקולא – 20:15

צאת השבת לחומרא – 20:33



“לוח אור השחר” תשע”ט – 2019

זמני היום בהלכה

אייר – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כח	2	01:26	01:56	03:37	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:39	19:49	20:09	20:19	22:05	00:00
ב	כט	3	01:26	01:56	03:36	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:40	19:49	20:10	20:20	22:05	00:01
ג	א	4	01:26	01:56	03:36	03:46	04:04	04:35	05:35	06:30	08:01	09:32	11:03	11:49	16:22	18:16	19:40	19:49	20:10	20:20	22:05	00:00
ד	ב	5	01:24	01:55	03:35	03:44	04:03	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:23	18:17	19:41	19:50	20:11	20:21	22:06	00:00
ה	ג	6	01:24	01:55	03:35	03:44	04:03	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:23	18:17	19:41	19:50	20:11	20:21	22:05	00:00
ו	ד	7	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:24	18:18	19:42	19:52	20:13	20:23	22:07	00:01
שבת	ה	8	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:00	09:32	11:03	11:49	16:24	18:18	19:42	19:52	20:13	20:23	22:07	00:00

זמני השבת – פרשת נשא

כניסת השבת (40 דק') – 19:02
צאת השבת לקולא – 20:18
צאת השבת לחומרא – 20:36



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019 זמני היום בהלכה סיון – יוני (6)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמך השחר	סמך המזרח	סמך להאיר	האיר המזרח	שעה קודם זמנית	שעה קודם דבני	זריחה (בבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות ויליא	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלי המנחה	שקיעה (בבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים ביננים)	ג' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	1	9	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:24	18:19	19:43	19:53	20:14	20:24	22:07	00:01
ב	2	10	01:24	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:24	18:19	19:43	19:53	20:14	20:24	22:07	00:01
ג	3	11	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ד	4	12	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ה	5	13	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:32	11:04	11:50	16:25	18:20	19:44	19:54	20:15	20:25	22:08	00:01
ו	6	14	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:26	18:21	19:45	19:55	20:16	20:26	22:09	00:01
שבת	7	15	01:23	01:54	03:35	03:44	04:02	04:34	05:34	06:29	08:01	09:33	11:05	11:51	16:26	18:21	19:45	19:55	20:16	20:26	22:09	00:01

זמני השבת – פרשת בהעלותך

כניסת השבת (40 דק') – 19:05
 צאת השבת לקולא – 20:21
 צאת השבת לחומרא – 20:39



זמני היום בעלמך

זמני השבת – פרשת שלח לך

צאת השבת לקולא – 20:23

סיקל – יצחק (6)

זמני השבת – פרשת קרח	
19:08	כניסת השבת (40 דק') –
20:24	צאת השבת לקולא –
20:42	צאת השבת לחומרא –

19:08 כניסת השבת (40 דק') –

צאת השבת לקולא – 20:24

צאת השבת לחומר – 20:42



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה

סיון – יוני (6)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמוך לעמוד השחר	עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף ראשונה משמרה	סוף משמרה שניה
א	כז	30	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:05
ב	כח	1	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:05
ג	כט	2	01:27	01:58	03:39	03:48	04:06	04:38	05:38	06:33	08:05	09:36	11:08	11:54	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:06
ד	ל	3	01:29	01:59	03:40	03:49	04:07	04:39	05:39	06:34	08:06	09:37	11:09	11:55	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:12	00:06
ה	א	4	01:29	01:59	03:40	03:49	04:07	04:39	05:39	06:34	08:06	09:37	11:09	11:55	16:29	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:13	00:07
ו	ב	5	01:30	02:00	03:41	03:50	04:08	04:40	05:40	06:35	08:06	09:38	11:09	11:55	16:30	18:24	19:48	19:58	20:19	20:29	22:13	00:07
שבת	ג	6	01:30	02:01	03:41	03:50	04:09	04:40	05:40	06:35	08:06	09:38	11:09	11:55	16:29	18:23	19:47	19:56	20:17	20:27	22:12	00:07

זמני השבת – פרשת חקת

כניסת השבת (40 דק') – 19:08
 צאת השבת לקולא – 20:23
 צאת השבת לחומרא – 20:41



תמזז – ירלי (7)

"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019 זמני היום בהלכה תמוז – יולי (7)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לשחר	סמוך לעמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סוף	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים בינונים)	א' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י"א	14	01:36	02:06	03:46	03:55	04:13	04:44	05:44	06:38	08:09	09:40	11:11	11:56	16:28	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:12	00:10
ב	י"ב	15	01:37	02:07	03:47	03:56	04:14	04:45	05:45	06:39	08:10	09:41	11:11	11:56	16:29	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:12	00:10
ג	י"ג	16	01:37	02:07	03:47	03:56	04:14	04:45	05:45	06:39	08:10	09:41	11:11	11:56	16:29	18:22	19:45	19:55	20:15	20:25	22:13	00:11
ד	י"ד	17	01:38	02:09	03:48	03:57	04:16	04:46	05:46	06:40	08:11	09:41	11:12	11:57	16:28	18:21	19:44	19:54	20:14	20:24	22:13	00:11
ה	ט"ו	18	01:40	02:10	03:50	03:59	04:17	04:47	05:47	06:41	08:12	09:42	11:12	11:57	16:28	18:21	19:44	19:54	20:14	20:24	22:13	00:12
ו	ט"ז	19	01:40	02:10	03:50	03:59	04:17	04:47	05:47	06:41	08:11	09:42	11:12	11:57	16:28	18:20	19:43	19:53	20:13	20:23	22:13	00:12
שבת	י"ז	20	01:41	02:12	03:51	04:00	04:18	04:48	05:48	06:42	08:12	09:42	11:12	11:57	16:28	18:20	19:43	19:53	20:13	20:23	22:13	00:12

זמני השבת – פרשת פנחס

כניסת השבת (40 דק') – 19:03
 צאת השבת לקולא – 20:19
 צאת השבת לחומרא – 20:37



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה

תמוז – יולי (7)

יום	תאריך	תאריך לעזי	סמך לשחר	השחר עמוד	סמך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א) כוכבים בינונים	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	יח	21	01:42	02:12	03:51	04:00	04:18	04:48	05:48	06:42	08:12	09:42	11:12	11:57	16:27	18:19	19:42	19:52	20:12	20:22	22:12	00:13
ב	יט	22	01:43	02:13	03:52	04:01	04:19	04:49	05:49	06:43	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:20	19:42	19:52	20:12	20:22	22:13	00:14
ג	כ	23	01:44	02:15	03:53	04:02	04:20	04:50	05:50	06:44	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:19	19:41	19:51	20:11	20:21	22:12	00:14
ד	כא	24	01:44	02:15	03:53	04:02	04:20	04:50	05:50	06:44	08:13	09:43	11:13	11:58	16:27	18:19	19:41	19:51	20:11	20:21	22:13	00:15
ה	כב	25	01:46	02:16	03:55	04:04	04:22	04:51	05:51	06:45	08:14	09:44	11:13	11:58	16:26	18:18	19:40	19:50	20:10	20:20	22:12	00:14
ו	כג	26	01:46	02:16	03:55	04:04	04:22	04:51	05:51	06:45	08:14	09:44	11:13	11:58	16:26	18:18	19:40	19:50	20:10	20:20	22:13	00:15
שבת	כד	27	01:47	02:18	03:56	04:05	04:23	04:52	05:52	06:46	08:15	09:44	11:13	11:58	16:26	18:17	19:39	19:49	20:09	20:19	22:12	00:16

זמני השבת – פרשת מטות

כניסת השבת (40 דק') – 19:00
צאת השבת לקולא – 20:15
צאת השבת לחומרא – 20:33



תמוז – יולי (7)
זמני היום בהלכה

סוף משמרה שניה	סוף משמרה ראשונה	ג' קטנים כוכבים (ג' כוכבים בינונים)	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	בין השמשות	שקיעה (בבוי יוסף)	המנחה פלג המנחה	מנחה קטנה	מנחה גדולה	חצות יום ולילה	שעה חמישית	תפילה סו"ץ	סוף זמן ק"ש	זריחה (בבוי יוסף)	שעה קודם הנץ	שעה זמנית קודם הנץ	האיר המזרח	סמך להאיר סמך המזרח	השחר עמוד השחר	סמך לעמוד השחר	האריך לועזי	האריך עברי	יום
00:16	22:12	20:18	20:08	19:48	19:38	18:16	16:25	11:59	11:14	09:44	08:15	06:46	05:53	04:53	04:24	04:06	03:57	02:19	01:49	28	כז	א
00:16	22:12	20:17	20:07	19:47	19:37	18:15	16:24	11:57	11:13	09:44	08:15	06:46	05:53	04:53	04:24	04:06	03:57	02:20	01:49	29	כז	ב
00:17	22:12	20:17	20:07	19:47	19:37	18:16	16:25	11:58	11:14	09:45	08:16	06:47	05:54	04:54	04:25	04:07	03:59	02:21	01:50	30	כז	ג
00:17	22:12	20:16	20:06	19:46	19:36	18:15	16:24	11:58	11:14	09:45	08:17	06:48	05:55	04:55	04:26	04:09	04:00	02:22	01:52	31	כז	ד
00:17	22:11	20:14	20:04	19:44	19:35	18:14	16:23	11:58	11:14	09:45	08:17	06:48	05:55	04:55	04:27	04:09	04:00	02:23	01:52	1	כט	ה
00:18	22:10	20:13	20:03	19:43	19:34	18:13	16:23	11:58	11:14	09:46	08:17	06:49	05:56	04:56	04:28	04:10	04:01	02:24	01:54	2	א	ו
00:18	22:11	20:13	20:03	19:43	19:34	18:13	16:23	11:58	11:14	09:46	08:18	06:50	05:57	04:57	04:29	04:11	04:02	02:25	01:55	3	ב	שבת

זמני השבת – פרשת מסעי

כניסת השבת (40 דק') – 18:54

צאת השבת לקולא – 20:10

צאת השבת לחומרא – 20:28



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אב – אוגוסט (8)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	השחר עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם זמנית שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בבוקר יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנוחה גדולה	מנוחה קטנה	המנוחה פלג	שקיעה (בבוקר יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	ג	4	01:55	02:26	04:03	04:11	04:29	04:57	05:57	06:50	08:18	09:46	11:14	11:58	16:22	18:12	19:33	19:42	20:02	20:12	22:10	00:19
ב	ד	5	01:57	02:27	04:04	04:13	04:30	04:58	05:58	06:51	08:19	09:46	11:14	11:58	16:22	18:11	19:32	19:41	20:01	20:11	22:10	00:19
ג	ה	6	01:58	02:29	04:05	04:14	04:31	04:59	05:59	06:52	08:19	09:47	11:14	11:58	16:21	18:11	19:31	19:40	20:00	20:10	22:10	00:19
ד	ו	7	01:58	02:29	04:05	04:14	04:31	04:59	05:59	06:52	08:19	09:47	11:14	11:58	16:20	18:10	19:30	19:39	19:59	20:09	22:09	00:20
ה	ז	8	02:00	02:30	04:07	04:15	04:33	05:00	06:00	06:52	08:20	09:47	11:14	11:58	16:20	18:09	19:29	19:38	19:58	20:08	22:09	00:20
ו	ח	9	02:00	02:31	04:07	04:15	04:33	05:00	06:00	06:52	08:20	09:47	11:14	11:58	16:19	18:08	19:28	19:37	19:57	20:07	22:09	00:21
שבת	ט	10	02:02	02:32	04:08	04:17	04:34	05:01	06:01	06:53	08:20	09:47	11:14	11:57	16:19	18:07	19:27	19:36	19:56	20:06	22:09	00:21

זמני השבת – פרשת דברים

כניסת השבת (40 דק') – 18:48
צאת השבת לקולא – 20:03
צאת השבת לחומרא – 20:21



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אב – אוגוסט (8)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לשחר	סמוך לעמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה קודם זמנית הבנן	שעה קודם הבנן	זריחה (בבבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה ס"ו	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלג המנחה	שקיעה (בבבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בבבנים)	ג' כוכבים קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	י	11	02:03	02:34	04:09	04:18	04:35	05:02	06:02	06:54	08:21	09:48	11:15	11:58	16:19	18:07	19:27	19:36	19:56	20:06	22:09	00:21
ב	יא	12	02:03	02:34	04:09	04:18	04:35	05:02	06:02	06:54	08:21	09:48	11:14	11:57	16:18	18:06	19:26	19:35	19:55	20:05	22:08	00:22
ג	יב	13	02:05	02:35	04:10	04:19	04:36	05:03	06:03	06:55	08:21	09:48	11:15	11:58	16:17	18:06	19:25	19:35	19:54	20:04	22:08	00:23
ד	יג	14	02:06	02:37	04:12	04:20	04:38	05:04	06:04	06:56	08:22	09:48	11:15	11:58	16:17	18:05	19:24	19:34	19:53	20:03	22:08	00:23
ה	יד	15	02:07	02:37	04:12	04:21	04:38	05:04	06:04	06:56	08:22	09:48	11:14	11:57	16:15	18:03	19:22	19:32	19:51	20:01	22:07	00:23
ו	טו	16	02:08	02:39	04:13	04:22	04:39	05:05	06:05	06:57	08:22	09:48	11:14	11:57	16:15	18:02	19:21	19:31	19:50	20:00	22:07	00:24
שבת	טז	17	02:10	02:40	04:15	04:23	04:40	05:06	06:06	06:57	08:23	09:49	11:14	11:57	16:14	18:01	19:20	19:30	19:49	19:59	22:06	00:23

זמני השבת – פרשת ואתחנן


כניסת השבת (40 דק') – 18:41
צאת השבת לקולא – 19:56
צאת השבת לחומרא – 20:14



זמני היום בהלכה
מסביר – ארנסט (8)

זמני השבת – פרשת עקב

כניסת השבת (40 דק')	–	18:34
צאת השבת לקולא	–	19:49
צאת השבת לחומרא	–	20:07



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אב – אוגוסט (8)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך השחר	סמוך למועד	עמוד השחר	סמוך המזרח	האיר המזרח	שעה קודם זמנית	שעה קודם דבץ	זריחה (בבדי יוסף)	סוף זמן ק"ש	ס"ו תפילה	שעה חמישית	חצות ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פלי המנחה	שקיעה (בבדי יוסף)	בין השמשות	צאת הכוכבים (ג כוכבים בינונים)	ג' קטנים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	כד	25	02:18	02:49	04:22	04:30	04:47	05:11	06:11	07:02	08:26	09:50	11:14	11:56	16:09	17:54	19:11	19:20	19:39	19:49	22:02	00:26	
ב	כה	26	02:19	02:49	04:22	04:30	04:47	05:11	06:11	07:01	08:26	09:50	11:14	11:56	16:08	17:53	19:10	19:19	19:38	19:48	22:02	00:27	
ג	כו	27	02:20	02:51	04:23	04:31	04:48	05:12	06:12	07:02	08:26	09:50	11:14	11:56	16:07	17:52	19:09	19:18	19:37	19:47	22:02	00:27	
ד	כז	28	02:22	02:52	04:24	04:33	04:49	05:13	06:13	07:03	08:27	09:50	11:14	11:56	16:07	17:51	19:08	19:17	19:36	19:46	22:02	00:27	
ה	כח	29	02:22	02:53	04:24	04:33	04:49	05:13	06:13	07:03	08:27	09:50	11:14	11:56	16:06	17:50	19:07	19:16	19:35	19:45	22:01	00:28	
ו	כט	30	02:24	02:54	04:26	04:34	04:51	05:14	06:14	07:04	08:27	09:50	11:14	11:56	16:05	17:49	19:05	19:14	19:33	19:43	22:00	00:27	
שבת	ל	31	02:24	02:55	04:26	04:34	04:51	05:14	06:14	07:04	08:27	09:50	11:13	11:55	16:04	17:48	19:04	19:13	19:32	19:42	22:00	00:28	

זמני השבת – פרשת ראה

כניסת השבת (40 דק') – 18:25
צאת השבת לקולא – 19:40
צאת השבת לחומרא – 19:58



אגף – ספח ב' (9)

סוף משמרה שניה	סוף משמרה ראשונה	ג' קטנים כוכבים (ג' כוכבים בינונים)	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	בין השמשות	שקיעה (בבוי יוסף)	המנחה פלג המנחה	מנחה קטנה	מנחה גדולה	חצות יום ולילה	שעה חמישית	תפילה סו"ץ	סוף זמן ק"ש	זריחה (בבוי יוסף)	שעה קודם הנץ	שעה זמנית קודם הנץ	האיר המזרח	סמך להאיר המזרח	השחר עמוד השחר	סמך לעמוד השחר	האריך לועזי	האריך עברי	יום
00:29	22:00	19:41	19:31	19:12	19:03	17:47	16:03	11:54	11:13	09:50	08:28	07:05	06:15	05:15	04:52	04:36	04:27	02:56	02:26	1	א	א
00:29	21:59	19:40	19:30	19:11	19:02	17:46	16:03	11:55	11:14	09:51	08:28	07:06	06:16	05:16	04:53	04:37	04:29	02:58	02:27	2	ב	ב
00:29	21:58	19:37	19:27	19:08	19:00	17:44	16:01	11:54	11:13	09:50	08:28	07:05	06:16	05:16	04:54	04:37	04:29	02:58	02:28	3	ג	ג
00:29	21:57	19:36	19:26	19:07	18:59	17:44	16:01	11:54	11:13	09:51	08:29	07:06	06:17	05:17	04:55	04:38	04:30	03:00	02:29	4	ד	ד
00:29	21:57	19:35	19:25	19:07	18:58	17:43	16:00	11:54	11:13	09:51	08:28	07:06	06:17	05:17	04:55	04:38	04:30	03:00	02:29	5	ה	ה
00:30	21:57	19:34	19:24	19:06	18:57	17:42	16:00	11:54	11:13	09:51	08:29	07:07	06:18	05:18	04:56	04:40	04:32	03:01	02:31	6	ו	ו
00:30	21:56	19:32	19:22	19:04	18:55	17:40	15:58	11:54	11:13	09:51	08:30	07:08	06:19	05:19	04:57	04:41	04:33	03:03	02:33	7	ז	ז

זמני השבת – פרשת שופטים

כניסת השבת (40 דק') – 18:17

צאת השבת לקולא – 19:31

צאת השבת לחמרא – 19:49



אגף – ספח ב' (9)

יום	האריך עברי	האריך לועזי	סמך לעמוד השחר	סמך להאיר המזרח	האיר המזרח	שעה זמנית קודם הנץ	שעה קודם הנץ	זריחה (בבוי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"ץ	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	פליג המנחה	שקיעה (בבוי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (ג' כוכבים בינונים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	ח	8	02:33	04:33	04:41	04:58	05:19	06:19	07:08	08:29	09:51	11:12	11:53	15:57	17:39	18:54	19:03	19:21	19:31	21:56	00:30
ב	ט	9	02:34	04:34	04:42	04:59	05:20	06:20	07:09	08:30	09:51	11:13	11:54	15:57	17:39	18:53	19:02	19:20	19:30	21:55	00:30
ג	י	10	02:35	04:35	04:43	04:59	05:20	06:20	07:09	08:30	09:51	11:12	11:53	15:55	17:37	18:51	19:00	19:18	19:28	21:54	00:31
ד	יא	11	02:37	04:36	04:44	05:00	05:21	06:21	07:09	08:30	09:51	11:12	11:52	15:55	17:36	18:50	18:59	19:17	19:27	21:54	00:31
ה	יב	12	02:38	04:37	04:45	05:01	05:22	06:22	07:10	08:31	09:52	11:12	11:52	15:54	17:35	18:49	18:58	19:16	19:26	21:54	00:31
ו	יג	13	02:38	04:37	04:45	05:01	05:22	06:22	07:10	08:31	09:51	11:12	11:52	15:54	17:34	18:48	18:57	19:15	19:25	21:54	00:32
שבת	יד	14	02:40	04:39	04:47	05:03	05:23	06:23	07:11	08:31	09:51	11:12	11:52	15:52	17:33	18:46	18:55	19:13	19:23	21:52	00:32

זמני השבת – פרשת כי תצא

18:08 כניסת השבת (40 דק') –

צאת השבת לקולא – 19:22

צאת השבת לחומורא – 19:40



"לוח אור השחר" תשע"ט – 2019

זמני היום בהלכה אלול – ספטמבר (9)

יום	תאריך עברי	תאריך לועזי	סמוך לעמוד השחר	השחר עמוד השחר	סמוך להאיר המזרח	המזרח האיר	הנץ קודם שעה	הנץ קודם שעה	זריחה (בכורי יוסף)	סוף זמן ק"ש	תפילה סו"י	שעה חמישית	חצות יום ולילה	מנחה גדולה	מנחה קטנה	המנחה פלג	שקיעה (בכורי יוסף)	השמשות בין	צאת הכוכבים (א' כוכבים ביננים)	ג' קטנים כוכבים	סוף משמרה ראשונה	סוף משמרה שניה
א	טו	15	02:40	03:11	04:39	04:47	05:03	05:23	06:23	07:11	08:31	09:51	11:11	11:51	15:52	17:32	18:45	18:54	19:12	19:22	21:52	00:32
ב	טז	16	02:42	03:12	04:40	04:48	05:04	05:24	06:24	07:12	08:32	09:52	11:11	11:51	15:51	17:31	18:44	18:53	19:11	19:21	21:52	00:33
ג	יז	17	02:44	03:14	04:42	04:50	05:05	05:25	06:25	07:13	08:32	09:52	11:11	11:51	15:50	17:29	18:42	18:51	19:09	19:19	21:51	00:33
ד	יח	18	02:44	03:14	04:42	04:50	05:06	05:25	06:25	07:13	08:32	09:52	11:11	11:51	15:49	17:28	18:41	18:49	19:07	19:17	21:50	00:33
ה	יט	19	02:45	03:16	04:43	04:51	05:07	05:26	06:26	07:14	08:33	09:52	11:11	11:51	15:48	17:27	18:40	18:48	19:06	19:16	21:49	00:33
ו	כ	20	02:46	03:16	04:43	04:51	05:07	05:26	06:26	07:13	08:32	09:51	11:10	11:49	15:47	17:26	18:38	18:46	19:04	19:14	21:49	00:33
שבת	כא	21	02:47	03:18	04:45	04:52	05:08	05:27	06:27	07:14	08:33	09:52	11:11	11:50	15:46	17:25	18:37	18:45	19:03	19:13	21:48	00:34

זמני השבת – פרשת כי תבוא


כניסת השבת (40 דק') – 17:58
צאת השבת לקולא – 19:13
צאת השבת לחומרא – 19:31



אגף – ספח ב' (9)

זמני השבת – פרשת נצבים

17:49	כניסת השבת (40 דק') –
19:04	צאת השבת לקולא –
19:22	צאת השבת לחומרא –



17:49	כניסת השבת (40 דק') –
19:04	צאת השבת לקולא –
19:22	צאת השבת לחומרא –

